BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ASKERÎ CEZA HUKUKUNDA AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇU

HAZIRLAYAN

Oğuz ERBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

ANKARA – 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 18 / 03 / 2024

Öğrencinin Adı, Soyadı:Oğuz ERBAŞ

Öğrencinin Numarası:22020152

Anabilim Dalı:Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Programı:Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı:Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

Tez Başlığı:Askerî Ceza Hukukunda Amir veya Üste Hakaret Suçu

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 169 sayfalık kısmına ilişkin, 18 / 03 / 2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: 18 / 03 / 2024

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

……

TEŞEKKÜR

Lisansüstü öğrenimim süresince öğrencisi olmaktan büyük onur ve mutluluk duyduğum, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, çok kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ'ye teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca, tez yazım sürecimde desteğini her an omuzlarımda hissettiğim, hayatta attığım her adımda daima yanımda olan, sevgili eşim Belemir POTAŞ ERBAŞ'a teşekkürü borç bilirim.

Son olarak; yüksek lisans öğrenimim boyunca desteklerini asla esirgemeyen aileme, kıymetli meslek büyüklerime ve değerli çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Oğuz ERBAŞ, Askerî Ceza Hukukunda Amir veya Üste Hakaret Suçu, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024.

Şeref, onur ve haysiyet kavramları insanın toplum içeresindeki rolünü etkileyen en temel değerlerdir. Sosyal düzenin sağlanmasında bireylere ait bu değerlerin korunması büyük önem arz etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri de kendi içerisinde sıkı düzen kurallarının bulunduğu bir topluluk olarak; amir veya üst konumundaki kişilerin şeref, onur ve saygınlığını korumak ve askeri disiplin ile mutlak itaat anlayışını sağlamlaştırmak suretiyle gerçekleştirdiği faaliyetlerde başarılı olmayı hedefler. Amir veya üstlere karşı kasıtlı olarak gerçekleştirilen tahkir edici fiillerin engellenmesi ordunun elde edeceği başarılara giden yolda kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, Askeri Ceza Kanunu'nun 85'inci maddesinde amir veya üste hakaret edenlerin cezalandırılması öngörülmüştür. Çalışmamızda amir veya üste karşı hakaret suçu, doktrinde yer alan görüşler ile mevcut yüksek mahkeme ve kapatılan askeri yüksek mahkeme içtihatlarından da yararlanmak suretiyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ceza hukuku, amir, üst, sövme, hakaret, askerî suçlar, disiplin

ABSTRACT

Oğuz ERBAŞ, The Crime of Defamation Against a Commander or a Superior in Military Criminal Law, Başkent University, will Institute of Social Sciences, Master's of Public Law with Thesis, 2024.

The concepts of honor, dignity and self-dignity are the most fundamental values that affect the role of humans in society. Protecting these values of individuals is of great importance in ensuring social order. Turkish Armed Forces, as a community with strict rules of order; It aims to be successful in its activities by protecting the honor, dignity and esteem of those in superior positions and by strengthening the understanding of military discipline and absolute obedience. Preventing deliberate defamation acts against commanders or superiors play a key role on the path to the success of the army. For this reason, Article 85 of the Military Penal Code stipulates that those who insult their commanders or superiors will be punished. In our study, the crime of defamation against a commander or a superior will be examined by making use of the opinions in the doctrine and the jurisprudence of the current supreme court and the closed military court of cassation.

Keywords: Criminal law, superior, commander, insult, defamation, military offences, discipline

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ix
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR, TARİHÇE, ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

I. TEMEL KAVRAMLAR 3
A. Nizam 3
B. Hizmet 6
C. Vazife 11
D. Emir 13
1. Genel Olarak Emir Kavramı 13
2. Emrin Unsurları 15
a. Emrin Hizmete İlişkin Olması 15
b. Emrin Yetkili Amir Tarafından Verilmesi 18
c. Emrin Şekil ve Esasa İlişkin Şartlara Uygun Olması 18
i. Şekle İlişkin Şartlar 18
ii. Esasa İlişkin Şartlar 22
3. Hukuka Aykırı Emir-Konusu Suç Teşkil Eden Emir Ayrımı 23
E. Amir 25
1. Genel Olarak Amir Kavramı 25
2. Amirlik Sıfatının Kazanılması 26
a. Atanma Yoluyla Kazanılan Amirlik 26
b. Vekâletten Kaynaklanan Amirlik 27
c. Sınırlı Amirlikler 27
i. Garnizon Komutanlığı 28
ii. Kışla, Konak ve Ordugâh Komutanlığı 29
iii. Nöbetçi Amirlik 30
iv. Diğer Nöbetçi Personelin Amirliği 31
v. Askerî Karakol, Nöbetçi ve Devriyelerin Amirliği 31
vi. Askerî İnzibat Personelinin Amirliği 33
vii. Üstün Amirlik Sıfatı Kazanacağı Hâller 34
viii. Askerî Okullarda Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Amirliği 35

3. Amirin Yetkileri 36
a. Emri Takip Yetkisi 36
b. Emre Nezaret Yetkisi 36
c. Emrin Sonucunu Takdir Yetkisi 37
d. Maiyeti Kontrol ve Denetleme Yetkisi 37
e. Maiyete Sicil ve Ödüllendirme Yetkisi 37
f. Maiyeti Cezalandırma Yetkisi 38
F. Rütbe, Kıdem, Üst ve Ast 39
1.Rütbe 39
2. Kıdem 40
3. Üst 40
4. Ast 41
G. Disiplin 42
H. Askerî Suç Kavramı 45
1. Genel Olarak Askerî Suç Kavramına Bakış 45
2. Sırf Askerî Suç Kavramı 50
a. Failin Asker Şahıs Olması 52
b. Failin Fiiliyle Askerî Bir Hizmet veya Vazifeyi İhlal Etmesi 53
c. Fiilin Kısmen veya Tamamen Başka Bir Kanunda Suç Olarak Düzenlenmemiş Olması 53
3. Askerî Suç Benzerleri 54
II. SUÇUN TARİHÇESİ, ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK 54
A. Suçun Tarihçesi 54
1. Antik Dönem 55
2. Moğol Dönemi 56
3. Roma Dönemi 56
4. Osmanlı Dönemi 57
B. Ulusal Düzenlemeler 58
C. Uluslararası Düzenlemeler 59
D. Karşılaştırmalı Hukuk 61
1. Kara Avrupası Hukuk Sistemi 61
2. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi 62

İKİNCİ BÖLÜM

AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNUN GENEL ESASLARI VE SUÇUN UNSURLARI

I. AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNUN GENEL ESASLARI 64
A. Suça Genel Bakış 64
B. Suçla Korunan Hukuki Değer 65
C. Suçun Faili 67
1. Genel Olarak Fail Kavramı 67
2. Failin Asker Şahıs Olması 68
a. Subaylar 69
b. Astsubaylar 70
c. Uzman Erbaşlar 72
d. Sözleşmeli Erbaş ve Erler 73
e. Erbaş ve Erler 74
f. MSB ve TSK'da Çalışan Sivil Personel 75
g. Askerî Öğrenci 77
3. Failin Ast veya Maiyet Konumunda Olması 78
D. Suçun Mağduru 80
II. SUÇUN UNSURLARI 83
A. Fiil 83
1. Genel Olarak Fiil Unsuru 83
2. Amir veya Üste Sövme Fiili (AsCK md. 85/1) 89
3. Amir veya Üste Hakaret Fiili (AsCK md. 85/2) 95
4. Huzurda-Gıyapta Sövme ve Hakaret 99
5. Aleniyet 101
6. Diğer Kanunlarda Düzenlenen ve Amir veya Üste Hakaret Suçu Teşkil Etmeyen Hareketler 103
a. 6413 Sayılı TSK Disiplin Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler 103
b. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler 105
c. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler 106
B. Hukuka Aykırılık 107
1. Genel Olarak 107
2. Hukuka Uygunluk Nedenleri 107
a. Kanun Emrinin Yerine Getirilmesi 110

b. Hakkın Kullanılması 111
i. Şikayet ve ihbar hakkı 111
ii. İddia ve savuma dokunulmazlığı 113
iii. İfade özgürlüğü 114
3. Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Sınırın Aşılması 117
C. Kusurluluk 118
1. Genel Olarak 118
2. Kast 120
3. Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Nedenler 122
a. Fiil ile Faili Arasındaki Psişik-Manevi Bağı Kaldıran Haller 122
i. Kendinde Olmama 122
ii. Mücbir Sebep 123
iii. Maddi Cebir 124
b. Hata 124
c. Manevi Cebir ve İstenemezlik İlkesi 126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ, ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ, SUÇU ETKİLEYEN HALLER, MUHAKEME VE YAPTIRIM

I. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ 128
A. Suçun Hizmet Esnasında veya Hizmete İlişkin Muameleden Dolayı İşlenmesi 128
B. Suçun Umuma Teşhir Olunmuş Yazı, Resim veya Sair Neşir Vasıtalarıyla İşlenmesi 131
C. Suçun Resmi Makamlara Verilip Üzerinde İşlem Yapılan Evrak İle İşlenmesi 133
D. Ortak Nitelikli Haller 134
II. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ 135
A. Teşebbüs 135
B. İştirak 137
C. İçtima 139
III. SUÇU ETKİLEYEN HALLER 143
A. Genel Olarak 143
B. Haksız Tahrik 143
IV. MUHAKEME 146
A. Genel Olarak 146

B. Soruşturma 148
C. Kovuşturma 155
V. YAPTIRIM 159
A. Genel Olarak 159
B. Ceza 159
C. Zamanaşımı 162
D. Seçenek Yaptırımlara Çevirme 163
E. Cezanın Ertelenmesi 164
F. Koşullu Salıverilme 165
SONUÇ 166
KAYNAKLAR 170

KISALTMALAR

AGİT : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Asal K. : Askeralma Kanunu
AsCK : Askerî Ceza Kanunu
As. Yrg. : Askeri Yargıtay
As. Yrg. D. Krl. : Askeri Yargıtay Daireler Kurulu
As. Yrg. İçt. Bir. Krl. : Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulu
AÜHF : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜSBF : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYİM : Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYM : Anayasa Mahkemesi
BAM : Bölge Adliye Mahkemesi
bkz. : Bakınız
C. : Cilt
C. D. : Ceza Dairesi
CGTİHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev. : Çeviren
Dz. K.K. : Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
DMK : Devlet Memurları Kanunu
E. : Esas
E. T. : Erişim tarihi
HAGB : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
Hv. K.K. : Hava Kuvvetleri Komutanlığı
İç Hiz. K. : İç Hizmet Kanunu
İHEB : İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
K. : Karar
Kara K.K. : Kara Kuvvetleri Komutanlığı
md. : Madde
MSB : Millî Savunma Bakanlığı
MSÜ : Milli Savunma Üniversitesi
MÜHF : Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

PVSK	**:** Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu
s.	**:** Sayfa
S.	**:** Sayı
T.	**:** Tarih
TBB	**:** Türkiye Barolar Birliği
TCK	**:** Türk Ceza Kanunu
TSK Dis. K.	**:** Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu
TSK	**:** Türk Silahlı Kuvvetleri
TSK İç. Hiz. Ynt.	**:** Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği
TSK Per. K.	**:** Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu
vb.	**:** Ve benzeri
vd.	**:** Ve devamı
Y.	**:** Yıl
Yö. K.	**:** Yükseköğretim Kanunu
Yrg.	**:** Yargıtay
Yrg. C. G. K.	**:** Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

Mazisi şan ve şeref dolu olan Türk Silahlı Kuvvetleri, ast ve üst konumdaki personelinin birbiriyle olan uyumu sayesinde bir bütünlük içerisinde kendisine tevdii edilen tüm görevleri başarıyla icra etmektedir. Gerçekleştirilen faaliyetlerin başarıyla sonuçlanması askerî disiplin ve askerî itaat anlayışının sağlam temeller üzerine kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Astlar, üst veya amirlerine karşı gereken hürmet ve sevgiyi gösterdikçe, amir veya üstler tarafından da buna karşılık verilerek astın hukukuna riayet edilecek ve bunun neticesinde personelin kurumsal aidiyet bağları daha da güçlenecektir. Devletler, ordularında işleyen bu sistemin sürekliliğini sağlamak maksadıyla hiyerarşik düzen ve askerî disiplini en üst düzeyde tesis etmek durumundadır. Bu nedenle kanun koyucu genel ceza normları dışında askerî suçlara yönelik özel düzenlemeler yaparak mutlak otoriteyi ve askerî disiplini sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Ülkemizde de bu maksatla 1930 yılında yürürlüğe giren ve halen pozitif hukukumuzun önemli bir mihenk taşı olan 1632 sayılı AsCK ile askerî suçlara uygulanacak usul ve esaslar belirlenmiştir.

Askerî disiplin ve askerî itaatin sağlanması, amir veya üst konumdaki personelin şeref, onur ve haysiyetinin korunması ile mümkün olur. Ast veya maiyet konumdaki personel amirlerine duyacağı saygı ve sevgi ile kendilerine verilen emirleri mutlak surette benimseyerek icra edecektir. Çalışmamızda AsCK md. 85'te düzenlenen amir veya üste hakaret suçu üç bölümde ele alınacaktır.

Tezin birinci bölümünde, askerî ceza hukukuna ilişkin temel kavramlar açıklanmaktadır. Bu kapsamda; nizam, hizmet, vazife, emir, amir, disiplin, rütbe, kıdem, ast, üst ve askerî suç kavramları detaylı şekilde incelenerek askerî ceza hukukunda çok sık karşılaşılan bu ifadeler hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca suçun tarihsel süreci, suç tipine ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile suçun karşılaştırmalı hukukta ele alınış şekli hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümde, amir veya üste hakaret suçunun genel esasları ve suçun unsurları incelenecektir. Suçun genel esasları içerisinde suça genel bir bakış, suç ile korunan hukuki değer, fail ve mağdur konularından bahsedilecek olup, suçun unsurları ise fiil, hukuka aykırılık ve kusurluluk başlıkları altında incelenecektir. Her ne kadar fiil konusunda kanun koyucu suç tipini "amir veya üste hakaret suçu" olarak adlandırmış olsa da çalışmamızda fiil

unsuru ele alınırken sövme ve hakaret fiilleri bakımından ayrı şekilde incelenecektir. Konular ele alınırken, doktrindeki tartışmalara değinilecek, Yargıtay'ın ve kapatılan Askeri Yargıtay'ın kararları ışığında kendi görüşlerimiz ifade edilecektir.

Üçüncü bölümde ise suçun nitelikli unsurları olan, suçun hizmet esnasında ve hizmete müteallik muameleden kaynaklanması, suçun umuma teşhir olmuş yazı, resim ve sair neşir vasıtalarıyla işlenmesi ve suçun resmi makamlara verilip üzerinde işlem yapılan evrak ile işlenmesi durumları incelenecektir. Ayrıca, suçun özel görünüş biçimlerinden bahsedilerek, suçu etkileyen haller, yaptırım ve muhakeme konularına değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR, TARİHÇE, ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

I. TEMEL KAVRAMLAR

A. Nizam

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yürütmekte olduğu faaliyetlerin başarıya ulaşması ve bu başarının idamesi için konulan hukuk kurallarına uyulması, askerî disiplin ve düzenin sağlanması gerekmektedir. Bu düzenin sağlanabilmesi de ancak kanunlara ve nizamlara uygun hareket ederek mümkün olur. Bu noktada karşımıza ilk olarak nizam kavramı çıkmaktadır. Nizam, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre "*düzen; kural*" [1] anlamlarına gelmektedir. Türk Hukuk Lûgatı'na göre ise nizam kavramı "*Bir cemiyetin içtimai bünyesinden doğan ve o cemiyetin idamesi için riayet edilmesi zaruri bulunan düstur ve kaidelerin devlet tarafından konulan hükümlerle müeyyidelendirilmesi suretiyle meydana gelen düzenidir.*" şeklinde tanımlanmıştır.[2] Tanımlardan yola çıkarak nizam kavramının hem genel bir düzeni hem de bu düzenin sağlanmasında uygulanacak yazılı hukuk kurallarını ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Askerî mevzuat incelendiğinde "*kanunlar ve nizamlar*" şeklindeki kalıplaşmış ifade ile birçok yerde sıklıkla karşılaşılmaktadır. Nizam kavramı, kanunlar dışında kalan yazılı hukuk kuralların tamamını ifade etmektedir.[3] Kanun koyucu, askerî mevzuat oluşturulurken Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yönetmelikler ve diğer idari düzenleyici işlemleri her defasında tek tek sayma yoluna gitmemiş, Anayasa ve kanunlar dışında kalan, idareler tarafından oluşturulmuş tüm yazılı hukuk kurallarına nizam şeklinde genel bir adlandırmada bulunmuştur. Nizam kavramı incelenirken iki önemli hususa dikkat edilmelidir. Bunlardan ilki, nizam kavramı yazılı kurallardan oluşmakta, yazılı olmayan idari düzenleyici kurallar

[1] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 28.02.2023)
[2] *Türk Hukuk Lûgatı*, Türk Hukuk Kurumu, Başbakanlık Basımevi, Ankara,1991, s. 270.
[3] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 66.

nizam kavramının kapsamına girmemektedir. İkinci önemli husus ise nizam kavramı kapsamında yer alan idarenin düzenleyici işlemlerinin sınırlı sayıda olmamasıdır.[4]

211 sayılı TSK İç Hiz. K.'nun 5'inci md. nizam kavramını "*Tüzükler, kararnameler, yönetmelikler, talimnamelerin ve talimatların hükümleridir.*" şeklinde tanımlanmaktadır. Burada yer verilen tanım göz önüne alındığında Anayasa ve kanunlar dışında yer alan diğer tüm yazılı hukuk kurallarının nizam şeklinde genel bir ifade ile adlandırıldığını görmekteyiz. Fakat burada yer alan tanımın güncel olmadığı, kanun yapma metodolojisi ve normlar hiyerarşisi bakımından incelendiğinde eksik ve hatalı olduğu kanaatindeyiz. Öncelikle kanun koyucunun nizamın kapsamında yer alan yazılı hukuk normlarını tek tek sayma yoluna gitmesinin, idareler tarafından çıkartılan çok fazla adsız idari düzenleyici işlem olması sebebiyle kanun yapma metot ve tekniğine uygun olmayacağını değerlendirmekteyiz. Şöyle ki; bu idari düzenleyici işlemlerden bir tanesinin bile eksik sayılması halinde TSK İç Hiz. K.'nun 5'inci maddesinin kapsamında eksikliğe ve kanun boşluğuna neden olacağı açıkça ortadadır. Her ne kadar kanun koyucu nizam tanımında tüzükler, kararnameler, yönetmelikler, talimnameler ve talimatları sınırlı sayıda saymış olsa da idarenin çok sayıda adsız düzenleyici işleminin bulunduğu ve bu işlemlerin de nizam kavramı kapsamında yer alması gerektiği aşikârdır.[5]

TSK İç Hiz. K. md. 5'te düzenlenen nizam tanımı içerisinde yer alan idari düzenleyici işlemlere kısaca değinecek olursak;

Tüzükler; kanunların nasıl uygulanacağını göstermek veya kanunların emrettiği işleri belirtmek maksadıyla, Danıştay denetiminden geçirilmek şartıyla Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılan yazılı hukuk kuralları[6] olarak karşımıza çıkmakta iken 16 Nisan 2017 tarihli halkoylaması sonucu yapılan anayasa değişikliği[7] ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiş ve tüzük çıkarma uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır. Anayasa'nın 124'üncü ve 137'nci maddelerinde yer alan tüzük kelimeleri çıkartılmış yerine Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ifadesine yer verilmiştir.[8] Sonuç olarak; tüzük çıkartmak

[4] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 66.
[5] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 66.
[6] GÖZLER, Kemal, *Hukuka Giriş*, Ekin Kitabevi, Bursa, 1998, s. 171.
[7] 21.01.2017 T. 6771 S. "T.C. Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"
[8] YILDIRIM, Turan, "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri", *MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 2, Y. 2017, s. 15.

pozitif hukukta artık mümkün olmayacağından yapılacak bir kanun değişikliği ile TSK İç Hiz. K.'nda yer alan nizam tanımı kapsamından "tüzükler" ibaresinin çıkartılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Kararnameler ise 2017'de gerçekleşen Anayasa değişikliği öncesi dönemde, ilgili bakanlıklarca kabul edilen, Başbakan'ın imzası ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmekte olan idari düzenleyici işlemlerdi. 2017 yılında gerçekleşen Anayasa değişikliği ile birlikte kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Bakanlar Kurulunca çıkartılan yönetmelikler, ikili kararnameler, üçlü kararnameler, Bakanlar Kurulu kararları, Başbakanlık kararları gibi işlemler yerini Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine bırakmıştır.[9] Bu nedenle ilgili kanun maddesinde yer alan "kararnameler" ifadesinin de madde metninden çıkartılması zorunluluğu hâsıl olmuştur.

Yönetmelikler ise Anayasa'nın 124'üncü md. metninde düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanı, Bakanlıklar ve Kamu tüzel kişileri tarafından çıkartılabilen yönetmelikler, yönetmeliği çıkartan ilgili makamın görev alanında yer alan kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanması hususunda yol göstericidir. Yönetmelikler, Anayasa, kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine aykırı olamazlar.

Talimname ve talimatlar ise her ne kadar TSK İç Hiz. K.'nun 5'inci maddesinde nizam tanımı içerisinde yer verilmiş olsa da idarenin bunlar dışında birçok idari düzenleyici işleminin olduğu bilinmektedir. Talimname, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin eğitimini, sevk ve idaresini sağlamak amacı ile konulan taktik ve teknik kurallardır.[10] Talimat ise TSK'nın hazar ve sefer vazifelerinin aksaksız icrası maksadıyla, o vazifeyle ilgili esas ve usullerin belirlendiği yazılı yayınları ifade eder.[11] Güncel mevzuat ve uygulamaya bakıldığında normlar hiyerarşisinin en alt basamağında yer alan talimname ve talimat dışında esas, genelge, özelge, tamim, sirküler, karar, tebliğ, devamlı talimat, yazılı emir vb. idarenin diğer tüm adsız düzenleyici işlemleri de nizam kavramının kapsamında yer almaktadır.[12] İdarenin

[9] TEMİZ, Özgür; GÜNEŞ, Felemez, "Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Niteliği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 24, S. 2, Y. 2020, s. 974.
[10] ÖZBAKAN, Hulusi, *İlgili Mevzuatı ile İçtihatlı, Gerekçeli, Notlu, Açıklamalı TSK İç Hizmet Kanunu*, Çağ Matbaası, Ankara, 1984, s. 69.
[11] ÇELEN, Orhan, *Notlu, Açıklamalı, İçtihatlı, Örnekli Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat*, C. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 12.
[12] SEVGİLİ GENÇAY, Fatma Didem, "Adsız Düzenleyici İşlemlerin Normlar Hiyerarşisindeki Yeri", *AÜHF Fakültesi Dergisi*, C. 63, S. 2, Y. 2014, s. 397-399.

adsız düzenleyici işlemlerini sınırlı sayıda saymanın zor olması ve bu durumun ilerde kanun boşluğuna sebep olma ihtimali söz konusu olduğundan bu durumu ortadan kaldırmak için TSK İç Hiz. K.'nun "Nizam" başlıklı 5'inci maddesinin "*Nizam: Kanunlara aykırı olmamak koşuluyla, idareler tarafından oluşturulan tüm yazılı ve düzenleyici kurallardır.*" şeklinde değiştirilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz. Böylelikle, kanun koyucu tarafından kanun boşluğu doğması ihtimali ortadan kaldırılarak, Anayasa ve kanunlar dışında kalan tüm yazılı hukuk normlarını nizam kavramı kapsamında olduğu hususu netleştirilmiş olacaktır. Kanaatimizce, yapılacak yeni düzenlemeyle birlikte, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yönetmelikler ve idarenin diğer adsız düzenleyici işlemleri tek tek sayılmaya gerek kalmaksızın nizam kavramının hukuki çerçevesi çizilmiş olacaktır.

B. Hizmet

1632 sayılı AsCK'da yer alan birçok suç tipinde olduğu gibi, amir veya üste hakaret suçunu incelerken de karşılaşılan temel kavramların başında hizmet kavramının geldiğini görmekteyiz. Özellikle mezkûr Kanun'da yer alan askerî suç tiplerinin çoğunda suçun nitelikli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkan "hizmet esnasında", "hizmete müteallik" gibi ifadeler, hizmet kavramının açıklanmasının Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde yürütülen faaliyetlerin anlamlandırılmasında ve kavranmasında büyük önem arz ettiğinin göstergesidir.

TDK sözlüğüne bakıldığında "hizmet" kavramının "*Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma; görev, iş; bakım, özen, ihtimam*"[13] şeklinde birden fazla tanımı olduğu görülmektedir. Yapılan tanım askerî anlamda hizmet kavramının içeriğini kısmen karşılamakla beraber TSK bünyesinde yapılan her türlü görev, faaliyet, iş hizmet kavramının kapsamına girecektir.

Askerî mevzuat incelendiğinde hizmet kavramının tanımı iki ayrı kanunda karşımıza çıkmaktadır. Bahse konu tanımlara TSK İç Hiz. K. ile AsCK'da rastlanmaktadır.

[13] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 10.01.2023)

Hizmet kavramı, TSK İç Hiz. K. md. 6'ya göre "*Kanunlarla nizamlarda yapılması veyahut yapılmaması yazılmış olan hususlarla, amir tarafından yazı veya sözle emredilen veya yasak edilen işlerdir.*" şeklinde tanımlanmaktadır.[14] Tanımdan da anlaşılacağı üzere hizmet kavramını "*kanunlarla nizamlarda yapılması veyahut yapılmaması yazılmış olan hususlar*" ve "*amir tarafından yazı veya sözle emredilen veya yasak edilen işler*" şeklinde ikili bir ayrımla ele alabiliriz.

Öncelikle, "kanunlarla nizamlarda yapılması veyahut yapılmaması yazılmış olan hususlar" ifadesinin nasıl anlaşılması gerektiğinden bahsedecek olursak; burada kanunlar ve nizamlar ifadesinden yürürlükte olan yazılı hukuk kurallarının tümünün kastedildiği açıktır. Hizmet kavramı ele alınırken; mevzu hukukta düzenlenen yapılması istenen olumlu davranışların yanı sıra yapılmaması istenen yani yasaklanan davranışlar da hizmete ilişkin hususlar kapsamında değerlendirilmektedir.

İkinci olarak, hizmet tanımının "*amir tarafından yazı veya sözle emredilen veya yasak edilen işleri*" kapsadığını görmekteyiz. Burada kanun koyucu tarafından yer verilen tanımda eksiklik olduğu düşüncesindeyiz. İlerleyen başlıklarda da detaylı şekilde değineceğimiz üzere emir kavramı, TSK İç Hiz. K. md. 8 uyarınca "*hizmete ait bir talep veya yasağın sözle, yazı ile ve sair surette ifadesidir.*" şeklinde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeye paralel olarak; hizmetin kapsamı belirlenirken, sadece amir tarafından sözle veya yazı ile emredilen işler şeklinde ifade edilmesinin yeterli olmayacağı, ilgili maddenin "*amir tarafından sözle, yazıyla veya sair surette emredilen veya yasak edilen işler*" şeklinde düzeltilmesinin daha uygun olacağı görüşündeyiz. Aksi takdirde sözlü veya yazılı emirler dışında sair surette verilen emir veya yasakların, örneğin, boru çalınması veya el işareti ile verilen bir emir ya da yasağın hizmet kapsamında olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır ki bu durum eksik bir tanımlama yapılmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle, TSK İç Hiz. K.'nun 6'ncı maddesinin "*Kanunlarla nizamlarda yapılması veyahut yapılmaması yazılmış olan hususlarla, amir tarafından sözle, yazıyla veya sair surette emredilen veya yasak edilen işlerdir.*" şeklinde düzenlenmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

[14] KOÇ, Cihan, *Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askerî Ceza Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Sözkesen Matbaası, Ankara, 2023, s. 27.

1632 sayılı AsCK'nın 12'nci md. göre "hizmet" kavramı "*Bu kanunun tatbikatında (Hizmet) tabirinden maksat gerek malûm ve muayyen olan ve gerek bir amir tarafından emredilen bir askeri vazifenin madun tarafından yapılması halidir.*" biçiminde tanımlamaktadır.[15] Bu maddede tarif edilen hizmet kavramı askerî hizmeti ifade etmektedir. Askerî hizmet ise; bir vazifeye ilişkin ve askerî amaçlara yarayan ve bir emirle veya askerî mevzuatla veyahut hizmet mevkiinin icaplarıyla yapılması ve yapılmaması lazım gelen fiiller biçiminde ifade edilmektedir.[16]

Madde metni incelendiğinde ast tarafından gerçekleştirilen askerî hizmetin iki gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki ast tarafından gerçekleştirilen askerî vazifenin "malum ve muayyen" olmasıdır. Burada malum ve muayyen ifadesiyle açık ve herkesçe bilinen kanun, yönetmelik vb. objektif düzenlemeleri işaret etmektedir.[17] Ast tarafından yapılan görev ve davranışların hizmet niteliğine kavuşması için kanunlarla ve nizamlarda açıkça belirlenmiş ve yerine getirecek ilgili kişiler tarafından bilinen bir davranış olması gerekmektedir.[18] Hizmetin diğer gerekliliği ise ast tarafından gerçekleştirilen hizmet kapsamındaki davranışların bir amir tarafından emredilmiş olmasıdır. Amir tarafından emredilen vazifeden anlaşılması gereken, kanunlarda ve diğer normlarda önceden belirlenmeyip amirlerin takdirine bırakılan hususlardır. Her amir, görev alanında gerçekleştirilen hizmete ilişkin olarak; faaliyetlerin aksamadan yürütülmesi, başarı ve disiplinin sürdürülebilirliğinin sağlanması maksadıyla kanunlar ve nizamlarda düzenlenmemiş konularda emir verebilme yetkisine haizdir. Burada önemli olan amirin emrinin hukuka aykırı bir emir ya da konusu suç teşkil eden bir emir niteliğinde olmamasıdır.[19] Hukuka uygun ve hizmete ilişkin olduğu sürece her kademedeki amirin, kanunlarda ya da diğer yazılı hukuki normlarda mevcut bulunmayan hususlarda kendisinin emir vermeye yetkili olduğunda şüphe yoktur.[20] As. Yrg. D. Krl. da bu doğrultuda verdiği

---

[15] DEMİRAĞ, Fahrettin, *Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askeri Ceza Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 110.
[16] TAŞKIN, Rifat, *Gerekçeli Askeri Ceza Kanunu*, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1946, s. 45.
[17] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*As.C.K'nun 12 nci maddesinde yazılı malum ve muayyen tabirinden maksat; kanunlar, nizamlar, talimatnameler, kararnameler ve talimatlarla tespit edilmiş olan askeri vazifedir. Yetkili amir tarafından erlerin muayyen saatte yatıp muayyen saatte kalkmaları emirle ve bir hizmet cetveli ile tespit edilmiş olduğuna göre sanığın tayin edilen saatte kalkması askeri vazifesidir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 16.01.1958 T. 1958/1325 E., 1958/21 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *İlgili Mevzuatı İle İçtihatlı, Gerekçeli, Notlu, Açıklamalı Askerî Ceza Kanunu*, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1990, s. 30.)
[18] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 111.
[19] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 111.
[20] As. Yrg. D. Krl. 17.01.2008 T. 2008/7 E., 2008/7 K. (KOÇ, Cihan, s. 287.)

bir kararında hizmet kavramını "*kanunlarda ve nizamlarda yapılması veya yapılmaması açıkça gösterilmiş olan hükümlerle; kanunlarda ve nizamlarda yapılması veya yapılmaması yetkili amirlerin takdirine bırakılan ahvalde, amirlerin bu takdirlerine dayanarak yapılmasını ya da yapılmamasını istediği hususlar*" şeklinde tanımlamıştır.[21]

Hizmet kavramının zaman bakımından kapsamı incelenirken bu kavramın sadece mesai günleri ve saatleri içinde gerçekleştirilen atış, spor, eğitim, öğretim, nöbet, tatbikat vb. faaliyetlerle sınırlandırılması uygun bir değerlendirme olmayacaktır.[22] Şöyle ki; TSK İç Hiz. Ynt.'nin 32'nci maddesinin 2'nci fıkrasına göre "*Kıt'alarda umumi mesai ve hizmet zamanı kalk borusunda başlar, gece yoklamasından sonra biter*" şeklinde askerî hizmet ve mesainin zaman aralığı belirlenmiştir. Fakat askerî hizmeti sadece bu saatler arasında sınırlamak uygun değildir. Tanımda yer alan zaman diliminde gerçekleştirilen her faaliyet hizmet kapsamında olmayacağı[23] gibi bu vakit diliminin dışında da hizmete ilişkin faaliyet ve işleri yerine getirmek mümkündür. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin mesai mefhumu gözetmeksizin, yedi gün-yirmi dört saat hizmet prensibi ile görev başında olduğu gözetildiğinde; hizmet kavramının süreklilik arz eden bir kavram mı yoksa gün içerisinde kesilebilen ve daha sonra tekrar başlayabilen bir kavram mı olduğunun tespiti büyük önem arz etmektedir. Burada DEĞİRMENCİ[24]'ye göre hizmet kavramının kapsamı belirlenirken her somut olaya ve özel duruma göre ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Çünkü hizmet kavramı gün içerisinde kesilebilen ve daha sonra tekrar başlayabilen bir kavramdır. Bu görüşe katılmaktayız. Şöyle ki; mesai içerisinde verilen her emrin ya da mesai gün ve saatlerinde yapılan her işin hizmete ilişkin olması söz konusu değildir. Her somut olayda hizmet kapsamının ayrı ayrı tespit edilmesi gerekmektedir. Yalnızca mesai gün ve saatlerinde gerçekleştirilen görev ve faaliyetler değil mesai gün ve saatleri dışında da gerçekleştirilen görev ve davranışların hizmet kapsamında olabileceği değerlendirilmektedir. Bu konuda Askeri Yargıtay'ın bir kararında mesai günleri ve saatleri dışında da amir tarafından verilen

[21] As. Yrg. D. Krl. 25.01.1996 T. 1996/13 E., 1996/11 K. (KOÇ, Cihan, s. 285.)
[22] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 68.
[23] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Günlük istirahat süresi içerisinde yemekhaneye doğru ilerleyen grubun malum veya muayyen olan veya amir tarafından emredilen askeri vazifeyi icra ettikleri söylenemeyeceğinden, bu durumda olan birlik personelinin askeri hizmet halinde bulunduklarının kabulü de mümkün değildir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 03.07.2007 T. 2007/1129 E., 2007/1129 K. (KOÇ, Cihan, s. 287.)
[24] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 68.

emirler ve işlerin askerî hizmetten sayılacağına[25] karar verdiğini görmekteyiz. Bu kapsamda hizmet kavramı değerlendirilirken yalnızca mesai gün ve saatleri içerisinde gerçekleştirilen atış, tatbikat, eğitim, nöbet vb. savaş sanatının öğretilmesi ve savunmasıyla sınırlı şekilde değil, askerlerin mesai gün ve saatleri dışında bedensel, psikolojik ve ruh sağlıkları ile sosyal hayatlarını da içine alacak biçimde geniş yorumlanabilmektedir.[26]

Hizmet kavramının yer bakımından kapsamını inceleyecek olursak; hizmet kavramı yalnızca kıt'a, askerî kurum ve karargâhlarda gerçekleştirilen faaliyet ve işler değildir. Mesai gün ve saatleri dâhilinde veya haricinde, askerî birlik ve bölgelerin dışında da gerçekleştirilen görev, işler ve fiiller de bu kapsama dâhil olabilmektedir. Bu konuda Askeri Yargıtay 1934 tarihli bir kararında[27], askerî gazinolar, orduevleri ve kantinlerdeki hizmetleri askerî hizmetten saymazken; 1950 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nda görüş değişikliğine gitmiş ve "*orduevleri, askeri gazino ve kantinler askeri müesseselerinden oldukları cihetle askerî şahısların buradaki vazife ve hizmetleri askeri vazifeden sayılır*." şeklinde karar vermiştir.[28]

AsCK'nın 12'nci maddesinde her ne kadar hizmet kavramının iki gerekliliği ortaya konulmuşsa da gözden kaçırılmaması gereken bir hususdan daha bahsetmek gerekir. Her üstün, hizmet hali söz konusu olmasa bile, her zaman ve her yerde astlarının disiplinsizliğine TSK İç Hiz. K.'nun 14'üncü ve 24'üncü maddeleri ile TSK İç Hiz. Ynt.'nin 28'inci maddesi uyarınca müdahale etmesi halinde de hizmet hali doğar.[29] TSK İç Hiz. K.'na göre; "*Disipline aykırı gördüğü her hale müdahaleye ve emir vermeye her üst görevlidir.*" hükmüne haizdir. Buradan hareketle, amirlik sıfatına haiz olmasa da; her üst tarafından disiplinin sağlanması ve sürekliliği için belirli durum ve şartlarda verilen emirlerin hizmet haline ilişkin olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Askeri Yargıtay da bu konuya yönelik verdiği bir kararında[30] "*TSK İç Hizmet Kanununun 14, 24 ve Yönetmeliğin 28 nci maddelerine göre, her üstün*

[25] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında "*Askerlik şubesi başkanı tarafından, iş yoğunluğu sebebiyle oluşması muhtemel aksaklıkların giderilebilmesi, yükümlü ve vatandaşlara daha iyi hizmet verilebilmesi maksadıyla, askerlik şubesinde görevli tüm memurların katılımı ile 23.7.2005 Cumartesi günü saat 10.00'da bir defaya mahsus mesai yapılması için verilen emrin hizmete ilişkin olduğunda kuşku bulunmadığı…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 02.10.2007 T. 2007/2075 E., 2007/2068 K. (www.corpus.com.tr, E.T.: 26.07.2023)

[26] AYDIN, Hüseyin, "Askeri Hizmetlerin İfasında Suç Teşkil Eden Emri Yerine Getirenin Cezai Sorumluluğu", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 1, Y. 2020, s. 58.

[27] As. Yrg. 17.11.1934 T. 1934/918 E., 1934/918 K. (TAŞKIN, Rifat, s. 46.)

[28] As. Yrg. İçt. Bir. Krl. 17.02.1950 T. 1950/1314 E., 1950/289 K. (KOÇ, Cihan, s. 286.)

[29] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 130.

[30] As. Yrg. 2. D. 12.11.1963 T. 1963/2135 E., 1963/1161 K. (KOÇ, Cihan, s. 286.)

hizmet hali olmaksızın, her zaman ve her yerde astlarının disipline aykırı gördüğü hallerine müdahale etmesi ile taraflar arasında hizmet hali doğduğu gibi, astlarının merkez komutanlığına götürülmesi hususundaki üstün davet emri dahi hizmete ait işlemlerdendir." şeklinde karar vererek üstlerin disipline ilişkin hususlarda emir vermesiyle hizmet hali doğacağının kabulü hususunda şüpheye yer bırakmamıştır.

C. Vazife

TSK İç Hiz. K.'nun 7'nci md. gereği "vazife" kavramı "*Hizmetin icabettirdiği şeyi yapmak ve menettiği şeyi yapmamaktır*." şeklinde tanımlanmaktadır. Burada yer alan tanıma göre, vazife kavramı, hizmetin gerektirdiği faaliyetlerin icrası ve yasakladığı davranışların yapılmaması hususlarını ihtiva etmektedir. Kanunda yer verilen tanım incelendiğinde vazifenin hizmet kavramına göre daha dar bir tanımının olduğunu görmekteyiz. Hizmet kavramı, vazifeyi kapsayan daha genel ve soyut bir kavram iken vazife ise daha somut ve özele indirgenmiş bir kavramdır. Örnekle açıklayacak olursak; nöbet faaliyeti bir hizmet olarak düzenlenmiş iken; nöbetçinin uyması gereken nöbete zamanında başlama, nöbet esnasında uyumama vb. kurallar ve yükümlülükler ise vazife olarak ifade edilmektedir.[31]

Asker şahıslar, amirler tarafından verilen hizmete ilişkin emirleri yerine getirerek ya da konulan yasaklara uyarak veyahut kanunlarla nizamlarda malum ve muayyen olan hizmetleri yerine getirmekle askerî vazifelerini ifa etmiş olurlar. Askerî vazifelerini kasten ya da ihmali olarak yerine getirmeyen ve bunun sonucunda kişilerin ya da kamunun zararına sebebiyet veren asker şahıslar, TCK'nın 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunun faili olabilirler.

Askerî vazifeler TSK İç Hiz. K.'nda detaylı şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle genel anlamda TSK'nın vazifesi hüküm altına alınmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin umumi vazifelerine bakılacak olursa TSK İç Hiz. K.'nun 35'inci ve 36'ncı maddelerinde düzenlendiğini görmekteyiz. Mezkûr Kanunun 35'inci md. göre; "*Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; yurt dışından gelecek tehdit ve tehlikelere karşı Türk vatanını savunmak, caydırıcılık sağlayacak şekilde askerî gücün muhafazasını ve güçlendirilmesini sağlamak, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası*

[31] YÜCEER, Bilal, *Askerlikde Emir Müessesesi*, Nüve Matbaası, Ankara, 1986, s. 25.

barışın sağlanmasına yardımcı olmaktır." şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca aynı Kanun'un 36'ncı maddesinde "*Silahlı Kuvvetler, harb sanatını öğrenmek ve öğretmekle vazifelidir.*" şeklinde yaptığı düzenlemeyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin temel vazifelerinden bahsetmektedir. TSK'da görevli personelin vazifeleri ise ast ve amirin vazifeleri şeklinde tasnif edilerek; astın vazifelerine 14'üncü maddede, amirin vazifelerine ise md. 15-18 arasında yer verilmiştir.

Son olarak vazife kavramı değerlendirilirken; vazifenin iki kaynağı olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bunlardan ilki, kanunlar ve nizamlardır. Yani mevzu hukukta düzenlenen malum ve muayyen düzenlemelerle TSK'ya kurumsal olarak, TSK personeline ise bireysel görevler yüklenmektedir. Vazifenin ikinci kaynağı ise amirlerin hukuka uygun emirleridir. Fakat burada şu tartışmaya değinmek gerekir; amirler, kanunlarla nizamlarda düzenlenen alanlarda vazife yaratma ve takdir yetkisini kullanabilir mi? Yoksa amire verilen vazife yaratma ve takdir yetkisi, sadece kanun ve nizamlarda düzenlenmeyen hususlarla mı sınırlı olacaktır? Burada doktrindeki bir görüşe[32] göre; amirler, kanunlarla nizamlarda açıkça düzenlenen alanlarda vazife yaratma yetkisini kullanamazlar. Bu yetki yalnızca mevzu hukukta yer alan objektif kurallar ile düzenlenmeyen konularda kullanılabilecektir. Başka bir görüşe [33] göre ise; TSK İç Hiz. K.'nun 7'nci maddesi uyarınca vazife kavramı tanımlanırken; amirin vazife yaratma yetkisi, objektif yazılı düzenlemeler dışında kalan hususlarla açıkça sınırlanmadığı için amirlerin kanun ve nizamlarda düzenlenen hususları da kapsayacak şekilde vazife yaratma yetkisine haiz olduğu savunulmaktadır. Biz burada ikinci görüşe katılmaktayız. Şöyle ki; amir tarafından ortaya konulan askerî bir görevin mutlaka kanunlar ve nizamlarda düzenlenmesi şart değildir. Kanaatimizce; hizmetin gereği olarak amirin vazife yaratması, kanunlar ve nizamlar dışında kalan hususlarda mümkün olabileceği gibi kanun ve nizamlarda açıkça düzenlenmiş olan ve amire takdir yetkisi veren hususlar kapsamında da vazife yaratabilmesi mümkündür.

[32] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 69; DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 111; SARRAÇ, Miraç Emre, "Askeri Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlik", Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2022, s. 5.
[33] KOÇ, Cihan, s. 285.

D. Emir

1. Genel Olarak Emir Kavramı

Etimolojik olarak incelendiğinde köken olarak Arapça "emr" kelimesinden dilimize geçen "emir" kavramının sözlük anlamına bakıldığında "*buyruk, komut, talimat, ferman; istek*" gibi karşılıklarının olduğu görülmektedir.[34]

Türk Ceza Kanunu ve diğer özel ceza kanunlarını incelediğimizde emir kavramının tanımına rastlanılmamaktadır. Türk ceza hukuku doktrini incelendiğinde ise emir kavramının öğretide yapılan bazı tanımları ile karşılaşılmaktadır. DÖNMEZER-ERMAN'a göre emir kavramı, "*üstünlük yetki ve kudretini haiz bir merci tarafından, belirli bir hareketin yapılması veya yapılmaması maksadıyla, ast durumunda bulunan kimseye yönelmiş ve açıklanmış bir irade beyanı*" biçiminde tanımlanmaktadır.[35] GÜNAL tarafından ortaya konulan görüşe göre ise emir kavramı, "*hukuk tarafından kabul edilmiş üstün bir kudret ve yetkiye sahip merciin veya şahsın, muayyen bir davranışta bulunmak üzere ast durumunda olana yönelttiği bir irade beyanı*" [36] şeklinde tanımlanmıştır. Bir başka tanımlamada ise EREM emri, "*üst yetkisini haiz bir iradenin, muayyen bir şeyin yapılması için asta hitap eden bir tezahür*" olarak belirtmektedir.[37] DEMİRBAŞ'a göre ise, emir kavramı, "*üstünlük yetki ve kudretine sahip bir mercii tarafından, belirli bir hususun yapılması veya yapılmaması maksadıyla, ast durumunda bulunan kimseye yönelmiş irade açıklaması*" olarak tanımlanmıştır.[38] ÖNDER ise emri, "*hukuk düzenince benimsenen hiyerarşi kapsamında üst tarafından asta yöneltilen icrai veya ihmali bir davranışın yapılmasının istendiği irade*" olarak tarif etmektedir.[39]

Askerî açıdan emir kavramı ele alınırken de doktrinde benzer tanımlar kullanılmıştır. YÜCEER tarafından emir kavramı, "*amme hizmetlerini sevk ve idare ile mükellef olan ve*

[34] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 26.04.2023)
[35] DÖNMEZER, Sulhi; ERMAN, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, C. 2, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 85.
[36] GÜNAL, Yılmaz, *Yetkili Merciin Emrini İfa*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967, s. 59.
[37] EREM, Faruk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. 2, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985, s. 15.
[38] DEMİRBAŞ, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 303.
[39] ÖNDER, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. 2, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 194.

mahiyetleri itibariyle bir silsile takip eden teşekküller tarafından maduna karşı kanuna uygun olarak kullanılan otorite tezahürü" şeklinde tanımlanmıştır.[40] TAŞKIN'a göre ise emir kavramı "*âmirane bir tarzda ve salâhiyetli merci tarafından tayin ve tesbit edilmiş olan bir fiilin ast tarafından yapılmasını veyahut yapılmamasını iktiza ettirir, şu halde talep de yasak da bir emirdir.*" şeklinde ifade edilmiştir.[41] POLATCAN'a göre ise emir kavramı "*Emir verme yetkisine sahip amir veya üst tarafından asta yöneltilen bir hareketin yapılmasını veya yapılmamasını içeren bir talep ve istektir.*" şeklinde tanımlanmıştır.[42]

TSK içerisinde, emir-komuta zincirini oluşturan, ast-üst şeklinde birbirine bağlı, güçlü bir hiyerarşik yapı bulunması hasebiyle emir kavramının aslî nitelikte ve önemli bir kavram olduğu ortadadır. Emir, her türlü askerî vazife ve hizmetin düzenleyicisidir.[43] Bu nedenle, her ne kadar ceza hukuku mevzuatımızda yer verilmese de askerî mevzuat incelendiğinde emir kavramının TSK İç Hiz. K.'nda ve TSK İç Hiz. Ynt.'de tanımlandığı görülecektir. TSK Dis. K., TSK Per. K. ve AsCK'da ise emir kavramının tanımına yer verilmemiştir.

Emir kavramı ele alınırken emrin üç temel özelliği olduğunu vurgulamak gerekir. Bu özellikler; üstünlük, mecburiyet ve bağımlılıktır.[44] Üstünlük özelliği, emri verenin emir verdiği kişiye karşı hiyerarşik bir üstünlüğünün olması yani emir verebilme hususunda yetkili bir amir konumunda olması gerekliliğini ifade etmektedir. Mecburiyet özelliği ise hukuka uygun bir emri alan kişinin bu emri yerine getirme zorunluluğuna sahip olmasını ifade eder. Hukuka uygun ve geçerli bir emir verildiği takdirde; emri alan ast veya maiyet, görevi gereği bu emri yerine getirmekle yükümlüdür. Çünkü hukuka uygun şekilde verilen emre en hızlı ve mutlak şekilde itaat zorunluluğu askerî hizmetin en temel gerekliliklerindendir.[45] Emir, kanunlar ve nizamlar tarafından belirlenen şekil veya içeriğe ilişkin şartlara tabidir. Bir emrin hukuka uygun olması, şekle ve öze ilişkin usullere uygun olması ile ölçülür. Bu da emrin bağımlılık özelliğini ifade eder.

Emir kavramı, TSK İç Hiz. K. 8'inci md. hükmünde "*Hizmete ait bir talep veya yasağın sözle, yazı ile ve sair surette ifadesidir.*" şeklinde tanımlanmıştır. Burada yer alan

---

[40] YÜCEER, Bilal, s. 31.
[41] TAŞKIN, Rifat, s. 159.
[42] POLATCAN, İsmet, *Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, Personel Kanunu*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2003, s. 21.
[43] IŞIKLAR, *Celal, Barışta ve Savaşta Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu ve Yorumu*, C. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 430.
[44] GÜNAL, Yılmaz, "Askeri Münasebetlerde Emir ve Sorumluluk", *AÜSBF Dergisi*, C. 22, S. 4, Y. 1967, s. 86.
[45] KANGAL, Zeynel Temel, *Askerî Ceza Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 145.

hizmete ait bir talep ve yasak ifadesinden verilen emrin hizmete ilişkin olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Ayrıca yine tanımdan yola çıkarak asta verilecek emrin, örneğin, "selam ver", "esas duruşa geç", "lüzumsuzsa söndür" şeklinde asttan yapılması istenen bir davranış olabileceği gibi örneğin, "kendi aranda konuşma", "derste uyuma", "dışarda gezme" şeklinde yasak edilen bir davranış olabileceğini de görmekteyiz. Ayrıca sözle, yazı ile ve sair surette ifade edilebileceği belirtilerek tanım içerisinde emrin veriliş şekline de değinilmiştir. TSK İç Hiz. Ynt.'ne göre ise emir kavramı 28'inci maddede "*Emir; her türlü askerî vazifelerin ve hizmetlerin nâzımıdır.*" şeklinde ifade edilmektedir. Yönetmelikte yer alan tanım da TSK İç Hiz. K.'nun 8'inci maddesi ile benzer şekilde emrin hizmete ilişkin olması hususuna özellikle vurgu yapmaktadır.

2. Emrin Unsurları

Emir kavramı incelenirken, geçerli bir emrin hangi unsurları taşıması gerektiğine değinmek gerekir. Emir öncelikle hizmete ilişkin bir emir olmalıdır. Ayrıca emir, yetkili bir amir tarafından verilmelidir. Son olarak da emir, Anayasa, kanunlar ve nizamlarda belirtilen şekle ve esasa ilişkin şartlara uygun şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

a. Emrin Hizmete İlişkin Olması

Emir kavramının tanımına bakıldığında karşımıza çıkan en önemli unsur, emrin hizmete ilişkin olmasıdır.[46] TSK İç Hiz. K.'nun 8'inci maddesi uyarınca üst veya amir tarafından meydana getirilen talep veya yasak şeklindeki irade açıklamasının geçerli bir emir olarak kabul edilebilmesi için bu talep veya yasağın hizmete ilişkin olması şartı aranmaktadır. Buna paralel olarak; TSK İç Hiz. K.'nun 16'ncı md. ilk fıkrası uyarınca "*Amir; maiyetine hizmetle münasebeti olmıyan emir veremez*" hükmü ile hizmete ilişkin olmayan hususlarda emir verilmesinin mümkün olmadığını düzenlemiştir.

Emrin hangi durumlarda hizmete ilişkin sayılacağına ilişkin doktrinde çeşitli tartışmalar mevcuttur. ERMAN'a göre, genel nitelikteki emirler ile ilk görünüşte hizmete ilişkin olup olmadığı anlaşılamayan her emri hizmete ilişkin emir olarak değerlendirmek

[46] KOÇ, Cihan, s. 31.

gerekir.[47] ÖZBAKAN'ın bu konudaki görüşü ise bir emrin hizmete ilişkin bir emir olarak değerlendirilmesi için ya önceden kanunlar ve nizamlarla belirlenmiş hususlarda taalluk etmesi ya da emrin askerî bir vazifenin yerine getirilmesi amacıyla verilmiş olması gerekmektedir.[48] TAŞKIN ise; hizmete ilişkin emir kavramını daha geniş yorumlayarak askerlik amaç ve çıkarlarının dayandığı ve askerliğin gerektirdiği tüm hizmetleri kapsadığından bahsetmektedir.[49]

Askeri Yargıtay ise 2013 tarihli bir kararında[50] "*Bütün bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, hizmete ilişkin emrin ne olduğunun kanunlarımızda gösterilmiş olduğu, amirlerin emir vermek veya vermemek gibi bir sorumsuzluk içinde olmayıp, vazifenin gerektirdiği emirleri vermek ve vazifenin gerektirmediği emirleri vermemekle yükümlü olduğu, vazifeyle ilgili olmayan emirlerin suçun konusu olamayacağı, bunun her olayda ayrıca değerlendirilip belirlenmesi gerektiği anlaşılmakta*" şeklinde hizmete ilişkin emrin tanımını ve kapsamını belirlemeye çalışmıştır.

Askeri Yargıtay verdiği birçok kararda hizmete müteallik olma hususunun kapsamını netleştirme çabasına girmiştir. Bunun için de genellikle verdiği kararlarda emrin hizmete müteallik olup olması hususunu somutlaştırmaya çalışmaktadır.[51] Bu kararlar incelendiğinde, asker kişilerin kışla sınırları içerisinde telefon bulundurması ve kullanmasının yasak olduğuna ilişkin emirlerin[52], asker kişilerin kışla içerisine alkollü içki sokması ve bulundurmasını yasaklayan emirlerin[53], asker kişiye yataktan kalkıp içtimaya katılması için verilen emrin[54], kışla içerisinde üniforma giyilmesi hususunda verilen emrin[55], nöbet esnasında asker kişinin silahını eline alması yönünde verilen emrin[56] hizmete ilişkin emir olduğuna karar vermiştir. Buna karşılık Askeri Yargıtay bir kararında personelin şahsi

[47] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza Hukuku Umumî Kısım ve Usul*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 181.
[48] ÖZBAKAN, Hulusi, *TSK İç Hizmet Kanunu*, s. 78.
[49] TAŞKIN, Rifat, s. 159.
[50] As. Yrg. D. Krl. 18.04.2013 T. 2013/47 E., 2013/43 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 95.)
[51] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, "Askerî Ceza Hukukunda Amirin Emrini İfa ve Sorumluluk", Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Yalova, 2021, s. 7.
[52] As. Yrg. D. Krl. 03.03.2010 T. 2010/648 E., 2010/638 K. (www.corpus.com.tr, E.T.: 27.08.2023)
[53] As. Yrg. D. Krl. 07.01.1999 T. 1999/20 E., 1999/5 K. (www.corpus.com.tr, E.T.: 27.08.2023)
Benzer karar için bkz. As. Yrg. 3. D. 29.03.2016 T. 2016/164 E., 2016/190 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 7.)
[54] As. Yrg. 1. D. 16.03.2016 T. 2016/176 E., 2016/197 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 7.)
[55] As. Yrg. 2. D. 17.02.2016 T. 2016/105 E., 2016/142 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 7.)
[56] As. Yrg. 2. D. 07.05.2014 T. 2014/548 E., 2014/540 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 7.)

bakımı ve sağlığı açısından dikkat etmesi gereken tavsiye niteliğindeki tedbirlerin[57], bir başka kararında ise anlaşmalı otobüs firması ile toplu şekilde sevkiyat yapılmasına ilişkin verilen emrin[58] hizmete müteallik bir emir olmayacağı kanaatindedir. Yine Askeri Yargıtay verdiği başka bir kararında ise istirahatli bir kişiye verilen emrin[59] hizmete ilişkin bir emir olarak değerlendirilemeyeceğini karara bağlamıştır. Yargıtay ise vermiş olduğu bir kararda, hastaneye servis aracı ile gidileceğine yönelik personele tebliğ edilen emrin[60], askerî bir vazifenin ifasına yönelik olmadığı, amir/üst tarafından bir tavsiye niteliğinde olduğu ve askerî hizmete ilişkin emir olmadığına karar vermiştir. Kanaatimizce, bir emrin hizmete ilişkin olup olmadığının tespiti hususunda, her somut olayda ayrı ayrı inceleme ve değerlendirme yapılmak kaydıyla, konusu suç teşkil etmeyen, şahsi talep ve menfaatlere yönelik olmayan, askerî vazifelerin ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik her emrin, askerî hizmete ilişkin emir olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Emrin hizmete ilişkin olup olmadığının tespiti, asker şahıslar bakımından idari ve cezai sonuçları olması sebebiyle oldukça önemlidir. Şöyle ki, asker şahısların, hizmete müteallik emri hiç yerine getirmemesi, emrin ifasına davranışlarıyla ya da sözlü biçimde açıkça karşı çıkması ya da emir kendisine yinelenmesine rağmen emri uygulamaması AsCK'da 87'nci md. düzenlenen emre itaatsizlikte ısrar fiilinin gerçekleşmesine neden olacaktır. Ayrıca TSK Dis. K. md. 19/1-(a) uyarınca kasten hizmete ilişkin bir emri eksik yapmak, değiştirerek veya hudutlarını aşarak icra etmek "emre itaatsizlik" olarak adlandırılan ve "hizmet yerini terk etmeme" cezası ile cezalandırılan bir disiplinsizliktir.

Son olarak; TSK İç Hiz. K. md. 16 gereğince amir tarafından verilecek her emir, hizmete ilişkin emir olmak zorundadır. Eğer amir tarafından verilen emir hizmete ilişkin olma koşulunu sağlamıyorsa, yetkili bir merci tarafından verilmiş olsa ve şekle ve esasa ilişkin diğer koşullara sahip olsa bile ast için bu emri yerine getirme zorunluluğu yoktur.[61]

---

[57] As. Yrg. 1. D. 23.06.2004 T. 2004/709 E., 2004/706 K. (SARRAÇ, Miraç Emre, s. 24.)
[58] As. Yrg. 3. D. 02.03.2010 T. 2010/625 E., 2010/617 K. (KOÇ, Cihan, s. 36.)
[59] As. Yrg. 4. D. 06.10.2015 T. 2015/546 E., 2015/613 K. (KOÇ, Cihan, s. 515.)
[60] Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle; "*Bu kapsamda; sanığa tebliğ edilen -hastaneye servis aracı ile gidileceğine yönelik- emrin, muhatapları açısından askerî bir vazifenin yapılmasından ziyade tek taraflı bir hizmet arzı ve tavsiye niteliğinde olup, kendileri bakımından yol gösterme niteliğinde bulunduğu ve hizmete ilişkin olmadığı*" şeklinde karar vermiştir. Yrg. 19. C. D. 26.02.2020 T. 2018/8019 E., 2020/2115 K. (www.kazancı.com.tr, E.T.: 20.08.2023)
[61] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 179.

Ayrıca, hizmetle ilgisi olmayan emir veren amire de TSK Dis. K. 18/1-(c) md. gereğince "aylıktan kesme" disiplin cezası verilmesi öngörülmüştür.

b. Emrin Yetkili Amir Tarafından Verilmesi

TSK İç Hiz. K. 9'uncu md. gereği emir verme yetkisi kural olarak amirlere tanınmıştır. Hizmetle alakalı bir istek veya yasağın geçerli bir emir niteliği kazanması için, emrin kanunda yer alan istisnalar dışında amirler tarafından verilmiş olması zorunludur.[62] Emir verme yetkisi her ne kadar amirlere tanınmış olsa da TSK İç Hiz. K.'nun 23 ve 24'üncü maddelerinde düzenlenen istisnai durumlarda her üst emir vermeye yetkili kılınmıştır. TSK İç Hiz. K.'nun 23'üncü md. göre, fesat ve isyan durumu vuku bulan bir askerî birlikte; düzeni sağlamak, yağmacılığı engellemek ve kaçak askerleri geri çevirmek vb. hâllerde, içinde bulunulan vaziyeti gören her üst, istisnai amir yetkilerine haiz olarak komutayı devralmakla yükümlüdür. TSK İç Hiz. K.'nun 24'üncü md. ise üstlere daha genel bir yetki tanıyarak; her üst, disipline aykırı gördüğü her durumda emir vermeye ve müdahale etmeye görevli ve yetkili kılınmıştır. Yetkili amirler tarafından ya da kanuni istisna durumlarında üstler tarafından verilecek emri alan her ast amirinden veya üstünden aldığı emri yerine getirmeye mecburdur.

c. Emrin Şekil ve Esasa İlişkin Şartlara Uygun Olması

Kural olarak amirler tarafından ya da kanunda yer alan istisnai durumlarda üstler tarafından gerçekleştirilen talep veya yasakların, geçerli bir emir niteliği kazanabilmesi için şekil ve esas bakımından da belli şartlara haiz olması gerekir.

i. Şekle İlişkin Şartlar

Emrin şekil bakımından sağlaması gereken belirli koşullar mevcuttur. Bunlardan ilki, emrin nasıl verileceği hususudur. Emrin veriliş şekli tespit edilirken, TSK İç Hiz. K.'da yer alan emir tanımına bakıldığında hizmete müteallik istek veya yasakların, sözlü biçimde, yazılı biçimde ve başka şekillerde de ifade edilebileceği vurgulanmaktadır. Kanuni tanımdan

[62] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlikte Israr Suçu", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 18, S. 2, Y. 2008, s. 8.

hareketle bir emrin sözlü veya yazılı olabilmesine cevaz verildiği görülmektedir. Emirler verilirken, sözlü veya yazılı şekilde verilebileceği gibi sair surette de verilebilecektir. Burada yer alan "*ve sair surette*" ifadesinden ne anlaşılması gerektiği hususuna değinecek olursak; amirler emri her zaman sözle ya da yazı ile verme imkân ve koşullarına sahip olamayabilirler. Bu nedenle bir emir verilirken top atışı sesi, boru sesi, anons ya da düdük sesi gibi[63] işitsel duyulara yönelik bir biçimde verilebileceği gibi el işareti, kaş-göz işareti gibi[64] görsel duyulara hitap eden şekilde de emir verilmesi mümkündür. Örneğin; sessiz ilerlenmesi gereken bir operasyon esnasında amir eliyle hücum emri verebilecektir. Ya da örneğin; bir birlik içerisinde yer alan asker kişileri kalk borusu çalınması suretiyle uyandırmak mümkündür. Ayrıca görsel ve işitsel duyuların dışında amirler dokunma duyusuna yönelik de emir verebilecektir. Örnek vermek gerekirse; uçaktan paraşütle atlaması gereken bir asker kişiye amiri tarafından astının sırtına dokunarak aşağı atlama emri verilebilir. Kanun koyucu burada amir ve üstleri yalnızca yazı veya sözle sınırlamamak maksadıyla emrin sair surette de verilebileceğini ifade etmiş ve amirlere emir verme konusunda geniş bir takdir yetkisi tanımıştır.[65] Kanaatimizce şekil bakımından böyle bir kısıtlamaya gidilmemiş olması isabetlidir. Amirin emrini sözle, yazıyla ve sair surette verebilmesine ilişkin şekil serbestisinin tek istisnası ise TSK İç Hiz. K. 87'nci maddesinde düzenlenmiştir. Madde uyarınca silah kullanmasını gerektiren durumlarda, ateş emri vermeye yetkili komutan, sözle verdiği ateş emrini yazılı olarak teyit etmeye mecburdur.

Emir verilmesinde şekle ilişkin şartlar değerlendirilirken karşımıza çıkan ikinci konu, emrin ilgilisine yazılı olarak tebliğ edilmesinin zorunlu olup olmaması konusudur. Verilen emrin ilgilisine yazılı olarak tebliğ edilme zorunluluğu yoktur. Burada önemli olan husus, amirin açık ve net olan iradesinin astta herhangi bir çelişkiye mahal bırakmayacak mahiyette asta ulaşmış olmasıdır.[66] Günümüzde teknolojinin ilerlemesine paralel olarak; amirler kimi zaman emirlerini anlık mesajlaşma ve haberleşme uygulamaları ile sosyal medya uygulamaları aracılığıyla astlarına metin mesajı, ses kaydı, görüntü, video kaydı vb. şekillerde iletebilmektedir. Askeri Yargıtay'a göre de emrin ilgilisine ulaşması yeterlidir,

[63]DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 108; TİFTİK, Levent, "Türk Askeri Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlik Suçları", Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2004, s. 57.
[64] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 14.
[65] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 14.
[66] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlikte Israr Suçu", s. 9.

ayrıca yazılı şekilde tebliğine gerek yoktur.[67] Ast kendisine iletilen emir hangi vasıta ile iletilmiş olursa olsun emre uymak ile mükelleftir. Askeri Yargıtay bu konuda vermiş olduğu kararlarda emrin sözlü tebliğ edilmesi[68] durumunda da, emrin panoya asılması[69] durumunda da astın ilgili emre uymak zorunda olduğu görüşündedir.

Emrin verilmesi konusunda şekle ilişkin şartlar incelenirken karşımıza çıkan bir başka husus ise emri verecek olan amirin emri verirken giyeceği kıyafet ve buna ilişkin ortaya çıkan hukuki durumlardır. TSK İç Hiz. K.'nun 19'uncu maddesi bu durumu "*Astlar, üniformalı veya üniformasız asker amirleri ile sivil amirlerinin verdiği emirleri yerine getirmek zorundadır.*" şeklinde hüküm altına almaktadır. Aynı konu TSK İç Hiz. Ynt.'nin 28'inci maddesinde daha detaylı şekilde düzenlenerek "*Emir; her türlü askerî vazifelerin ve hizmetlerin nâzımıdır. Emrin üniforma ile verilmesi lâzımdır. Üniformasız olan bir âmirin verdiği emirleri onu tanıyanlar yapmağa mecburdur. Üniformasız iken emir vermek lüzumunu gören âmirler (Kanuna göre emir vermek mevkiinde bulunan üstler) ast tarafından tanınmıyorlarsa kimlik kartları ile kendilerini tanıtırlar. Bu ahvalde de astlar tarafından emirleri yapılır.*" şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Kural olarak, askerlik mesleğinin mahiyeti gereğince emrin üniforma ile verilmesi lazım gelir. Ancak üstünde üniforması bulunmayan amirlerin verdiği emirleri de onu tanıyan astlar ifaya mecburdur. Üniformanın asker şahıslara ciddi olmayı gerektirdiği, astlara ve asker olmayan şahıslara da asker kişilere saygılı davranmayı aşıladığı bir vakıadır.[70] Bu nedenle kanun koyucu, emrin üniforma ile verilmesi hususunu kaide olarak belirlemiş olsa da emir verenin emir vereceği her durumda üniformalı olması mümkün değildir. Örneğin; birlik sınırları dışında üniformasız olan bir amirin maiyetindeki personele hizmete ilişkin bir konuda emir verebileceğine şüphe yoktur. Emrin üniformasız şekilde verilmesi durumunda, emre muhatap olanlar emir verene kendisini tanımadıklarını beyan ederlerse, emri veren amir veya üst, kendisini kimlik kartını göstererek tanıtmakla yükümlüdür. Üniformasız emir veren amirin, kendisini kimlik göstermek suretiyle tanıtmadığı ve astın da amiri tanımadığı

[67] As.Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında "*Askerlikte emirlerin muhataplarına tebliği mutlaka bir zabıt tutulmasını vabeste olmayıp, tebliğin yazıyla olduğu kadar sözle, ilan, anons vs. yollarla da yapılması mümkündür.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 23.02.1971 T. 1971/86 E., 1971/74 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza* s. 108.)
[68] As.Yrg. 2. D. 22.12.1993 T. 1993/655 E., 1993/650 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza* s. 108.)
[69] As.Yrg. 5. D. 02.11.1987 T. 1987/765 E., 1987/753 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza* s. 108.)
[70] YÜCEER, Bilal, s. 34.

bir olay kapsamında bir uyuşmazlık meydana gelirse, emir veren ile emri alan arasındaki ilişkide AsCK hükümleri ya da TCK'nın genel hükümlerinden hangisinin uygulanacağı konusuna değinecek olursak; kanaatimizce böyle bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde TCK genel hükümlere göre yargılama yapılması gerekmektedir.[71] Şöyle ki, karşısındaki emir verenin asker kişi olduğunu bilmeden AsCK'da yer alan özel hükümler kapsamında bir suç işlenmesi mümkün olmayacaktır. Bu konuda Askeri Yargıtay 1954 tarihli bir kararında[72] AsCK'nın hükümlerinin uygulanması gerektiği görüşündeyken, 1987 tarihli verdiği bir kararda[73] ise görüş değişikliğine gitmiş ve TCK'nın genel hükümlerinin uygulanması gerektiği kanaatine varmıştır.

Emir-komuta zinciri içerisinde yer alan tüm astlar amirlerinden ya da kanundaki istisnai durumlarda üstlerinden aldıkları emirleri yerine getirmekle yükümlüdür.[74] Astın mutlak itaatle uyması gereken bu emirler, astlara bir silsile yolu takip edilerek iletilmelidir.[75] Fakat içerisinde bulunulan hal ve vaziyetin gereği olarak ya da acele ve mücbir durumlarda, bu silsile ağına uyulmaksızın da emir verilmesi mümkündür. Böyle bir durumda amir, silsilede atlanmış bulunan kademelerde yer alan diğer amirlere en kısa sürede bilgi vermekle yükümlüdür. Bu tarzda bir emir kendisine tevdi edilen ast da amirini en kısa zamanda durumdan haberdar etmek zorundadır.

Amirler ya da kanundaki istisnai durumlarda üstler tarafından verilecek emirler açık, kısa, net ve kesin olmalıdır.[76] Ayrıca emir verilen astın bu emri anladığından emin olunmalıdır. Verilen emrin, emri alan ast tarafından, kendisinden icrası beklenen talep veya

---

[71] ŞİMŞEK, Mustafa, "Askeri Ceza Hukukunda Amirin Emrini İfa ve Ceza Sorumluluğu", Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 125-126.

[72] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Giydiği elbisede rütbe işaretleri bulunmasa bile müteaddit defalar subay olduğunu söyleyen üstle ast arasındaki münasebetlerde AsCK Hükümleri uygulanır.*" şeklinde karar vermiştir. As.Yrg. Genel Kurulu'nun 26.01.1954 T. 1954/3254 E., 1954/149 K. (YÜCEER, Bilal, s. 34.)

[73] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Karanlıkta koridorda çarptığı kişinin onbaşı olduğunu bilmeden adı geçene yumrukla vuran, ancak kavganın önlenmesinden sonra taarruz ettiği kişinin onbaşı olduğunu anlayan sanık hakkında T.C.K.nun 456 ıncı maddesi gereğince hüküm tesisi icap ederken, üste fiilen taarruz suçundan dolayı AsCK.nun 91 [i]nci maddesi gereğince ceza tayini kanuna aykırıdır*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 11.03.1987 T. 1987/46 E., 1987/133 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 15.)

[74] GÜNAL, Yılmaz, "Âmirin Emrini İcrada Emrin Meşruyetini Kontrol Meselesi", *AÜSBF Dergisi*, C. 20, S. 2, Y. 1965, s. 635.

[75] ÜÇOK, Ahmet Zeki, "Askeri İşyerlerinde Çalışan İşçilerin Hukuki Statüleri", Anadolu Üniversitesi, Doktora Tezi, Eskişehir, 1999, s. 63.

[76] ŞİMŞEK, Mustafa, s. 125.

yasakların açık ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Amirin astına tavsiyede bulunması, nasihat etmesi, astını tehdit ya da tahrik etmesi emir kapsamında değildir.[77]

Hizmetin ifası için yalnızca emrin verilmesi yeterli olmayıp emri veren amirin, emrin takibi ve kontrolünü yapması en önemli görevlerinden biridir. Amir, verdiği emrin miadının hangi sürede tamamlandığı, emir yerine getirilirken nasıl bir yol izlenmesi gerektiği vb. hususları asta açıkça belirtmelidir. Amir tarafından emrin ifasında miat belirlenirken toleranslı davranılmalı, astın emrin icrasını hayatın olağan akışı içerisinde yetiştirmesinin mümkün olmayacağı kadar kısa miatlı emriler vermekten kaçınılmalıdır.

Amirler verdiği emirleri zorunlu kalmadıkça değiştirmemelidir. Emirlerin değiştirilmesi amirin kararsızlığına işarettir; bu durum komutana olan güvenin sarsılmasına neden olur ve astı gevşekliğe, itaatsizliğe ve güvensizliğe sürükler. Fakat amir, emrin verilmesinden itibaren ortaya çıkan yeni gelişmeler ve değişen vaziyetler karşısında emrini revize edebilmeli, yeniliklere açık olmalıdır. Amir, emir değiştirmeyi gerektiren bu tarz önemli sebeplerin ortaya çıkması durumunda emrini değiştirmemekte ısrar etmemelidir.

Son olarak, TSK İç Hiz. Ynt.'nin 32'nci maddesi doktrinde çok tartışılmaktadır. Bu madde uyarınca emirlerin sözlü veya yazılı verilebileceği fakat emrin iyi anlaşılması, ast tarafından yanlış anlamalara mahal vermemesi, vb. maksatlarla, kafa karıştırıcı, unutulması muhtemel emirler ile uzun ve kapsamlı emirlerin mümkün oldukça yazılı şekilde iletilmesi önerilmektedir. Doktrinde bu durum, emrin verilme usulüne ilişkin bir şekil şartı olarak değerlendirilmemekte olup, amirin emir verme biçimi bakımından kanun tarafından tanınan şekil serbestisi bulunmasına rağmen daha alt bir idari düzenleyici işlem olan yönetmelik hükmü ile kısıtlanması eleştirilmektedir.[78]

ii. Esasa İlişkin Şartlar

Askerlik vazifesi icra edilirken; hızlı ve ani karar alma, içinde bulunulan durumun getirdiği koşullara uyum sağlama, gelecekte meydana gelebilecek vakalara ise önlem alma maksatlarıyla emir verilmesi mümkündür. Bu tarz durumlar emir verilmesi esnasında hassas

[77] TAŞKIN, Rifat, s. 159.
[78] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 110; KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 14.

davranılmasını ve esasa ilişkin koşullara uyulmasını gerektirir. Emir verilirken meydana gelecek anlık bir hata, en ufak bir tereddüt ya da duraksama, telafisi mümkün olmayan neticeler doğurabilir. Bu nedenle emri alan astın, emri sorgulama, emri mütalaa etme ya da emri değiştirme hakkı kural olarak tanınmamıştır.[79] Fakat bu durumun istisnası konusu suç teşkil eden emirdir. Böyle bir emir, ast tarafından hiçbir surette icra edilmeyeceği gibi böyle bir emri veren amir ya da üst, AsCK md.109 uyarınca suç işlemiş olacaktır.[80] Bu nedenle verilen bir emrin konusunun suç teşkil etmemesi, verilen emirle yapılması istenen davranışların ceza kanunlarında suç olarak tanımlanmış olmaması gerekir. Konusu suç teşkil eden emre ast tarafından itaat mecburiyeti olmadığı gibi emrin ifa edilmesi durumunda emri yerine getiren ast bakımından da cezai sorumluluk doğacaktır.

3. Hukuka Aykırı Emir-Konusu Suç Teşkil Eden Emir Ayrımı

Hukuka aykırı emir ile konusu suç teşkil eden emir kavramlarının birbirinden farklı kavramlar olduğu ve aralarındaki bu ayrımın bilinmesi gerek emri veren amir gerekse emri alan ast bakımından büyük önem arz etmektedir.

Hukuka aykırı emir kavramı ile anlaşılması gereken, TCK ve özel ceza kanunlarında suç olarak nitelendirilmeyen ve herhangi bir kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik veya adsız düzenleyici işlemlere aykırı olarak verilmiş olan emirlerdir. Hukuka aykırı emir, Anayasa'nın 137/1'inci md. gereğince "*Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.*" şeklinde düzenlenmiştir. Madde hükmü incelendiğinde hukuka aykırı emri alan asta sınırlı bir denetim yetkisi tanınmaktadır. Ast aldığı emirde tespit ettiği hukuka aykırılığı emri verene bildirerek yazılı emir verilmesini isteyebilir. Amir, emrini yazı ile yinelerse ast emri ifa etmekle yükümlüdür. Böyle bir durum söz konusu olduğunda sorumluluk, emri veren amirde

[79] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 111.
[80] AsCK 109/1'inci md. gereğince "*Rütbe veya makam ve memuriyetinin nüfuz ve salahiyetini suistimal ederek madununa bir suçun yapılmasını teklif eden, amir veya mafevk iki seneye kadar hapsolunur.*" hükmü düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 109/2'nci maddesinde ise "*Suç yapılır veya yapılmağa teşebbüs edilirse faili asliye muayyen olan ceza, emir veren hakkında (M. 50) artırılarak hükmolunur.*" şeklinde suçun icrası veya suça teşebbüs halinde verilecek ceza belirlenmiştir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.04.2023)

olacaktır. Emri icra eden ast sorumluluktan kurtulacaktır. DMK'nın 11'inci md. de "*Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, memur bu emri yapmağa mecburdur. Ancak emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk emri verene aittir.*" şeklinde Anayasa'ya benzer bir düzenlemeye yer vermektedir. Devlet memurlarının hukuka aykırı bir emir alması durumunda nasıl bir yol izleyeceği bu maddede açıklanmaktadır. Yine PVSK'nın 2'nci md. düzenlemesi polisin aldığı hukuka aykırı emri yazılı olarak isteyebilmesi hususunda aynı düzenlemeyi içermektedir.

Konusu suç oluşturan emrin hiçbir şekilde ifa edilmeyeceği hususu ise Anayasa 137/2'nci md. uyarınca "*Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.*" şeklinde düzenlenmektedir. Konusu suç teşkil eden emir hususunda TCK md. 24/2 uyarınca "*Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur.*" hükmü esastır. Görüldüğü gibi kanun koyucu konusu suç oluşturan emrin uygulanmasını çok net bir şekilde yasaklamıştır. Böyle bir emri yerine getiren ast, amirin emrini ifa hukuka uygunluk nedeninden yararlanamaz.[81] Madde hükmü incelendiğinde, konusu suç teşkil eden emri alan asta, emrin meşruiyetini denetim ve emre itaat etmeme yetkisi tanındığı görülmektedir.

Anayasa'nın 137/3 md. uyarınca "*Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.*" Bu istisnai hükümler incelenecek olursa; askerlik vazifesinin mahiyeti gereği verilen hizmete ilişkin emirlerin hukuka aykırı olsa dahi ifa mecburiyeti olduğu sonucuna ulaşılacaktır. Bu husus TSK İç Hiz. Ynt.'nin 33'üncü maddesinde "*...Askerî Ceza Kanununun 41 inci maddesinin b fıkrası şümulüne giren haller haricinde ast, aldığı emri kanun ve nizama uygun bulmasa bile emri yapar ve ondan sonra şikâyet eder.*" hükmünü düzenlemektedir. Askeri Yargıtay da bu konuda vermiş olduğu bir kararda verilen emrin hukuka aykırı emir niteliğinde olmasının emri ifa etme zaruretini ortadan kaldırmayacağına karar vermiştir.[82] Görüldüğü üzere, Anayasa'nın 137/3'üncü maddesiyle getirilen istisnai düzenleme kapsamında, askerliğin mutlak itaati gerektiren özelliğinin ağır basması nedeniyle hukuka

[81] AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi, *Kalkışma Suçları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 163.
[82] As. Yrg. 2. D. 23.12.1953 T. 1953/3384 E., 1953/3634 K. (ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat*, C. 1, s. 16.)

aykırı emrin önce yerine getirilip daha sonra şikâyet edilmesini öngören hükümlere yer verilmektedir.

Anayasa'nın 137/3'üncü md. ile getirilen istisna, konusu suç teşkil eden emrin denetlenmesine ilişkin değil hukuka aykırı emrin denetlenmesine ilişkin bir istisnadır.[83] Şöyle ki; Anayasa 137/2 md., TCK'nın 24/3 md., DMK'nın 11/3 md. ve PVSK 2/2 maddeleri konusu suç teşkil eden emrin hiçbir surette yerine getirilmeyeceğini istisnalara yer vermeyecek şekilde kesin ve net bir ifadeyle düzenlemektedir.

Buradan hareketle AsCK'nın 41/2'nci md. yer verilen "*Hizmete mütaallik hususlarda verilen emir bir suç teşkil ederse bu suçun işlenmesinden emir veren mesuldur.*" hükmü Anayasa'ya aykırılık teşkil edecektir.[84] Şöyle ki; konusu suç oluşturan bir emrin mevcudiyeti halinde yalnızca amir değil emri ifa eden ast da sorumludur. Ayrıca AsCK'nın 41/2'nci maddesine bir başka eleştiri olarak, hizmete ilişkin bir hususta hukuka aykırı bir emir verilmesi mümkün iken, hizmete ilişkin hususta konusu suç teşkil eden bir emir verilmesi zaten mümkün değildir. Kaldı ki, asker şahısların suç işlemek gibi bir yetkisi olmaması nedeniyle konusu suç oluşturan emirler asla hizmete müteallik kabul edilemez.[85] Bu nedenle AsCK md. 41/2 de yer alan "*hizmete mütaallik hususlarda*" ibaresinin Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptali gerektiği kanaatindeyiz.

E. Amir

1. Genel Olarak Amir Kavramı

Amir kavramı, sözlük[86] anlamı incelendiğinde "*bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse; buyuran*" anlamlarına gelen ve Arapça'dan dilimize geçmiş bir kavramdır. Hiyerarşik düzen içerisindeki emir verme yetkisini vurgulayarak karşımıza çıkan amir kavramı TSK İç Hiz. K.'nun 9/1 ve AsCK'nın 13/2 maddelerinde "*makam ve memuriyet itibariyle emretmek salahiyetini haiz kimse*" şeklinde tanımlanmıştır. TSK Dis. K.'nun 3'üncü md. 1-(a) hükmünde yer verilen amir kavramı incelendiğinde ise "*kadro ve kuruluş yönünden bağlı*

[83] AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi, s. 164.
[84] AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi, s. 164.
[85] AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi, s. 163.
[86] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 14.09.2023)

olunan kimse ile amir olarak yetkilendirilmiş olan diğer kişileri" ifade etmektedir. Kanunlarda yer verilen tanımlardan yola çıkacak olursak; bulunduğu makam, kadro ve kuruluş itibariyle maiyetinde bulunan personel üzerinde emir verme ve bu emirleri uygulatma yetkisine sahip olan kimseleri amir olarak adlandırmak mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise; her üstün bir amir olmadığı hususudur. Ancak kendisine kanunlar ve nizamlar çerçevesinde emretme yetkisi ve amirlik sıfatı tanınmış olan üstler, amir olabilirler.

Amir kavramının anlaşılabilmesi için, makam, memur ve maiyet kavramlarını da kısaca açıklamakta fayda görülmektedir. Makam, TSK İç Hiz. K.'nun 11'inci md. gereğince, her amirin Türk Silahlı Kuvvetlerinde temsil ettiği mevkiyi ifade etmektedir. Memur kavramı ise AsCK'nın 13'üncü md. düzenlenerek yine bu kanunun 12'nci md. tanımlanmış olan hizmeti ifa ile yükümlü olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Son olarak, TSK İç Hiz. K. 9/2 md. gereğince, amirin emri altındaki kimselere maiyet denmektedir. Amir, emir verme gücü ve yetkisini bulunduğu makamdan alır ve bu güç ve yetkilerini maiyeti üzerinde makamına bağlı olarak kullanır.[87]

2. Amirlik Sıfatının Kazanılması

Amirlik sıfatı, bir göreve atanmayla ya da bir göreve vekâlet etmekle kazanılabileceği gibi bazı durumlarda görevlerin özelliği gereği sınırlı amirlik şeklinde kazanılmaktadır.

a. Atanma Yoluyla Kazanılan Amirlik

Amirlik sıfatının kazanılması yollarından ilki, atanma yoluyla amirlik sıfatının kazanılmasıdır. Atamaya yetkili makam tarafından emretme yetkisine haiz bir makama veya kadroya atanan kimse, atandığı makama fiilen katılış yapmakla birlikte amirlik sıfatı kazanacaktır. TSK Per. K., subay ve astsubayların atanmalarına ilişkin hükümleri detaylı şekilde düzenlemektedir. Subay ve astsubaylar atandıkları kadroya katılış yapmalarından itibaren amirlik sıfatına haiz olurlar. Atanan kişinin bir kadro, kuruluş ya da makama katılışından öncesinde ya da ayrılışından sonra amirlik sıfatından bahsetmek mümkün

[87] YÜCEER, Bilal, s. 15.

olmayacaktır.[88] Subay ve astsubaylar dışında TSK İç Hiz. K.'nun 115/a md. hükmü[89] gereğince sivil personelin de amir olarak görevlendirilmesi mümkündür. Sivil amirler de maiyetinde bulunan asker ya da sivil personel üzerinde amirlik yetkilerini kullanabilir.

b. Vekâletten Kaynaklanan Amirlik

Amirlik sıfatının kazanılması hususunda karşılaşılan ikinci durum vekâlet yoluyla amirliğin kazanılmasıdır. Amirin izinli olması, kursa katılması, sağlık sebepleri nedeniyle hava değişimi ya da istirahat alması, geçici görevlendirme yapılması vb. herhangi bir mazeretinin bulunması nedeniyle amirlik yetkisinin geçici bir süre ile bırakıldığı kişi, amirlik sıfatını vekâlet yoluyla kazanılabilmektedir.[90] TSK İç Hiz. Ynt.'nin 34'üncü maddesi[91] gereğince vekâlet bırakılırken uyulması gerekli olan şartlar, vekâletin kimlere bırakılabileceği detaylı şekilde düzenlenmektedir. Buna göre, ayrılan amirin yerine vekâlet bıraktığı kişi, ayrılan amirin maiyeti üzerinde emir-komutayı sürdürecektir. Kendisine vekalet bırakılan ve göreve başlayan vekil, fiilen göreve başlaması ile amirlik sıfatını kazanmış olacaktır.

c. Sınırlı Amirlikler

Amirlik sıfatı, bir amire zaman ve mekân fark etmeksizin her konuda mutlak bir emir verebilme yetkisi tanırken, bazı durumlarda kanunlarla ve nizamlarla bu yetkilerin sınırlı

---

[88] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 78.

[89] TSK İç Hiz. K.'nun 115'inci md. (a) bendinde "*Silahlı Kuvvetlerde çalışan sivil memur, müstahdem, müteferrik müstahdem ve gündelikçi sivil personel bu kanunun askerlere tahmil ettiği sorumluluk ve hizmetlerin ifası bakımından a) amir vazifesi alanlar; maiyetindeki bütün askeri ve sivil personele hizmetin icabettirdiği emirleri verebilir*." hükmü ile sivil personelin de amirlik sıfatı taşıyabileceği hususu düzenlenmiştir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.05.2023)

[90] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 78.

[91] TSK İç Hiz. Ynt.'nin 34'üncü maddesi gereğince "*Herhangi bir komutanın merkezden veya gemisinden uzaklaşması veyahut hizmet edemeyecek derecede mazeretinin vukuu halinde, kuruluşuna göre rütbe ve kıdemce komutanın rütbesine en yakın muharip sınıfa mensup ast vekil bırakılır. Ancak; komutanın rütbesine en yakın muharip sınıfa mensup personel ile aynı rütbede komutan yardımcısı ya da ast birlik komutanı varsa komutan yardımcısı veya ast birlik komutanından kıdemli olan, gemilerde 2 nci komutan, Hava Kuvvetleri Komutanlığında; uçuş birliklerinde uçucu subay, hava savunma birliklerinde hava savunma sınıfı subay, kontrol ihbar birliklerinde kontrol ihbar sınıfı subaylardan rütbece en kıdemlisi vekil bırakılır. Muharip olmayan sınıflarda ise sınıf ve hizmetin özelliği dikkate alınarak rütbe ve kıdemce en yakın ast vekil bırakılır. Komutanlığına hem muharip sınıftan hem de muharip olmayan sınıftan personelin atanabildiği birliklerde komutana rütbe ve kıdemce en yakın ast vekil bırakılır.*" hükmü ile vekâlet yoluyla amirliğin kazanılmasındaki koşullar detaylı şekilde düzenlenmiştir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.05.2023)

tutulması mümkündür. Amirlik sıfatının konu, yer, süre gibi bazı kriterlerle sınırlandığı amirlik biçimlerine "*sınırlı amirlikler*" adı verilmektedir.

i. Garnizon Komutanlığı

İçinde ve çevresinde yerleşmiş kıt'a, karargâh veya askerî bir kurum mevcut olan meskûn yerlere garnizon adı verilmektedir.[92] Askerî vazifelerin icrasını kolaylaştırmak maksadıyla, Milli Savunma Bakanlığı tarafından her garnizonun sınırları belirlenmiş olup her garnizonun başına da bir garnizon komutanı görevlendirilmiştir. Garnizon komutanının amirlik yetkileri sadece kendi garnizonunun hudutları içerisinde geçerlidir. Bakıldığında garnizon komutanının amirlik vasfının yer yönünden sınırlandığını görmekteyiz.

TSK İç Hiz. K.'nun 46'ncı md. gereği hangi birlik komutanının garnizon komutanlığı görevini alacağı Millî Savunma Bakanlığı tarafından belirlenir. Hatta bu görevin yürütülmesi amacıyla, MSB tarafından garnizon içerisinde mevcut olan askerî birliklerin haricinde farklı kadro ve kuruluşlar teşkil edilmesi mümkündür. Uygulamada askerî teamüller gereği, genellikle o garnizon sınırları içerisinde yer alan rütbe ve kıdemce en üst konumda bulunan komutan garnizon komutanı olarak belirlenir, fakat bu durumun istisnaları da söz konusudur. Örneğin; Ankara garnizonunda Cumhurbaşkanı, Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet komutanlarının da aynı garnizon sınırları içerisinde bulunduğu düşünüldüğünde, garnizon komutanlığının daha alt birliklere devredilmesi mümkün olacaktır. TSK İç Hizmet Kanunu da büyük garnizonlarda garnizon komutanlığı yetkisinin daha ast birliklere devrine cevaz vermektedir.[93]

Garnizon komutanının görevleri TSK İç Hiz. Ynt.'nde detaylı şekilde düzenlenmiştir. Bu görevler genel olarak; garnizon içerisinde nizam ve disiplinin sağlanması, ikmal ve lojistik faaliyetleri, atış, talim ve eğitim alanlarının tahsisi, birlik emniyetinin sağlanması, kışla, anıt, şehitlik ve abidelerin bakım ve onarımı, doğal afetlerde halka yardım, kutlama ve

---

[92] TSK İç Hiz. K.'nun 45'inci maddesi garnizonu "*Garnizon; içinde ve civarında yerleşmiş kıta, karargah veya askeri kurum bulunan meskün yerlere denir.*" şeklinde tanımlamaktadır. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.05.2023)

[93] TSK İç Hiz. K.'nun 48'inci maddesi "*Büyük garnizonlarda (Tümen ve eşidi askeri kurumlar ile daha büyük kıta ve kurumların bulunduğu yerlerde) garnizon kumandanları, oradaki kıta kumandanları rütbece kendisinden sonra gelen birine garnizon kumandanlığını devredebilir.*" hükmünü düzenlemektedir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.05.2023)

bayramlarda protokol, tören ve diğer faaliyetlerin icrası için birlik oluşturulması vb. hususlardan oluşmaktadır. Buradan hareketle, garnizon komutanı, kanunlar ve nizamlarla verilen görevlerin icrası maksadıyla garnizon içerisinde yer alan birlik ve kurumlara emir verme yetkisine haizdir. Garnizon komutanının verdiği emirlere uyulmaması halinde, emre itaatsizlikte ısrar suçunun meydana gelebilmesi için söz konusu emirlerin asker şahıslara tebliği gereklidir.[94]

TSK İç Hiz. K.'nun 47/1'inci md. göre; garnizon komutanı, garnizon sınırları içerisindeki tüm kıt'a ve askerî kurumların disiplin amiridir. Disiplin amiri kavramından kısaca bahsetmek gerekirse, TSK'da amirlik sıfatı taşımak, aynı zamanda disiplin amiri olmak anlamına gelmez. Disiplin amirliği sıfatı ceza verme yetkisini de beraberinde getirir. Ancak her amir, disiplin amiri değildir. Zira disiplin cezası verme yetkisi kişilerin meslekî kariyerini etkilediğinden ötürü önemli ve nitelikli bir yetkidir. Bu nedenle hali hazırda disiplin cezası verme yetkisini kullanacak personelin de belli nitelikleri taşıması gerekmektedir. Buradan hareketle, kanunla disiplin cezası verme yetkisine haiz kılınmış olan kimselere disiplin amiri adı verilmektedir.[95] Garnizon komutanı, garnizon hudutları içerisindeki tüm kıt'a ve askerî kurumların disiplin amiri olması hasebiyle, garnizonda görev yapan TSK mensuplarına disiplinsizlikleri nedeniyle bizzat ceza verebileceği gibi, ceza verilmesini ilgili personelin amirinden de talep edebilir.[96] Garnizon komutanının, subay, astsubay, uzman erbaş ile sözleşmeli erbaş ve erlerin disiplinsizliklerine ilişkin ceza verebilmesi için TSK Dis. K. 8/3-(c) md. kapsamında ilgili personele sicil verme yetkisine haiz olması gerekmektedir.[97]

ii. Kışla, Konak ve Ordugâh Komutanlığı

TSK İç Hiz. K.'nun 51'inci maddesi, kışla, konak ve ordugâh kavramlarını tanımlamaktadır. Buna göre, askerin içinde konuşlandırıldığı ve hizmet ifa ettiği tek bir bina ya da toplu haldeki çeşitli binalarla bu binaların eklentilerinden oluşan diğer binalar ve

---

[94] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Kolordu ve garnizon komutanlıklarınca verilmiş olan emre aykırı olarak eğitim kıyafetiyle eğlenmek için orduevine giren sanığın fiilinin, emrin tebliğ edildiğinin kesin olarak anlaşılamamış olması muvacehesinde emre itaatsizlikte ısrar suçuna vücut vermeyeceği*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 04.03.1975 T. 1975/44 E., 1975/40 K. (YÜCEER, Bilal, s. 23.)
[95] DEĞİRMENCİ, Olgun; TANRIVERDİ, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 85.
[96] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 79.
[97] SARRAÇ, Miraç Emre, s. 34.

araziye kışla adı verilmektedir. Konak ise, askerlerin barışta ve seferde geçici bir süreyle meskûn mahallerde yerleşmesidir. Ordugâh ise, askerlerin geçici süreyle açık alanda çadır ya da baraka ve zeminliklerde yerleştirildiği sahaya denir.

TSK İç Hizmet Kanunu'nun 52/1'inci maddesi gereği, müstakil şekilde bir kışla, konak veya ordugâh içerisinde yer alan bir kıt'a veya askerî kurumun amir veya komutanı aynı anda bahse konu bu mahallerin komutanıdır. Bazı durumlarda ise çeşitli birliklerin bir arada bulunduğu kışla, konak ve ordugâhlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumda söz konusu kıt'a veya askerî kurum komutan ya da amirlerinden hangisinin kışla, konak ve ordugâh komutanı görevini yürüteceği hususu, TSK İç Hiz. K.'nun 52/2'nci maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre çeşitli birliklerin bir arada bulunduğu kışla, konak ve ordugâhlarda komutanlık en yüksek rütbeli ve kıdemli komutan veya amire ait olacaktır. Söz konusu komutan, kışla, konak ve ordugâh sınırları içerisinde emniyet ve disiplinin sağlanması, ortak tesislerin işletilmesi ve birlik faaliyetlerinin koordineli şekilde yürütülmesi gibi hususlara ilişkin emir verebilme yetkisine haizdir.[98] Ancak, bahse konu komutana kışla, konak ve ordugâh sınırları içerisinde yer alan birliklerin personelleri hakkında disiplin cezası verme yetkisinin tanınmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda kışla, konak ve ordugâh komutanı, disiplin cezası vermeyi gerektiren bir disiplinsizlikle karşılaşırsa, yalnızca olayı yetkili komutana bildirmekle yükümlüdür.[99]

iii. Nöbetçi Amirlik

TSK İç Hiz. Ynt.'nin 411'inci md. uyarınca nöbetçi amiri; komutan veya kurum amiri bulunmadığı zamanlarda, emniyet-kaza önleme, idari işler, bakım, temizlik, iaşe, disiplinin tesisi vb. işlerle komutan veya kurum amirine ait bütün görevlerden mesuldür. Nöbetçi amiri, nöbeti süresince kışladaki bulunan bütün personelin amiridir ve kışla içerisindeki her konudan komutan veya kurum amirine karşı sorumludur. Nöbetçi amirlikte amirlik yetkisinin zaman bakımından sınırlandığını görmekteyiz. Nöbetçi amiri, nöbet tuttuğu günün mesai saatleri içerisinde diğer nöbetçi personele karşı amir konumundayken, aynı günün mesai saatleri sonrasında ise kışladaki tüm personele karşı amir konumundadır.

[98] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 25.
[99] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 80.

Nöbetçi amirinin verdiği emirlere maiyetindeki personel uymakla yükümlüdür.[100] Nöbetçi amirin nöbet vazifesini tamamlayarak nöbetini devretmesine müteakip amirlik yetkisi sona erecektir.

iv. Diğer Nöbetçi Personelin Amirliği

TSK İç Hiz. Ynt'nin 396'ncı ve 410'uncu md.leri arasında nöbetçi personelin vazifeleri düzenlenmektedir. Nöbetçi personel, nöbet tuttuğu süre zarfında, ilgili maddelerde sayılan vazifeleri icra etmekten, nöbet vazifeleriyle yükümlü diğer personele karşı da nöbetçi amirlik sıfatını yürütmekten sorumludur. Burada da nöbetçi personelin amirliğinin zaman ve görev yönünden sınırlı bir amirlik olduğunu görmekteyiz. Nöbetçi personel zaman yönünden sadece nöbet tuttuğu günde gerçekleşen görevlerin ifası hususunda amirlik sıfatına haizdir. Nöbeti devrettiğinde amirlik yetki ve sorumluluğu bir sonraki nöbetçi personele geçecektir. Nöbetçi subay, nöbetçi astsubay, nöbetçi uzman çavuş, nöbetçi çavuş, nöbetçi onbaşı[101] ve diğer nöbetçi personel, görev yönünden de TSK İç Hiz. Ynt.'de sayılan vazifeleri icra etmesi icap eden personellere karşı sınırlı amir konumundadır.[102]

v. Askerî Karakol, Nöbetçi ve Devriyelerin Amirliği

Askerî karakol, nöbetçi ve devriye kavramları TSK İç Hiz. K.'nun 78'inci md. ve AsCK'nın 15'inci maddelerde tanımlanmıştır. Askerî karakol, hazarda ve seferde emniyet, koruma, gözetleme ve disiplinin tesisi amaçları ile görevlendirilen ve bir amirin emri altında toplanan silahlı bir grup askerdir. Nöbetçi ise, barışta ve seferde aynı amaçlarla silahlı olarak bir yere konumlandırılan ve belirli yükümlülükleri ve sorumluluk sahası bulunan silahlı tek

---

[100] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Sanığın, tugay nöbetçi amirinin 'Beni bekle, bir yere ayrılma' şeklinde verilen emrine ve daha önce kendisine tebliğ edilen 'araç komutanı olmadan kesinlikle göreve çıkılmayacaktır' şeklindeki şoför genel talimatına riayet etmeyerek, tugay nöbetçi amirine haber vermeden saat 23.00 sıralarında bölüğe gitmek için bulunduğu yerden araçla tek başına ayrılmak suretiyle emre itaatsizlikte ısrar suçunu işlediği*" şeklinde hüküm vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 28.05.2015 T. 2015/56 E., 2015/70 K. (KOÇ, Cihan, s. 514.)

[101] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*TSK İç Hizmet Yönetmeliğinin 396. maddesi tarifatı dairesinde bölük komutanlığınca bölük nöbetçi onbaşısı olarak görevlendirilen er, diğer erlere nazaran amir durumundadır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 26.11.1974 T. 1974/1023 E., 1974/1038 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 81.)

[102] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*TSK İç Hizmet Yönetmeliğinin 395-399. maddelerine göre, kendilerine bölük nöbetçi çavuşluğu görevi verilen kıta çavuşlarının, bu görevleri yapabilmeleri bakımından teçhiz edildikleri yetkileri kullandıklarında diğer kıta çavuşlarının amiri sayılmaları gerekir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 08.11.1979 T. 1979/77 E., 1979/86 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 81.)

veya çift erbaş ve erlerdir. Son olarak, devriye ise, barış ve seferde aynı amaçlarla belirli bir sorumluluk sahasında hareket halinde dolaşarak vazife gören bir veya daha fazla silahlı askerdir.

Askerî karakol, nöbetçi ve devriyenin amirliği emir verme yetkisi yönünden tanınmış bir amirlik değildir. Sayılan personelin yaptığı vazifenin önemi ve niteliği gereği bu personele karşı yapılan bazı hareketler amire kaşı yapılmış kabul edilmektedir. Bu husus, AsCK'nın 106'ncı md. gereği askerî karakol, nöbetçi ve devriyeye karşı hakaret eden, bunlara karşı itaat etmemekte ısrar eden, direniş gösteren ya da fiilen taarruz eden yahut onları dinlemeyen kişilerin bu fiilleri amire karşı yapmış sayılacağı ve ona göre cezalandırılacağı vurgulanmıştır. Burada tanınan amirlik sıfatı, emir verme yetkisi ile ilgisi bulunmayan, pasif bir amirlik yetkisidir.[103] Önemle ifade edilmelidir ki; bu kişilerin amir olarak kabul edilme durumu bu kişilerin gerçekleştirdikleri hizmet süresi ile sınırlıdır. Yani bu kişilerin, kendilerine verilen görevleri tamamlamaları ile birlikte artık amir olarak kabul edilmesi mümkün olmayacaktır.

Askerî karakol, nöbetçi ve devriyenin, bu hizmeti düzenleyip yürüten kendi amirleri dışında[104] istisnasız olarak bütün asker kişilere karşı amir sayılmaları, ancak görev nedeniyle kendilerine verilen yetki sınırları dâhilindeki müdahaleleri esnasında ve AsCK'nın 106'ncı md. metnindeki suçların kendilerine karşı işlenmesi durumunda oluşacaktır.[105]

Askeri Yargıtay'a göre, silahlı nöbetçinin amir sayılabilmesi ve AsCK'nın 106'ncı maddesindeki yer alan kanuni korumadan yararlanabilmesi için belirli şartlar vardır. Bunlardan ilki, nöbet vazifesinin mevzuata uygun olarak yerine getirilmesidir. İkinci olarak, nöbetçinin, nöbet talimatları kapsamı dışındaki müdahalelerde bulunmaması ve lüzumsuz fiilleri işlememesi gerekmektedir. Üçüncü şart ise suçun görev esnasında ya da görevin ifasından ötürü işlenmesi gerekmektedir.[106] Son olarak, nöbetçinin amirlik himayesinden

---

[103] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 81; KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 26.
[104] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*...silahlı nöbetçiye karşı işlenmiş suçlar, şahsa karşı değil, askerî itaate karşı işlenmiş suçlar olarak telakki edilmektedir. Bu bakımdan karakol, nöbetçi ve devriyenin bütün asker kişilere karşı amir sayılmaları (hizmeti düzenleyip yürüten kendi amirleri hariç), ancak, görev nedeniyle kendilerine verilen yetki hudutları dâhilindeki müdahaleleri sırasında (görevi icra halinde) madde metninde yazılı suçların kendilerine karşı işlenmesi halinde söz konusu olacaktır*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 14.02.2017 T. 2017/39 E., 2017/65 K. (KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 26.)
[105] As. Yrg. 1. D. 02.04.2003 T. 2003/333 E., 2003/330 K. (KOÇ, Cihan, s. 585.)
[106] As. Yrg. 3. D. 17.01.2006 T. 2006/3 E., 2006/2 K. (KOÇ, Cihan, s. 585.)

yararlanabilmesi için mutlaka silahlı bir nöbetçi olması gerekmektedir.[107] Teçhizat, kasatura, plastik cop[108], vb. eşyalar ile tutulan nöbetler ya da silahsız[109] tutulan nöbetler AsCK'nın 106'ncı maddesindeki yer alan amirlik sıfatını sağlamaz.

vi. Askerî İnzibat Personelinin Amirliği

TSK İç Hiz. K.'nun 91'inci maddesinin (a) bendi gereğince garnizon hudutları içerisinde askerî disiplinin tesisi ve korunması, askerî trafik faaliyetlerinin yürütülmesi, önleyici zabıta ve adliye vazifelerinin icra edilebilmesi maksadıyla askerî inzibat kuvvetleri kurulur. Askerî inzibat personelinin görev ve yetkileri, TSK İç Hiz. K.'nun 91'inci ve 97'nci maddeleri arasında ve TSK İç Hiz. Ynt.'nin 662'nci maddesinde detaylı şekilde düzenlenmektedir.

TSK İç Hiz. K.'nun 92/(a) md. gereği "*Askeri inzibat erbaş ve erleri vazife esnasında diğer erbaş ve erlere karşı karakol sıfatını ve karakolların kanuni salahiyet ve mesuliyetlerini haizdirler.*" hükmü düzenlenmiştir. Madde metninden hareketle, askerî inzibat kuvvetleri bünyesinde görev yapan erbaş erler, görevleri sırasında veya görevlerine ilişkin olarak AsCK 106'ncı md. hükmü ile sayılan hakaret, fiilen taarruz, itaatsizlikte ısrar, mukavemet davranışlarından biriyle karşılaşmaları durumunda, diğer erbaş ve erlere karşı amirlik sıfatına haiz olacaklardır. As.Yrg. bu konuda, askerî inzibat kuvvetinde yer alan erbaş ve erlerin, görevlerinin ifası sırasında diğer erbaş ve erler karşısında karakol sıfatı kazanarak AsCK'nın 106'ncı md. gereğince amir sayılabilmeleri için görevlerinin başlangıcı ve bitişi arasındaki sürede, bu görevi yaptıklarını açıkça belli eden en az bir adet işaret

---

[107] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*nöbetçinin AsCK'nın 106'ncı maddesindeki amirlik himayesinden yararlanabilmesi için, aynı Kanunun 15'inci maddesindeki tanıma göre silahlı olması gerekir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 03.10.1996 T. 1996/131 E., 1996/129 K. (KOÇ, Cihan, s. 586.)

[108] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*askerî inzibat er ve erbaşlarının vazife esnasında diğer erbaş ve erlere karşı karakol sıfatı iktisap edebilmeleri ve Askeri Ceza Kanununun 106 ncı maddesine göre amir sayılabilmeleri için görevlerinin devamı süresince bu görevde olduklarını açıkça belirten sembollerden en az birini taşımaları ve AsCK' nın 15 [i]nci maddesinde tanımlanan karakolda olduğu gibi silahlı bulunmaları gerektiğinden bu manada silahlı olarak kabulü mümkün olmayan lastik cop taşıyan mağdurun, sanığın amiri sayılmasına imkân bulunmamaktadır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 14.10.2003 T. 2003/929 E., 2003/925 K. (KOÇ, Cihan, s. 587.)

[109] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*J.Er F.K 'nın silahlı nöbetçi olduğunun kesin olarak ortaya konulmaması, ifade ve tutanak içeriklerine göre silahsız nizamiye nöbetçisi olması nedeniyle görevli memur konumunda olduğu tartışmasız bir olgudur. Bu duruma göre olay tarihinde asker olan sanığın adı geçene karşı eylemlerinin amire karşı değil; görevi memura karşı işlenmiş sayılacağı açıktır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 15.09.2004 T. 2004/1112 E., 2004/1075 K. (KOÇ, Cihan, s. 588.)

taşımaları[110] ve AsCK'nın 15'inci md. gereği silahlı şekilde bulunmaları gerektiği yönünde kararlar vermiştir.

Askerî inzibat vazifesi gören erbaş ve erlere görevleri gereği tanınmış olan bu amirlik sıfatı, karakol, nöbetçi ve devriyelerin aksine subay ve astsubaylara karşı tanınmamıştır. TSK İç Hiz. K.'nun 92/(c) md. gereğince subay ve astsubaylar hakkında uygulanacak askerî inzibat görevleri; ancak kendi rütbelerindeki ya da daha üst rütbelerdeki inzibat subay ve astsubaylarınca icra edilebilir. Sonuç olarak, bir subay veya astsubayın AsCK md. 106'da sayılan fiilleri "karakol, nöbetçi veya devriyeye karşı" işlenmesi halinde bu suç amirlere karşı işlenen bir suç niteliğinde kabul edilirken, aynı fiillerin "askerî inzibat görevi yapan bir erbaşa veya ere karşı" işlemesi halinde ise amire karşı değil memura karşı işlendiği kabul edilmektedir. Örnek vermek gerekirse; bir subay sövme ve hakaret içeren hareketleri, karakol, nöbetçi veya devriyeye karşı işlediyse AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçundan mesul tutulacaktır. Benzer davranışları askerî inzibat vazifesi icra eden bir erbaş veya ere karşı işlemesi durumunda ise TCK'nın 125'inci maddesinde yer verilen hakaret suçundan sorumlu olacaktır.

Son olarak, aynı maddede (c) bendinin devamında; ağır cezayı gerektiren suçüstü halinin varlığı durumunda subay ve astsubaylar hakkında yakalama yetkisine askerî inzibatlar haricinde kolluk kuvvetleri ve hatta herkes yetkili kılınmıştır.[111]

vii. Üstün Amirlik Sıfatı Kazanacağı Hâller

Askerî mevzuat incelendiğinde kanun koyucu kural olarak emir verme yetkisini amirlere tanımış olsa da bazı karşılaşılabilecek istisnai durumlarda üstlerin de emir verebilmesine cevaz vermektedir. Bu istisnai hükümler TSK İç Hiz. K.'nun 23'üncü ve 24'üncü maddelerinde düzenlenmektedir.

---

[110] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Askerî inzibat erbaş ve erlerin vazife sırasında diğer erbaş ve erlere karşı karakol sıfatı iktisab edebilmeleri ve Askeri Ceza Kanununun 106 ncı maddesine göre amir sayılabilmeleri için görevlerinin devamı süresince bu görevde olduklarını açıkça belirten sembollerden en az birini taşımaları…gerektiği…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. İçt. Bir. Krl. 24.02.1971 T. 1971/2 E., 1971/1 K. (ULUKANLIGİL, Metin, "Askeri Yargıda İtaatsizlik Suçları", Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s. 58.)

[111] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza,* s. 83; KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 27.

TSK İç Hiz. K.'nun 23'üncü maddesi gereğince, bir kıta, karargâh veya askerî kurumda fesat ve isyan hali mevcut ise; her üst, intizamı temin etmek, yağmacılığı engellemek ve kaçak askerleri geri döndürmek maksatlarıyla emir vermekle yükümlüdür. Bu durumda emri veren üst amirlik sıfatını kazanmış olur ve verdiği emre tüm astları uymakla mükelleftir.

TSK İç Hiz. K.'nun 24'üncü maddesi gereğince; bir üst, disipline aykırılık teşkil eden her durumda, astın gerçekleştirdiği disiplinsizliğe müdahale ile yetkili kılınmıştır. Disiplin askerliğin temeli sayıldığından, disiplin kurallarının ihlali halinde her üst, bu duruma müdahale etmek zorunda olup astlar da kendilerine verilen emri mutlak bir itaatle uygulamak zorundadır.[112] Disiplinsizliğe müdahalede bulunan üst bakımından müdahale anından itibaren hizmet hali doğacağından[113] bu üste karşı işlenen suç hizmet esnasında işlenmiş sayılır ve ceza artırılarak verilir.[114]

viii. Askerî Okullarda Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Amirliği

31.07.2016 tarih ve 669 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Milli Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"[115] ile MSÜ kurulmuştur. MSÜ bünyesinde faaliyet göstermeye başlayan askerî okullarda[116] eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi maksadıyla öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve araştırma görevlileri istihdam edilmiştir.

Askerî okullarda akademik ders görevi icra eden asker ya da sivil öğretim elemanları, öğrenim gören öğrencilere karşı ilgili ders saati süresi boyunca notlandırma, cezalandırma,

---

[112] ULUKANLIGİL, Metin, s. 29; KOÇ, Cihan, s. 49.

[113] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*disiplini ihlal eden bir askerî şahsın işbu fiili nedeniyle üstü bulunan bir askerî şahıs tarafından yetkili makama daveti, bir hizmet emri olup, bu davete icabet etmemek emre itaatsizlikte ısrar suçunu teşkil eder.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 06.03.1962 T. 1962/499 E., 1962/471 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 84.)

[114] ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat*, C. 1, s. 33.

[115] Bahse konu 669 sayılı KHK, 09.11.2016 T. 6756 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle kanunlaşmıştır.

[116] MSÜ Rektörlüğüne bağlı olarak teşkil edilen askerî okullar; "Kara, Deniz ve Hava Harp Okulları, Kara, Deniz, Hava ve Bando Astsubay Meslek Yüksekokulları, Yabancı Diller Yüksekokulu, Müşterek Harp Enstitüsü, Kara, Deniz ve Hava Harp Enstitüleri, Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Fatih Harp Tarihi ve Araştırmaları Enstitüsü"dür.

ödüllendirme vb. yetkilere haiz olduklarından amir konumundadır. Ancak bu amirlik statüsü ders saati süresiyle sınırlı bir amirliktir.

3. Amirin Yetkileri

TSK İç Hiz. K. md. 9 ve AsCK md. 13'e göre amir, makam ve memuriyet itibariyle emir verme gücü ve yetkisine sahip olan kimsedir. Asker kişiler arasında emir verme yetkisi yalnızca erlere tanınmamıştır.[117] Erler dışında kalan asker kişiler emir verme salahiyetine sahiptir. Askerî intizamın sürdürülebilmesi ve hiyerarşik yapının korunması maksadıyla amirlere emir verme yetkisi tanınmış ve maiyetindeki personele de bu emirlere uyma zorunluluğu getirilmiştir.

Amirlere tanınan yetkiler, emri takip yetkisi, emre nezaret yetkisi, emrin neticesini takdir yetkisi, maiyetini kontrol etme ve denetleme yetkisi, maiyetine sicil verme ve ödüllendirme yetkisi ile maiyeti cezalandırma yetkisidir.

a. Emri Takip Yetkisi

TSK İç Hiz. K.'nun 15'inci maddesine göre amir, verdiği emrin miadında icra edilip edilmediğini, emrin başarı ile sonuçlanıp sonuçlanmadığını takip yetkisine sahiptir. Amir, yalnızca emir vermekle yetinir ve emrin takibini yapmazsa; maiyetindeki personel emrin takip edilmemesini fırsat bilerek belli süre sonra artık verilen emirleri yerine getirmemeye başlayacaktır. Bu durum amirin otoritesini, askerî düzen ve disiplini büyük bir zafiyete uğratır. Bu sebeple amirin, emrin zamanında yapılmasını ve başarılı şekilde neticelenmesini takip yetkisi bulunmaktadır.

b. Emre Nezaret Yetkisi

Amir, verdiği emrin içeriği olan görevlerin yapılması sırasında astlarına nezaret etme yetkisine de sahiptir. Amir yalnızca emrini vermekle yetinmeyerek, verdiği emrin yerine getirilmesinde yol gösterici olabilmek maksadıyla maiyetindeki personele nezaret etmelidir. Emrin gerektirdiği görevler icra edilirken amirin maiyetine nezaret etmesi, personelin hata

[117] ULUKANLIGİL, Metin, s. 46.

yapma ve emrin sınırını aşma ihtimalini en aza düşürür. Ayrıca toplu çalışma ortamları söz konusu ise, amir, nezaret yetkisini kullanarak vazifelerini yapmadığını tespit ettiği maiyetini ikaz edecek ve onların da emrin ifa sürecinde aktif rol almalarını sağlayacaktır.

c. Emrin Sonucunu Takdir Yetkisi

Amir, vermiş olduğu emrin içerdiği görevlerin hangi kapsamda ve hangi seviyede icra edildiğini belirleme, diğer bir ifadeyle emrin sonucunu takdir yetkisine sahiptir.[118] Bu takdir yetkisi, emrin neticesine göre olumlu anlamda kullanılarak personel ödüllendirilebileceği gibi, olumsuz anlamda kullanılarak personelin uyarılması ya da cezalandırılması mümkündür.

d. Maiyeti Kontrol ve Denetleme Yetkisi

Amirin maiyetine duyduğu itimat, kontrole mani değildir. Amirler, maiyetini kontrol ve denetleme yetkisine sahiptir. Amirlerin, astlarının kendilerine verilen emir, görev ve sorumlulukları yerine getirip getirmediklerini, askerî disiplin ve nizama uygun hareket edip etmediklerini kontrol etmeleri ve denetlemeleri gereklidir. Kontrol, bireysel olarak astların görevlerini yerine getirip getirmediğinin haberli ya da habersiz şekilde tespitini kapsamaktayken denetleme ise birliğin yürüttüğü hizmetlerin bütününün hiyerarşik olarak üst basamaktaki amirlerce tespit edilmesini ifade eder.[119]

e. Maiyete Sicil ve Ödüllendirme Yetkisi

Amir, maiyetine karşı sicil verme yetkisiyle donatılmıştır. Amirin sicil verme yetkisi, personelin meslek yaşantısını, rütbe terfi etmesini, yurt içi ve yurt dışı görev ve kurslara tefrik edilmesini belirleme noktasında çok büyük öneme haizdir. Bu nedenle sicil verilirken, personelin kendisine verilen görevlerdeki başarısı, birlik içerisindeki uyumu, çalışkanlığı, disiplini, amirlere karşı saygısı ve mutlak itaat anlayışı vb. kriterler dikkate alınmalıdır. Amirler, otoritelerini korumak ve hiyerarşik düzenin idamesini sağlamak için tarafsız ve hakkaniyete uygun biçimde sicil verilmelidir.[120]

---

[118] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 23.
[119] ULUKANLIGİL, Metin, s. 47.
[120] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 23.

Amirin maiyetini sözlü olarak övmesi, yazılı şekilde takdir etmesi ve ödüllendirmesi astının mesleğe karşı olan bağlılığını, istek ve inancını artıracağı gibi çalışma motivasyonunu da olumlu biçimde etkileyecektir. Buradan hareketle, amirler personelinden olumlu tutum ve davranış sergileyenleri zaman zaman onurlandırmalıdır. Mesleki açıdan onurlandırılmış ve amirlerinin takdirini kazanmış bir ast, vazifesini tam ve doğru şekilde icra edebilmek için canla başla çalışacaktır. Bu durum disiplinin tesis ve idamesinde amire çok büyük kolaylıklar getirecektir.[121]

f. Maiyeti Cezalandırma Yetkisi

TSK İç Hiz. K.'nun 18'inci md. göre amirler, maiyetinde bulunan bir personele, disiplin ihlali teşkil eden fiil ve davranışlarından ötürü disiplin cezası verebilmektedir. Disiplin cezalarının kapsamının belirlendiği ve ceza verilme şeklinin düzenlendiği özel kanun 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu'dur. Mezkûr Kanuna göre, her amirin disiplin cezası verme yetkisi bulunmayıp ceza verme yetkisi yalnızca disiplin amirlerine tanınmıştır.

Disiplin amiri olabilmek için gerekli kanuni şartlar TSK Dis. K.'nun 8/3'üncü maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre; disiplin amiri olabilmek için aranan ilk koşul, ceza verecek kişinin amir konumunda olmasıdır. Amir konumunda olmayan üst, disiplin cezası verme salahiyetine haiz değildir.

İkinci koşul ise, disiplin cezası verecek kişinin cezalandıracağı personelden rütbe veya kıdem bakımından daha yüksek olması zorunluluğudur. Buradan hareketle, maiyetinde kendisinden rütbe veya kıdemce daha üst konumda bir personel bulunması durumunda disiplin amirinin ceza vermesi mümkün değildir.[122] Böyle bir durumla karşılaşılması halinde, ceza verecek makamın bir üst disiplin amiri ceza verecektir. Örnek vermek gerekirse, şube müdürü kendi maiyetindeki kendisinden rütbe veya kıdemce büyük maiyetine disiplin cezası veremeyeceğinden, disiplin cezasını şube müdürünün amiri olan daire başkanı verebilecektir.[123]

---

[121] MASTI, Ahmet Korhan, "Askeri Yargıda Disiplin Mahkemeleri ve Temel Hak ve Hürriyetler", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2004, s. 80.
[122] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 23.
[123] KOÇ, Cihan, s. 852.

Son koşul ise, hakkında disiplin cezası hükmedilecek şahsın subay, astsubay ya da uzman erbaş olması durumunda, disiplin cezası verme yetkisine sahip kişinin, ilgili personel hakkında ayrıca sicil verme yetkisinin de bulunması zorunludur. TSK Dis. K.'nun 8/8 maddesi gereğince, amir değişikliğini gerektiren; bir aydan uzun süreli kurs durumunda ve bir ile üç ay arası geçici görevlendirme söz konusu ise disiplin amirliği için TSK Dis. K.'nun 8/3-(c) bendinde düzenlenen sicil verme yetkisi şartı aranmaz.

Ayrıca TSK İç Hiz. K.'nun 115'inci maddesine göre, TSK'da görev yapan sivil memurların da amir vazifesi alabilmesi mümkündür. Fakat bu kişilere, maiyetine disiplin cezası verme yetkisi tanınmamıştır. Maiyetine ceza vermesi gereken durumlarla karşılaşılması halinde bu sivil amirin, en yakın askerî amire müracaat etmesi gerekmektedir. TSK Dis. K.'nun 8'inci md.de yer verilen disiplin amiri olma şartlarını taşımayan üst veya amirler, disiplinsizlik ile karşılaştıklarında, disiplinsizliği gerçekleştiren personel hakkında disiplinsizlik tespit tutanağı tutarak bu tutanağı ilgili personelin disiplin amirine bildirecektir. Disiplinsizlik tespit tutanağı kendisine ulaşan disiplin amiri TSK Dis. K. hükümleri uyarınca personel hakkında işlem yapabilecektir.

F. Rütbe, Kıdem, Üst ve Ast

1.Rütbe

Rütbe kavramı, sözlükte[124] yer verilen tanıma göre "*Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu, astlık üstlük ilişkilerini düzenleyen basamak; paye*" şeklinde tanımlanan ve Arapça rutbe kelimesinden dilimize geçmiş bir kavramdır. Yapılan sözlük tanımında her ne kadar subay, astsubay ve polislerin rütbe sahibi olabileceği düzenlenmişse de yapılan tanımın eksik olduğu kanaatindeyiz. Subay, astsubay ve polisler dışında uzman erbaş, sözleşmeli erbaş, jandarma personeli, sahil güvenlik personeli, ceza infaz kurumları personeli, itfaiye personeli, orman muhafaza personeli vb. hiyerarşik olarak faaliyetlerin yürütüldüğü meslek gruplarında da rütbe kavramı kullanılmaktadır. Bu nedenle sözlük tanımında böyle bir mesleki sınırlamaya gidilmesi uygun değildir.

[124] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 20.02.2023)

Askerî anlamda rütbe kavramı, TSK Per. K.'nun 3'üncü maddesinin ilk fıkrasının (a) bendinde "*Subayların ve astsubayların ilk subaylığa veya astsubaylığa başlamada ve bekleme süreleri sonunda bu kanun gereğince kazandıkları askeri unvanlardır*." şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca TSK İç Hiz. K.'nun 3/ 1-(b) maddesi Türk Silahlı Kuvvetlerinde kullanılan rütbeleri tek tek sayma yoluna gitmiştir. Rütbesi olmayan tek yükümlü asker şahıs, erlerdir. Ayrıca TSK İç Hiz. K.'nun 4'üncü maddesinde de muhtelif sınıfların rütbe adlarının başlarına meslek veya sınıf ismi konulması gerektiği ifade edilmektedir. Örnek vermek gerekirse, Öğretmen Üsteğmen ifadesinde yer alan Öğretmen sınıf adı iken, Üsteğmen ise rütbedir.

2. Kıdem

TSK Per. K.'nun 3'üncü maddesinin ilk fıkrasının (c) bendinde tanımlanan kıdem kavramı, bir rütbeye nasıp[125] edilmeden itibaren o rütbede gerçekleştirilen hizmet süreleri ya da aynı nasıp edilme tarihliler arasında yeterlilik yönünden üstünlüğü ifade eder. Rütbe bakımından daha üst rütbede bulunan kişi astına karşı hem rütbeli hem de kıdemlidir. Örnek vermek gerekirse; yüzbaşı rütbesindeki personel, teğmen rütbesindeki personelden rütbe ve kıdemce büyüktür. Kıdem kavramının önem kazandığı nokta, aynı rütbedeki personel arasında üstünlük sağlamasından kaynaklanır. Örnek vermek gerekirse yüzbaşı rütbesindeki iki personelden biri yüzbaşılığın ilk yılında iken diğeri yüzbaşılığın beşinci yılında olabilir. Burada aynı rütbe içerisinde beşinci yılında olan yüzbaşı, kıdem bakımından üst konumunda olacaktır. Asker şahısların arasında hiyerarşik düzen gereği rütbe ve kıdemleri eşit olursa sicil sırasında üst sırada olan personel daha kıdemli sayılacaktır.

3. Üst

TSK İç Hiz. K.'nun 10'uncu ve As.CK.'nın 13/3'üncü maddelerine göre, üst tabiri, rütbe veya kıdem büyüklüğünü ifade eder. Tanımdan anlaşılacağı üzere, üst kavramı sadece rütbe büyüklüğünü değil, aynı zamanda aynı rütbede bulunanlar arasındaki kıdem büyüklüğünü de ifade etmektedir. Daha önce de değinildiği üzere üstün asta emir verebilmesi için kural olarak amir konumunda olması gerekir. Üst, yalnızca TSK İç Hiz. K.

[125] Nasıp kavramı, TSK Per. K.'nun 3/1-(b) maddesinde "*İlk subaylığa, astsubaylığa ve bir rütbeden sonraki rütbeye terfide yeni rütbenin normal bekleme süresinin başlama tarihidir.*" şeklinde tanımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.03.2023)

23'üncü ve 24'üncü maddelerde tanınan istisnai hallerde amirlik sıfatına haiz kabul edilerek emir verme yetkisini kullanabilir. Bu istisnai durumların ilki, bir kıt'a, karargâh veya askerî kurumda fesat ve isyan hali mevcut ise; her üst, intizamı temin etmek, yağmacılığı engellemek ve kaçak askerleri geri döndürmek maksatlarıyla emir vermekle yükümlüdür. İkinci istisna ise, bir üst, disipline aykırılık teşkil eden her durumda, astın gerçekleştirdiği disiplinsizliğe müdahale ile yetkili kılınmıştır. Sayılan bu kanuni istisnalar dışında üst, asta emir verme yetkisine sahip değildir.

TSK kadrolarında yer alan askerî personelin birbiriyle olan astlık-üstlük ilişkileri bu kadar keskin bir ayrımla belirlenmiş iken TSK'da görev yapan sivil personel ile asker şahıslar arasında nasıl bir astlık-üstlük ilişkisi bulunduğuna da kısaca değinmek gerekecektir.

TSK İç Hiz. K.'nun 115'inci maddesi gereğince, TSK bünyesinde çalışan sivil personelin makam ve memuriyet itibariyle amir konumunda olması mümkün olup bunlardan amir vazifesi üstlenenler; maiyetindeki tüm askerî personele hizmetin gerektirdiği emirleri verebilir. Burada amirlik sıfatına haiz sivil personelin disiplin amiri olmaması nedeniyle asker maiyetine ceza veremeyeceğini, en yakın asker amire başvurması gerektiğini hatırlatmakta fayda vardır. Aynı madde devamında askerî bir amirin emri altındaki sivil personele ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Buna göre, Silahlı kuvvetlerde çalışan sivil personel, maiyetinde bulundukları askerî amirlere karşı ast konumunda olup bu Kanun'un asta yüklediği görevleri aynen yapmak zorundadırlar. Son olarak, TSK'da görevli sivil personelin kendi amiri haricindeki diğer askerî personel ile herhangi bir ast-üst ilişkisi bulunmamaktadır.[126]

4. Ast

TSK İç Hiz. K.'nun 10'uncu maddesi astı, üstün rütbe veya kıdem bakımından aşağısında bulunan kimse şeklinde tanımlamaktadır. Anılan madde hem ast hem üst tabirlerini birlikte tanımlamakta iken, AsCK'nın 13'üncü maddesinde neden yalnızca üstü tanımladığı hususunu anlamak güçtür. Kanun koyucu, amir veya üste karşı işlenen suçların çok sayıda olması nedeniyle yalnızca üstü tanımlamakla yetinmiş olabileceği kanaatindeyiz.

[126] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 28.

Fakat unutulmamalıdır ki, AsCK'da asta karşı işlenebilen suç tipleri (örneğin; asta müessir fiil suçu) de mevcuttur. Bu nedenle AsCK'daki tanımlar arasında ast kavramına da yer verilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

AsCK'da yer alan amir veya üste hakaret suçu düzenlemesinin yanı sıra asta karşı işlenen sövme ve hakaret hareketlerine karşı ise herhangi bir düzenleme yapılmadığı, bu nedenle TCK md. 125 hükümlerinin uygulandığı görülmektedir. Hiyerarşik düzenin kusursuz işlemesi bakımından amir veya üstlerin şeref, onur ve haysiyetinin korunması kadar astların da bu değerleri korunmalı ve astın hukukuna riayet edilmelidir. Bu nedenle, kanaatimizce, yalnızca amir veya üste hakaret suçunun değil asta karşı hakaretin de özel kanun olan AsCK'da düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

G. Disiplin

Disiplin, kelime kökeni incelendiğinde Latince "disciplina", Fransızca "discipline" kelimelerinden dilimize geçmiş olan bu ifade, en geniş anlamıyla bir topluluk ya da organizasyonun, düzenli, sistemli ve verimli bir şekilde işleyebilmesi maksadıyla gereken yasak ve kaidelere uygun hareket etmek biçiminde ifade edilebilecektir.[127] Sözlük anlamına bakılacak olursa disiplin, "*bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu; sıkı düzen, düzence, düzen bağı, inzibat, zapturapt*; *kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü*" şeklinde tanımlanmaktadır.[128] Bir topluluk içerisinde düzenin tesisini sağlayan kanunlar ve nizamların tamamına uymak demek olan disiplin; içinde bulunulan topluluğun yasak ve kurallarına boyun eğmeyi ifade eder.[129] TAŞKIN'a göre disiplin kavramı, "öğretmek ve terbiye etmek fen ve sanatı" anlamına gelmektedir.[130]

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde, disiplini üç farklı istikamette ele almak mümkün olacaktır. Bunlardan ilki, kişinin otokontrolünü sağlayarak müteakiben kendi davranışlarını

[127] KOÇYİĞİT, Ali, "Disiplin Mahkemeleri Kanununa Göre Askeri Disiplin Suçları ve Cezaları", Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2007, s. 4; TİFTİK, Levent, s. 30; DOĞRUER, Süleyman, *Askerler İçin Hukuk Rehberi*, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999, s. 28.
[128] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 14.09.2023)
[129] ULUKANLIGİL, Metin, s.21; ŞİMŞEK, Mustafa, s. 112; KOÇYİĞİT, Ali, s. 4.
[130] TAŞKIN, Rifat, s. 256.

düzeltmesidir. Diğer bir ifadeyle disiplin, bireyin kendine uyguladığı öz kontrol tedbirleridir. İkinci olarak disiplinin, astların düzenli davranışlar sergilemesi amacıyla gereken ortam ve şartları oluşturması yönü karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, içinde bulunduğu topluluk içerisinde astı kontrol edecek ve ona mutlak itaat motivasyonu sağlayacak önlemlerle ilgilidir. Son olarak disiplinin bir başka yönü ise hukuki ve eğitici bir içerik taşımaktadır. Buna göre disiplin, istenmeyen bir davranışın yapılması sonucunda astın cezalandırılması ve bu durumdan ders çıkararak uslandırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[131]

Hiyerarşik bir yapının ayakta durabilmesi mutlak surette bir disiplin sisteminin varlığına bağlıdır. Disiplinin olduğu yerde tıpkı dönen bir dişli çarkın kusursuz işlediği şekilde intizam söz konusu olacaktır. Disiplin sisteminin olmadığı yerde ise çarklar çalışmaz ve sistem işlemez hale gelir. Bütün idareler içerisinde hiyerarşik olarak üst konumdaki yönetici ve amirlere tanınmış bir disiplin gücü ve yetkisi ile karşılaşılır. Çünkü belirli bir topluluğun belirli bir hizmeti görebilmesi için kolektif disiplin şarttır.[132] Disiplinin teşkil edilemediği, bozulduğu veya sürdürülemediği idarelerde kanuna aykırı davranışlar, saygısız, menfaat düşkünü ve çıkarcı tutumlar, keyfiyete bağlı aksaklıklar ve taşkınlıklar söz konusu olabilir. Devlet ve diğer tüm kamu tüzel kişiliklerinde çalışan personelin, işlerini aksatmadan, çalışma düzeni içerisinde, kanunlara ve nizamlara bağlı olarak diğer personellerle uyum içerisinde faaliyet göstermeleri ancak disiplinli bir yönetim şekliyle mümkün olacaktır. [133] Disiplinin sağlanması ve korunması dolaylı şekilde devletin de itibarının ve saygınlığının korunmasını sağlayacaktır.[134]

TSK İç Hiz. K. 13'üncü md. askerî anlamda disiplini tanımlamaktadır. Bu maddeye göre disiplin, "*kanunlara, nizamlara ve amirlere mutlak bir itaat ve astının ve üstünün hukukuna riayet*" şeklinde tanımlanmaktadır.

[131] EROĞLU, Erhan, "Askeri Disiplin Hukuku", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 7; KOÇYİĞİT, Ali, s. 4.
[132] KOÇYİĞİT, Ali, s. 5.
[133] KOÇYİĞİT, Ali, s. 5.
[134]BAŞARA, Mehmet, "6413 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Cezalarının İdarî ve Yargısal Denetimi", Ufuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 6.

Amir-maiyet, üst-ast arasında karşımıza çıkan hiyerarşik ilişkilerin kurulması ve kusursuz şekilde yürütülmesi ancak yüksek bir disiplin anlayışı ile mümkün olacaktır.[135] Yüksek disiplin anlayışına sahip bir orduda, mevzuata ve emirlere mutlak bir itaat söz konusu olmak zorundadır. Astlar arasında yerleşmiş olan mutlak itaat anlayışı sayesinde, etkin, caydırıcı ve saygın bir ordu oluşacaktır. Böyle bir ordu da içerisinde barındırdığı disiplin anlayışının dışa vurumu ile beraber tüm faaliyetlerini başarıyla icra edecektir.[136] Astların, yalnızca kanunlara ve nizamlara karşı mutlak itaatle yükümlü olmadığı, aynı zamanda amirlere karşı da mutlak itaat anlayışına sahip olmak zorunda olduklarını hatırlatmakta fayda vardır. Burada kanun koyucu amirlere karşı mutlak itaatten bahsetmekte olup astlar, sivil-asker fark etmeksizin amirlerin verdiği emirlere uymakla mükelleftir. Amirlere mutlak bir itaatten anlaşılması gereken, kanun ve nizamlara uygun olan hizmete ilişkin emirleri, astların değerlendirme, tartışma veya sorgulama yapmadan yerine getirmesidir.[137]

Astının ve üstünün hukukuna riayet ifadesiyle de anlaşılması gereken, bir askerin hem kendisinden rütbe veya kıdemce büyük olan üstlerine karşı saygısını koruması ve kanuni yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği, hem de kendisinin astı konumundaki personelin hakkını gözeterek astlarına karşı tarafsız ve adil davranmakla yükümlü olduğudur.

Askerliğin temeli disiplindir. Neredeyse bütün dünya ordularında askerlerin karşı karşıya kaldıkları itaat ettirme yöntemleri, askerî disiplinden beklenen vazifelerin yerine getirilmesini sağlamaya yönelik tedbirlerdir. Bu itaat ettirme yöntemleri farklı şekillerde karşımıza çıkabilir.[138] Saçların kesilmesi, tıraş olunması, kıyafetlerin temiz ve ütülü olması, temizlik kurallarına riayet edilmesi vb. çok sayıdaki tertip ve düzen kurallarının konulması öncelikli olarak şekli anlamda disiplini sağlama amacını gütmektedir. Şekli disiplini sağlamak öz disiplini de beraberinde getirecektir. Ayrıca bilimsel ve teknolojik gelişmelerin artması, savaşların sevk ve idaresinde birliğin fonksiyonel disiplinin de önem kazanmasına

[135] AKSOYLU, İlter, "Hukuk Devleti İlkesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Askeri Disiplin Hukukunun Değerlendirilmesi", *AYİM Dergisi*, S. 22, Y. 2007, s. 6.
[136] SAKARYALI, Zihni, *Yedek Subay Okulunda Okutulan Askerî Ceza Hukuku Notları*, Yedek Subay Okulu Basımevi, Ankara, 1948, s. 19.
[137] SARRAÇ, Miraç Emre, s. 6.
[138] BRÖCKLİNG, Ulrich, *Disiplin Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi*, (Çev.: Veysel Atayman), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 10.

neden olmaktadır.[139] Bir ordunun fonksiyonel özelliklerini geliştirmek de hem şekil hem öz disiplinin birlikte sağlanması ile olur.

Ordu içerisinde disiplinin sağlanması; amirler tarafından herkese eşit ve adil kuralların uygulanması, astların da sanki fabrikadan çıkmış gibi bireysel olarak ve birlik halinde tüm kurallara mutlak bir itaatle uymaları ve amirlerine sevgi ve hürmet göstermeleri ile mümkün olacaktır. Ordu içerisinde tek tip bir asker profili oluşturulması, sadece bedenin eğitilip geliştirilmesi ile mümkün değildir. Bedensel özelliklerin geliştirilmesinin yanında en az bu eğitim kadar, silah altına alınmadan çok uzun yıllar önce başlayan ve aktif meslek hayatının sona ermesinden sonra da devam eden zihinsel bir seferberlik de gerektirir. İşte bu zihinsel seferberlik, astlar tarafından, askerî hizmetin zorluklarının can sıkıcı ve eziyet verici olarak görülmesiyle değil kahramanlık ve yurtseverlik erdemi olarak görülmesiyle söz konusu olacaktır. Bu bağlamda, disiplin, personel arasında zihinsel olarak homojen bir "biz" algısının oluşturulmasında kritik rol oynar.[140]

H. Askerî Suç Kavramı

1. Genel Olarak Askerî Suç Kavramına Bakış

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin disiplin ve itaat anlayışına hâkim olması yalnızca savaş halinde değil barış halinde de önem arz etmektedir. Ordunun muhabereye hazır olması, icra ettiği taktik ve idari faaliyetlerin başarıya ulaşması ancak üstün bir disiplin ve mutlak itaat anlayışı sayesinde söz konusu olacaktır. Bu durum TCK'da yer alan genel suç tiplerinin dışında askerî suç kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.[141] Askerî suç kavramının tanımlanarak genel suçlardan ayrımının yapılması, AsCK'nın uygulama alanının belirlenmesi hususu bakımından önemlidir.[142]

Askerî suç kavramı, AsCK'nın 1'inci maddesinde "*askeri cürümler*" ve "*askeri kabahatler*" olmak üzere ikiye ayırmak suretiyle ele alınmaktadır. AsCK'nın 1'inci

[139] BRÖCKLİNG, Ulrich, s. 10.
[140] BRÖCKLİNG, Ulrich, s. 11.
[141] ULUKANLIGİL, Metin, s. 15; AYHAN, Hakkı Önder, *Türk Hukuk Sisteminde Askeri Yargı, Askeri Yargıtay'ın Kuruluşunun 75nci Yıldönümü Nedeniyle Yapılan Toplantıdaki Konuşma Metinleri*, Askeri Yargıtay Yayını, Ankara, 1989, s. 2.
[142] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 29.

maddesinde askerî suçların tanımı yapılırken; "*Bu kanunun ölüm, ağır hapis ve hapis cezalariyle cezalandırdığı suçlar askeri cürümlerdir.*" ifadesi ile "*askerî cürüm*" tanımı yapılmış olup devamında düzenlenen "*Bu kanunun kısa hapis cezasiyle cezalandırdığı suçlar askeri kabahatlerdir.*" hükmüyle de "*askerî kabahatler*" tanımlanmıştır. Burada kısaca değinmek gerekirse, Türkiye'de 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile yapılan değişiklik ile Anayasa'dan ölüm cezası tamamen çıkartılmıştır. Her ne kadar 1632 sayılı AsCK'da herhangi bir değişiklik yapılmamış olsa da Anayasa'da yapılan bu değişiklik nedeniyle, Anayasa'nın normlar hiyerarşisindeki yeri de göz önüne alındığında, tüm iç hukukta olduğu gibi askerî suçlar sonucunda da ölüm cezasına hükmedilmesine imkân bulunmamaktadır. 11.05.2005 tarihli ve 5349 sayılı "Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 2'nci md. ile kanunlarda öngörülen ağır hapis cezaları, hapis cezasına dönüştürülmüştür. 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, işlenen suçlar karşılığında yaptırım olarak verilebilecek iki türlü ceza türü söz konusudur. Bu ceza türleri hapis cezaları ve adli para cezalarıdır.[143]

Askerî kabahatler hususunda da TSK Dis. K.'nun yürürlüğe girmesiyle AsCK'da düzenlenen birçok askerî kabahat, disiplinsizlik olarak düzenlenerek suç olmaktan çıkartılmıştır. AsCK'da yer alan 145'inci madde haricinde[144] askerî cürüm-kabahat ayrımına son verildiği ve askerî cürüm tabiri ile askerî suçun kastedildiği görülmektedir.[145]

Doktrinde askerî suç kavramının AsCK'nın 1'inci maddesinde yer verilen tanımında özellikle üç hususta yetersizlik olduğu kanaatine varılmaktadır.[146] Bunlardan birincisi AsCK'da yer verilen bazı suçların cezaları TCK'ya atıf yapmak suretiyle belirlenmiştir.

---

[143] ÇOLAK, Haluk; ALTUN, Uğurtan, "Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri", *TBB Dergisi*, S. 67, Y. 2006, s. 166.

[144] AsCK'da düzenlenen askerî kabahatlerin büyük çoğunluğu yalnızca harp zamanında yürürlükte bulunan 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kanunu ile disiplin suçu olarak düzenlenerek suç olma vasfından çıkartılmıştır. AsCK'da yer alan az sayıdaki askeri kabahatler ise TSK Dis. K.'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, bu kanunda disiplinsizlik olarak düzenlenerek suç olmaktan çıkartılmıştır. Fakat AsCK'nın 145'inci maddesinde "*Madununa nezarete ihmal edenler, madunun suçları hakkında takibatta bulunmayanlar*" başlığı altında düzenlenen askerî kabahat, TSK Dis. K.'na dâhil edilmemiştir. AsCK'da bu istisnai maddenin haricinde askerî cürüm-askerî kabahat farkı ortadan kalkmış olup askerî suçlar ifadesiyle kastedilen şey askerî cürümler olarak anlaşılmalıdır. Detaylı açıklamalar için bkz. DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 117.

[145] KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, s. 29.

[146] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 117; ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 147.

AsCK'da suç tipi olarak düzenlense bile yaptırımının bu kanunda düzenlenmemiş olması, AsCK 1'inci md. yer alan askerî suç tanımına aykırılık teşkil edecektir. Buna örnek olarak AsCK'da yer alan vatan aleyhine cürümler (md. 54) ve rüşvet (md. 135) örnek verilebilir.[147] KANGAL'a göre, bir suçun askerî suç vasfında nitelendirilebilmesi için AsCK'nda suç tipi olarak düzenlenmiş olması ve cezasının da bu kanunda gösterilmiş olması gerekmektedir.[148] İkinci olarak, AsCK'nın 1'inci md. verilen tanıma göre bir suçu askerî suç olarak nitelendirebilmemiz için yaptırımının ölüm, ağır hapis veya hapis cezası olması gerekmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere, askerî suç kavramını açıklarken AsCK'nın ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezalarını öngördüğü suç tipleri askerî suç olarak adlandırılabilecek iken; adli para cezası gerektiren suçlar bu tanım kapsamı dışında kalmaktadır. AsCK'nın 146'ncı md. düzenlenen "*Başkasının yaralanmasına ve ölmesine sebep olanlar*" başlıklı suç tipi bu duruma örnek verilebilir.[149] Bu maddeye göre, silahını ve cephanesini kullanmaktaki taksiri sebebiyle başkasının yaralanmasına sebep olanlar hakkında TCK md. 89'a yapılan atıf gereği adli para cezasına hükmolunabilecektir.[150] Ayrıca, AsCK'nın Ek 4'üncü md. gereğince; olağanüstü hâl, seferberlik veya savaş hâlinin devamı süresince askerî bir hizmetin ifasında milli savunma araçlarına veya askerî ihtiyaçlara ilişkin işlerde yüz kızarıcı suçlardan birini işleyen kişiler hakkında, on yıldan az olmamak üzere ağır hapis veya müebbet ağır hapis cezasının yanında en az beş yüz lira olacak şekilde adli para cezasına hükmolunabilecektir.[151] Başka bir örnek daha vermek gerekirse, ASCK'nın "*Düşman tarafına, yabancı memlekete kaçanlar hakkında mali ve fer'i cezalar*" başlıklı 78/(C) maddesinin 2'nci bendinde düzenlenen suçun cezası olarak ağır para cezası öngörülmektedir.[152]

Son olarak askerî suç tanımındaki bir başka yetersiz kalan nokta ise bazı suç tiplerinde AsCK 1'inci maddede öngörülen ceza türleri dışında, fer'i cezaların asli yaptırım olarak uygulanmasıdır. Örneğin; AsCK md. 153/1'de düzenlenen "*İffetsiz bir kimse ile evlenen veya böyle bir kimse ile yaşayanlar*" başlıklı suç tipinin cezası, subay ve astsubaylar için

[147] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 142; KANGAL, Zeynel Temel, s. 83.
[148] KANGAL, Zeynel Temel, s. 83.
[149] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 117.
[150] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*AsCK 146. maddesinde yer alan suçun askeri suç olduğu*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 29.06.2000 T. 2000/130 E. 2000/131 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 117.)
[151] KANGAL, Zeynel Temel, s. 84.
[152]GÜNDÜZ, Hakan, "Askeri Suçların Soruşturulmasına ve Kovuşturulmasına İlişkin İstisnai Düzenlemeler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 44, Y. 2020, s. 242.

TSK'dan çıkarma, erbaşlar için ise rütbenin geri alınması cezası şeklinde fer'i cezalar öngörmektedir. Bu maddeye göre, "*iffetsizliği anlaşılmış olan bir kimse ile bilerek evlenen veya evlilik bağını devam ettirmekte veya böyle bir kimseyi yanında bulundurmakta veya karı koca gibi herhangi bir kimse ile nikahsız olarak devamlı surette yaşamakta ısrar eden asker kişiler hakkında Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezasına, erbaşlar hakkında rütbenin geri alınması cezasına*" hükmolunacağı düzenlenmektedir.[153]

Yukarıdaki sayılan nedenlerle AsCK'nın 1'inci maddesinde yer alan tanımın, askerî suçun sınırlarının belirlenmesinde yetersiz kaldığı görülmektedir. Askerî suç kavramının tanımını ve kıstaslarını suçun yaptırımına göre belirlemek mümkün değildir. Bu nedenle bir suçun askerî suç olup olmadığının tespiti için yaptırımına değil niteliğine bakmak gerekmektedir.[154]

Doktrinde ERMAN askerî suç kavramını genel bir tanımla, "*Sadece asker kişiler tarafından işlenmesi mümkün olup da, TCK nda kısmen veya tamamen öngörülmeyen ve askeri bir hizmet veya görevin ihlalini ifade eden suçlarla, bu nitelikte olmamakla beraber askerî bir menfaati koruma maksadını güden ve AsCK tarafından öngörülen veya yapılan atıf dolayısı ile bu kanunun uygulama alanına giren suçlar askeri suçlardır.*" şeklinde tanımlamaktadır.[155] ÖZBAKAN`a göre askerî suç kavramı; cezası ve unsurları bakımından AsCK`da düzenlenen veya unsur ve cezaların biri ya da ikisi yönünden TCK'ya atıf yapmak suretiyle cezalandırılan fiillerdir.[156] Öğretide yer alan farklı bir görüş ise askerî bir görevin ihlali sonucunda AsCK'da ayrıca cezaları belirlenmiş olan ya da TCK'ya atfolunan suçlar da askerî suçtur.[157] TAŞKIN'a göre askerî suç kavramı, AsCK'da yer alan suçlarla, bu kanunun diğer kanunlara atıf yapma yoluyla cezalandırdığı suçlar ile askerî nitelikli diğer kanunlarda düzenlenen ceza hükümlerini de askerî suç saymak gerekir.[158] Doktrinde başka bir görüşe göre de askerî cürümler ve kabahatlerin bütünü askerî suçları oluşturduğuna göre, AsCK'da yazılı fiiller askerî suç demektir.[159] ASLAN'a göre, milli savunmanın tesisi ve

[153] KANGAL, Zeynel Temel, s. 84.
[154] KANGAL, Zeynel Temel, s. 84.
[155] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 151.
[156] ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 16.
[157] YERTUT, Salâhattin, *Askeri Yargıya Tabi Olma Şartları*, Varol Matbaası, 1970, s. 50.
[158] TAŞKIN, Rifat, s. 11.
[159] UL, Necdet, *Askeri Adliyede Görev ve Yetki ve Bilhassa Umumi Mahkemelerle Askeri Mahkemeler Arasındaki Görev Bölümü*, Tan Matbaası, İstanbul, 1948, s. 13.

muhafazası, askerlik hizmetinin aksamadan icra edilebilmesi ve askerî bir yararı korumak maksatlarıyla kanunlarda yer alan bütün suçlar askerî suçtur.[160]

Doktrindeki görüşlerin yanı sıra yüksek mahkemelerin askerî suç kavramını nasıl değerlendirdiğine göz atmak gerekirse, Anayasa Mahkemesi askerî suç kavramını; "*...askerî bir yararı koruma amacı güden ve Askeri Ceza Kanunu tarafından öngörülen veya yapılan atıf dolayısıyla bu Kanunun uygulama alanına giren suçlardır.*" şeklinde tanımlamaktadır.[161]

Uyuşmazlık Mahkemesi de vermiş olduğu bir kararında, TCK'da kısmen veya tamamen düzenlenmemiş bulunan, askerî bir hizmet ve vazifenin ihlalini ifade eden suçlar ile bu nitelikleri taşımamakla beraber askerî bir yararı muhafaza maksadı güden, AsCK'da yer verilen ve TCK'ya yapılan atıf nedeniyle bu kanunun uygulama alanına giren suçları askerî suç olarak ifade etmektedir.[162]

Askeri Yargıtay ise askerî suç kavramını, unsurları ve cezalarının tümü AsCK'da düzenlenen, diğer bir ifadeyle yaptırımı AsCK dışında herhangi bir ceza kanununda yer almayan suçlar; unsurları kısmen AsCK'da kısmen de diğer ceza kanunlarında öngörülen suçlar ile AsCK'da, TCK'ya yapılan atıfla askerî suç haline dönüştürülen suçlar olmak üzere üç grupta değerlendirmektedir.[163]

TBMM'nin 243 numaralı Tefsir Kararı'nda askerî suç kavramı, AsCK'da yer alan suçlar ile AsCK'nın diğer kanunlara atıf yapmak suretiyle cezalandırdığı suçlar şeklinde tanımlanmaktadır.[164]

Doktrinde yapılan tanımlamalar ve yargı mercii kararları ışığında, kanaatimizce askerî suç kavramını şu şekilde tanımlamak uygun olacaktır: AsCK'da düzenlenen tüm suçlar ile AsCK'da düzenlenmeyen fakat askerlik hizmet ve görevi ile ilgili olarak asker kişilerce işlenmesi mümkün olan suçlardır.

---

[160] ASLAN, Muzaffer Yasin, "Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları", *TBB Dergisi*, S. 90, Y. 2010, s. 200.
[161] AYM, 14.03.2019 T. 2018/161 E., 2019/13 K. (GÜNDÜZ, Hakan, s. 243.)
[162] Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 04.04.1986 T. 1986/96 E., 1986/95 K. (TOPAL, Cengiz, "Firar Suçları", Çankaya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 31; KOÇ, Cihan, s. 274).
[163] As. Yrg. İçt. Bir. Krl., 20.06.1975 T., 1975/6 E., 1975/4 K. (TOPAL, Cengiz, s. 32; KOÇ, Cihan, s. 274.)
[164] KOÇ, Cihan, s. 274.

Son olarak, 24.06.2021 tarih ve 7329 sayılı Kanun ile AsCK'ya eklenen Ek md. 11 gereğince askerî suçun tanımı "*Bu Kanunda düzenlenen suçlar ile asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlar, askerî suçtur.*" şeklinde yapılmıştır. Kanun koyucu tarafından yapılan tanımla AsCK içerisinde düzenlenen suç tiplerinin tamamı askerî suç kabul edilmiştir. Ayrıca AsCK dışında düzenlenmemiş olsa bile asker şahısların askerlik hizmet ve vazifeleriyle ilgili olarak işledikleri suçların tamamı askerî suç olarak nitelendirilmiştir. Askerî suçları sırf askerî suçlar ve askerî suç benzerleri olarak iki grupta tasniflemek mümkündür.[165]

2. Sırf Askerî Suç Kavramı

Sırf askerî suç kavramı, doktrinde kabul edilen genel görüşe göre, yalnızca asker şahıslar tarafından, askerî bir hizmet veya vazifenin ihlal edilmesi suretiyle işlenen ve unsurları tamamen ya da kısmen genel nitelikteki ceza kanunlarında öngörülmeyen suçlardır.[166] Anayasa Mahkemesi de vermiş olduğu bir kararında sırf askerî suç kavramını "*yalnızca asker şahıslar tarafından askeri bir hizmet veya görevin ihlali suretiyle işlenebilen ve unsurlarının tamamı Askeri Ceza Kanunu'nda düzenlendiği suçlar*" şeklinde tanımlamaktadır.[167] Anayasa Mahkemesi'nin sırf askerî suç kavramını öngörmesinin sebebi, askerî disiplini sağlamak ve idame ettirmek ile askerî hizmete ilişkin kamusal yararın muhafazasını sağlamaktır.[168] Kapatılan Askeri Yargıtay da hangi suçların sırf askerî suç niteliğinde olup olmadığı hususundaki kanunda yer alan boşluğu gidermek maksadıyla çeşitli kararlar vererek bu boşluğu gidermeye çalışmıştır.[169]

30.06.2021 tarihinde yürürlüğe giren 7329 Sayılı Kanun'un 1'inci md. ile AsCK'ya eklenen Ek Madde 11/2 gereğince, kanun koyucu, sırf askerî suçları sınırlı sayıda sayma yoluna gitmiş ve böylelikle doktrinde yer alan hangi suçların sırf askerî suç niteliğinde olup olmadığı tartışmalarını sonlandırmayı amaçlamıştır.

---

[165] KOÇ, Cihan, s. 274; ASLAN, Muzaffer Yasin, s. 201; ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 151.
[166] KANGAL, Zeynel Temel, s. 86; DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 121; ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 153-156.
[167] AYM, 14.03.2019 T. 2018/161 E., 2019/13 K. (KOÇ, Cihan, s. 275.)
[168] AYM, 11.07.2018 T. 2017/32 E., 2018/81 K. (KOÇ, Cihan, s. 275.)
[169] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 1, s. 31.

Ek Madde 11/2 gereği AsCK'da düzenlenen ve asker kişiler tarafından işlenen; "söz vererek harp esiriyken serbest bırakılma suçu (md.60), müstahkem bir mevkii veya kendi mevkiini veya kendisini veya bir gemiyi, bir tayyareyi düşmana teslim etme suçu (md.62), vazife ve memuriyete gitmeme suçu (md.65), firar suçu (md.66), yabancı memlekete firar suçu (md.67), mehil içerisinde yakalanma suçu (md.68), sözleşerek firar suçu (md.70), kendini askerliğe yaramayacak hale getirme suçu (md.79), askerlikten kurtulmak için hile yapmak suçu (md.81), amir veya üstü tehdit suçu (md.82), amir veya üste hakaret suçu (md.85), emre itaatsizlikte ısrar suçu (md.87), toplu asker karşısında veya hizmetten savuşmak için veya silahlı iken yapılan itaatsizlik suçu (md.88), büyük zararlar veren itaatsizlik suçu (md.89), mukavemet suçu (md.90), amir veya üste fiilen taarruz suçu (md.91), fesat suçu (md.97), fesadı haber vermeme suçu (md.98), askerî isyan suçu (md.100), askerî isyanda önayak olma suçu (md.101), düşman karşısında askerî isyan suçu (md.102) ve dikkatsizlik etme suçu (md.136)" sırf askerî suçlar olarak belirlenmiş ve sınırlı sayıda sayılmaktadır.

Sırf askerî suç kavramının varlığı, AsCK'nın tatbiki ve askerî suçların infazı bakımından bazı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki, AsCK md. 47/2-(D) gereğince sırf askerî suçlara ilişkin verilen hapis cezalarında erteleme mümkün olmayacaktır. Ayrıca AsCK Ek madde 8/2 uyarınca sırf askerî suçlara verilecek cezaların dört ay veya daha fazla süreli hapis cezası olması durumunda seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkün olmayıp yine aynı madde uyarınca sırf askerî suçlarda önödemeye ilişkin hükümler uygulanamayacaktır.[170]. Öte yandan, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendi gereği sırf askerî suçlar adli sicile işlenmeyecektir. Bir başka sonuç ise, AsCK Ek Madde 14/1-(e) gereğince, 5271 sayılı CMK'nın 100/4 maddesinde düzenlenen tutuklama yasağına ilişkin hükümler sırf askerî suçlar bakımından uygulanamayacaktır.[171] Ayrıca TCK 58/4 md. uyarınca, sırf askerî suçlar ile diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Son olarak, 05.05.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6706 sayılı "Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İş Birliği Kanunu"nun 4'üncü md. yer alan adlî iş birliği taleplerinin reddi hususunda ve aynı Kanun'un 11'inci maddesinde yer

[170] BURUS, Feyyaz, *Askeri Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Sırf Askeri Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 23.
[171] BURUS, Feyyaz, s. 23.

alan iadenin kabul edilemeyeceği hâller hususunda sırf askerî suçlara ilişkin istisnai düzenlemeler mevcuttur.[172]

AsCK'nın Ek Madde 11'in yürürlüğe girmesinden sonra her ne kadar sırf askerî suçlar kanun koyucu tarafından numerus clausus prensibine uygun olarak sınırlı sayıda sayılmış ise de doktrinde bir suçun sırf askerî suç olarak nitelendirilebilmesi için üç koşul aranmaktadır. Bunlar failin asker şahıs olması, fiilin askerî hizmet veya görevin ihlalini teşkil etmesi ve fiilin kısmen ya da tamamen başka bir kanunda suç olarak öngörülmemiş olmasıdır.

a. Failin Asker Şahıs Olması

Sırf askerî suçlar yalnızca AsCK'nun 3'üncü maddesinde tarif edilen asker şahıslar tarafından işlenebilen suçlardır.[173] Buna göre, asker şahıslar; subaylar, astsubaylar, MSB ile TSK kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personel, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, erbaş ve erler ile askerî öğrencilerdir. Burada MSB ile TSK kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personelin sırf askerî suç işleyebilmelerinin mümkün olup olmadığı hususu doktrinde tartışmalıdır. ERMAN'a göre, MSB ile TSK kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personelin sırf askerî suçları işlemesi mümkün olmayıp yalnızca askerî suç benzerlerini işlemesi mümkündür.[174] KANGAL'a göre ise bazı sırf askerî suçlar MSB ve TSK bünyesinde görev yapan siviller tarafından işlenebilecektir.[175] Kanaatimizce, MSB ve TSK'da görev yapan siviller tarafından da sırf askerî suçların işlenebilmesi mümkündür. Şöyle ki, kanun koyucu AsCK'nın 3'üncü maddesinde yer alan askerî şahıs tanımına MSB ve TSK kadro ve kuruluşundaki sivilleri de eklediğine göre bu personelin de askerî şahıs tanımı kapsamında olduğu, sırf askerî suçların faili olabileceği kanaatindeyiz. Ancak, bu statüdeki personelin özellikle TSK İç Hiz. K.'nun 14'üncü ve 115'inci maddelerinde belirtilen amirlere ve emirlere mutlak itaati içeren yükümlülüklerle sınırlı olarak sırf askerî suçları işlemeleri mümkündür.[176]

[172] YAYLA, Mehmet, "Askeri Suç Kavramı ve Sırf Askeri Suçlar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 73, Y. 2018, s. 275.
[173] KANGAL, Zeynel Temel, s. 89.
[174] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 153-154.
[175] KANGAL, Zeynel Temel, s. 89.
[176] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 121.

AsCK'nın Ek Madde 11'in yürürlüğe girmesinden sonra sırf askerî suçlar her ne kadar sınırlı sayıda sayılmışsa da ASCK md. 79'da düzenlenen "kendini askerliğe yaramayacak hale getirme" suçu ve ASCK md. 81'de yer alan "askerlikten kurtulmak için hile yapmak" suçu incelendiğinde, bu suçlar henüz silah altına alınmamış ve askerlik yükümlülüğü altına girmemiş olan siviller tarafından işlenebileceğinden bu suç tiplerinin sırf askerî suç olarak kabul edilmesi kanaatimizce hatalıdır.[177]

b. Failin Fiiliyle Askerî Bir Hizmet veya Vazifeyi İhlal Etmesi

Sırf askerî suçlar, askerî bir hizmet ya da vazifenin ihlali suretiyle işlenebilirler. Doktrinde kabul edilen genel görüşe göre, sırf askerî suçlarla korunan hukuki yarar, askerî bir hizmetin veya vazifenin sürdürülmesi, milli müdafaayı sağlamak ve muhafaza etmektir.[178] Örneğin; firar suçu askerî bir hizmeti ve vazifeyi ihlal edecektir.

c. Fiilin Kısmen veya Tamamen Başka Bir Kanunda Suç Olarak Düzenlenmemiş Olması

Bir suçun unsurlarının kısmen ya da tamamen genel ceza kanunlarında düzenlenmemesi durumunda sırf askerî suç kavramından bahsedilir.[179] Başka bir ifadeyle, sırf askerî suçtan bahsedebilmek için suçun unsurlarının tamamının AsCK'da düzenlenmiş olması gerekmektedir. Örnekle açıklamak gerekirse "firar" suçu unsurları bakımından kısmen veya tamamen genel nitelikteki ceza kanunlarında düzenlenmediği için sırf askerî suç iken AsCK md. 132'de düzenlenen "üstünün, astının veya arkadaşının bir şeyini çalma suçu" tüm unsurları itibariyle TCK md. 141'de yer alan hırsızlık suçu düzenlemesinde öngörüldüğünden sırf askerî suç değil askerî suç benzeridir.[180]

---

[177] BURUS, Feyyaz, s. 27.
[178] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 121; KANGAL, Zeynel Temel, s. 89.
[179] ASLAN, Muzaffer Yasin, s. 202; KANGAL, Zeynel Temel, s. 90.
[180] Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Askeri Ceza Yasasının 132. maddesinde düzenlenen suçun konusu hırsızlık olduğuna göre, bu suçun kurucu unsurlarının Türk Ceza Yasasında düzenlenen hırsızlık suçundan alındığı keza, Askeri Ceza Yasasının 3. bap 8. faslında yer alan bir suç olması itibariyle gerek öğretide, gerekse yargısal kararlardaki tanımlara göre 'sırf askeri suç' sayılamayacağı...*" şeklinde karar vermiştir. Yrg. C. G. K. 22.06.1999 T. 1999/11-159 E., 1999/174 K. (www.kazancı.com.tr, E.T.: 20.09.2023) As. Yrg. da benzer bir kararında özetle "*Askeri Ceza Kanunu'nun 132'nci maddesinde düzenlenen suç, sırf askeri suçlar kapsamına girmediğinden…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 19.12.2001 T. 2001/1213 E., 2001/1196 K. (BURUS, Feyyaz, s. 26.)

3. Askerî Suç Benzerleri

Doktrinde kabul gören genel görüşe göre, askerî şahıs olmayan kimseler tarafından işlenebilen, bir askerî hizmet veya vazifenin ihlali suretiyle işlenmesi gerekli olmayan, unsurları tamamen veya kısmen AsCK dışındaki diğer ceza kanunlarında düzenlenen, sırf askerî suçların kapsamı dışında kalan suçlara "*askerî suç benzeri suçlar*" adı verilmektedir.[181] Askerî suç benzerlerinde de korunan hukuki yarar askerî bir menfaattir.[182]

II. SUÇUN TARİHÇESİ, ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

A. Suçun Tarihçesi

Tarihsel süreçte rol alan bütün milletlerin tarihi incelendiğinde disiplinli ve teşkilatlı en eski topluluklar genellikle ordular olmuştur. Uygarlıklar arasında meydana gelen savaşlar orduların düşmanla olan münasebetleri kadar kendi iç münasebetlerinin de düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Orduların içerisinde disiplini ve mutlak otoriteyi tesis etmek için konulan katı kuralların mevcudiyeti askerî ceza hukuku normlarının doğmasına ve gelişmesine katkı sunmuştur.[183] Ayrıca her devlet; milli savunma, dış güvenlik vb. maksatlarla güçlü bir ordu oluşturmaya ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyacı karşılayabilmek için orduya özel hukuki normlar ve düzenlemeler getirmiştir.[184]

Ordular içerisinde başlayan ve gelişen askerî disiplin ve düzeni tesis etmeye yönelik ceza normlarının oluşturulması süreci, devlet yönetimine de sirayet ederek tarihsel süreçte birçok ceza genel hukuku mevzuatının kaynağını ve çıkış noktasını askerî mevzuatlar oluşturmuştur.[185]

Çalışma konumuz olan amir veya üste hakaret suçu da ordu içerisindeki mevcut hiyerarşik yapının korunması, askerî disiplin ve askerî itaatin yanı sıra amir veya üst

---

[181] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 157; KANGAL, Zeynel Temel, s. 91.
[182] YAYLA, Mehmet, s. 276; DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 124; KOÇ, Cihan, s. 275.
[183] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 17.
[184] KARAKURUMER, Alkın, "Askeri Ceza ve Disiplin Hukukunun Tarihsel Temelleri", *ÇAKÜ Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 2, Y. 2021, s. 222.
[185] TİFTİK, Levent, s. 96.

konumunda bulunan kişilerin şeref, onur ve saygınlıklarının korunmasını sağlamak maksadıyla tarih sahnesindeki yerini almıştır.

1. Antik Dönem

Antik Mısır'da döneme ilişkin çok fazla bilgiye ulaşılamamakla beraber, Mısırlıların ölümden sonra mezar mahkemeleri kurarak; ölen kimseler, hatta ölen kralları hakkında bile yargılama yaptıkları ve bu kimselerin yaşamı boyunca gerçekleştirdiği davranışlarının onurlu ve haysiyetli olup olmadığını sorguladıkları bilinmektedir. Bu Antik Mısır'da şeref ve haysiyete verilen büyük önemi göstermektedir. Ölümden sonra bile kişinin şeref ve itibarı soruşturma konusu olabiliyor iken, hayatta olan bireylerin şeref ve onurunu korumak için Mısır yasalarında hükümler bulunduğu varsayılabilecektir.[186]

Musa Kanunlarına göre, yetkili kişilere yönelik somut fiil ya da olgu isnatları ve iftira içeren fiiller cezalandırılmaktadır. Bunun dışında hakarete ilişkin detaylı düzenlemeler bulunmamaktadır.[187]

Antik Yunan'da asker ve askerliğe çok büyük önem atfedilmiştir. Platon'a göre asker sınıfı devletin en temel sınıflarından biridir. Askerlikten kaçmak, silahları terk veya teslim etmek cezalandırılan askerî suçlardan bazılarıydı.[188] Atinalılar döneminde yayımlanan Solon Kanunlarına göre somut olgu isnatları şeklinde gerçekleşen hakaret fiilleri suç olarak düzenlenmiş olup para cezası ile cezalandırılmaktaydı.[189] Ayrıca sivil suç-askerî suç ayrımına sadece Atinalılar yer vermiş, diğer Yunan şehir devletlerinde böyle bir ayrım söz konusu olmamaktadır.[190] Spartalılar ise şerefsizlik cezasını itaatsizlik içeren fiillere karşı uygulamışlardır.[191]

---

[186] NEWELL, Martin L., *The Law of Defamation, Libel and Slander in Civil and Criminal Cases as Administered in the Courts of the United States of America*, Callaghan and Company, Chicago, 1890, s. 4. (www.heinonline.org, E.T.: 05.11.2023)
[187] NEWELL, Martin L., s. 2.
[188] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 17.
[189] NEWELL, Martin L., s. 5.
[190] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 17-18.
[191] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 17.

Antik Babil dönemini yansıtan ve tarihin en eski hukuk metinlerinden biri olan Hammurabi Kanunlarına göre, bir kimse hakkında somut fiil isnat eden kişi bunu ispatlayamazsa derisi kesilerek alnı işaretlenir ya da saçı kazıtılırdı.[192] Babil döneminde askerlik görevinden kaçmaya çalışan, kendisinin yerine başka birisini askere gönderen kişiler de cezalandırılmaktadır.[193] Bu dönemde amir veya üste karşı sövme ve hakaret içeren davranışlara ilişkin ayrıca bir düzenleme ise söz konusu değildir.

Manu Kanunları ise orduyu devletin yedi unsuru içerisinde sayarak çeşitli askerî suçları düzenlemiştir. Bu suçlar arasında amir veya üste hakaret suçuna rastlanılmamaktadır.

2. Moğol Dönemi

Moğol döneminin en bilinen hükümdarı Cengiz Han tarafından konulan büyük yasa gereği ölüm, sopayla kırbaçlama ve sürgün cezaları verilmek suretiyle suçluların bertaraf edilmesi önemlidir.[194] Cengiz Han'ın yasalarına harfiyen uymak zorunludur. Moğollar döneminde, askerî inzibata karşı suç işleyen asker ve avcılara işkence cezası uygulanmaktadır.[195]

3. Roma Dönemi

Roma hukukunda bir başkasının şahsiyetine karşı işlenen adam öldürmeden sövmeye kadar olan tüm fiiller genel olarak "iniuria" kavramıyla ifade edilmekteydi.[196] Roma hukukunda on iki levha yasaları oluşturulana kadar şeref ve haysiyeti muhafaza ile ilgili herhangi bir hüküm yoktur. Kaldı ki, on iki levha yasaları da, Roma hukukunu tam anlamıyla ifade etmekte yeterli değildir.[197] İmparator Iustinianus döneminde Roma hukukunun en önemli kaynağı kabul edilen "Corpus Iuris Civilis" yürürlüğe girmiştir. Bu dönemden

---

[192] SAYGILI, Tahsin, "Babil Hukuku ve Hamurabi Kanunları", *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 2, S. 1, Y. 2015, s. 11.
[193] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 32.
[194] RIASANOVSKY, Valentin Alexandrovich, "Mongol Law-A Concise Historical Survey" *Washington Law Review and State Bar Journal*, C. 23, S. 2, Y. 1948, s. 169. (www.heinonline.org, E.T.: 07.11.2023)
[195] KONUKSEVER, Esra, "Cengiz Han Yasaları'nın Dayandığı Tarihi Temeller ve Etkileri", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 92.
[196] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul,1989, s. 6.
[197] PAGE, Herbert, "Military Law: A Study in Comparative Law", *Harvard Law Review*, C. 32, S. 4, Y. 1919, s. 353. (www.jstor.org, E.T.: 07.11.2023)

itibaren sövme ve hakaret hareketlerinin şövalyeler, magistra, patronus vb. diğer üst kademe yöneticilerine karşı işlenmesi halinde fail hakkında dayak ya da sürgün cezasına hükmedilmiştir.

Askerî ceza hukukunda da ilk kapsamlı ve esaslı düzenlemeler Roma Hukukunda karşımıza çıkmaktadır. Roma hukukunda ilk kez askerî suç kavramının tanımlandığı görülmektedir.[198] Buna göre, askerî suçlar yalnızca asker şahıslar tarafından işlenebilen suçlar olarak ifade edilmiştir. Bu askerî suçlar, korkaklık, itaatsizlik, silahların terki veya temliki ve firar suçları olarak sayılmakta, bunlar haricindeki suçlar ise asker şahıslar tarafından icra edilme şartıyla askerî suç niteliği kazanmaktadır. Yapılan açıklamalar ışığında, amir veya üste yönelik hakaret içeren fiil de asker şahıslar tarafından işlendiğinde askerî suç niteliği taşıyacaktır.[199]

4. Osmanlı Dönemi

Osmanlılar gerek kuruluş döneminde gerekse çok uluslu bir imparatorluk döneminde, her zaman askerliğe çok büyük önem vermiş ve mutlak itaat ve askerî disiplinin tesisini ve devamını hedeflemiştir.

Osmanlı devleti döneminde çıkarılan, 1837 tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriye amir veya üste hakaret suçunun cezasını "*Askeriden her kim; hizmet esnasında veya hizmetten dolayı sözle, el işaretiyle veya korkutarak üstünü tehdit veya hakaret ederse*" 5 sene demire bend cezasına çarptırılacaktır.[200]

Osmanlı döneminde askerî ceza hukuku alanında çıkarılan bir başka mevzuat olan 1869 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Humayun'da ise amir veya üste hakaretin cezası "*Askeriden her kim; hizmet esnasında veya hizmetten dolayı sözle, el işaretiyle veya korkutarak üstünü tehdit veya hakaret ederse; zâbit ise; askerlikten çıkarma ile beraber 3 aydan 1 yıla kadar hapis, küçük zâbit, onbaşı ve er ise; 20 değnekten 80 değneğe kadar darp ile beraber 3 aydan 1 yıla kadar pranga cezası; silah altında iken, zâbit ise; askerlikten*

[198] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 18.
[199] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 18.
[200] KARAKURUMER, Alkın, "Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku", Çankırı Karatekin Üniversitesi, Doktora Tezi, Çankırı, 2018, s. 403.

çıkarma ile beraber 3 yıldan 10 yıla kadar kal'abend, küçük zâbit, onbaşı ve er ise; Küreğe bedel 1 yıldan 5 yıla kadar pranga ve tecdid-i kayd" şeklinde belirlenmiştir.[201]

B. Ulusal Düzenlemeler

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan genç ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nde, toplumsal hayatın her alanında olduğu gibi hukuk alanında da birçok yenilik gerçekleştirilmiştir. Özellikle ceza hukuku alanında karşımıza çıkan en önemli gelişmeler; 01.03.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 22.05.1930 tarihli ve 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olmuştur.

1869 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Humayun'un yeni kurulan modern devlet ve ordudaki yeniliklere cevap verememesi, çağın gereklerine uyum sağlayamaması ve düzenli ordunun hukuki ihtiyaçlarını karşılayamaması kanun koyucuyu yeni bir askerî ceza mevzuatı oluşturulması sürecine yöneltmiştir. Bunula beraber, 765 sayılı TCK'nın 1926 tarihinde yürürlüğe girmesi ile ceza hukuku alanında birçok yenilik getirilmiş olup bu yeniliklerle uyumlu cezai düzenlemeler içeren yeni bir askerî ceza mevzuatı hazırlanması gerekliliği hasıl olmuştur. Bu aşamaların sonucunda 22.05.1930 tarihinde kabul edilen 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu 15.06.1930 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

765 sayılı TCK'da suç olarak yer verilen sövme ve hakaret fiillerinin ordu içerisinde özellikle de otorite konumunda yer alan üst ve amirlere karşı işlenmesinin daha farklı ve daha ağır şekilde cezalandırılması ordudaki disiplinin ve mutlak itaat anlayışının sağlanması maksadıyla önem arz etmekteydi. Bu nedenle AsCK oluşturulurken amir veya üste söven ve hakaret edenlerin cezalandırılmasına ilişkin 85. maddedeki düzenlemeye yer verilmiştir.

Amir veya üste hakaret suçunu düzenleyen 85'inci madde, 1632 sayılı AsCK'nın kabul tarihinden günümüze kadar yalnızca bir kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik, 22.03.2000 tarihli 4551 sayılı "Askerî Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 21'inci maddesiyle yapılmış olup suç tipinin yalnızca birinci fıkrası değişikliğe uğramıştır. Yapılan değişiklikle birlikte birinci fıkrada düzenlenen "mavefke" sözcüğü

[201] KARAKURUMER, Alkın, "Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku", s. 403.

yerine "üste" kelimesi kullanılmış ve amir veya üste hakaret suçunun bir yıla kadar olan ceza üst sınırına ek olarak, üç aydan bir yıla kadar olacak şekilde cezaya alt sınır getirilmiştir.

Ayrıca, bu suç tipinin varlığına ilişkin olarak sivil ve asker şahıslar arasında ya da ast-üst arasında hakaret eylemi bakımından farklı suç ve ceza tiplerinin öngörülmesinden dolayı Anayasa'ya aykırılık iddiası ortaya konulmuş olup AYM yapılan yargılama sonucunda iptal istemini reddetmiştir.[202]

C. Uluslararası Düzenlemeler

İnsanın şeref, onur ve haysiyet sahibi bir varlık olması, bu değerlerin korunmasına yönelik uluslararası alanda çeşitli düzenlemeler yapılması zorunluluğu doğurmuştur. Uluslararası alanda yapılan bu düzenlemeler, ilgili devletler tarafından iç hukuklarına aktarılmak suretiyle sövme ve hakaret fiillerinin cezalandırılması yoluna gidilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12'nci maddesinde düzenlenen "*Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır.*" hükmü gereğince insan onur, şeref ve saygınlığına karşı yapılacak saldırılar bertaraf edilmek istenmiştir.[203] Tüm insanlar özgür doğar ve onur ve haklar açısından eşittir.[204] İHEB'in 5'inci maddesinde yer verilen "*Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.*" hükmü gereğince insan onur ve saygınlığını zedeleyici fiil ve cezalara karşı hukuki bir koruma sağlamaya çalışılmıştır.[205]

---

[202] AYM yargılama sonucu verdiği kararında "*Hakaret suçunun, askeri düzen ve disiplinin gereği olarak askeri hiyerarşiye dayalı bir ilişki içinde bulunan asker kişiler ile hiyerarşik ilişkinin bulunmadığı toplum yaşamında ve kişiler üzerinde farklı etki ve sonuçlarının olduğu açıktır. Yasa koyucu da bu farklı sonuçları dikkate alarak hakaret suçu bakımından sivil asker ayrımı yanında asker kişiler açısından da ast ve üst ayrımı yaparak asta hakaret ve üste hakaret eylemlerini farklı kurallara bağlamış ve itiraz konusu kuralla üste hakaret eylemi için Askeri Ceza Kanununda düzenleme yapmıştır. Bu anlamda farklı hukukî statü içinde bulunan ast ve üst olarak sınıflandırılan asker kişiler ile sivil kişilerin farklı kurallara tâbi tutulmasında eşitlik ilkesine aykırılıktan bahsedilemez. Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir*." şeklinde karar vermiştir. AYM, 31.05.2012 T. 2011/71 E., 2012/90 K. (www.kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, E.T.: 10.08.2023)

[203] Universal Declaration of Human Rights (https://www.un.org, E.T.: 11.12.2023)

[204] COŞKUN, Burak, "Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu", Galatasaray Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 8.

[205] Universal Declaration of Human Rights (https://www.un.org, E.T.: 11.12.2023)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi incelendiğinde ise 9'uncu md. kapsamında düşünce, vicdan ve din özgürlüğü[206], 10'uncu md. kapsamında ise ifade özgürlüğü[207] konularına değinilmektedir. İfade özgürlüğünü düzenleyen 10'uncu maddenin ikinci fıkrasında bu hürriyetin hangi durumlarda sınırlanabileceği hususu düzenlenerek hakkın kullanımının genel çerçevesi çizilmiştir. İfade özgürlüğünün sınırlanabileceği durumlardan biri de kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesidir. Bunun bir sonucu olarak da iç hukukta yapılan düzenlemelerle ifade özgürlüğü sınırlanmış olup TCK'da hakarete, AsCK'da amir veya üste hakarete suç olarak yer verilmiştir. AİHS'te yer verilen özgürlüklerin hangi hallerde kısıtlanabileceği, bu kısıtlama hallerinin dar şekilde yorumlanması gerektiği ve ülkelerin iç hukuklarında yer verdiği kısıtlamaların AİHS'e uygun olup olmadığı her somut olayda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin vereceği kararlar ile belirlenmektedir.[208]

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı basın özgürlüğü temsilcisi de hakaret fiilinin suç teşkil etmemesi gerektiği kanaatinde olup ve hakaret fiili söz konusu olan durumların hukuk mahkemelerinde ya da mahkemeye gitmeksizin uyuşmazlık çözüm yöntemleriyle sonuçlandırılmasının uygun olacağı görüşündedir.[209] AGİT'in görüşünü dikkate alan ABD, İngiltere, Bosna Hersek, Gürcistan, Moldova, Ukrayna vb. ülkeler kendi iç hukuklarında hakareti suç olmaktan çıkartmıştır. Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kuzey Makedonya, Romanya ve Sırbistan gibi ülkeler ise iç hukuklarında sövme ve hakaret fiillerinin suç olarak

[206] AİHS md. 9 hükmü;
"*1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.*
2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir." şeklinde düzenlenmiştir. European Convention on Human Rights (https://www.echr.coe.int, E.T.: 11.12.2023)
[207] AİHS md. 10/1 hükmü; "*Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.*" şeklinde düzenlenmiştir. European Convention on Human Rights (https://www.echr.coe.int, E.T.: 11.12.2023)
[208] AKGÜL, Mehmet Emin, "İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması", *AÜHF Dergisi*, C. 61, S. 1, Y. 2012, s. 24.
[209] https://www.osce.org/fom/decriminalization-of-defamation, E.T.: 11.12.2023

mevcudiyetini korumuş fakat bu fiiller için öngörülen hapis cezası yaptırımına son vermiştir.[210]

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de 2007 yılında açıkladığı 1577 sayılı kararında hakaret içeren fiillerin suç teşkil etmemesi gerektiği, hakaret fiilinin hapis cezası ile cezalandırılmasının uygun olmadığı ve kamu görevlilerine karşı işlenen hakaretin daha ağır şekilde cezalandırılmasının eşitlik ilkesini ihlal ettiği hususlarında görüş bildirmiştir.[211]

D. Karşılaştırmalı Hukuk

1. Kara Avrupası Hukuk Sistemi

Kara Avrupası Hukuk Sistemi kökeni Roma hukukuna dayanan ve günümüzde Almanya, İtalya, İsviçre, Fransa ve Türkiye gibi Kara Avrupası ülkelerinde uygulanan hukuk sistemidir. Bu sistemin en önemli özelliği kamu hukuku - özel hukuk ayrımının söz konusu olmasıdır. Ayrıca bu hukuk sisteminde mahkeme içtihatları dolaylı kaynak olup bağlayıcı değildir.

Kara Avrupası hukuk sistemini benimseyen devletlerin askerî suçları düzenleyen mevzuatları incelendiğinde amir veya üste hakaret suçunun cezalandırıldığı görülmektedir.

Fransız askerî ceza mevzuatına bakıldığında, amir veya üste hakaret suçunun Fransız Askerî Adalet Kanunu (Code de justice militaire)'nun "Nöbetçi askere, binekli nöbetçi askere şiddet ve hakaret" başlıklı L323-16 maddesinde hüküm altına alınmıştır. Madde metni şu şekildedir: "*Herhangi bir askerin veya gemideki herhangi bir kişinin bir nöbetçiye veya binekli nöbetçi askere söz, jest veya tehditle hakaret etmesi altı ay hapis cezasıyla cezalandırılır.*"[212] Fransız AsCK hakaretin sadece sözle, el-kol hareketleri ya da mimikler ile değil tehdit ile de meydana gelebileceğini düzenlemiştir.

---

[210] SINAR, Hasan, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu ve Bu Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 9, S. 24, Y. 2014, s. 111. (www.jurix.com.tr, E.T.: 11.12.2023)

[211] ORAL, Tuğçe; BAŞ, Eylem, "Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması ve İkame Yaptırım Önerisi: Özel Hukuk Cezası", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 53, Y. 2023, s. 493.

[212] Code de justice militaire (https://codes.droit.org, E.T.: 11.11.2023)

Alman AsCK'da (Wehrstrafgesetz-WStG) ise amir veya üste hakaret düzenlemesine yer verilmemektedir. Fakat Alman AsCK 3'üncü md. gereği bu kanunda düzenlenmeyen hükümler için genel ceza kanununun uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır.[213] Bu sebeple amir veya üste hakaret fiiline Alman Ceza Kanunu genel hükümleri uygulanacaktır.

İtalyan Askerî Ceza mevzuatı, barış sürecinde ve savaş sürecinde farklı hükümler öngördüğünden iki ayrı mevzuat şeklinde düzenlenmiştir.[214] Barış koşullarında uygulanacak olan İtalyan Sulh AsCK'nın 141/3'üncü maddesi gereğince "*Nöbetçi, gözcü veya bekçiyi tehdit eden veya hakaret eden asker, bir yıldan üç yıla kadar asker hapis*" cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca aynı Kanun'un 189/2'nci maddesi gereğince, "*Bu Kanuna tâbi olan ve amirinin huzurunda prestij, onur ve haysiyetini zedeleyen kişi, iki yıldan fazla olmamak üzere askerî hapis cezasıyla cezalandırılır.*" şeklinde düzenlenmektedir. Aynı Kanun 189/3'üncü maddesinde de amire hakarete ilişkin olarak, "*suçun telgraf, telefon, radyo, televizyon, resim, yazı veya diğer iletişim araçlarıyla amirine hitaben işleyen bu Kanuna tabi kişi hakkında da aynı ceza verilir.*" hükmüyle seçimlik hareket şeklinde düzenlenerek, ceza üst sınırı aynı şekilde iki yıl olarak belirlenmiştir.[215]

Macaristan askerî hukuk sisteminde ise 1948 tarihli Macar Askeri Ceza Kanunu'nda yer alan amir veya üste karşı gerçekleşen hakaret içeren fiilleri cezalandırmaktayken[216], 1961 yılında yapılan değişiklik sonucunda askerî suçlar ve cezalar ceza genel kanununun kapsamına alınmış ve Macar askerî ceza kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.[217]

2. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi

Anglo-Sakson hukuku "hâkimlerin hukuku" ya da "ortak hukuk" şeklinde adlandırılan, örf-adet hukukunun asli ve birincil bir kaynak olduğu, hukuk sistemidir. Bu sisteminin en göze çarpan özelliği kamu hukuku-özel hukuk ayrımına yer vermemesidir.

[213] Wehrstrafgesetz-WStG (www.gesetze-im-internet.de, E.T.: 11.11.2023)
[214] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 8.
[215] Codice penale militare di pace (www.difesa.it, E.T.: 14.11.2023)
[216] TOTH, Zoltán János, "The Regulation of Criminal Defamation and Insult in Hungary between 1880-1979", *Journal on European History of Law*, C. 9, S. 2, Y. 2018, s. 160. (www.heinonline.org, E.T.: 05.11.2023)
[217] KARAKURUMER, Alkın, "Askeri Ceza ve Disiplin Hukukunun Tarihsel Temelleri", s. 228.

Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) askerî mevzuatı ele alındığında amir veya üste hakaret suçunun 05.05.1950 tarihli A.B.D. Askerî Ceza Kanunu'nun (Uniform Code of Military Justice) "*Görevlilere Karşı Hakaret*" başlıklı 88'inci maddesinde hüküm altına alındığı görülmektedir. İlgili madde gereğince "*Başkana, Başkan Yardımcısına, Kongreye, Savunma Bakanına, Askeri Departman Sekreterine, Ulaştırma Bakanına veya herhangi bir Eyaletin, Bölgenin, Milletler Topluluğunun veya mülkiyetinin Valisi veya yasama organına karşı aşağılayıcı sözler kullanan herhangi bir subay, görevde bulunan veya hazır bulunan kişi askeri mahkemenin vereceği şekilde cezalandırılır.*" şeklinde düzenlenmiştir[218] Anglo-Sakson hukuk sistemi örf adet hukukunun hâkim olduğu bir sistem olması nedeniyle cezaların yargıçların takdirine bırakıldığı görülmektedir.

Birleşik Krallık askerî ceza mevzuatında ise askerî suçlar, 2006 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren Silahlı Kuvvetler Yasası (Armed Forces Act) içerisinde düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un "Üst düzey bir subaya karşı kötü davranış" başlıklı 11'inci maddesine göre hizmet hukukuna tabi bir kişinin üst konumdaki bir subaya karşı davranışının tehdit edici veya saygısız olması durumunda suç işlemiş olacağı hüküm altına alınmıştır.[219] Burada saygısız davranış ister huzurda ister gıyapta gerçekleşmiş olsun her türlü kötü iletişim şeklinde ifade edilerek çok geniş yorumlanmaktadır. Ayrıca Kanunun 21'inci maddesi gereğince geçerli bir mazereti olmaksızın tehdit edici, taciz edici, aşağılayıcı veya kışkırtıcı söylemlerde bulunan ve rahatsızlığa neden olan kişiler cezalandırılacaktır. Burada ast ya da üste karşı olup olmadığı fark etmeksizin hakaret içeren ifadeler cezalandırılmıştır.[220] Her iki maddede düzenlenen suçları işleyen faile iki yılı geçmemek üzere hapis cezası verilir.

[218] Uniform Code of Military Justice, (https://jsc.defense.gov, E.T.: 11.09.2023)
[219] Armed Forces Act, (www.legislation.gov.uk, E.T.: 11.09.2023)
[220] Armed Forces Act, (www.legislation.gov.uk, E.T.: 11.09.2023)

İKİNCİ BÖLÜM

AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNUN GENEL ESASLARI VE SUÇUN UNSURLARI

I. AMİR VEYA ÜSTE HAKARET SUÇUNUN GENEL ESASLARI

A. Suça Genel Bakış

Amir veya üste hakaret suçu, 1632 sayılı AsCK'nın birinci kısım, üçüncü bapta, "*Askeri itaat ve inkıyadı bozan suçlar*" başlıklı beşinci faslında yer alan 85'inci maddede "*Amir ve mavefkine hakaret edenlerin cezaları*" başlığı altında düzenlenmiş olan suç tipidir. 5237 sayılı TCK'da yer alan hakaret suçunun varlığı ile yetinilmeyip ayrı olarak bu suç tipinin düzenlenmesinin sebebi amir veya üstün mutlak otoritesini korumak ve sağlamlaştırmaktır. Askerî düzenin oluşturulması ve devamlılığının sürdürülebilmesi ancak disiplinli ordularda mümkündür. Bu disiplin de ancak mutlak otoritenin korunması ile sağlanabilir. AsCK'da yer alan amir veya üste hakaret suçu, amir veya üstü tehdit suçu, amir veya üste fiilen taarruz suçu vb. suç tiplerinin düzenlenme sebebi de üst ve amirlerin astları üzerindeki mutlak otoritelerinin korunması amacıdır.

ASCK'nın 85'inci md. yer verilen amir veya üste hakaret suçu kanun koyucu tarafından üç fıkra olacak şekilde ele alınmıştır. Maddenin ilk fıkrasında "*Bir amire veya üste hakaret eden üç aydan bir seneye kadar hapis cezası ile, hakaret hizmet esnasında yahut hizmete müteallik bir muameleden dolayı vuku bulursa altı aydan üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" hükmüne yer verilmiştir. Burada amir veya üste sövme fiili ile birlikte amir veya üste sövme suçunun hizmet anında ya da hizmete ilişkin işlemlerden dolayı meydana gelen nitelikli hali düzenlenmektedir. İkinci fıkrada ise "*Hakaret bir maddei mahsusa tayini ile vukua gelmiş ise altı aydan beş seneye kadar hapsolunur.*" hükmü düzenlenmektedir. Bu fıkrada ise suçun madde-i mahsusa tayini suretiyle işlenmesi diğer bir ifadeyle amir veya üste hakaret fiili ve cezası düzenlenmektedir.

AsCK'da sövme ve hakaret birbirinden farklı iki suç olarak ele alınmış ve madde 85'te iki ayrı fıkrada ceza miktarları da birbirinden farklı olacak şekilde düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK'da ise yer verilen sövme ve hakaret suçlarının cezasının aynı miktarda olması,

birbirinden farklı bu iki ayrı fiili aynı şey haline getirmez.[221] Buradan hareketle, hakaret ve sövme fiillerinin birbirinden farklı kavramlar olduğunu vurgulamak gerekir.

Maddenin son fıkrasında ise, "*Hakaret umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair neşir vasıtalarıyla veya resmi makamlara verilip de üzerine muamele cereyan etmiş evrak ile yapılmış ise bir seneden beş seneye kadar hapsolunur.*" şeklinde düzenlenerek suçun diğer ağırlaştırıcı unsurlarına değinilmiştir.

B. Suçla Korunan Hukuki Değer

Her suçun, hukuki bir değerin ya da menfaatin ihlali olduğu bu sebeple de her suç tipinin koruduğu bir hukuki değerin var olduğu kabul edilmektedir.[222] Suçla korunan hukuki değer ifadesinden suçun hukuki konusu, hukuki menfaat, ceza normunun konulması ile kanun koyucunun olası saldırılardan korumayı amaçladığı şeyler anlaşılmalıdır.[223]

Konulan her ceza normu ile en az bir hukuki değerin korunduğunu söylemek mümkündür. Ancak bazı durumlarda ceza normunun birden fazla değeri korumasına rastlanabilmektedir. Amir veya üste hakaret suçu bakımından da korunan hukuki değer birden fazladır.[224] Bu suçla korunan hukuki değer, amir veya üstün onur ve şerefinin yanı sıra askerî itaat ve askerî disiplindir.[225]Askeri Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında amir veya üste hakaret suçu ile korunan hukuki değerin amir veya üstün şeref ve haysiyetinin yanı sıra askerî itaat, askerî disiplin ve terbiye olduğuna hükmetmiştir.[226]

---

[221] BİLGE, Selahattin Samet, "Hakaret ve Sövme Suçları", Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2021, s. 72.
[222] BİLGE, Selahattin Samet, s. 45.
[223] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 216-217.
[224] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 2, Y. 2012, s. 74.
[225] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 75.
[226] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Askerlik hizmetinin bir gereği olarak ast, amir ve üstüne her zaman ve her koşulda umumi adap ve askeri usullere uygun tam bir hürmet göstermeye mecbur olup ast ile üst veya amir arasında bulunması zorunlu olan bu bağın korunmasına yönelik olarak AsCK'nın 85'inci maddesi ile amire veya üste karşı işlenen hakaret fiilleri düzenlenmiştir. Üst veya amirin şeref ve haysiyetine tecavüz, sadece mağdur üste değil aynı zamanda askeri disipline, askeri itaat ve terbiyeye bir saldırı niteliğinde olup bu nedenle hakaret ve sövmeye ilişkin Türk Ceza Kanununun esaslarından ayrı olarak Askeri Ceza Kanununda astın üst veya amire yönelik hakaret ve sövme fiilleri hakkında özel hüküm konulmuştur.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 14.03.2007 T. 2007/483 E., 2007/477 K. (KOÇ, Cihan, s. 476.)

Amir veya üste hakaret suçunda korunan hukuki değerlerden biri olarak karşımıza çıkan üst veya amirin şeref ve onurundan bahsetmek gerekecektir. Fransızca "*honneur*" kelimesinden türeyen ve Latince-İtalyanca "*onore*" kelimesinden dilimize geçen onur, sözlük anlamına bakıldığında "*insanın kendine karşı duyduğu saygı; alicenaplık; şeref*" şeklinde tanımlanmaktadır.[227] Şeref ise dilimize Arapça'dan geçmiş olup "*başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı manevi değer; onur; toplumca benimsenmiş iyi şöhret*" anlamlarında kullanılmaktadır.[228] Görüldüğü üzere onur ve şeref kavramları iki farklı dilden dilimize geçmiş olup özünde her ikisi de aynı kavramı, yani bireyin toplumda diğer bireylere karşı olan sosyal değerini ifade etmektedirler.[229]

Şeref kavramı doktrinde fiili (iç/sübjektif) şeref ve normatif (dış/objektif) şeref kavramı olarak ikili bir ayrımla ele alınmaktadır. Fiili şeref, kişinin şerefli olduğu olgusunun gerçekliğine dair beslediği sübjektif kanaati, diğer bir ifade ile kişinin kendisi hakkındaki iyi duygusunu ifade eder. Normatif şeref ise insan onuruna dayanan, bir insana haklı olarak tanınan değer ve buna saygı gösterilmesine yönelik talep olarak ifade edilmektedir. Öğretide hâkim olan ve bizim de katıldığımız karma görüşe göre şeref, hem bir bireyin kendisine karşı beslediği içsel değeri hem de o insanın başkalarının gözündeki değerini ihtiva etmektedir.[230]

AsCK'nın 85'inci md. yer verilen amir veya üste hakaret suçunda olduğu gibi TCK'nın 125'inci md. hüküm altına alınan hakaret suçunda da kanun koyucu suçla muhafaza altına alınan hukuki değer olarak bireyin şeref ve haysiyetine yönelik saldırılara karşı gerek fiili (iç/sübjektif) şerefinin gerekse normatif (dış/objektif) şerefinin korunmasını amaçlamaktadır.[231] TCK'nın gerekçesinde, hakaret eylemine karşı korunan hukuki yararın "*kişilerin şeref, haysiyet ve namusu, toplum içindeki itibarı, diğer fertler nezdindeki saygınlığı*" olduğu ifade edilmektedir.[232] Buradan hareketle, ceza hukuku normlarının

[227] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 28.09.2023)
[228] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 28.09.2023)
[229] AYDIN, Devrim, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", *MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 19, S. 2, Y. 2013, s. 881.
[230] TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; ÖNOK, Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 635.
[231] CENTEL, Nur; ZAFER, Hamide; ÇAKMUT, Özlem, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, C.1, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 221; ARISOY, Mine, "Hakaret", *TBB Dergisi*, S. 72, Y. 2007, s. 155; TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; ÖNOK, Murat, s. 635.
[232] www.mevzuat.tbmm.gov.tr, E.T.: 08.08.2023

koruduğu kişiye ait hukuki değerlerden birinin şeref olduğu söylenebilir.[233] Kanun koyucu, düzenlemenin gerekçesinde nedenini anlamlandıramadığımız şekilde şeref kavramıyla beraber onur ve saygınlık ifadelerini de kullanmaktadır.[234]

Amir veya üste hakaret suçunda korunan hukuki değerlerden bir diğeri ise askerî itaat ve askerî disiplindir. Ordu içerisinde yer alan astlık-üstlük münasebetlerinin sorunsuz şekilde ilerlemesi ve hiyerarşik düzenin korunması, ordunun operasyonel gücünün ve sahadaki kazanımlarının artmasını sağlayacaktır. Bu düzen de ancak askerî disiplinin sağlanması ve sürekliliği ile söz konusu olacaktır. Bir ordunun gücü, o ordunun tüm unsurlarında bulunan disiplin gücüne bağlıdır.[235] Bu nedenle TSK İç Hiz. K.'nun 13'üncü md. de askerliğin temelinin disiplin olduğu hüküm altına alınmıştır.

Amirlere karşı mutlak itaat duygusu beslemek ve hürmet göstermek askerliğin en temel değerlerinden biridir. Astlar, amir veya üstlerine karşı genel ahlak, askerî nezaket ve terbiye kuralları gereğince saygı göstermek ve mutlak itaat etmek zorundadır.[236] Amirlere ve üstlere karşı mutlak itaatin sağlanması sayesinde, bir yandan göreve karşı kayıtsızlık ve ilgisizliğin önlenmesi ve hiyerarşik düzenin duraksamaksızın işlemesi sağlanırken diğer yandan da astların amir ve üstlere karşı itimat ve saygı hisleri pekişir.[237] Bu cihetle, amir veya üste hakaret suçunun askerî disiplinin yanı sıra himaye altına aldığı hukuki değerlerden biri de askerî itaattir.

C. Suçun Faili

1. Genel Olarak Fail Kavramı

Ceza hukukunda fail, suçun aktif süjesi olarak adlandırılan ve kanunun suç olarak öngördüğü fiili gerçekleştiren kimsedir.[238] Ceza hukukunda yer verilen suçlar kural olarak herkes tarafından işlenebilen suçlardır. Fakat bazı suç tiplerinin herkesçe işlenebilmesi

[233] TOROSLU, Nevzat, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 321.
[234] BİLGE, Selahattin Samet, s. 47.
[235] SEVİG, Vasfi Raşid, "Askerî Adalet", *AÜHF Dergisi*, C. 9, S. 1, Y. 1952, s. 236.
[236] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 287.
[237] YÜCEER, Bilal, s. 42.
[238] TOROSLU Nevzat; TOROSLU Haluk, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2023, s. 379.

mümkün değildir. Kanuni tanımında faille ilgili olarak, sıradan bir birey olmanın dışında, belli özel ve objektif vasıflar aranan suçlara özgü (mahsus) suç adı verilmektedir.[239]

Amir veya üste hakaret suçunun AsCK Ek madde 11/2 gereğince sırf askerî suç niteliğinin kabul edilmesi nedeniyle bu suç yalnızca asker şahıslar tarafından işlenebilen özgü suçlardandır. Faillik türleri bakımından incelendiğinde, özgü suç olması sebebiyle bu suç yalnızca amir veya üst konumundaki asker şahıslar tarafından işlenmesi gereken bir suçtur.

TCK'nın 40/2 md. düzenlenen "*Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur*." hükmü gereği özgü suçlarda, yalnızca bu niteliğe sahip kişiler tarafından gerçekleştirilen fiiller ile suçun faili olunabilecektir. Aksi durumda, yalnızca yardım eden ya da azmettiren olarak cezalandırılacakları hüküm altına alınmıştır.[240]

Amir veya üste hakaret suçu, hiyerarşik düzenin gerekliliği olan ast-üst ilişkilerini düzenleyen suçlardan biridir. Bu nedenle bu suçta failin asker kişi olmasının yanı sıra rütbe ve makam olarak mağdurun astı ya da maiyeti konumunda olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, bu suçun mağduru olmak için failin amiri veya üstü konumunda olmak gerekmektedir.[241]

2. Failin Asker Şahıs Olması

Askerî ceza hukukunun kapsamında sadece belirli statüdeki kişilerin bulunması nedeniyle şahsilik ilkesi mülkilik ilkesine üstün gelmekte ve bu husus doktrinde "*asker kendi kanununu gittiği yere götürür*" şeklinde tanımlanmaktadır.[242]

Amir veya üste hakaret suçunda fail kavramını incelerken öncelikle failin asker şahıs olması ifadesinden ne anlamamız gerektiği hususunu açıklamakta fayda vardır. Asker

[239] ÖZGENÇ, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 212.
[240] EKİCİ ŞAHİN, Meral, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *AÜHF Dergisi*, C. 64, S. 3, Y. 2015, s. 664.
[241] DURAN, Gökhan Yaşar, "Askerî Ceza Kanunu (AsCK)'nda Amire veya Üste Hakaret Suçu (AsCK m.85)", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1, Y. 2020, s. 147.
[242] ERMAN, Sahir, *Askerî Ceza*, s. 19.

şahıslar AsCK'nın 3'üncü maddesinde tahdidi olarak sayılarak; mareşalden asteğmene kadar subaylar, astsubaylar, MSB ile TSK bünyesinde istihdam edilen sivil personel, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve erler, erbaş ve erler ile askerî öğrencilerdir.

a. Subaylar

Subaylar, statü olarak incelendiğinde ordunun en üst kademesinde ve yönetici konumunda bulunan personeldir. Muvazzaf[243] subayların yanı sıra sözleşmeli subay ve yedek subaylar da subay statüsündedir.

Kara K.K. ve Hv. K.K. bünyesinde yer alan subaylar; "asteğmen, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, yarbay, albay, tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral, orgeneral ve mareşal" rütbelerinde görev icra eden asker şahıslardır. Dz. K.K. bünyesinde görev yapan subaylar ise "asteğmen, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, yarbay, albay, tuğamiral, tümamiral, koramiral, oramiral ve büyük amiral" rütbelerinde görev alan asker şahıslardır.[244] MSB ve Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde ise tüm kuvvet komutanlıklarına bağlı subayların görev alması söz konusu olabilmektedir.

Muvazzaf subayların tabi oldukları mevzuat 926 sayılı TSK Personel Kanunu iken sözleşmeli subaylar 4678 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun" hükümlerine tabidir. Muvazzaf subayların, TSK ile herhangi bir idari veya cezai sebepten ötürü ilişiklerinin kesilmesine kadar, subaylık statüleri devam eder. Ayrıca, subaylık statüsü, emekliliğe ayrılma veya zorunlu hizmet süresini tamamlamaya müteakip kendi istekleriyle istifa etme şeklinde personelin kendi rızası dâhilinde sonlandırılabilir.

Sözleşmeli subaylar, 4678 sayılı Kanun gereği kendileriyle ön sözleşme yapılarak askerî eğitime alınan adaylardan bu eğitimi başarıyla tamamlamaları sonucu sözleşme yapılarak teğmen rütbesi ile göreve başlayan subaylardır.[245] Sözleşmeli subaylar, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı rütbelerinde görev yapabilir, fakat yüzbaşı rütbesinden daha üst rütbeye

[243] 7179 sayılı Asal K.'na göre muvazzaf kavramı "*askerlik hizmetini yerine getirmek üzere silahaltına alınanları*" ifade eder. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.06.2023)
[244] TSK İç Hiz. K.'nun 3/(b)-4 sayılı maddesi. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.06.2023)
[245] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 91.

çıkamazlar.[246] Sözleşmeli subaylardan, MSB tarafından aranan nitelikleri sağlayanlar, istekli bulunmaları durumunda, statü geçişi sağlanarak muvazzaf subaylık statüsüne geçirilebilirler. Muvazzaf subaylık statüsüne geçebilmek için, TSK'da geçirilen yedinci fiili hizmet yılı başından on ikinci fiili hizmet yılının tamamlanmasına kadar başvurulabilir. Bu şekilde sözleşmeli subaylıktan muvazzaf subaylığa geçirilen personel; subay nasıp tarihinden itibaren on beş sene zorunlu hizmet süresine tabi kılınırlar.[247] Sözleşmeli subayların, herhangi bir idari veya cezai sebepten ötürü ilişiklerinin kesilmesi yahut sözleşme sürelerinin dolması ve sözleşmelerinin uzatılmaması sonucu subaylık statüsü sona erecektir.

Yedek subaylar ise 1927 tarih ve 1076 sayılı "Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu"na tabi iken 2019 yılında bu kanunun mülga olması sonucu 7179 sayılı Asal K.'na tabi olarak vazifelerini yerine getirmektedir. Yedek subaylar, sınıf okullarında yedek subay hazırlama eğitimini başarıyla tamamlamalarına müteakip asteğmen rütbesiyle göreve başlayan, vatani görevlerini yapmak için yükümlü olarak TSK'ya katılan ve askerlik hizmetlerini tamamlamalarının ardından terhis olarak sivil yaşantılarına geri dönen geçici süreli subaylardır. Yedek subaylar, asteğmen rütbesinde başladıkları vazifelerini teğmen rütbesinde tamamlayarak terhis tarihi itibariyle TSK ile ilişikleri sonlandırılır.

Asker kişiliği herhangi bir sebeple sona eren muvazzaf subay, sözleşmeli subay ve yedek subaylar hakkında TSK ile ilişiklerinin sona erme tarihinden itibaren haklarında AsCK hükümleri uygulanamayacaktır.[248] Bu nedenle subaylar, subaylık statüsünü kaybetmelerinin ardından asker şahıs olarak nitelendirilemeyeceklerinden amir veya üste hakaret suçunun faili olamayacaklardır.

b. Astsubaylar

Astsubay, MSB, Genelkurmay Başkanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları bünyesinde görev yapan, astsubay astçavuş, astsubay çavuş, astsubay üstçavuş, astsubay başçavuş ve astsubay kıdemli başçavuş rütbelerinden birine haiz askerî

[246] "Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun"un 3/1-(b) sayılı maddesi. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 15.09.2023)
[247] ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat*, C. 2, s. 1123.
[248] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 91.

personeldir. Astsubaylar statü olarak, uzman erbaşlar, sözleşmeli erbaş ve erler ile erbaş ve erlere karşı üst konumunda bulunmakta iken subaylara karşı ast konumunda bulunmaktadır.

Muvazzaf astsubaylar, rütbe, kıdem, rütbe bekleme süreleri, nasıp, rütbe terfi ve kademe ilerlemesi şartları vb. özlük hakları bakımından TSK Per.K.'ya tabi olarak görevlerini icra etmektedirler. Muvazzaf astsubaylık statüsü, emeklilik, zorunlu hizmet süresinin dolmasına müteakip istifa, herhangi bir idari veya cezai sebepten ötürü TSK'dan ilişiklerinin kesilmesi ve statü değişikliği ile sona ermektedir. Statü değişikliği durumunda astsubaylıktan subaylığa geçen personelin asker kişiliği sona ermeyerek yeni elde ettiği subay statüsü gereği asker şahıs sıfatı devam etmektedir.[249]

Sözleşmeli astsubaylar da tıpkı sözleşmeli subaylar gibi 4678 sayılı Kanun'a tabidir. Sözleşmeli astsubaylar, mezkûr Kanun gereği ön sözleşme yapılarak askerî eğitime alınan adaylardan bu eğitimi başarıyla tamamlamaları sonucu sözleşme yapılarak astsubay çavuş rütbesi ile göreve başlayan astsubaylardır. Sözleşmeli astsubaylardan, MSB tarafından aranan nitelikleri sağlayanların, istekli bulunmaları halinde muvazzaf astsubaylığa geçirilmeleri mümkündür. Muvazzaf astsubaylığa geçiş yapabilmek için, TSK'da geçirilen dördüncü fiili hizmet yılı ile on ikinci fiili hizmet yılı arasında başvurulabilir. Bu şekilde sözleşmeli astsubaylıktan muvazzaf astsubaylığa geçirilen personel; astsubaylığa nasıp tarihinden itibaren on beş sene zorunlu hizmete tabi kılınır.[250]

Yedek astsubaylar ise 2019 tarihli ve 7179 sayılı Asal K.'nun yürürlüğe girmesi sonucu TSK'da ilk kez ihdas edilen ve mezkûr kanuna tabi olarak vazifelerini yerine getiren, astçavuş rütbesine haiz askerî personellerdir.[251] Yedek astsubaylar, yükümlü olarak TSK'ya katılarak sınıf okullarında yedek astsubay temel eğitimini başarıyla tamamlamalarına müteakip astsubay astçavuş rütbesiyle göreve başlayan ve zorunlu askerlik hizmetlerini tamamlamalarına müteakip terhis olarak sivil yaşantılarına geri dönen geçici süreli astsubaylardır. Yedek astsubayların terhis tarihi itibariyle asker şahıs statüsü sona erer.

[249] SARRAÇ, Miraç Emre, s. 9.
[250] ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat*, C. 2, s. 1126.
[251] Mülga 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nu ilga eden 7179 sayılı Asal K. 26.06.2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 7179 sayılı Kanun, 3/1-(aa) maddesi, yedek astsubaylık kavramı ile astsubay astçavuş rütbesini ihdas etmiştir. (www.resmigazete.gov.tr, E.T.: 11.09.2023)

Astsubaylar, astsubaylık statüsünü kaybetmeleri sonucunda asker şahıs olarak nitelendirilemeyeceklerinden amir veya üste hakaret suçunun faili olamayacaklardır. Astsubaylıktan subaylığa geçiş yaparak statü değiştiren personel ise asker şahıs olma niteliğini kaybetmeyeceğinden amir veya üste hakaret suçunun faili olabilmesi mümkündür.

c. Uzman Erbaşlar

TSK'nın profesyonel askerlik hizmet personeli ihtiyacını karşılamak maksadıyla oluşturulan uzman erbaş statüsü, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu'na tabi olarak görev yapan, uzman onbaşı ve uzman çavuş rütbelerinde görev yapan askerî personeli ifade etmektedir.[252]

Uzman erbaş statüsünde bulunan ve 3269 sayılı Kanun madde 3/1-(a) hükmünde tanımlanan uzman çavuşlar, asgari lise veya dengi okul mezunu çavuşlardan ya da asgari ilköğretim mezunu olup, askerlik hizmetinden çavuş rütbesi ile terhis olanlardan, askerlik hizmetini tamamlamalarını müteakip, TSK'nın süreklilik arz eden kritik ve teknik uzmanlık gerektiren görev yerlerinde veya çavuş kadro görev yerlerinde istihdam edilenler ile yönetmelikle belirlenen şartlar çerçevesinde uzman onbaşılıktan uzman çavuşluğa geçirilen askerî personelleri ifade etmektedir.

Uzman erbaş statüsünde bulunan ve 3269 sayılı Kanun madde 3/1-(b) hükmünde tanımlanan uzman onbaşılar ise asgari ilköğretim veya eşidi okul mezunu olup, askerlik vazifelesini tamamlamalarını müteakip, TSK'nın süreklilik içeren kritik ve teknik uzmanlık gerektiren görev yerlerinde istihdam edilen askerî personellerdir.

Uzman erbaşlar, TSK bünyesinde sözleşmeli personel olarak istihdam edilmektedir. Uzman erbaşların kendileriyle sözleşme yapılması ve hizmete başlamasıyla asker şahıs olma niteliğini söz konusu olacaktır. Herhangi bir idari veya cezai bir gerekçeyle TSK ile ilişiklerinin kesilmesine kadar asker şahıs olma nitelikleri devam etmektedir. Sözleşme yenilememe, sözleşme feshi vb. durumlar halinde uzman erbaşın asker şahıs sıfatı sona erer.

[252] ÖZKAL SAYAN, İpek; ÖZGÜR, Erdem, "Askeri Personel Sisteminde Değişim", *Yasama Dergisi*, S. 38, Y. 2018, s. 9.

Personelin uzman erbaşlıktan astsubaylığa statü geçişi durumu, asker şahıs olma niteliğini etkilemez.

AsCK'nın 3. md. ile kanun koyucu asker kişileri tahdidi olarak sayarken uzman erbaş ifadesinin hemen akabinde uzman jandarma ifadesine yer vermektedir. Kanaatimizce AsCK'nın ilgili maddesinde asker şahıs olarak sayılan uzman jandarma ifadesinin madde metninden çıkartılması isabetli olacaktır. Şöyle ki, jandarma personelinin, 2803 sayılı "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu"nun 4'üncü md. hükmünde yapılan değişiklikle İçişleri Bakanlığı'na bağlanması ve TSK emir-komuta zinciri dışında bırakılması ile birlikte jandarma personelinin asker şahıs olma özelliği sona ermiştir. Bu kapsamda 657 sayılı DMK'nın memuriyet sınıflarını düzenleyen 36'ncı maddesinde 2016 yılında 668 sayılı KHK'nın 22'nci maddesiyle "*Jandarma Hizmetleri Sınıfı*" eklenerek jandarma subayları, jandarma astsubayları ve uzman jandarmalar İçişleri Bakanlığına bağlı genel bir kolluk kuvveti olarak görevlendirilmiştir.[253] Sonuç olarak, uzman jandarmalar asker şahıs sıfatlarının bulunmaması nedeniyle AsCK hükümlerine tabi değildir. Bunun sonucu olarak da amir veya üste hakaret suçunun faili olmaları mümkün değildir.

d. Sözleşmeli Erbaş ve Erler

TSK bünyesinde istihdam edilen sözleşmeli erbaş ve erler, mecburi askerlik hizmetinin erbaş erler için gerektirdiği temel muhariplik vazifelerini belirli bir sözleşme ve ücret karşılığında icra eden askerî personellerdir. 2011 yılında yürürlüğe giren 6191 sayılı "Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu" ile özlük hakları ve statüleri düzenlenen sözleşmeli erbaş ve erlerin TSK bünyesinde istihdamına geçilmesiyle birlikte tecrübesiz personelin harekât, hudut ve sıcak çatışma bölgelerinde görev alması engellenmiş, iyi eğitimli ve profesyonel ordu sistemine geçiş sağlanmıştır.[254]

Sözleşmeli erbaş ve erlerin asker şahıs sıfatı, kendileriyle ön sözleşme yapılıp askerî eğitime katılmaları ile başlar ve bu personel adaylık sürecinde de asker şahıs niteliğine haizdir.[255] Sözleşmeli erbaş erler muvazzaflık hizmetinde bulunan aynı rütbedeki erbaşların

[253]AYYILDIZ, Hakan, "Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk ve Soruşturmadaki Rolü", Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2021, s. 71.
[254] ÖZKAL SAYAN, İpek; ÖZGÜR, Erdem, s. 12.
[255] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 93.

üstü, aynı rütbedeki uzman erbaşların astı konumundadır. Bu kişiler, sözleşmelerinin devamı süresince asker şahıs sıfatına sahip olmaları sebebiyle, amir veya üste hakaret suçunun faili olabileceklerdir. Sözleşmeli erbaş ve erler, sözleşmenin süresi sonunda kendiliğinden sona ermesi, yenilenmemesi ve herhangi bir idari ya da cezai sebepten dolayı idarece feshi halinde TSK'dan ilişikleri kesilmesi nedeniyle asker kişi sıfatını kaybederler.[256] Asker kişi sıfatını kaybeden sözleşmeli erbaş ve erler amir veya üste hakaret suçunun faili olamayacaktır.

e. Erbaş ve Erler

TSK İç Hiz. K.'nın 3/(a)-1 maddesine göre, ihtiyaçları devlet tarafından üstlenilen ve giderilen rütbesiz askerlere *er* adı verilmektedir. Sözleşmeli erler de TSK İç Hiz. K uyarınca er statüsünde sayılırlar. *Erbaş* ise ihtiyaçları devlet tarafından üstlenilen ve temin edilen, onbaşı ve çavuş rütbelerinde görev yapan askerlerdir.

Türk vatandaşı olan her erkek birey, 20 yaşına bastığı yılın ilk gününden başlayan ve 41 yaşına girdiği yılın ilk gününde biten süre zarfında askerlik çağında sayılır ve askerlik vazifesini yapmasına engel sağlık raporu olmadığı sürece askerlik hizmetini ifa etmek mecburiyetindedir.[257]

Askerlik hizmeti erbaş ve erler için altı ay süreli olarak düzenlenmiş olsa da Cumhurbaşkanı tarafından ihtiyaca göre bu süre bir katına kadar artırılabilir veya yarısına kadar azaltılabilir. Ayrıca, altı aylık askerlik hizmetinin sonunda istekli olanlar belirli bir ücret karşılığında askerliğe altı ay süreyle daha devam edebilirler.[258] İkinci altı aylık süreye devam eden erbaş ve erlere, bu askerlik vazifelerinin devamı süresince, net asgari ücretten az olmamak kaydıyla, 23/2/1961 tarihli ve 257 sayılı "Er ve Erbaş Harçlıkları Kanunu" hükümlerine göre harçlık ödenir.[259] Ayrıca Asal K. ile yapılan düzenleme gereği sürekli olarak bedelli askerlik hizmeti yapılmasına imkân tanınmıştır.[260]

---

[256] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 93.
[257] Asal K.'nın 3/1-(a) maddesinde "*askerlik çağı*" kavramı düzenlenmektedir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.09.2023)
[258] Asal K.'nın 5'inci maddesinin 2'nci ve 3'üncü fıkralarında askerlik hizmetinin süresine ilişkin hususlar düzenlenmektedir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 18.09.2023)
[259] KOÇ, Ekin Cansun Çılga, "Türkiye'de Askerlik Hizmetinin Düzenlenmesi", Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s. 104.
[260] SARRAÇ, Miraç Emre, s. 12.

Askerlik yükümlülüğünün ifası süresince erbaş ve erler asker şahıs sıfatına haiz olacaklardır. Bu sebeple, amir veya üste hakaret suçunun faili olmaları mümkündür. Askerlik hizmetini tamamlayan yükümlüler, birliği tarafından terhis belgesinin düzenlenmesi sonucu bu belgede yer alan terhis tarihinden itibaren asker şahıs niteliklerini kaybederler.[261] Ayrıca sağlık nedenleri sebebiyle askerliğe elverişsiz hale gelen erbaş ve erlerin asker şahıs sıfatı sona erer. Asker şahıs olma niteliğinin sona erdiği durumlardan biri de erbaş ve erler hakkında kesinleşen hapis cezasının infazıdır. Asker şahıs sıfatı sona eren erbaş ve erler amir veya üste hakaret suçunun faili olamazlar. Buna karşılık birliğinden izin, istirahat ve hava değişimi vb. sebeplerle geçici süreyle ayrılmak erbaş ve erlerin asker şahıs sıfatını etkilemez.[262]

7329 sayılı Kanun ile AsCK'ya eklenen Geçici 3'üncü madde gereğince, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı emrinde görevlendirilen erbaş ve erler ile diğer yükümlülerin asker şahıs sayılacağı ve AsCK hükümlerine tabi olacakları hükmü düzenlenmiştir. Böylelikle, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı emrinde görevli erbaş ve erler, amir veya üste hakaret suçunun faili olabilirler.[263]

f. MSB ve TSK'da Çalışan Sivil Personel

AsCK'nın 3/1 md. gereği, "*Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personel*" asker şahıs olarak kabul edilmektedir. Ancak, aynı maddenin 2'nci fıkrasına göre, MSB ve TSK kadro kuruluşunda görevli sivil personele tanınan asker şahıs sıfatı, TSK İç. Hiz. K.'nın 115'inci maddesi kapsamında belirtilen yükümlülüklerle sınırlı olarak kabul edilmektedir.[264] Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında MSB ve TSK bünyesindeki devlet memurlarını TSK İç Hiz. K. 115'inci md. kapsamında sınırlı asker şahıs kabul eden AsCK 3/2 maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir.[265]

---

[261] As. Yrg. konuya ilişkin olarak "*Erbaş ve erlerin, asker kişi sıfatları, tertip edildikleri eğitim birliklerine katılmaları ile başlayıp terhis edilmeleri ile sona erer.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 13.12.2001 T. 2001/120 E., 2001/119 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 97.)
[262] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 95.
[263] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 94.
[264] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 96.
[265] AYM, 25.11.2005 T. 2000/34 E., 2005/91 K. (www.legalbank.net, E.T.: 13.10.2023)

MSB ve TSK bünyesinde hizmet veren sivil personelin de tabi olduğu, DMK'nın 4/1 md. gereğince "*Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.*" hükmü düzenlenmektedir.[266] MSB ve TSK'da görev yapan sivil personelin asker şahıs sayılabilmesi için amir vazifesi alması veya ast durumunda olup TSK İç Hiz. K.'nun 14'üncü maddesindeki yükümlülüklerin altına girmiş olması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan devlet memurları amir veya üste hakaret suçunun faili olabilecektir. MSB ve TSK'da görev yapan işçilerin asker kişi sıfatına haiz olmasına ilişkin, İş Kanunu'na tabi olarak askerî birliklerde çalışan işçilerin asker şahıs olarak değerlendirileceği, bunun dışında kalan işçilerin asker şahıs sıfatının olmadığı kabul edilmektedir.[267]

MSB ile TSK bünyesinde hali hazırda mevcut sivil personel statülerinden biri de akademik personel statüsüdür. 2016 yılında 6756 sayılı Kanun ile Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak MSÜ kurulmuş, harp okulları, astsubay meslek yüksekokulları, yabancı dil yüksekokulu ve çeşitli enstitüler bu üniversite çatısı altında toplanmıştır. Bunun sonucu olarak, MSÜ bünyesinde ve bağlısı askerî okullarda sivil akademik personel görev yapmaya başlamıştır.[268]

Akademik personelin özlük hakları vb. konularda tabi oldukları temel kanunlar 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'dur. Fakat MSÜ ve bağlısı askerî okullar bünyesinde görev yapan sivil akademik personele ilişkin olarak 6756 sayılı Kanun'da birtakım farklı düzenlemeler de yer almaktadır. 6756 sayılı Kanun'un 8/A maddesi gereğince, MSÜ Rektörlüğüne bağlı eğitim kurumlarında görevli sivil öğretim elemanlarına disiplin ve cezai hükümler açısından, MSB ve TSK'da görev yapan sivil memurlara uygulanan hükümlerin tatbik edileceği hususu düzenlenmektedir. Ayrıca, "MSÜ Akademik Personelin Seçimi, Atanması, Görevleri ve Görevde Yükseltilmesi Yönetmeliği"nin 17'nci md. gereğince, MSÜ ve bağlısı askerî okullar bünyesinde görev yapan sivil öğretim elemanlarına, 6756 sayılı Kanunun 8 ve 8/A maddesi gereği sağlanan hak ve yükümlülükler, disiplin ve cezai hükümler ile bu Kanunda düzenlenmemiş diğer hak ve yükümlülükler açısından MSB ve TSK'da görevli devlet memurlarına uygulanan

[266] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 53.
[267] ERCAN, Hüsnü, "Askeri Ceza Kanunu'nda Zimmet Suçu", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 60.
[268] ALTUNTAŞ, Tayfun, "Kamu Disiplin Hukukunun Genel Görünümü ve Millî Savunma Üniversitesinde Görev Yapan Sivil Akademik Personelin Durumu", Başkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 37.

mevzuat hükümleri uygulanacaktır. MSÜ ve bağlısı askerî okullar bünyesinde görev yapan sivil akademik personel, TSK sosyal tesislerinden ve kamu konutlarından görevlendirildikleri kadro derecesindeki subaylar gibi istifade ederler, askerî personel ile aralarındaki protokol münasebetlerinin düzenlenmesinde de aynı esaslar uygulanır.

Kanaatimizce, MSÜ ve bağlısı askerî okullarda görev yapan sivil akademik personel, amirlerine karşı sövme ve hakaret içeren fiilleri işlediklerinde AsCK'nın 85'inci md. gereğince amir veya üste hakaret suçunun faili olabilecektir. Şöyle ki, AsCK'nın 3'üncü maddesinde asker şahısların sınırlı sayıda sayılmış olması ve ceza hukukunda hâkim olan kanunilik ilkesi gereğince; MSB ile TSK kadro ve kuruluşlarında görev yapan sivil personelin asker şahıs olarak nitelendirilmesi ve MSÜ ve bağlısı askerî okulların MSB teşkilatına doğrudan bağlı olarak kadro ve kuruluşunun belirlenmiş olması nedeniyle MSÜ bünyesinde görev yapan sivil akademik personel amir veya üste hakaret suçunu işleyebilir. Ancak MSÜ Rektörlüğü ve bağlısı kurumlarda görev alan sivil öğretim elemanları, sıralı amirleri dışındaki herhangi bir askerî personel ile astlık-üstlük münasebetinde bulunmadığından amiri konumda olmayan askerî personele karşı amir veya üste hakaret suçunun faili olamayacaklardır. Böyle bir durumda MSÜ ve bağlısı askerî okullar bünyesinde görev yapan sivil akademik personelin sövme ve hakaret içeren fiilleri genel kanun olan TCK'nın 125'inci md. gereği hakaret suçuyla cezalandırılacaktır.

g. Askerî Öğrenci

TSK İç Hiz.K.'nun 3/(a)-4 maddesine göre askerî öğrenci kavramı, "*Subay, askeri memur veya astsubay yetiştirilmek üzere muhtelif okul ve üniversitelerde okuyan ve resmi bir kıyafet taşıyan öğrencilerdir.*" şeklinde tanımlanmıştır.

MSÜ'ye bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinin icra edildiği, Kara Harp Okulu, Deniz Harp Okulu ve Hava Harp Okulunda, ilgili kuvvet komutanlığının ihtiyaçları doğrultusunda, lisans seviyesinde eğitim verilerek, TSK'nın iç kaynaktan subay temini sağlanmaktadır. TSK'nın subay ihtiyacını karşılamak üzere belirli üniversitelerin lisans bölümlerinden mezun olan ve dış kaynaktan gelerek Subay Temel Askerlik ve Subaylık Anlayışı Kazandırma (SUTASAK) eğitimini başarıyla tamamlamasına müteakip subay statüsüne geçecek olan subay adayı öğrenciler de, askerî öğrenci statüsünde değerlendirilmektedir. Ayrıca MSB nam ve hesabına sivil üniversitelerdeki fakültelerde

öğrenim gören öğrenciler de askerî öğrenci sıfatına haizdir. Subay yetiştirilmek üzere öğrenim gören askerî öğrenciler, tüm subaylara karşı ast konumundayken, astsubaylara, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve erler ile erbaş ve erlere karşı astlık-üstlük ilişkisi söz konusu değildir. Bu nedenle, subay yetiştirilmek üzere öğrenim gören askerî öğrenciler tüm subaylara karşı amir veya üste hakaret suçunun faili olabilirler. Ayrıca, akademik dersler esnasında sınırlı amir konumunda yer alan sivil öğretim elemanlarına karşı da bu suçun faili olmaları mümkündür.

MSÜ'ye bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinin icra edildiği Kara, Deniz, Hava ve Bando Astsubay Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören ve eğitimlerini tamamlamalarına müteakip olarak astsubay nasbedilecek olan iç kaynak askerî öğrenciler ile dış kaynaktan temin edilerek Astsubaylık Temel Askerlik ve Astsubaylık Anlayışı Kazandırma (ASTASAK) eğitimi sonucu başarılı olarak astsubay statüsüne geçecek olan astsubay adayı öğrenciler de askerî öğrenci statüsündedir.[269] Astsubay meslek yüksekokulu öğrencileri ve astsubaylık temel eğitimi alan kursiyerler hem subaylara hem de astsubaylara karşı ast durumundadır. Astsubay yetiştirilmek üzere öğrenim gören askerî öğrencilerin uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve erler ile erbaş ve erlere karşı astlık-üstlük ilişkisi söz konusu değildir.

Son olarak, TSK İç Hiz. K.'nın 113'üncü maddesinin (b) fıkrası gereğince, askerî öğrencilerin kendi aralarında astlık-üstlük münasebetleri söz konusu değildir.[270] Bu nedenle, her ne kadar asker şahıs sıfatı olsa da askerî öğrencilerin birbirleri ile olan münasebetlerinde amir veya üste hakaret suçunun oluşması söz konusu değildir.

3. Failin Ast veya Maiyet Konumunda Olması

Amir veya üste hakaret suçu incelenirken failin asker şahıs olmasının yanı sıra en önemli şartlardan biri de failin ast veya maiyet konumunda olmasıdır. Subaylar, amir veya üstü konumundaki sivil personele karşı ve amir veya üstü konumundaki diğer subaylara karşı

[269] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Astsubay meslek yüksek okulu öğrencisi, asker kişi sayılır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 04.12.2007 T. 2007/1970 E., 2007/1965 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 97.)
[270] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*Hava harp okulu öğrencileri asker kişi olup aralarında astlık üstlük ilişkisi bulunmadığı…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 01.04.2008 T. 2008/718 E., 2008/714 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 97.)

bu suçun faili olabilirler. Astsubaylar ise amir veya üstü konumundaki sivil personele karşı bu suçun faili olabileceği gibi tüm subaylara karşı da bu suçun faili olabilirler. Uzman erbaşlar ve sözleşmeli erbaşlar ise, subaylar, astsubaylar ve amir veya üstü konumundaki sivil personele karşı bu suçun faili olabilirler. Sözleşmeli erler ise statü olarak yükümlü erlerle aynı şartlara tabi tutulmaktadır. As.CK Ek madde 12/2 gereğince, yükümlü erbaş ve erler arasında ast, üst veya amir ilişkisinin dikkate alınması için fiilin askerî hizmet ve vazifelerden ötürü işlenmesi şarttır. Bu nedenle yükümlü erbaş erler tüm üstü ve amiri konumundaki personele karşı bu suçun faili olabilecekken, yükümlü bir erin yükümlü bir erbaşa karşı amir veya üste hakaret suçunu işleyebilmesi ancak aradaki hizmet ilişkisinin var olduğu durumlarda gerçekleşen fiillerle mümkün olabilecektir.

Subay nasbedilmek üzere öğrenim gören askerî öğrenciler, tüm subaylara ve amir veya üstü konumundaki sivil personele karşı amir veya üste hakaret suçunun faili olabilirler. Astsubay nasbedilmek üzere öğrenim gören askerî öğrencilerin ise subaylara, astsubaylara ve amir veya üstü konumunda bulunan sivil personele karşı amir veya üste hakaret suçunun faili olabilmesi mümkündür.

MSB ve TSK kadrolarında görevli sivil personelin amirleri dışındaki asker şahıslarla astlık-üstlük münasebeti bulunmamaktadır. Bu nedenle, amirleri dışında herhangi bir asker veya sivil şahsa karşı amir veya üste hakaret suçunun faili olamazlar. MSB ve TSK kadrolarında görevli sivil personelin amirlerine karşı sorumluluğu da hizmetle sınırlıdır. Bu nedenle hizmet hali dışında amir ve üste karşı hakaret suçunun faili olmaları mümkün değildir.[271]

[271] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 94.

D. Suçun Mağduru

Suçun mağduru, suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan değer veya menfaatin hamilidir.[272] Her suçun bir mağduru olmak zorundadır.[273] Mağdur, kendisine karşı suç işlenen kimse olarak da tanımlamak mümkündür.[274]

Doktrinde suçun mağdurunun ancak gerçek kişiler olabileceğini savunan bir görüş bulunmaktadır.[275] Bu görüşe göre, suçun mağdurunun ancak insan olabilecek, insan dışında kalan toplum, aile, tüzel kişi, devlet vb. kurum ve organlar suçun mağduru olamayacaklardır.[276] Karşıt görüşe göre ise, tüzel kişilerin de suçun mağduru olabilmesi mümkündür.[277] Tüzel kişi, kendisini meydana getiren gerçek kişilerden bağımsız bir varlıktır. Tüzel kişiler de sonuç olarak hukuken kişi olarak kabul edildiğinden farklı hukuki değer ve menfaatlerin sahibi olmasına bir engel yoktur.[278] Doktrinde tüzel bir kişilik olan devletin, gerçek anlamda suçun mağduru olacağı suçların dışındaki suç tiplerinde mağdur olamayacağını savunan görüş mevcuttur.[279] Bu görüşe göre, TCK'da düzenlenen devletin güvenliğine karşı suçlar, adliyeye karşı suçlar ile kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişine karşı suçlar, devletin gerçek anlamda mağdur olabileceği suçlardır. Bunun dışında devlet suçun gerçek anlamda mağduru olamaz.[280]

Doktrinde, bizim de katıldığımız düşünce doğrultusunda, suçun genel mağduru ve suçun özel mağduru olarak ikili bir ayrım söz konusudur. Suçun genel mağduru, her suç tipinde, suç ve ceza koyma iktidarının sahibi olan devlettir. Suçun özel mağduru ise suç tipinin düzenlenmesiyle korunan hukuki değer veya menfaatin hamili olan ve suçun var olması için zorunlu olan ihlalin doğrudan doğruya muhatabı olan kimsedir.[281]

---

[272] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul,1989, s. 31 vd.
[273] TOROSLU Nevzat; TOROSLU Haluk, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, s. 113; SOYASLAN, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 247-249.
[274] ÜNVER, Yener, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 140.
[275] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 117.
[276] ÖZGENÇ, İzzet, s. 224; ÜNVER, Yener, s. 141 vd.
[277] DEMİRBAŞ, Timur, s. 597.
[278] TOROSLU, Nevzat, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, s. 180.
[279] KATOĞLU, Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", *AÜHF Dergisi*, C. 61, S. 2, Y. 2012, s. 676.
[280] KATOĞLU, Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", s. 676.
[281] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 225-226.

Amir veya üste hakaret suçunda suçun genel mağdurunun devlet olduğu açıkça ortadadır. Suçun özel mağduru ise üst veya amir konumunda yer alan asker kişilerdir.[282] TCK'nın 125'inci maddesinde düzenlenen hakaret suçu ile tüm bireylerin şeref ve onur sahibi olduğu kabul edildiğinden toplumdaki herkes bu suçun mağduru olabilecektir. Fakat özel kanun olan AsCK'nın 85'inci maddesinde düzenlenen amir veya üste hakaret suçunun mağduru ancak amir veya üst konumunda yer alan asker şahıslar olabilir.

Bazı suç tipleri düzenlenirken suçun mağduru gayri muayyen, diğer bir ifadeyle mağduru belirsiz olabilir.[283] İnceleme konumuz olan amir veya üste hakaret suçu ise, mağduru belirli olan suçlardandır.

Amir veya üste hakaret suçunun mağduru amir veya üst konumunda yer alan asker şahıslar olmak zorundadır. Askeri Yargıtay'a göre askerî personel arasındaki astlık-üstlük münasebeti her zaman devam eder ve hizmetle sınırlı değildir.[284] Bu konuda AsCK md. 85/1'in ilk cümlesinde amir veya üste karşı sövme fiili cezalandırılmakta ve müteakiben ikinci cümlede sövme fiilinin hizmet esnasında gerçekleştirilmesi nitelikli hal olarak düzenlenmektedir. Buradan aksi hareketle, ast-üst ilişkisinin hizmetle sınırlı olmaksızın devam ettiğini söylemek mümkündür. Kanaatimizce burada hizmet dışında ast-üst ilişkisinin varlığı ceza hukuku bakımından geniş yorumlanmamalıdır. Şöyle ki; ceza hukuku genel ilkeleri uyarınca özgürlük esas, sınırlılık istisna olmalıdır. Bu nedenle kanaatimizce, amir veya üst konumundaki asker şahıslar, hizmet hali dışındayken astı ya da maiyeti konumundaki askerî personel tarafından kendisine karşı yöneltilen hakaret ve sövme içeren fiiller sonucunda AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunun mağduru değil TCK md. 125 vd. düzenlenen hakaret suçunun mağduru olmalıdır.

Bazı durumlarda amirlerin emri altında bulunan ve emir verme yetkisine haiz bulundukları maiyetleri kendilerinden rütbe veya kıdemce üst konumda olabilir. Bu

---

[282] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 127; DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 91.
[283] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 226.
[284] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında "*İç Hizmet Kanununa göre, birbirlerini tanıyan askerler arasında astlık-üstlük münasebeti her zaman geçerli olduğundan, hadisenin futbol oynarken meydana gelmiş olması sebebiyle astlık-üstlük münasebetinden bahsedilemez demek yerinde değildir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 22.02.1966 T. 1966/171E. 1966/178 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 94.)

durumda dahi, amir söz konusu personel üzerinde emir vermeye yetkilidir ve kendisine karşı işlenen hakaret ve sövme fiilleri sonucu amir veya üste hakaret suçunun mağduru olacaktır.[285]

Aralarında ast-üst ilişkisi bulunmayan bir kimseye karşı işlenen sövme ve hakaret içeren hareketler, amir veya üste hakaret suçunu teşkil etmeyecektir. Bu nedenle bu kişiler, amir veya üste hakaret suçunun mağduru olamazlar, ancak TCK 125'inci md. düzenlenen hakaret suçunun mağduru olabilirler.

TCK'nın "*Mağdurun belirlenmesi*" başlıklı 126'ncı maddesinde "*Hakaret suçunun işlenmesinde mağdurun ismi açıkça belirtilmemiş veya isnat üstü kapalı geçiştirilmiş olsa bile, eğer niteliğinde ve mağdurun şahsına yönelik bulunduğunda duraksanmayacak bir durum varsa, hem ismi belirtilmiş ve hem de hakaret açıklanmış sayılır.*" hükmüne yer verilerek mağdurun tespiti hususunda yol gösterici bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu maddeye göre, hakaret suçunun işlenmesi için mağdurun isminin ya da kimliğinin açıkça belirtilmesine gerek görülmemektedir. AsCK'nın 85'inci maddesinde düzenlenen amir veya üste karşı hakaret suçu böyle bir düzenlemeye yer vermemiştir. Ancak her suçun bir özel mağdurunun bulunduğu düşünüldüğünde bu mağdurun kim olduğunun açıkça belli olması ve tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi halde, hakarete uğrayan üst veya amirin kim olduğu bilinmiyorsa veya belli değilse suç oluşmayacaktır.[286] Askeri Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında "*sanığın mevhum bir yüzbaşıdan bahsederek, askerliğinin yanmaması ve hapis yatmaması için ona vereceğini belirterek babasından 100.000 lira para istemesi*" eyleminde amir veya üste hakaret suçunun mağduru ve muhatabının kim olduğunun belli olmaması sebebiyle suçun oluşmadığına karar vermiştir.[287] Ancak Askeri Yargıtay'ın aksi yönde verdiği kararlar da mevcuttur.[288]

---

[285] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 93.
[286] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 131.
[287] As. Yrg. 3. D. 20.05.1987 T. 1987/294 E., 1987/275 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 131.)
[288] As. Yrg. konuya ilişkin olarak bir kararında özetle "*nöbetçi subayının yemekhanedeki sesle ilgili olarak verdiği emir üzerine, alçak sesle 'ananın a....' şeklinde sözler söyleyen sanığın, bu sözleri Almanya'daki ablasına fena muamele yapan enistesini hedef alarak söylediği yolundaki savunmasını inandırıcı olmadığından, üste hakaret suçunun oluştuğu*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 26.11.1998 T. 1998/165 E., 1998/157 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 131.)
As. Yrg. konuya ilişkin benzer bir kararında ise, "*sanığın lokantada yemek yediği sırada, karşısında oturan, kimliği belli olmayan şahsa karşı '...anasına koyduğumun komutanları, yemekhaneler boşken, yağmur, çamurda, dışarıda eğitim yaptırıyorlar.' şeklindeki hakaret içeren sözlerinin, askerlik görevini yaptığı yerde görev yapan amir veya üstlerine karşı söylenmiş olduğunu kabul ederek cezalandırılması*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 17.01.2002 T. 2002/7 E., 2002/7 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 131.)

Her ne kadar bazı suçlarda çakışmakta olsa da suçun mağduru ile suçtan zarar gören kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Mağdur kavramı suçla korunan hukuki değerin hamili, suçun unsurlarından ihlalin direkt muhatabı olan kimsedir.[289] Suçtan zarar gören ise belirli bir suçta, suçun mağdurundan ayrı, hukuken korunan bir menfaat veya hakkının ihlali nedeniyle zarara uğrayan ve bu zararın tazminini isteme hakkı bulunan kimselerdir.[290] Amir veya üste hakaret suçunda suçun mağduru olan amir veya üst konumundaki asker şahıs aynı zamanda suçtan zarar görendir. Burada tahkir edici fiillerin neticesinde şeref, onur ve saygınlığı zedelenen amir veya üst oluşan manevi zararının tazminini isteme hakkına sahiptir. AsCK suçun mağduru olarak ölüye yer vermemektedir. Bu sebeple ölmüş bir amir veya üste karşı gerçekleştirilen hakaret eylemi, AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunu değil TCK md. 130'da düzenlenen "*Kişinin hatırasına hakaret*" suçunu teşkil edecektir. Böyle bir durumda ölen kimsenin eş, anne, baba, çocuk vb. akrabaları ve mirasçıları suçtan zarar gören sıfatıyla oluşan zararın tazminini isteyebilecektir.

II. SUÇUN UNSURLARI

Amir veya üste hakaret suçunu incelerken, suçun unsurlarını "*fiil*", "*hukuka aykırılık*" ve "*kusurluluk*" şeklinde üç temel başlık altında inceleyeceğiz.

A. Fiil

1. Genel Olarak Fiil Unsuru

Bir suçun meydana gelmesi için zorunlu unsurlardan biri fiilin mevcudiyetidir. Günümüzde "*fiilsiz suç olmaz*" kuralı çağdaş hukuk sistemlerinin temel taşını oluşturmaktadır. Suçu meydana getiren temel unsur insan fiilleri olup insana ait olmayan, diğer canlılara veya cansız varlıklara ait fiillerin suç oluşturması mümkün değildir.[291]

[289] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 31 vd.; HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 226.
[290] DÖNMEZER, Sulhi; ERMAN, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Genel Kısım*, C.2, s. 426-427.
[291] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 185.

Fiil unsuru incelenirken hareket, netice ve nedensellik bağı gibi alt unsurlara da değinmek gerekir. Hareket, insanın dış dünyada beliren iradi davranışı olarak tanımlanmaktadır.[292] Ceza hukukunda hareket yapma şeklinde "*icrai hareket*" olarak karşımıza çıkabileceği gibi yapmama şeklinde "*ihmali hareket*" olarak da karşımıza çıkabilir.[293] Hareket fiilin olmazsa olmazı, zorunlu unsurudur. Ortada bir hareket mevcut değilse, ne bir fiilden, ne de bir suçun varlığından bahsedilebilecektir.[294]

AsCK'nın 85'inci maddesinde düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda hareket bir düşüncenin dış dünyaya açıklanmasından ibarettir. Bu düşünce ses, yazı, resim, işaret vb. şekillerde ifade edilebilir.[295]

AsCK 85'inci md. de düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda, birinci fıkranın ilk cümlesinde yer alan fiil, "*Bir amire veya üste hakaret eden üç aydan bir seneye kadar hapis cezası ile (...) cezalandırılır.*" şeklinde düzenlenmektedir. Madde hükmüne göre, amir veya üste karşı gerçekleştirilen eylem, kanun koyucu tarafından hakaret etmek şeklinde adlandırılmış olsa da aslında bu fıkrada yer verilen sövme fiilinden başka bir şey değildir.[296]

AsCK'nın 85/2'nci maddesinde amir veya üste hakaret suçunun somut bir fiil veya olgu isnat etmek, diğer bir ifadeyle madde-i mahsusa tayini suretiyle işlenebileceği ele alınmaktadır. TCK'da yer alan "hakaret" fiilinin karşılığı olarak AsCK'da "madde-i mahsusa tayini ile hakaret" ifadesi yer almaktadır.[297] AsCK'da hakaret ve sövmenin birbirinden farklı fiiller olarak düzenlenmesine karşın, TCK'nın 125'inci md. yer verilen hakaret suçunda sövme ve hakaret fiillerinin aynı fıkra içerisinde ve aynı ceza miktarları öngörülmekte olması nedeniyle kimi yazarlarca bu fiillerin suçun seçimlik hareketleri olarak kabul edilmekteyse[298] de kanaatimizce sövme ve hakaret birbirinden farklı fiiller olup ceza

[292] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 214.
[293] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s.214; ÖZGENÇ, İzzet, s. 179.
[294] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 186.
[295] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 237.
[296] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 950.
[297] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 84.
[298] ARISOY, Mine, s. 162; TATAR, Bülent, "Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçları (Şerefe Karşı Suçlar)", Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s. 38-39.

miktarlarının aynı olması ya da aynı fıkrada düzenlenmeleri seçimlik hareket oldukları anlamına gelmeyecektir.[299]

Amir veya üste hakaret suçunda fiil unsuru incelenirken, ikinci alt unsur olarak karşımıza "*netice (sonuç)*" çıkmaktadır. Doktrinde neticeyi fiilin bir alt unsuru olarak değil, fiilin haricinde, suçun maddi unsuru olarak kabul eden görüşler de mevcuttur.[300] Kanaatimizce netice fiil unsuru ele alınırken değinilmesi gereken bir alt unsurdur.

Neticeyi doktrinde hareketin dış dünyada neden olduğu her türlü değişiklik olarak adlandıran yazarların[301] yanı sıra, neticenin, hareketin dış âlemde meydana getirdiği her türlü değişiklik değil, yalnızca suçun kanuni tarifinde unsur olarak yer alan değişiklikler olduğunu savunan yazarlar da mevcuttur.[302] Biz, neticenin tabiatçı anlayışını esas alan görüşe katılmakta, hukuki anlamda neticenin hareketin gerçekleşmesi ile doğan dış dünyadaki tüm değişiklikler olarak değerlendirmemekte, yalnızca suçun mevcudiyeti için kanunda aranan tipik değişiklik olduğu kanısındayız.[303]

Ceza hukuku öğretisinde suçlar neticeleri bakımından farklı ayrımlara tabi tutulmuştur. Neticenin tabiatçı anlayışını savunan yazarlara göre, netice, hareketin doğal bir sonucudur. Ancak netice, her zaman suçun olmazsa olmaz bir unsuru değildir. Buna göre neticeli suçların yanı sıra neticesiz suçlara da rastlamak mümkündür. Belli bir neticenin ortaya çıkması aranmaksızın hareketin icrasının suçun meydana gelmesi için yeterli olduğu suçlar "*neticesiz suçlar*", "*sırf hareket suçları*" ya da "*şekli suçlar*" olarak adlandırılmaktadır. Buna karşılık, suçun meydana gelmesi için hareketin icrası ile birlikte belli bir neticenin ortaya çıkmasının gerekli olduğu suçlar ise "*neticeli suçlar*" ya da "*maddi suçlar*" şeklinde ifade edilmektedir.[304] Neticenin normatif anlayışını savunan yazarlar, neticenin "zarar vermek" ya da "tehlikeye sokmak" şeklinde, hukuk tarafından korunan değerin ihlali olduğunu savunmaktadır. Buna göre, her suçun mutlaka neticesi vardır,

[299] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, s. 236.
[300] ÖZGENÇ, İzzet, s. 190.
[301] DEMİRBAŞ, Timur, s. 238.
[302] ÖZGENÇ, İzzet, s. 190-191.
[303] Neticenin tabiatçı anlayışı konusunda ayrıntılı açıklamalar için bkz. HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 192.
[304] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 192.

neticesi olmayan bir suçtan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Doktrinde her suçun mutlaka neticesi olduğunu savunan yazarlara göre suçlar, "*neticesi hareketten ayrılabilen suç*" ve "*neticesi harekete bitişik suç*" olarak tasnif edilmektedir.[305] Biz neticenin tabiatçı anlayışını savunan görüşe katılmaktayız. Bu sebeple AsCK md. 85'te yer verilen amir veya üste hakaret suçunun şekli suç [306], diğer bir ifadeyle neticesiz bir suç olduğu görüşünü savunmaktayız. Doktrinde hakaret suçlarında da mutlaka bir neticenin var olduğunu savunan görüşler mevcuttur.[307] Kanaatimizce, sövme ve hakaret fiillerinin gerçekleştirilmesi suçun oluşması için yeterli olup, suçun dış dünyada bir değişiklik doğurması beklenmez.

Kanaatimizce, amir veya üste karşı sövme ve hakaret fiilleri, neticesi bakımından değerlendirildiğinde neticesiz suçtur. Şöyle ki, AsCK md.85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunun tamamlanması için failin hareketi gerçekleştirmesi yeterlidir. Ayrıca bir neticenin ortaya çıkması aranmaz.

Suçla korunan hukuki değerin ihlalini esas alarak, icra edilen hareketin, suçun konusunun etkileme biçimine göre suçlar, "*zarar suçları*" ve "*tehlike suçları*" olmak üzere ikili bir tasnife tabi tutulmaktadır.[308] Zarar suçları, bir kimsenin yaşamı, vücut bütünlüğü ya da malvarlığı üzerinde (örneğin, kasten öldürme, mala zarar verme gibi) bir zararın gerçekleşmesini öngörmekte olan suçlardır. Tehlike suçları ise, hareketin dış âlemde somut bir zarar gerçekleştirmesinden ziyade oluşan zarar tehlikesini cezalandırmayı gerekli gören suçlardır. [309] Tehlike suçlarında gerçekleştirilen hareketle, korunan değer üzerinde hâlihazırda meydana gelmiş bir zarar mevcut olmamakla beraber, kanun koyucu zarar doğma olasılığı ve tehdidi sebebiyle faile ceza vermektedir. Tehlike suçları da "*soyut tehlike suçu*" ve "*somut tehlike suçu*" olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut tehlike suçlarında zarar tehlikesinin gerçek olması gerekli iken, soyut tehlike suçlarında ise hareketin gerçekleştirilmesi yeterli olup ayrıca somut bir tehlikenin varlığına gerek yoktur.[310]

---

[305] ZAFER, Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75.*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 238.
[306] Şerefe karşı suçlar şekli suçlardır. Bu husus, "*...namus aleyhine cürümler şekli cürümlerdir. Fiilin işitenler üzerinde yapmış olduğu tesir ehemmiyeti haiz değildir. Bu tesirden müstakil olarak mütacaviznaleyhin haysiyeti haleldar olabilir.*" şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. MAJNO, Luigi, *Ceza Kanunu Şerhi Türk ve İtalyan Ceza Kanunları,* C.3, Yargıtay Yayınları, Ankara, 1980, s. 341.
[307] HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 177 vd.
[308] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 232.
[309] SEZEN, Duygu, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", Çankaya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s. 53.
[310] DEMİRBAŞ, Timur, s. 266-267.

Çalışma konumuz olan AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçu, kanaatimizce, bir zarar değil, tehlike suçudur. Tehlike suçlarının tasnifi bakımından da soyut tehlike suçudur. Şöyle ki, suç teşkil eden hareketin amir veya üst konumundaki kimselere yöneltilmiş olması yeterli olup ayrıca dış âlemde bir somut bir zararın oluşması gerekmez. Başka bir ifadeyle, failin hareketi gerçekleştirmesiyle birlikte suç oluşmakta, amir veya üstün şeref, haysiyet veya saygınlığının zarar görmesi ya da askerî itaat ve askerî disiplinin zedelenmiş olmasına gerek yoktur.[311] Failin, amir veya üste karşı sövme veya hakaret içeren filleri gerçekleştirmesi ile suç tamamlanır. Bunun dışında, fail tarafından suçun işlenmesinde ulaşılmak istenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediği dikkate aranmaz. Bu sebeple, amir veya üste hakaret suçunun soyut tehlike suçu olduğunu ifade etmek hatalı olmayacaktır.[312]

Amir veya üste hakaret suçunda fiil unsuru incelenirken karşımıza çıkan bir diğer alt unsur ise hareket ile netice arasında meydana gelen nedensellik bağıdır. Dış âlemde meydana gelen değişikliklerin bir insana atfedilebilmesi için, bu değişiklik o insanın davranışından doğmalıdır. Diğer bir ifadeyle, failin gerçekleştirdiği hareket ile zarar ya da zarar tehlikesi biçiminde ortaya çıkan netice arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığı gereklidir.[313] Nitekim suç fiilini işleyen kimseye psişik olarak bağlanamayan hareketlerin cezalandırılması mümkün değildir.

Amir veya üste karşı gerçekleştirilen sövme ve hakaret fiilleri yukarıda da bahsedildiği üzere tahkir edici nitelikte bir hareketin icrası ile oluşup ayrıca belirli bir neticenin ortaya çıkması aranmayacağından "*neticesiz suç*" olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle hareketin yapılması ile birlikte suç tamamlanacağından amir veya üste karşı işlenen hakaret suçunda nedensellik bağının varlığına ilişkin inceleme yapılmaz.[314]

Kanun koyucu 765 sayılı TCK döneminde hakaret ve sövme fiillerini birbirinden farklı suç tipleri şeklinde düzenlemekteydi. Mülga 765 sayılı TCK'nın 480'inci md. ile düzenlenen "*madde-i mahsusa tayin ve isnadı*" şeklinde gerçekleşen fiil "hakaret" suçunu ifade etmekte iken; mezkûr Kanunun 482'inci maddesinde "*bir kimsenin namus veya şöhret veya vakar ve*

[311] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 91.
[312] ARISOY, Mine, s. 169.
[313] TOROSLU Nevzat; TOROSLU Haluk, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, s. 149.
[314] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 132; GÜRDOĞAN, Özkan, "Hakaret Suçu", Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 138.

haysiyetine taarruz" şeklinde gerçekleşen fiil de sövme suçu şeklinde adlandırılmaktaydı. 5237 sayılı TCK ile birlikte kanun koyucu, "*Hakaret*" suçunu düzenleyen TCK 125'inci md. gerekçesinde mülga kanun döneminde var olan hakaret ve sövme suçu ayrımının kaldırıldığını açıklamaktadır. TCK'nın gerekçesinde sövme ve hakaret ayrımının sonlandırıldığı ifade edilse de[315] hakaret ve sövmenin aynı fıkrada düzenlenen ve aynı miktarda cezayı gerektiren birbirinden farklı fiiller olduğu görülecektir. AsCK md. 85'te yer verilen amir veya üste hakaret suçunda ise yine aynı madde içerisinde fakat farklı fıkralarda düzenleme yapıldığı ve ceza miktarları bakımından da hakaret ve sövme fiilleri arasındaki ayrımın devam ettiği görülmektedir.

Kanun koyucu AsCK'da amir veya üste hakaret suçunu düzenlerken ilk fıkrada "sövme" fiilini düzenlemiş, ikinci fıkrada ise "hakaret" fiilini "madde-i mahsusa tayini suretiyle meydana gelen hakaret" şeklinde adlandırarak sövmeden farklı bir suç olarak düzenlemiştir. Doktrinde madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaretin amir veya üste hakaret suçunun nitelikli hali olduğunu savunan görüşler[316] mevcut olsa da biz bu görüşe katılmamaktayız. Kanaatimizce burada iki farklı fiilin var olduğu dolayısıyla da iki ayrı suçun mevcut olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaretin suçun nitelikli hali olarak ele alınabilmesi için asıl fiili içinde barındırması gerekirdi. Böyle bir durum çalışma konumuz olan suç tipinde söz konusu olmadığından, diğer bir anlatımla hakaret fiili içerisinde sövme fiilini bulundurmadığından sövme ve hakaret fiilleri arasındaki ayrımın AsCK md. 85 bakımından devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1632 sayılı AsCK'da sövme ve hakaret fiilleri birbirinden farklı fiiller olarak düzenlendiğinden biz burada amir veya üste hakaret suçunun daha iyi anlaşılması için fiil unsurunu amire veya üste karşı sövme ve hakaret fiilleri bakımından tasnif ederek inceleyeceğiz.

---

[315] 5237 sayılı TCK'nın 125. maddesinin 1. fıkrasının ilk cümlesine göre, "*Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.*" hükmüne yer verilerek sövme ve hakaret fiillerinin miktarı aynı cezalar öngördüğü görülmektedir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.:15.09.2023)

[316] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 150.

2. Amir veya Üste Sövme Fiili (AsCK md. 85/1)

TCK'da "*sövme*" olarak tarif edilen hareket, AsCK'da "*hakaret*" olarak adlandırılmakta ve AsCK md.85/1'de düzenlenmektedir. Sövme kavramı sözlük anlamı itibariyle "*sövmek işi; küfretme, küfrediş, küfür, şetim; bir kimsenin namus, onur ve kişiliğine yapılan her türlü saldırı*" şeklinde ifade edilmektedir.[317] Sövme kavramının kapsamı çok geniş olup şerefe karşı gerçekleştirilen tüm saldırıları içermektedir.

Suçun kanuni tanımında, suçun meydana gelmesi bakımından hareketle ilgili herhangi bir düzenleme veya sınırlama getirmediği, yani suçun hangi hareketle işlenebileceğini belirtmediği durumlarda serbest hareketli suçlardan bahsetmek mümkün olacaktır.[318] Amir veya üste karşı hakaret suçu, "*serbest hareketli*" bir suçtur. Bu nedenle, amir veya üste hakaret suçunun işlenmesi, suçu işlemeye elverişli her türlü hareketle gerçekleştirilebilir. Örneğin; amir veya üste karşı gerçekleştirilen sövme fiili sözle, yazıyla, şekille, el-kol işaretiyle, görüntüyle, jest ve mimikler vb. her türlü hareketle serbestçe gerçekleştirilebilir.[319]

Sövme hareketinde somut bir fiil veya olgu isnat edilmeden, doğrudan doğruya bir kişi hakkındaki soyut olumsuz değer yargısının ifade edilmesidir.[320] Sövme eylemi doğrudan sözlü şekilde yani küfür etmek şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi, belli bir anlam içeren el ya da kol hareketi yapmak[321], yüze tükürmek, cinsel organını sallamak vb. hareketlerle de gerçekleştirilebilir.[322]

---

[317] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 19.10.2023)
[318] DEMİRBAŞ, Timur, s. 247; KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 123.
[319] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 952.
[320] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 150.
[321] Yargıtay konuya ilişkin verdiği bir kararda özetle "*Sanığın, suç tarihi itibariyle kendisinden kıdemli olan katılana yönelik olarak, sağ elinin işaret parmağı ile orta parmağının arasına baş parmağını sokup elini yumruk haline getirerek ve kolunu ileri doğru uzatarak 'nah yaparsın' dediği, sözlerinin ve el hareketinin Türk toplum kültürüne göre hakaret niteliği taşıdığı*" şeklinde karar vermiştir. Yargıtay 19. C. D. 10.06.2020 T. 2019/29061 E., 2020/6332 K. (ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 961-962.)
[322] TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; ÖNOK, Murat, s. 646.

Somut bir eylem veya olgu içermediği takdirde, kişinin fiziksel engellilik durumunu aşağılayan[323] veya kişiye bir hastalık atfeden sözler de sövme fiili teşkil edecektir.[324] Amir veya üst konumundaki bir kimsenin fiziki özelikleri nedeniyle "*kör*", "*şaşı*", "*sağır*", "*topal*", "*sakat*", "*çolak*", "*cüce*", "*kambur*" şeklinde saygınlığının zedelenmesi ve küçük düşürülmesi de AsCK md. 85/1'de düzenlenen amir veya üste sövme fiilini oluşturacaktır.[325]

Askeri Yargıtay ve Yargıtay vermiş olduğu kararlarda, hangi ifade ve sözler kullanılarak gerçekleştirilen sövme eylemlerinin, AsCK md. 85/1'in ilk cümlesinde yer alan amir veya üste hakaret suçunun meydana gelmesine neden olacağını belirlemeye çalışmıştır.

Askeri Yargıtay'ın yerleşik içtihatları incelendiğinde, amir veya üste karşı gerçekleştirilen sövme içeren fiiller olarak "*Şerefsiz*"[326], "*Pişkin*"[327], "*Allahsız*"[328],

---

[323] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle, "*...Onbaşı rütbesinde bulunan mağdurun, ast ve üstleri ile bir arada bulunduğu bir ortamda, astı konumunda bulunan sanık tarafından 'Şaşı, şaşı' diye çağrılması ile üstlük nüfuzunun aşağılandığının, rencide edildiğinin kabulünde bir isabetsizlik yoktur.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 22.07.2010 T. 2010/1862 E., 2010/1852 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 150.)

[324] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 950.

[325] DOĞAN, Recep, "Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 17, Y. 2021, s. 203.

[326] As. Yrg. konuya ilişkin verdiği bir kararında özetle "*Sanığın, üstü ve amiri konumunda bulunan Tğm. O.Ö.'ye sarfettiği 'sen kimsin ulan şerefsiz' sözünün, askerlik düzeni gereği ast ve üst arasında bulunması gereken otoriteyi sarstığı, üstün vakar ve haysiyetine yönelik kasti ve haksız bir söz teşkil ettiği dikkate alındığında üste hakaret suçunun oluştuğu...*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 19.07.2006 T. 2006/1193 E., 2006/1190 K. (KOÇ, Cihan, s. 476.) Benzer yönde karar için bkz. As. Yrg. D. Krl. 29.12.2011 T. 2011/127 E., 2011/126 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 151.)

[327] As. Yrg. konuya ilişkin verdiği bir kararında özetle "*Sanığın yazılı savunmasında amirine hitaben sarf ettiği 'geçen 4 gün içerisinde o disiplinsizlik olayının nedenini daha sağlıklı değerlendirebileceğinizi umardım. Ama nerede, siz ve de Destek Komutanımız eşine az rastlanır bir pişkinlik örneği veriyorsunuz, teşekkür ederim' şeklindeki hitabıyla; üst ve âmirini sağlıklı bir değerlendirme yapmamakla itham ettikten sonra, pişkinlik örneği verdiğini ve bu pişkinliğin eşine az rastlanır nitelikte olduğunu belirtmek suretiyle yakınma ve hürmetsizlikte bulunma hudutlarını aşıp muhatabını tahkir ve tezyif etmeye yönelik olduğu ve bu kasıtla söylendiği anlaşılmaktadır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 14.05.1987 T. 1987/104 E., 1987/93 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 207.)

[328] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında özetle "*Bir kişiyi 'Allahsızlık' ile itham etmenin, itham edilenle itham edenin kişilikleriyle, samimiyet derecelerine; bu sözün söylendiği yer ve söyleniş şekline göre hakaret sayılmaması mümkün olmakla beraber, toplumun dini geleneklerine ters düşmesi itibarı ile itham edilenin arzusu hilafına söylenmesi halinde, bunun itham edeni kötülemek ve küçük düşürmek maksadına matuf olduğuna şüphe bulunmamaktadır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D. 22.03.1977 T. 1977/95 E., 1977/97 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 204-205.)

"*Manyak*"[329], "*Puşt*"[330], "*Saçmalama*"[331], "*Ulan*"[332], "*Lan*"[333], "*S..tir git*"[334], "*Serseri herif*"[335], "*Pis herif*"[336],"*S.kerim böyle işi*"[337] "*O... çocuğu*"[338] vb. sözlerle amir veya üste hakaret suçunun işlenmiş olduğu içtihat edilmiştir. Amir veya üste hakaret suçunda sövme hareketinin genel ve soyut nitelikteki söylem ve davranışlarla, genellikle kişiye bir sıfat izafe etmek şeklinde gerçekleştirildiğini görmekteyiz.[339]

---

[329] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında amire yöneltilmiş olan "*Manyak*" kelimesinin tahkir ve tezyif edici nitelikte olduğuna karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 14.06.1988 T. 1988/417 E., 1988/400 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 151.)

[330] As. Yrg. 2. D. 22.09.1950 T. 1950/1649 E., 1950/2145 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 151.)

[331] As. Yrg. 2. D. 02.12.1987 T. 1987/729 E., 1987/718 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 206.)

[332] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*mağdurun* '*sen dayı mısın*' *sorusuna sanığın verdiği* '*dayıyım ulan*' *şeklindeki cevapta bahsi geçen* '*ulan*' *kelimesi, mağduru astlarının yanında küçük düşürmeye matuf bir davranış olup hakaret teşkil eder*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 26.03.1986 T. 1986/83 E., 1986/65 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 205.)

[333] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle "*Sanık P.Er M.U.'nun eğitim esnasında takım komutanı olan ve eğitim yaptıran Atğm. D.K.'nin* '*gel buraya lan*' *şeklinde seslenmesi üzerine* '*gelmiyorum lan*' *demek suretiyle amiri konumunda bulunan üstünü küçük düşürdüğü, aşağıladığı, amirinin vakar ve haysiyetine tecavüzde bulunduğu tartışmasızdır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 26.04.2001 T. 2001/44 E., 2001/44 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 152.).

Benzer yönde karar için bkz. As. Yrg. 1. D. 17.02.2010 T. 2010/434 E., 2010/421 K. (KOÇ, Cihan, s. 480.)

[334] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında özetle "*Sanığın mağdur tanık J.Uzm.Çvş. E.T.'ye karşı sarf ettiği* '*s..tir git*', '*s..tir lan*' *şeklindeki sözleri ile amire hakaret suçunu işlediği, müsnet suçun oluştuğu sonucuna varıldığı*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 19.12.1998 T. 1998/22 E., 1998/30 K. (KOÇ, Cihan, s. 471.)

[335] As. Yrg. 2. D. 13.02.1980 T. 1980/67 E., 1980/62 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 151.)

[336] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle "*üste ve amire karşı sarf edilen 'sen Allah mısın' sözü hakaret niteliğini taşımaz ise de, aynı anda ve birinci sözü takiben söylenen 'pis herif' tabir, küçük düşürücü, vakar ve haysiyeti rencide edici niteliktedir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 02.06.1970 T. 1970/311 E., 1970/307 K. (KOÇ, Cihan, s.470)

[337] As.Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle "*nöbetçi subayı olarak tekmil vermemesi sebebini soran tugay nöbetçi amiri teğmene, sanığın; 'S.k. ederim böyle işi, 35 yaşındaki adam, 20 yaşındaki adama tekmil verir mi' diyerek çıkıp gitmesinin amire hakaret suçunu teşkil edeceği*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 4. D.15.03.1988 T. 1988/210 E., 1988/194 K. (ÇELEN, Orhan, *Askerî Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 960.)

[338] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında özetle "*sanıklar J.Atğm. Ü.A. ile J.Er A.G.'nın olay tarihlerinde Hakkari-Çukurca-Köprülü 4'üncü Jandarma Sınır Tabur Komutanlığı emrinde askerlik görevi yaptıkları, 12.10.2001 günü pusu görevi dönüşü sırasında intikal düzenini bozan Er A.G'ye Atğm. ÜA'nın kızdığı, bölüğe döndükten sonra tırını doldur-boşalt istasyonuna gittiği, silahlığa silahını bırakan Atğm. Ü.A'nın da doldur-boşalt istasyonuna giderek Er A.G'ye intikal düzenini neden bozduğunu sorduğu, ardından duruşunun bozuk olması nedeniyle esas duruşa geçmesini emrettiği, bu emrini 2-3 kez tekrarlamasına rağmen Er A.G'nın esas duruşa geçmediği, bunun üzerine Atğm. Ü.A.'nın Er A.G.'nın yakasından tutup ittirdiği, Er A.G'nın de Atğm. Ü.A'nın elinden tutup 'orospu çocuğu senin ananı avradını sinkaf ederim' diye küfür ettiği, bu küfürün ardından Atğm. Ü.A'nın da 'orospu çocuğu, piç, sen kime karşı geliyorsun' diyerek Er A.G'ye tekme attığı, J.Er A.G.'nın de Atğm. Ü A'ya yumruk ve tekme ile vurduğu, bu itibarla sırayla müsnet emre itaatsizlikte ısrar, üste hakaret ve üste fiilen taarruz suçlarını işlediği sabit olup...*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 29.01.2004 T. 2004/29 E., 2004/17 K. (www.corpus.com.tr, E.T.: 14.09.2023)

[339] BİLGE, Selahattin Samet, s. 73.

İfade edilen sözlerin aşağılayıcı ve rencide edici nitelikte olup olmamasının tespiti için, sözlerin söylendiği ortam, fail ve mağdurun içinde bulunduğu durum, sözlerin söyleniş şekli ve nedeninin dikkate alınması gerekmektedir.[340]

Beddua ve bela okuma içeren söz ve ifadeler amir veya üste sövme fiili oluşturmaz.[341] Askeri Yargıtay yerleşik içtihatlarında "*Allah belanı versin*" ifadesinin amir veya üste hakaret suçunu oluşturmayacağını, bunun amir veya üste karşı saygısızlık içeren bir ifade olduğuna karar vermiştir.[342] Yargıtay da yerleşik içtihatlarında tanrısal cezalandırma isteği ve beddua niteliği taşıyan söylemlerin hakaret teşkil etmeyeceği hususunda karar vermektedir.[343]

Kaba hitap şekli ve ağır eleştiri içeren ifadeler amir veya üste hakaret suçunu oluşturmayacaktır. As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında[344] ast tarafından ifade edilen "*siz komutan olabilirsiniz ama lider olamazsınız*" şeklindeki ifadeyi, bir başka kararında[345] ise "*sen benim rütbemi tanımıyorsun, sen buranın horozu musun*" şeklindeki ifadeyi amire/üste saygısızlık olarak değerlendirmiş ve amir veya üste hakaret suçunun oluşmayacağına hükmetmiştir. Bu konuda verilen güncel Yargıtay kararları[346] ile Bölge Adliye Mahkemesi

---

[340] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Söylenen sözlerin hakaret veya sövme teşkil edip etmediğinin tayin edilebilmesi için, bu sözlerin hangi şartlar altında söylendiğinin, failin ve mağdurun içinde bulunduğu durumun, hakaret teşkil ettiği ifade olunan sözlerin söylenme sebebinin ve şeklinin araştırılması, olayın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 26.12.2002 T. 2002/105 E., 2002/105 K. (KOÇ, Cihan, s. 472.)

[341] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 88.

[342] As.Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Sanığın, yoklama alınması amacıyla hizmet için toplanmış bölük personelinin önünde amiri konumundaki P.Çvş. M.A.E. ve P.Uzm.Çvş. Ş.C.'ye yönelik olarak sarf ettiği,* '*Allah belanızı versin*' *şeklindeki sözlerin hakaret unsurları içermediği, ancak beddua niteliği itibarıyla saygısızlık oluşturduğu*" kabul edilmiştir. As. Yrg. 4. D. 21.06.2005 T. 2005/737 E., 2005/734 K. (www.legalbank.net, E.T.: 17.09.2023)

Yine As. Yrg. benzer yönde vermiş olduğu bir kararında "…'*Allah belanı versin*' *şeklindeki sözün günlük yaşamda bela okuma ve beddua niteliğinde olduğu, amir ve üst durumundaki katılanın bireysel onurunu zedeleyecek, onun toplum içerisinde küçük düşürme ihtimalini yaratabilecek nitelik ve yoğunluğa sahip olmadığı*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 15.05.2012 T. 2012/642 E., 2012/631 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 295.)

[343] Yargıtay 4. C. D. 03.05.2023 T. 2021/10143 E., 2023/17794 K. (www.legalbank.net, E.T.: 22.10.2023)

[344] As. Yrg. D. Krl. 30.09.1999 T. 1999/184 E., 1999/169 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 142.)

[345] As. Yrg. 1. D. 30.10.2002 T. 2002/1016 E., 2002/1008 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 142.)

[346] Yargıtay konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*sanığın savunma dilekçesinde yer alan* '*sizler ise taptığınız amirleriniz için her türlü haksızlığı yapan, doğru zannettiğiniz yanlışlara alışan zavallılarsınız*' *şeklinde sarf edilen sözlerin askerî adap ve usullere aykırı olduğu ve nezaketsizlik teşkil ettiğinde şüphe bulunmamakla birlikte; sanığın savunmasını içeren dilekçe bütün olarak ele alındığında; kendisine yöneltilen iddialara ilişkin sarf edildiği ve muhataplarını aşağılamaya, namus, şeref ve saygınlıklarını rencide etmeye yönelik olmadığı, dolayısıyla amire hakaret suçunun oluşmadığı*" şeklinde karar vermiştir. Yargıtay 19. C. D. 04.11.2019 T. 2019/28366 E., 2019/13556 K. (ÇELEN, Orhan, *Askerî Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 962.)

kararları[347] da aynı yöndedir. Söylenen sözler ve gerçekleştirilen hareketler, askerî nezaket ve görgü kurallarına aykırı olsa bile amir veya üst karşı küçük düşürücü ve onurunu zedeleyici değilse bu tür sözler amir veya üste hakaret suçunu oluşturmayacaktır.[348] Böyle bir durumda hareketi gerçekleştiren kişi gerek görülürse disiplin cezası ile cezalandırılabilir.

Bunların yanı sıra, amir veya üstleri doğrudan doğruya hedef alan sövme içeren kelime ve sözleri söylemek yerine dolaylı ifadeler kullanmak suretiyle, ima etme veya soru sorma şeklinde ifadelerle amir veya üste hakaret suçunun işlenmesi mümkündür. Örneğin, bir amir veya üste karşı "*Elbette sizin geri zekâlı olduğunuzu söyleyecek kadar saygısız değilim*", "*Bu sözleri siz değil de bir başkası demiş olsaydı o kişinin beyinsiz olduğunu düşünürdüm*" "*siz aptal biri değilsiniz değil mi?*" biçimindeki sözler de amir veya üste hakaret suçunu teşkil edecektir.[349]

Bazı suçlar icrai hareketle gerçekleştirilebilen suçlar iken bazı suçlar da ihmali hareketle gerçekleştirilebilir. İcrai hareket kişinin yapmak biçiminde nesnelleşen davranışıdır.[350] İhmal hareketi ise kişinin suçun kanunu tanımında kendisinden yapması beklenen davranışı gerçekleştirmemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[351] Amir veya üste hakaret suçu icrai hareketle gerçekleştirilebilen bir suçtur. Doktrinde amir veya üste hakaret suçunun ihmal hareketi ile de işlenebileceği görüşü savunulmaktadır.[352] Bu konuda doktrinde verilen yaygın örneklerden biri, üst veya amirin elini uzatması halinde tokalaşmamanın amir veya üste hakaret suçunu oluşturacağıdır.[353] Benzer yönde verilen bir başka örnek ise, üst veya amirin sorduğu sorulara cevap vermemenin amir veya üste hakaret suçunu oluşturacağıdır.[354] Biz doktrinde yer alan bu görüşlere katılmamaktayız. Şöyle ki, amirin uzattığı eli sıkmamak ya da sorduğu soruya cevap vermemek hareketleri

---

[347] İzmir BAM konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*Sanık tarafından söylenen '…Siz kimsiniz, kendinizi ne zannediyorsunuz, Teğmen oldunuz da bir şey mi oldunuz, rütbene mi güveniyorsun' şeklindeki sözlerin amir konumunda yer alan Tğm. E.D.'in bireysel onurunu ihlal edebilecek ve onun kanalı ile askerlik mesleğinin itibarı, vakar ve haysiyetini zedeleyebilecek nitelikte sözler olmaması, kaba hitap tarzı ve eleştiri niteliğinde olduğu ve dolayısıyla amire hakaret suçunu oluşturmadığı*" şeklinde karar vermiştir. İzmir BAM 11. C. D. 15.11.2019 T. 2019/38 E., 2019/3338 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 295.)
[348] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 290.
[349] AYDIN, Devrim, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", s. 886.
[350] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 188.
[351] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 214.
[352] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 87.
[353] ARTUK, Mehmet Emin; GÖKÇEN Ahmet; ALŞAHİN Mehmet Emin; ÇAKIR, Kerim, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 512; DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 87.
[354] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 290.

kanaatimizce kişinin şerefini zedeleyecek bir hareketten ziyade amir veya üste karşı saygısızlık içeren bir disiplinsizliktir. Amir veya üste saygısızlık fiili AsCK'da suç olarak düzenlenmekte[355] iken, 2013 yılında TSK Dis. K.'nın yürürlüğe girmesiyle beraber suç olmaktan çıkarılarak disiplinsizlik olarak düzenlenmiştir. Mevzu hukukta amir veya üste karşı saygısızlık hareketi suç vasfı taşımazken amirin uzattığı eli sıkmamak ya da sorduğu soruya cevap vermemek hareketlerini kaba ve nezaketsiz davranış olmaktan öteye götürerek amir veya üste karşı hakaret suçu şeklinde değerlendirmek kanaatimizce mümkün olmayacaktır.

Suçu oluşturan hareketlerin ani, sürekli ya da belirli aralıklarla tekrarlanan hareketlerle işlenip işlenemeyeceği söz konusu olduğunda doktrinde karşımıza çıkan konularda biri suçun "*ani suç*" mu yoksa "*kesintisiz (mütemadi) suç*" mu olduğunun tespiti hususudur. Ani suç kavramı, niteliği gereği işlenmekle tüketilen suçlardır.[356] Kesintisiz suç ise, süreklilik gösteren, devam eden suçları ifade etmektedir. Buradaki devamlılık hususu tartışmalı olup doktrinde yer alan bir görüşe göre, hareketten doğan neticenin bir süre devam ettiği suçlara kesintisiz suç adı verilmektedir.[357] Doktrinde bazı yazarlar ise hareketin ve bundan doğan neticenin devam ettiği suçların kesintisiz suç olduğu görüşündedir.[358] Son olarak, öğretide bazı yazarlar da kesintisiz suçu, bir suçun kanuni tanımındaki hareketin icrasının devam ettiği suçlar olarak kabul etmektedir.[359]

Amir veya üste hakaret suçu ani suçtur. Suç, hakaret ya da sövme içeren hareketin gerçekleşmesi ile tamamlanmaktadır. Amir veya üste hakaret suçunda korunan hukuki değerin ihlali bir anda gerçekleşmekte olup, hareketten doğan netice zaman içinde devam etmeyerek suç hemen sonlanmaktadır.[360] Amir veya üste hakaret suçunun kesintisiz suç olarak işlenmesi kanaatimizce mümkün değildir. Doktrinde sövme ve hakaret içerikli ifadelerin sürekli erişim imkanı olan bir web sayfası, kişisel blog ya da sosyal medya profil

---

[355] AsCK md. 82/1'de düzenlenen ve 2013'te mülga olan amir veya üste saygısızlık suçu "*Toplu asker karşısında veya silahlı iken hizmete veya hizmete ilişkin hâllerde amire veya üste zorunlu olduğu saygıyı göstermeyen veya uyarmayı saygı duruşu ile kabul edip dinlemeyen asker kişiler, üç aydan bir seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.*" şeklinde düzenlenmekteydi. TSK Dis. K.'nın yürürlüğe girmesi ile beraber amir veya üste saygısızlık içeren hareketler suç olmaktan çıkartılmış ve disiplinsizlik olarak düzenlenmiştir.
[356] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 205.
[357] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 234.
[358] SOYASLAN, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 285.
[359] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 125; KARAKEHYA, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 56; ÖZGENÇ, İzzet, s. 189.
[360] SEZEN, Duygu, s. 54.

sayfasında devamlı şekilde bulunmasının kesintisiz suç teşkil edebileceği savunulmaktadır.[361] Kanaatimizce bir suç, ya ani suçtur ya da kesintisiz suçtur. Amir veya üste hakaret suçu, ani bir suç olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki, sövme ve hakaret içeren fiilin gerçekleşmesinden itibaren suç tamamlandığından bunun sürekli ve devamlı şekilde bir yerde yayınlanması bu yapılan hareketi kesintisiz hale getirmeyecektir.

3. Amir veya Üste Hakaret Fiili (AsCK md. 85/2)

TCK'da "*hakaret*" olarak tarif edilen hareket, AsCK'da "*madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaret*" şeklinde, diğer bir ifadeyle "*somut bir fiil veya olgu isnat etmek suretiyle hakaret*" olarak adlandırılmakta olup hakaret fiilinin kapsamı ise sövmeye göre daha dardır. Sövme ile hakaret fiillerinin birbirinden en temel farkı "madde-i mahsusa tayini" noktasında ortaya çıkmaktadır.[362] TCK md. 125'te düzenlenen hakaret suçunda, somut bir fiil veya olgu isnat etmek suretiyle hakaret fiilinin kanun koyucu tarafından suçu meydana getiren seçimlik hareketlerden biri olarak düzenlendiği iddia edilse[363] de bu fiillerin birbirinden tamamen farklı fiiller olduğu ve kanun koyucu tarafından sövme ve hakaret ayrımının kaldırılamadığı kanaatindeyiz. Madde-i mahsusa tayini şeklinde gerçekleşen hakaret AsCK md. 85/2'de sövmeden ayrı bir fiil olarak düzenlenmiştir.

Madde-i mahsusa tayini, diğer bir ifadeyle somut bir fiil ya da olgu isnadı olarak adlandırılmaktadır. Burada yer alan isnat, içerisinde somut bir fiil ya da somut bir olgu barındırmalıdır. İsnat edilen fiil ya da olgunun somut olması ifadesinden anlaşılması gereken, belli bir konu, yer, zaman veya belli bir olayla ilişkilendirilebilir olmasıdır.[364] Somut bir fiil ya da olgu kavramı, bir olayı diğer olaylardan ayırt etmeyi sağlayacak, doğruluğu veya yanlışlığı tespit edilerek ortaya çıkarılabilecek olan ve ispatı mümkün olan fiil veya olguları ifade etmektedir.[365] İsnat edilen somut fiil veya olguda, bir olayı diğer olaylardan ayırt etmeyi sağlayacak özelliklerden tümünün bir arada bulunması zorunlu

[361] AYDIN, Devrim, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", s. 895-896.
[362] EREM, Faruk, *Hakaret ve Sövme*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1958, s. 7.
[363] TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; ÖNOK, Murat, s. 645.
[364] TOROSLU, Nevzat, *Ceza Özel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2012, s. 111.
[365] CENTEL, Nur; ZAFER, Hamide; ÇAKMUT, Özlem, s. 227.

olmayıp, en az bir ayırt edici özellik bulunması yeterlidir.[366] Önemli olan somut bir fiil veya olgu isnadı sayesinde mevcut olayın diğer olaylardan ayırt edilebilmesidir.[367]

Somut bir fiil veya olgu isnadında, isnat olunan hususun belirli olması şarttır. Örneğin, amire veya üste karşı gerçekleştirilen "*dolandırıcı*" şeklindeki söylem tek başına somut bir fiil veya olgu isnadı içermediğinden amir veya üste sövme fiili teşkil edecektir.

Somut fiil veya olgu isnadı, geçmişte icra edilmiş ya da meydana gelmiş olan bir fiil veya olaya ilişkin olmalıdır. Gelecekte yaşanma ihtimali olan olaylara ilişkin somut bir fiil isnadı mümkün değildir. Gelecekte yaşanma ihtimali bulunan bir olaya veya gerçekleşme ihtimali bulunan bir fiile yönelik yapılan isnat, sövme veya şartlarının gerçekleşmesi halinde iftira suçunu oluşturacaktır.[368] Örneğin; amiri veya üstü hakkında "*silah deposunun anahtarı Ali Üsteğmen'e verilirse, hepsini satar ve paraları cebe indirir*" şeklindeki isnat somut bir olgu veya fiil isnadı değil, amir veya üste karşı sövme fiili teşkil edecektir.[369] Kanaatimizce, böyle bir durumda somut olgu veya fiil isnadının geleceğe yönelik olması halinde sövme fiilini meydana getiren hareketlerin elverişli olmaması nedeniyle burada bir suçun varlığından bahsedilmesi mümkün olmayıp amir veya üste saygısızlık içeren bu hareketler ancak disiplinsizlik teşkil edebilecektir. Bunun haricinde, gelecekte yaşanma ihtimali bulunan olayların mevcut durumda gerçekleşen olaylarla arasında bir irtibat kurulabiliyor ise, somut bir fiil isnadının varlığı kabul edilebilecektir.[370]

---

[366] Yargıtay konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*Madde tayini suretiyle hakaret, bir kimseye belli bir fiil tayin ve isnat edilerek şeref ve haysiyetine tecavüzde bulunulmasıdır. Bu suçun gerçekleşmesi için mağdura yüklenen fiilin belirli olması şarttır. Fiilin muayyen sayılabilmesi için şahsa, şekle, konuya, yere ve zamana ilişkin unsurlar gösterilmiş olmalıdır. Bu unsurların tamamının birlikte söylenmesi şart değildir. Sözlerin, isnat edilen fiili belirleyecek açıklıkta olması yeterlidir. Çoğu zaman isnat edilen vakıanın hangi zaman ve yerde meydana geldiğinin belirtilmesi, madde tayini suretiyle hakaret suçunun oluşması için yeterli olmaktadır. Tarafların sosyal durumları, sözlerin söylendiği yer ve söyleniş şekli, söylenmeden önceki olaylar nazara alınarak suç vasfı tayin olunmalıdır.*" şeklinde açıklayarak madde-i mahsusa tayini ile hakaret kavramına açıklık getirmiştir. Yrg. C. G. K. 23.11.1992 T. 1992/283 E.,1992/306 K. (ARISOY, Mine, s. 163.)

[367] CENTEL, Nur; ZAFER, Hamide; ÇAKMUT, Özlem, s. 227.

[368] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 87.

[369] Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Fatma boşanırsa evine komşusu Ali'yi alıp zina eder*" şeklindeki geleceğe yönelik gerçekleşme ihtimali bulunan isnadın hakaret değil sövme fiili teşkil edeceğini hüküm altına almaktadır. Yrg. 2. C. D. 02.10.2003 T. 2003/7438 E., 2003/11051 K. (KAYANÇİÇEK, Murat, *Şerefe Karşı Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s. 58.)

[370] YENİDÜNYA, Ahmet Caner; ALŞAHİN, Mehmet Ali, "Bireyin Şerefine Karşı Suçlar", *TBB Dergisi*, S. 68, Y. 2007, s. 51.

Askeri Yargıtay'ın amir veya üste karşı hakaret suçunun somut bir fiil veya olgu isnadı şeklinde işlenmesi hususunda vermiş olduğu bir karara göre, "*Sanığın, Atğm....ın eşinin kuaför er... ile öpüştüğüne dair havadis yayması ve dedikodu yapması, AsCK. nun 85/2 nci maddesinde yazılı* '*madde-i mahsusa isnadı*' *suretiyle hakaret suçunu*" teşkil edecektir.[371]

Hakaret suçu bakımından bazı durumlarda bir kimse hakkında somut bir olgu ya da fiil isnadında bulunulmasının, o kişiyle olan yakınlık ve ilgisi nedeniyle diğer bir kimse için tahkir edici fiil teşkil edebileceği,[372] özellikle eşlerden birine karşı gerçekleştirilen ahlaka aykırı isnatlar nedeniyle diğer eşin şeref, onur ve haysiyeti zedelenebileceği konusu doktrinde çok tartışılmaktadır. Doktrinde "dolaylı hakaret" şeklinde ifade edilen bu durum ancak anne, baba, çocuk, kardeş ve eş gibi çok yakın akrabalar için kabul edilmiştir.[373] Bu konuya ilişkin Askeri Yargıtay'ın bir kararı "*Astsubayın eşinin terhis olan bir askerle cinsel ilişkide bulunarak onunla kaçtığının söylenmesi astsubayın eşi için madde-i mahsusa isnadı ile hakaret suçunu oluşturmakla birlikte mağdur astsubay için dolaylı(adi) hakaret suçunu oluşturur.*" şeklindedir.[374] Biz As. Yrg.'ın bu kararına katılmıyoruz. Kanaatimizce, tek fiilden ancak tek ceza verileceği (non bis in idem) ilkesi[375] gereğince somut olayda astsubaya karşı amir veya üste dolaylı hakaret suçu oluşmayacaktır. Olayın mağdurunun yalnızca hakkında somut fiil veya olgu isnadı olan astsubayın eşi olduğu ve bu durumda gerçekleştirilen fiilin astsubayın eşine karşı TCK md. 125'te düzenlenen hakaret suçunu oluşturacağı kanaatindeyiz.

Amir veya üste hakaret suçunda isnat edilen somut olgu veya fiilin gerçek olup olmadığı hususu suçun meydana gelmesi açısından önemsizdir. Bilinen bir olayın başkasına yayılması, dedikodu yapılması da amir veya üste karşı madde-i mahsusa suretiyle hakaret suçunu oluşturacaktır.[376] Şöyle ki, amir veya üste hakaret suçu hem amir veya üstün şeref, onur ve saygınlığını korumakta iken, hem de askerî itaat ve askerî disiplini de korumaktadır. Bundan dolayı bu suç tipi düzenlenirken kanun koyucu tarafından isnadın doğruluğu ya da

[371] As. Yrg. 1. D. 02.11.1988 T. 1988/675 E., 1988/677 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)
[372] KÖKEN, Enes, "Şerefe Karşı Suçlar", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 6, Y. 2016, s. 289.
[373] DEĞİRMENCİ, Olgun, Askerî Ceza, s. 342.
[374] As. Yrg. D. Krl. 08.02.1996 T. 1996/23 E., 1996/20 K. (KOÇ, Cihan, s. 471.)
[375] ÖZEN, Mustafa, "Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, Y. 2010, s. 391.
[376] ARISOY, Mine, s. 163; KAYANÇİÇEK, Murat, s. 59; DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 342.

yanlışlığı araştırılmayıp, salt somut olgu veya fiil isnadının varlığı suçun oluşması için yeterli görülmüştür.

Amir veya üst hakkında somut olgu veya fiil isnat eden astın bu isnadının gerçek olduğunu ispatlama zorunluluğu bulunmamaktadır. İsnadın ispatı, Anayasa'da var olan bir ceza hukuku kuralıdır.[377] İsnadın ispatı, Anayasa'nın md. 39'da karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, "*Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.*" şeklindeki düzenlemeyle kamu görevlilerine karşı yapılacak somut fiil ya da olgu isnatlarında ve sanığa ileri sürdüğü fiil ya da olguyu ispat hakkı tanınmıştır. 5237 sayılı TCK'nın 127'nci md. göre, "*İsnat edilen ve suç oluşturan fiilin ispat edilmiş olması halinde kişiye ceza verilmez. Bu suç nedeniyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı verilmesi halinde, isnat ispatlanmış sayılır. Bunun dışındaki hallerde isnadın ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.*" şeklinde Anayasa'yla benzer bir düzenleme yapılmıştır. Fakat askerî ceza hukukunda isnadın ispatı müessesesine AsCK'da yer verilmediği gibi Askeri Yargıtay kararlarında da AsCK'nın tatbikinde isnadın ispatına yer olmadığı hususu içtihat edilmiştir. Askeri Yargıtay da konuya ilişkin 1971 tarihli bir kararında "*[765 sayılı] TCK'nın 480'inci maddesine göre tanınan ispat hakkından AsCK'nın 85'inci maddesine münderiç hakaret suçlarını işleyenlerin faydalandırılmasına kanuni mesağ yoktur.*" şeklinde karar vermiştir.[378] Yani TCK bakımından isnadın ispatı hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir sebep oluştururken AsCK bakımından amir veya üstü hakkında ileri sürdüğü somut fiil ya da olguyu ispat edip etmemenin herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Anayasa'da kamu görevlilerine karşı yapılacak somut fiil ya da olgu isnatlarında sanığa ileri sürülen fiil ya da olguyu ispat hakkı tanınmasının AsCK'da yer almaması kanaatimizce normlar hiyerarşisi sistematiği bakımından hatalıdır. Ayrıca, isnadın ispatı Anayasa'da yer alan bir ceza hukuku normu olduğundan, AsCK'da bu kurala yer verilmemiş olması bu kuralın yargı mercileri tarafından uygulanamayacağı anlamına

[377] BİLGE, Selahattin Samet, s. 128.
[378] As. Yrg. 4. D. 11.05.1971 T. 1971/228 E., 1971/219 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)

gelmeyecektir. Şöyle ki, bütün içerisinde parçayı da barındıracağından AsCK'da düzenlenmemiş olsa bile Anayasa'da yer verilmiş olan isnadın ispatı hakkının karşılaşılan cezai uyuşmazlıklarda yargı mercileri tarafından doğrudan uygulanabileceği düşüncesindeyiz.

4. Huzurda-Gıyapta Sövme ve Hakaret

TCK md.125'te düzenlenen hakaret suçu bakımından tahkir edici fiillerin suç teşkil edebilmesi için yalnızca kişinin şeref, onur ve saygınlığını ihlal etmesi yetmemekte, yüze karşı işlenmesi ya da başkalarıyla ihtilat edilerek işlenmesi gerekmektedir. Yüze karşı hakaret mağdur yalnızken ya da başkalarının yanındayken yüzüne karşı yapılan hakarettir. Şüphesiz, gıyapta gerçekleşen hakaret de suç teşkil edecektir. TCK md. 125'te yer verilen "*Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.*" maddesinde kanun koyucu her ne kadar "*...cezalandırılabilmesi için...*" ifadesi kullanılmış olsa da burada ihtilatın cezalandırılabilme şartı değil suçun unsuru olduğu ortadadır.[379]

765 sayılı TCK döneminde sövme veya hakaret içeren hareketlerin yüz yüze şekilde yani huzurda işlenmesi, mağdurun gıyabında işlenmesine göre daha ağır ceza gerektiren bir hâl olarak düzenlenmekteydi. [380] Bu durum doktrinde kimi yazarlar tarafından eleştirilmektedir.[381] 5237 sayılı TCK döneminde ise sövme ya da hakaret içeren hareketin huzurda ya da gıyapta olmasına ilişkin ceza yönünden herhangi bir ayrım söz konusu değildir. TCK md. 125'te düzenlenen hakaret suçunun huzurda işlenmesi, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da hakaret veya sövmenin mağdura direkt ve aracısız şekilde iletilmesi şeklinde gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Hakaret veya sövmenin yüz yüze olması, mutlaka fail ile mağdurun hareketin gerçekleştiği esnada mutlaka yüz yüze olmasını gerektirmez. Şöyle ki, fail hakaret veya sövme hareketini icra ettiği esnada mağduru hedef

[379] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, s. 239.
[380] USLUADAM, Asena Kamer, "Hakaret Suçu", Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2015, s. 24.
[381] Doktrinde bazı yazarlar hakaret eyleminin huzurda işlenmesi durumunda mağdurun bunu yanıtlama imkânının bulunması fakat gıyapta işlenen hakarette böyle bir imkânın bulunmaması sebebiyle, gıyapta hakaretin huzurda hakarete göre daha ağır şekilde cezalandırılması gerektiği kanaatindedir. Bkz. ERMAN, Sahir; ÖZEK, Çetin, *Ceza Hukuku Özel Bölüm Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 285.

alan söz veya ifadelerinin mağdur tarafından da doğrudan algılanabileceğini biliyor ve istiyor ise böyle bir durumda da suç huzurda gerçekleşmiş sayılacaktır.[382] Ayrıca, failin hakaret ya da sövme içeren hareketi gerçekleştirmesine rağmen mağdurun bunu herhangi bir sebepten ötürü (kulakta hafif işitme kaybı, sağırlık, aşırı gürültülü ortam olması, failin hafifçe mırıldanması vb.) öğrenememesi halinde de suçun huzurda gerçekleştiği kabul edilmektedir.[383] Hakaret veya sövme hareketinin mağdura hitaben yazılmış mektup, telgraf, elektronik posta, kısa mesaj vb. yoluyla işlenmesi de huzurda işlenen hakaret olarak değerlendirilmektedir. Buna benzer araçlarla meydana gelen sövme ve hakaret fiillerinin, faille arada mesafe olmasına rağmen huzurda işlenmiş sayılmasının sebebi fail ile mağdur arasında doğrudan bir irtibatın kurulması ve mağdurun gerçekleştirilen fiili hissetmesidir.[384]

Sövme veya hakaret içeren hareketler mağdurun huzurunda yapılabileceği gibi mağdur belli olmak/belirlenebilir olmak şartıyla mağdurun olmadığı ortamda da gerçekleştirilebilir. Bu durum ceza hukuku öğretisinde gıyapta hakaret olarak ifade edilmektedir. TCK md. 125/1 gıyapta hakaret suçu oluşması için ihtilat şartı aramaktadır. İhtilatın gerçekleşmesi, içerisinde hakaret barındıran ifadelerin ikiden fazla yani en az üç kişiye ifade edilmesidir.[385] Hakaret eyleminin üç kişinin altındaki sayıda kimselere ihtilat etmesi gıyapta hakaret meydana getirmeyecektir. Böyle bir halde, failin bu kişilerden birine veya bu kişilerin hepsine birden hitap etmesi gerekmez. Örneğin, kamuya açık bir alanda en az üç kişinin duyabileceği şekilde, belirli bir mağdura yönelik hakaret ve sövme hareketlerinin icra edilmesi durumunda ihtilat unsuru gerçekleşmiş sayılacaktır.[386] Bir başka önemli husus ise kişilerin ihtilat ettikleri tahkir edici fiilleri algılaması ve anlayabilmesi gerekmektedir.[387] Bu nedenle TCK'da yer alan "en az üç kişi" ifadesinden isnat yeteneği mevcut kimseleri anlamak gerektiği kanaatindeyiz.[388]

AsCK'nın 85'inci maddesinde düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda, TCK'dan farklı olarak, sövme ve hakaret içeren fiillerin huzurda yapılmış olması ile gıyapta yapılmış

[382] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 104.
[383] GÜRDOĞAN, Özkan, s. 113.
[384] POLATCAN, İsmet, *Memur ve Resmi Heyetlere Karşı Hakaret ve Sövme Cürümleri*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 89.
[385] EREM, Faruk, *Hakaret ve Sövme*, s. 13.
[386] YENTÜR, Selda, "Hakaret ve Sövme Suçları", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s. 246.
[387] BİLGE, Samet, s. 99.
[388] EREM, Faruk, *Hakaret ve Sövme*, s. 13.

olması arasında herhangi bir ayrım yapılmamıştır. Amir veya üste hakaret suçunun meydana gelmesi için hakaret içeren söz, yazı ve hareketlerin herhangi bir şahsın bilgisine ulaşması yeterli olacaktır. Sövme teşkil eden söz ve hareketler ile madde-i mahsusa isnadı suretiyle gerçekleştirilen söz ve hareketlerin, huzurda yapılabileceği gibi gıyapta da yapılabilmesi mümkündür. Gıyapta yapılan hareketler bakımından en az üç kişiyle ihtilat koşuluna ilişkin TCK md. 125/1'de düzenlenen hususların AsCK'da kanuni bir dayanağı olmadığından dolayı amir veya üste hakaret suçu için uygulanma alanı bulunmamaktadır.[389] Diğer bir ifadeyle, amir veya üste karşı gıyapta hakaret suçunun oluşması için en az üç kişiyle ihtilat edilmesi koşulu aranmamakta, tek bir kişinin hakareti öğrenmesi suçla korunan hukuki değerin ihlali için yeterli olmaktadır.[390]

5. Aleniyet

Aleniyet, genellikle ihtilat kavramıyla çok sık karıştırılsa da bunlar birbirinden farklı kavramları ifade etmektedir.[391] Aleniyet, soyut bir kavram iken, ihtilat somut bir kavramdır.[392] Aleniyet kavramı, belirsiz sayıda kişilerin hakaret suçunu oluşturan içeriği öğrenmelerine imkân sağlayan herhangi bir araç kullanmak suretiyle suçun işlenmesini ifade etmektedir.[393] Aleniyet tabiri, genellikle "*herkesin vakıf olabileceği bir şekilde*" ya da "*kamuya açık olarak*" anlamlarında karşımıza çıkmaktadır.[394] Önemli olan husus, herkesin kısıtlama olmadan girip çıkabileceği veya izleyebileceği, kamuya ve halka açık bir ortamda hareketin gerçekleştirilmiş olup, sövme ve hakaret hareketlerinin; örneğin, meydanda, sokakta, parkta, balkonda gerçekleşmesi suçun aleni olarak işlendiğinin kabulü için yeterlidir.[395]

Aleniyet, 5237 sayılı TCK'nın 125/4'üncü maddesi gereğince hem huzurda hem de gıyapta hakaretin cezasını ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmektedir.[396] Aleniyetin

---

[389] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 88.
[390] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 128.
[391] USLUADAM, Asena Kamer, s. 30.
[392] TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; ÖNOK, Murat, s. 656.
[393] ARTUK, Mehmet Emin; GÖKÇEN Ahmet; ALŞAHİN Mehmet Emin; ÇAKIR, Kerim, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 523.
[394] GÜLSEREN, Fehmi Şener, "Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1, Y. 2014, s. 33.
[395] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 129.
[396] TCK'nın. 125/4'üncü maddesinde düzenlenen "*Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.*" hükmü gereğince aleniyet cezayı ağırlaştıran bir nedendir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 01.09.2023)

mevcut olduğu yerde ihtilatın varlığını evleviyetle kabul etmek gerekir.[397] TCK gerekçesinde aleniyet ifade edilirken; "*fiilin gerçekleştiği koşullar itibariyle belirli olmayan ve birden fazla kişiler tarafından algılanabilir olması*" şeklinde açıklanmaktadır. Kanun koyucunun, ihtilatın gerçekleşmesi bakımından en az üç kişinin varlığını araması fakat aleniyet için birden fazla kişinin yani iki kişinin varlığını araması bakımından bir çelişki içerisinde olduğu açıkça ortadadır. Aleniyet kavramından anlaşılması gerekenin, sövme veya hakaret içeren hareketin herkesin önünde gerçekleştirilmesi ya da sayısı belirli olmayan kişilerce bilinebilir olması gerektiği söylenebilir.[398]

Amir veya üste hakaret suçunda da suçu meydana getiren hareketlerde TCK'daki düzenlemeye benzer şekilde aleniyet unsuru aranmamaktadır. Zira, amir veya üste karşı baş başa vaziyetteyken veya gıyabında, hatta mektupla yapılan hakaret ve sövme hareketleri dahi askerî disipline, askerî otoriteye, amirlik veya üstlük duruşu, onuru ve saygınlığına bir tecavüz teşkil edeceğinden AsCK tarafından cezalandırılmaktadır.[399] Kaldı ki, AsCK md. 85/3'te düzenlenen amir veya üste hakaretin umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair neşir vasıtalarıyla işlenmesi, suçun cezasını ağırlaştıran nitelikli hallerden biri olarak düzenlenmiştir. Doktrinde bu düzenlemenin aslında TCK md. 125/4'ün ilk düzenlendiği halinde yer verilen ve daha sonra 5377 sayılı Kanun ile ilga edilen[400] "*basın yayın yolu ile hakaret*" hareketine karşılık geldiği savunulmaktadır.[401]

Ayrıca, AsCK'nın 51/(c) fıkrası gereği, "*suçun müteaddit şahıslar tarafından toplu olarak veya herkesin gözü önünde birlikte işlenmesi*" yani aleni şekilde ya da toplu olarak işlenmesi askerî suçlar bakımından genel bir cezayı ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiştir. Buna göre, birden fazla kişinin yani en az iki kişi tarafından kamuya açık bir ortamda ve aleni şekilde birlikte işlenmesi cezanın artırılmasına neden olacaktır.

---

[397] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, s. 239.
[398] BİLGE, Selahattin Samet, s. 97.
[399] ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C.2, s. 952.
[400] TCK'nın 125. maddesinin, hakaretin basın yayın yoluyla işlenmesi halinde cezanın ağırlaştırılmasını öngören dördüncü fıkrası 2005 yılında 5377 sayılı Kanun ile değiştirilmiş, basın yoluyla hakaret kavramı TCK'ndan çıkarılmıştır.
[401] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 128.

Amir veya üste hakaret suçunun oluşabilmesi için, hakaret ve sövme teşkil eden söz veya yazıların failin kendi istek ve iradesiyle muhatabın veya diğer kişilerin bilgisine ulaşması veya ulaşabilme imkânının ortaya çıkması gerekir. Burada esas olan, sövme ve hakaret içeren davranışların, failin kendi özgür iradesi ile dış âleme yansıtılmasıdır.[402] Kişinin amir veya üstleri hakkında, kendi düşünce dünyasında yaşadığı ve dış dünyaya yansımayan mektup, günlük, hatıra veya not defteri vb. yerlere yazılmış sövme veya hakaret içeren sözler ile kendi rızası dışında tespit edilmiş ya da ele geçirilmiş olan sövme ve hakaret içeren sözleri amir veya üste hakaret suçunu oluşturmayacaktır.[403] Askeri Yargıtay da bu konuda benzer bir karar vermiş olup, "*failin hatıra defterine üstleri hakkında hakaret içeren sözler yazması anılan suçu oluşturmaz*." şeklinde karar vermiştir.[404] Askeri Yargıtay Daireler Kurulu konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında ise "*Mektupla yapılan hakaretin suç teşkil edebilmesi için söz konusu mektubun ya alenen okunması veya mektubun sanığın irade ve ihtiyarı ile aleniyete intikal ettirilmesi gerekli olup, bölük komutanı tarafından sanığın elinden zorla alınarak açılıp okunan mektupta bu suçun unsurları yoktur.*" şeklinde karar vererek failin iradesi dışında zorla ele geçirilen mektubunda yer alan hakaret ve sövme hareketi içeren söz ve davranışların amir veya üste hakaret suçu teşkil etmeyeceğini hüküm altına almıştır.[405]

6. Diğer Kanunlarda Düzenlenen ve Amir veya Üste Hakaret Suçu Teşkil Etmeyen Hareketler

a. 6413 Sayılı TSK Disiplin Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler

TSK Dis.K.'nın 15/1-(c) maddesinde düzenlenen "*Hizmet dışındayken amir veya üste saygısızlık*" disiplinsizliği, hizmet haricinde, tanınan ve bilinen amir veya üstlere karşı saygısızlık teşkil edebilecek fiillerde bulunmayı ifade etmektedir. Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*uyarma*" disiplin cezası verilebilecektir.[406]

---

[402] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 88.
[403] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 289.
[404] As. Yrg. 5. D. 28.04.1999 T. 1999/265 E., 1999/259 K. (KARDAŞ, Ümit; ÇINGI, Mehmet, *Askeri Yargıtay, Yargıtay Kararları ve Doktrin Işığında Notlu, Açıklamalı, İçtihatlı Askeri Ceza ve Ceza Yargısı*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2001, s. 606.)
[405] As. Yrg. D. Krl. 07.11.1991 T. 1991/145 E., 1991/139 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)
[406] DEĞİRMENCİ, Olgun; TANRIVERDİ, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, s. 210.

"*Saygısız davranmak*" disiplinsizliği ise TSK Dis.K. 15/1-(g) maddesinde düzenlenmiştir. Aynı rütbe ya da kıdemde bulunulan kişilere ya da amir-maiyet ilişkisi içinde olunmayan kişilere karşı söz ve hareketlerle sataşmak veya kötü muamelede bulunmayı ifade etmektedir. Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*uyarma*" disiplin cezası verilebilir.[407]

TSK Dis.K.'nın 16/1-(a) maddesinde hüküm altına alınan "*Amir veya üste nezaketsizlik*" disiplinsizliği ise; hizmette veya hizmete ilişkin durumlarda amir veya üste karşı saygısızlık seviyesinde olmayan ancak askeri nezaket, protokol ve terbiye kurallarına da aykırılık teşkil eden hareketlerde bulunmayı ifade etmektedir. Askerî nezaket, terbiye ve protokol kurallarının ast veya maiyet konumundaki kimselere önceden ilan veya tebliğ edilmesi veya disiplinsizliği yapan kişinin makam ve rütbesi itibarıyla bu kuralları biliyor olacağının objektif olarak kabul görmesi durumunda disiplin cezası verilebilir. [408] Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*kınama*" disiplin cezası verilebilecektir.[409] Kınama cezasında kişiye hal ve davranışlarının kusurlu olduğu yazı ile bildirilmektedir. Buradaki kusur ifadesinden isteyerek ya da istemeden bir görevi gereklerine uygun şekilde yapmamak anlaşılmalıdır.[410]

TSK Dis.K. 16/1-(c) maddesinde yer verilen "*küfürlü konuşmak*" davranışı hem bir suçu hem de bir disiplinsizliği teşkil etmektedir. Asker kişilerin amiri veya üstü konumunda olmayan, aynı rütbe ya da kıdemde bulunduğu arkadaşlarına veya astlarına karşı, terbiye ve adaba uygun olmayan sözlerle konuşmaktır. Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*kınama*" disiplin cezası verilebilecektir. Disiplin cezası gerektiren bir hareket olması hareketin suç teşkil ettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Asta veya aynı rütbedeki personele karşı sövme veya hakaret içeren hareketlerin gerçekleştirilmesi durumunda TCK'nın 125'inci maddesi vd. hükümler gereği yargılama yapılacaktır. Görüldüğü üzere, küfürlü konuşmak hem bir suç, hem de bir disiplinsizlik teşkil eden davranıştır.[411]

---

[407] DEMİRTAŞ, Cengiz, *TSK Personeli Disiplin ve Ceza Hukuku*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2022, s. 89.
[408] ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat*, C. 1, s. 645.
[409] DEMİRTAŞ, Cengiz, s. 91.
[410] BAŞARA, Mehmet, s. 44-45.
[411] DEĞİRMENCİ, Olgun; TANRIVERDİ, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, s. 252.

TSK Dis.K. 16/1-(d) maddesinde düzenlenen "*uygun olmayan hitaplarda bulunmak*" davranışı etrafındakilere; nizamlar, emirler ve askerî teamüller ile belirlenen hitap türleri dışında farklı hitaplarda bulunmayı ifade etmektedir. Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*kınama*" disiplin cezası verilebilecektir.[412]

TSK Dis.K. 17/1-(a) maddesinde yer verilen "üste saygısızlık" davranışı ise hizmetteyken ya da hizmete ilişkin durumlarda üste gösterilmesi gereken saygıyı bilerek ve isteyerek göstermemek veya yetkili olduğu hâllerde üst tarafından yapılan uyarı, eleştiri veya muahezeyi saygı ile karşılayıp dinlememe durumunda karşımıza çıkmaktadır. Bu disiplinsizliği gerçekleştiren subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere disiplin amirleri tarafından "*hizmete kısmi süreli devam*" disiplin cezası verilebilecektir.[413]

TSK Dis.K. 18/1-(a) maddesinde yer verilen "*amire saygısızlık*" davranışı hizmetteyken ya da hizmete ilişkin durumlarda amire karşı gösterilmesi gereken saygıyı bilerek ve isteyerek göstermemek veya amir tarafından yapılan uyarı, eleştiri veya muahezeyi saygı ile karşılamamaktır. Bu davranış, disiplin amirleri tarafından subay, astsubay, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlere "*aylıktan kesme*" disiplin cezası verilmesini gerektiren bir disiplinsizliktir.[414] Hakkında disiplin cezası verilen personel İdari Yargılama Usulü Kanunu md. 7/1'de yer alan genel dava açma süresi gereği idare mahkemelerinde 60 gün içerisinde dava açabilecektir.[415]

b. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler

657 sayılı DMK'nın 125'inci maddesinin 1-(B) bendinde yer alan "*Görev sırasında amire hal ve hareketi ile saygısız davranmak*" ve "*iş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak*" davranışları "*kınama*" disiplin cezası gerektiren hareketlerdir. MSB ve TSK bünyesinde bulunan devlet memurlarının amir veya üste karşı gerçekleştirdikleri kaba hitap veya sözleri sebebiyle disiplin amirleri tarafından bu disiplin cezası verilebilir.

---

[412] ÇELEN, Orhan, *TSK İlgili Mevzuat,* C. 1, s. 649.
[413] DEĞİRMENCİ, Olgun; TANRIVERDİ, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, s. 258.
[414] DEMİRTAŞ, Cengiz, s. 94.
[415] DESTANOĞLU, Okan, "İdarî Yargılama Usul Hukukunda Süreler", Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s. 36.

DMK'nın 125'inci maddesinin 1-(C) bendinde düzenlenen "*görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek*" hareketi ise "*aylıktan kesme*" disiplin cezası gerektiren bir davranıştır.

DMK'nın 125'inci maddesinin 1-(D) bendinde hüküm altına alınan "*amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fiil ve hareketler yapmak*" ve "*amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları ve iş sahiplerine hakarette bulunmak veya bunları tehdit etmek*" hareketleri "*kademe ilerlemesinin durdurulması*" cezası gerektiren disiplinsizlikler olarak düzenlenmiştir. MSB ve TSK bünyesinde görev yapan devlet memurları amirlerine karşı hakaret içeren hareketlerde bulunurlarsa böyle bir durumda hem disiplin cezası almaları hem de amir veya üste hakaret suçunun faili olmaları mümkündür.

c. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununda Yer Alan Bazı Hareketler

2547 sayılı Yö. K.'nın 53/(b)/2 bendinde düzenlenen "*görevi sırasında amirine sözle saygısızlık etmek*" davranışı "*kınama*" disiplin cezası gerektiren bir disiplinsizliktir. MSÜ Rektörlüğü ve bağlısı okullarda görev yapmakta olan sivil öğretim elemanları disiplin cezaları bakımından 657 sayılı Kanun'a ek olarak 2547 sayılı Kanun'a da tabi olduklarından görevi esnasında amirine karşı sözle saygısızlık edenler hakkında bu disiplin cezası uygulanacaktır.

2547 sayılı Yö. K.'nın 53/(b)/2 bendinde yer alan "*amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya hizmetten yararlananlara hakarette bulunmak veya bunları tehdit etmek*" disiplinsizliği "*kademe ilerlemesinin durdurulması veya birden fazla ücretten kesme*" disiplin cezası ile cezalandırılmayı gerektirmektedir. AsCK'nın 3'üncü maddesinde asker şahısların sınırlı sayıda sayılmış olması ve MSÜ Rektörlüğü ve bağlısı askerî okullarda görev yapmakta olan sivil öğretim elemanlarının MSB ile TSK kadro ve kuruluşunda görev yapan sivil personel kapsamında yer alması nedeniyle, anılan sivil öğretim elemanlarının amirlerine karşı sövme ve hakaret içeren fiilleri, AsCK'da düzenlenen amir veya üste hakaret suçunu oluşturacaktır.

B. Hukuka Aykırılık

1. Genel Olarak

Amir veya üste hakaret suçunu ele alırken suçun bir başka unsuru olan hukuka aykırılık kavramından bahsetmekte fayda vardır. Bir bireyin sosyal ve toplumsal düzen içerisinde var olabilmesi, bunun yanı sıra anayasal hakkı olan maddi ve manevi varlığını geliştirilebilmesi, ancak bireyin hak ve menfaatlerinin hukuk düzeni tarafından korunması ile mümkün olur.[416] Hukuk düzeni, bireylerin hak ve menfaatlerine yönelik bu korumayı, ceza normları aracılığıyla, kişilerin toplum içerisindeki hareket şekillerini belirleyerek; kişilerin hak ve menfaatlerini ihlal eden bazı hareketleri yasaklamak, kişilerin hak ve menfaatlerini korumaya yönelik bazı hareketleri ise emretmek suretiyle sağlamaktadır.[417]

Bir insan davranışının suç oluşturabilmesi, yalnızca kanundaki bir suç tanımına uygun olmasıyla yani tipiklik ile mümkün olmayacaktır. Gerçekleştirilen fiilin aynı zamanda hukuka aykırı olması, başka bir ifadeyle mevcut hukuk düzenini de ihlal etmesi gerekmektedir. Buradaki hukuka aykırılık ifadesinden anlaşılması gereken, beşeri fiilin hukuk düzeniyle çatışma ve çelişki içerisinde olmasını ifade etmektedir.[418] Nitekim bir suç tipi kanunda düzenlenirken, suçu meydana getiren beşeri fiil hukuk düzeni tarafından ya yasaklamıştır, ya da serbest bırakmıştır. Aynı anda her ikisinin olması mümkün değildir.[419] Buradan hareketle, hukuk düzeni yasakladığı bir fiilin gerçekleştirilmesine belirli şartlarda veya belirli ölçüde izin verirse burada hukuka uygunluk nedenlerinin varlığından bahsetmek gerekir.

2. Hukuka Uygunluk Nedenleri

Hukuk düzeni, ceza normları ile yapılması emredilen veya yasaklanan bir hareketin belirli şartlar altında yapılması ya da yapılmamasına aynı değerdeki farklı bir hukuk normu

---

[416] ÜNVER, Yener, s. 443; GÖKTÜRK, Neslihan, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan Hukuka Aykırılık İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, Y. 2016, s. 411.
[417] GÖKTÜRK, Neslihan, s. 410.
[418] KATOĞLU, Tuğrul, *Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 19.
[419] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 212-213.

ile karar verebilmektedir.[420] Böyle bir durumda, emredilen ya da yasak edilen davranış, herhangi bir hukuki değerin ihlali sayılmamakta, bunun sonucu olarak da fiil herhangi bir suç oluşturmamaktadır. Başka bir ifadeyle, kanunda yer alan tipikliğe uyan her hareket, mutlaka yaptırımla sonuçlanmaz; tipik hareketin yaptırıma tabi olabilmesi için ayrıca bu davranışın hukuka aykırılık teşkil etmesi gerekir.[421]

Hukuka uygunluk nedenleri, varlığı halinde, failin bu durumu bilip bilmemesinden bağımsız olarak, fiili suç olmaktan çıkartan objektif nedenlerdir.[422] Bu nedenlerin mevcut olması halinde fiil başından itibaren suç teşkil etmez. Doktrinde fail ile hukuka uygunluk nedenleri arasında sübjektif ilişki olduğunu savunan aksi görüşteki yazarlar da mevcuttur.[423] Hukuka uygunluk nedenleri, kusurluluğu kaldıran nedenler ile karıştırılmamalıdır. Bir fiil hukuka uygunsa, artık suç da bahse konu olmayacağından, fiilin kusurlu olup olmayacağı zaten incelenemeyecektir.

Türk ceza mevzuatı ve öğretisinde yer alan hukuka uygunluk nedenleri; "kanun emrinin yerine getirilmesi" (TCK md. 24/1), "yetkili merciin emrinin yerine getirilmesi" (TCK md. 24/2), "meşru savunma" (TCK md. 25/1), "zorunluluk hali" (TCK md. 25/2), "hakkın kullanılması" (TCK md. 26/1) ve "ilgilinin rızası" (TCK md. 26/2) olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz burada suç tipimizde uygulanma alanı söz konusu olan hakkın kullanılması ve kanun emrini ifaya değineceğiz.

Yetkili merciin emrini yerine getirme hukuka uygunluk nedeninin amir veya üste hakaret suç tipinde uygulanması mümkün değildir. Yetkili bir mercii tarafından faile farklı bir üst veya amire hakaret etmesi için verilen emir konusu suç teşkil eden emir olacaktır. Anayasa gereği konusu suç teşkil eden emrin, hiçbir surette yerine getirilmeyeceğinden yetkili amirin sövme ya da hakaret etme şeklindeki hareketleri emrinde hukuka uygunluk nedeninden bahsedilemez. Çünkü böyle bir durumda hem emri veren hem de emri uygulayan ast için ifa edilen emri meşru kılan bir hukuk normu söz konusu değildir.[424]

---

[420] HAFIZOĞULLARI, Zeki, *Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Hukuk Düzeni*, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 109 vd.
[421] KEÇELİOĞLU, Elvan, "Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK'nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları", *TBB Dergisi*, S. 87, Y. 2010, s. 301.
[422] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 229.
[423] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 285-286.
[424] AYDIN, Hüseyin, s. 36; GÜNAL, Yılmaz, *Yetkili Merciin Emrini İfa*, s. 57.

Yine, *ilgilinin rızası* hukuka uygunluk nedeninin amir veya üste hakaret suçu için hukuka uygunluk nedeni olması mümkün değildir. Şöyle ki; ilgilinin rızasının hukuka uygunluk nedeni olabilmesi için kişinin üzerinde mutlak şekilde tasarrufta bulunabileceği bir hakkının mevcut olması, rıza verebilme ehliyetinin varlığı ve suçtan önce veya en geç suçun işlenmesi anında açık veya zımni şekilde rızanın gösterilmesi gerekmektedir. Amir veya üste hakaret suçunda, suçla korunan hukuki değer bireyin şeref, onur ve haysiyetinin yanı sıra askerî disiplin ve askerî itaattir. Bu nedenle mağdurun üzerinde mutlak şekilde tasarrufta bulunabileceği bir haktan bahsedilemeyeceğinden ilgilinin rızası hukuka uygunluk nedeni teşkil etmeyecektir.[425]

Meşru savunma hukuka uygunluk nedeninin de çalışmamıza konu amir veya üste hakaret suç tipi açısından uygulama alanı mevcut değildir. Askeri Yargıtay'a göre, amir veya üstün haksız bir saldırısına karşı meşru savunma maksadıyla gerçekleştirilen hakaret halinde amir veya üste hakaret suçu oluşur. Böyle bir durum, hukuka aykırılığı ortadan kaldırmayacak, yalnızca belirli durumlarda fail ve mağdur arasındaki hizmet ilişkisinin varlığını sona erdirecek ve sövme suçunda nitelikli hal yerine suçun basit halini oluşturacaktır.[426] Bu konuda 5237 sayılı TCK'nın 129/1'inci maddesinde "*Hakaret suçunun haksız bir fiile tepki olarak işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte birine kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.*" hükmüne yer verilmiştir. Anılan madde hükmü gereğince haksız bir fiile karşı gerçekleştirilen hakaret durumunda ceza 1/3 oranında indirilebileceği gibi ceza verilmeyebilir. Ayrıca TCK md. 129/2 gereğince hakaret suçunun "*kasten yaralama suçuna tepki olarak işlenmesi*" durumunda faile ceza verilmeyeceği hüküm altına alınmaktadır. Şöyle ki, hakkında şiddet kullanılan kişi, şiddet kullanan kişiye karşı sövme ve hakaret fiillerini gerçekleştirmekle birlikte sövme ve hakaret etme kastı bulunmamaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilen tahkir edici fiillerin kasten yaralama fiiline karşı "tehevvüren" yani kızgınlıkla işlenmesi sonucunda kast ortadan

[425] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 98

[426] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Hentbol maçı esnasında oyunculardan bir ere çelme takarak yere düşüren ve sonra da üzerine çıkarak onu çiğneyen subayın bu hareketine sinirlenip, sırf bu subayın şahsını istihdaf ederek 'subay milleti değil mi? hepsinin anasını avradını S.K. edeyim' sözünü sarf eden sanığın bu hareketi; üste hakaret suçu olup...*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 02.12.1964 T. 1964/1010 E., 1964/1071 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 204.)

kalkacağından amire veya üste karşı hakaret suçu oluşmayacaktır.[427] Burada bahsedilen durumda meşru savunma hukuka uygunluk nedeninin varlığı söz konusu olmayacaktır.

Zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni ise TCK md. 125'te yer alan hakaret suçu bakımından doktrinde çok istisnai durumlarda hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilebilirse[428] de bu istisnai durumlarla karşılaşmak çok güçtür.[429] Örneğin, yangından kaçan kimsenin önündeki insanların çekilmesini sağlamak amacıyla sövme ve hakaret içeren ifadeler kullanması durumunda zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilebilir.[430] AsCK md. 85'te yer verilen amir veya üste karşı hakaret suçunda ise zorunluluk halinden hukuka uygunluk nedeni olarak bahsedilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Kanaatimizce, AsCK 85'inci maddesinde düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda uygulanabilecek hukuka uygunluk nedenleri, "*kanun emrinin yerine getirilmesi*" ve "*hakkın kullanılması*" olarak sayılabilir.

a. Kanun Emrinin Yerine Getirilmesi

5237 sayılı TCK'nın 24/1 md. gereği kanun emrini ifa eden kimseye ceza verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Kanun emrini yerine getirmenin hukuka uygun sayılabilmesi için, kanun emrini yerine getirenin ilgili kanun hükmünün muhatabı olması gerekir. Nitekim hiç kimsenin kanun tarafından kendisine tanınmayan bir yetkiyi kullanması mümkün değildir.[431]

AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunda kanun emrinin yerine getirilmesi hukuka uygunluk nedeninden yararlanma, ancak ast veya maiyet konumundaki kimselerin, vuku bulan bir olaya yönelik soruşturma ya da kovuşturma kapsamında tanıklık yapmaları durumunda söz konusu olabileceği kanaatindeyiz. Şöyle ki, ceza yargılamasında uyuşmazlığa konu teşkil eden olaya ilişkin hususların duyu organları aracılığıyla algılanması ve bu hususların soruşturma ya da kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve mahkeme

[427] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, s. 248.
[428] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 177.
[429] GÜRDOĞAN, Özkan, s. 215.
[430] BİLGE, Selahattin Samet, s. 104.
[431] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 231.

huzurunda anlatılması, tanıklık olarak ifade edilmektedir.[432] Tanıklık bir kamu görevi olarak değerlendirilmektedir.[433] Bu sebeple, tanıklık esnasında söylenen sözler somut gerçekliğin ortaya çıkarılmasında önemli bir role sahiptir. Buradan hareketle, tanıklık esnasında ortaya konulan beyanlarda amire veya üste karşı yapılan olumsuz değerlendirmeler, ağır eleştiri ve kaba sözler ile amir veya üstün şerefine veya onuruna dokunan ifadelerin yer alması durumunda tanığın kanun emrini yerine getirme hukuka uygunluk nedeninden yararlanacağı kanaatindeyiz. Burada doğru beyanda bulunma yükümlüğü bulunan tanığın amir veya üst hakkındaki beyanları, hakkın kötüye kullanılması şeklinde sövme ve hakaret içeren hareketleri içeriyorsa bu durum amir veya üste hakaret suçu teşkil edecektir, böyle bir durumda kanun emrini yerine getirme hukuka uygunluk nedeninden yararlanılamaz. Ayrıca, doktrinde sövme veya hakaret içeren sözlerin, hâkimin isteği üzerine tanığa sorulmuş olması ve tanığın da bunun üzerine sövme veya hakaret içeren beyanlarda bulunması durumunda, tanığın kanun emrini yerine getirme hukuka uygunluk nedeninden yararlanabileceği kabul edilmektedir.[434]

b. Hakkın Kullanılması

Amir veya üste hakaret suçunda karşımıza çıkan bir diğer hukuka uygunluk nedeni hakkın kullanılmasıdır. Hakkın kullanılmasına ilişkin olarak, TCK'nın 26/1 maddesi uyarınca, hakkını kullanan kimseye ceza verilemeyeceği hüküm altına alınarak bu durum hukuka uygunluk nedeni olarak belirlenmiştir.

i. Şikayet ve İhbar hakkı

Amir veya üste hakaret suçu bakımından hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni incelenirken en sık karşılaştığımız durumlardan biri "*şikâyet hakkı*" meselesidir. Fail, hak ve menfaatlerinin ihlal edildiği ve haksızlığa uğradığı gerekçesiyle ilgili makamlara başvurarak şikâyet hakkını kullanması ve bu hakkın kullanımı esnasında somut bir fiil veya olgu isnat

[432] YENİSEY, Feridun; NUHOĞLU, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 519.
[433] FEYZİOĞLU, Metin, *Ceza Hukuku Muhakemesinde Tanıklık,* US-A Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 101 vd.
[434] BİLGE, Selahattin Samet, s. 102.

etmesi durumunda, hukuka uygunluk nedeninden yararlanabilir.[435]Ancak böyle bir durumda fail tarafından şikâyet hakkının kullanımı sınırının aşılmaması ve hakkın kötüye kullanılmaması gerekmektedir.[436]

Yrg. C. G. K., şikâyet ve ihbar hakkının kullanılması esnasında uyulması gerekli şartları şekil şartı, yer şartı ve ölçülülük şartı olarak belirlemiştir.[437] Bu şartların sağlanması halinde ihbar ve şikâyette kullanılan sözlü ve yazılı beyanlar hukuka aykırılık unsuru oluşmadığından suç teşkil etmeyecektir. Yine, şikâyet ve ihbar hakkının sınırları aşılmadan kullanılmasında öne çıkan ölçülülük şartı, Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarıyla belirlenmiştir. Buna göre, Yrg. C. G. K. vermiş olduğu bir kararında[438] ihbar ve şikâyet hakkının kullanılmasında, hakkın sınırları aşılmadığı sürece hakaret suçu bakımından bir hukuka uygunluk nedeni oluşturacağı belirtilmiştir.

Şikâyet hakkı TSK İç Hiz. K.'nun 26'ncı maddesinde "*Her asker, gerek hizmete ve gerek zati işlerine ait kanun ve nizamların kendisine vermiş olduğu hak ve salahiyetler herhangi bir surette haksız olarak ihlal edilirse veya ihlal edildiğini zannederse şikâyet etmek hakkını haizdir.*" şeklinde düzenlenmektedir. Bu hüküm ile kanun koyucu tarafından

---

[435] As. Yrg. konuya ilişkin olarak "*Karargah ve Bölük Komutanı olarak görev yaparken kendisine 1 nci sicil amiri tarafından haksızlık yapıldığı düşüncesinde olan ve bu kanaatini somut bir takım olaylarla destekleyen sanığın, amiri hakkında verdiği iki şikayet dilekçesinde, sarf ettiği* '*kindar, suç uyduran, astının zarar görmesi için kasti hareketler yapan kişi*' *şeklindeki ifadelerinin, somut olay yönünden şikayet kastıyla sarf edilen amirine hakaret kastıyla yapılmamış ifadeler olduğu*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 01.12.2011 T. 2011/111 E., 2011/110 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 167.)

[436] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 110.

[437] Yargıtay'ın konuya ilişkin vermiş olduğu kararında ihbar ve şikâyet hakkının kullanılması için gereken koşullar;

"*a) Eylemin iddia ve savunma niteliğindeki evrak ile yazılı olarak veya iddia ve savunma sırasında sözlü olarak yapılması gerektiği (şekil şartı),*

b) Eylemin yargı organlarına verilen dilekçelerde veya bu organlar huzurunda yapılması zorunluluğu (yer şartı),

c) Hak kullanırken sınırın aşılmamasının gerekli olduğu (ölçülülük şartı)" şeklinde sıralanmaktadır. Yargıtay C.G.K. 29.12.2021 T. 2018/537 E., 2021/706 K. (www.karararama.yargitay.gov.tr, E.T.: 05.11.2023)

[438] Yargıtay konuya ilişkin bir kararında "*İhbar ve şikayet hakkı kullanılırken, belirli kimselere bir suç oluşturan belirli bir eylemin yüklenmesi gerekmektedir. Bu, şikayetin doğal sonucudur. Aksi halde yani suç oluşturan bir eylem yüklenmeden ihbar veya şikayet hakkının kullanılması olanaksızdır. Bu nedenle, ihbar ve şikayet hakkının kullanılması, bu hakkın sınırları aşılmadığı sürece hakaret suçu açısından bir hukuka uygunluk nedeni oluşturacaktır. Şikayet veya ihbar hakkının kullanılmasındaki ölçü, suç failinin; ihbar veya şikayetin konusunu oluşturan eylemin mağdur tarafından işlenmediğini bilip bilmemesidir. Mağdurun yüklenen eylemi işlemediğini bildiği kanıtlanmadıkça sınırın aşıldığı kabul edilemez. Failin, mağdurun yüklenen eylemi işlemediğini kesin olarak bildiği halde, suç işlediğinden bahisle yetkili mercie ihbar veya şikayette bulunması iftira suçunu, bu mercilerin dışında kalan kişilere duyurması ise hakaret suçunu teşkil edecektir.*" şeklinde karar vermiştir. Yargıtay C.G.K. 19.12.1994 T. 1994/4-327 E., 1994/349 K. (www.legalbank.net, E.T.: 05.11.2023)

askerlere şikâyet hakkının açıkça tanındığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak, hakkın kullanılmasının amir veya üste hakaret suçunda hukuka uygunluk nedeni olduğunu ifade etmek mümkündür. Anılan Kanun md. 29'da ise "*Şikayet reddedildiği takdirde, şikayetçiye bu yüzden ceza verilmez. Ancak şikayet ederken şikayetçi bir suç işlemiş veya bir disiplin tecavüzünde bulunmuşsa ayrıca mesul olur.*" hükmüne yer vererek şikayet hakkının kullanımı esnasında farklı bir suç ya da disiplinsizlik teşkil eden hareketlerin oluşması halinde bu durumun ayrıca cezalandırılacağını hüküm altına almaktadır. Buna paralel bir düzenleme de AsCK'nın 84'üncü maddesinde yer alan "*Yalan yere şikayet*" başlıklı düzenlemede "*Doğru olmadığını bildiği iddialarla şikayete kalkışan üç aya kadar hapsolunur.*" hükmüne yer vererek doğru olmadığını bildiği halde bu iddialar ileri sürmek suretiyle şikayet esnasında kullanmak suç olarak düzenlenmiştir. Şikayet hakkında ileri sürülen iddiaların doğru olmadığının bilinmesine rağmen ileri sürülmesinin yanı sıra şikayet içeriğinin amir veya üstün onur, şeref ve saygınlığını zedeleyebilecek ifadeler içermesi halinde, failin AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçundan dolayı da ayrıca cezalandırılması gerekecektir.[439]

ii. İddia ve Savunma Dokunulmazlığı

Amir veya üste hakaret suçu bakımından hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni incelenirken sıklıkla karşılaştığımız durumlardan bir diğeri ise TCK md. 128'de yer verilen[440] "*iddia ve savunma dokunulmazlığı*" hususudur. Buna göre, failin, savunması esnasında, hakkın kullanılması hudutlarını aşmadan, savunmasını en iyi şekilde sağlayacak, kendini ifade edecek ve hakkındaki soruşturma ya da kovuşturmanın akıbetini belirleyecek nitelikte olumsuz değerlendirme ve isnat içeren sözler sarf etmesi durumunda bu hareketin savunma hakkı kapsamında kaldığının kabul edilmesi ve sayılan bu hareketlerin amir veya üste hakaret suçu teşkil etmemesi gerekmektedir.[441] Ancak bu olumsuz değerlendirme ve

---

[439] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 167.

[440] İddia ve savunma dokunulmazlığına ilişkin düzenleme TCK md. 128'de "*Yargı mercileri veya idari makamlar nezdinde yapılan yazılı veya sözlü başvuru, iddia ve savunmalar kapsamında, kişilerle ilgili olarak somut isnadlarda ya da olumsuz değerlendirmelerde bulunulması halinde, ceza verilmez. Ancak, bunun için isnat ve değerlendirmelerin, gerçek ve somut vakıalara dayanması ve uyuşmazlıkla bağlantılı olması gerekir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

[441] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Sanığın şikâyet dilekçesinde sarf ettiği ve aşağılayıcı nitelikte olduğu iddia edilen sözlerin; savunması istenen konular, şikâyet dilekçesinde belirttiği olaylar ve şikâyet dilekçesi içinde kullanılış şekli itibarıyla değerlendirildiğinde; kendisine yöneltilen iddiaları karşılar nitelikte oldukları, doğrudan amire yönelmiş isnatlar değil, savunma istem yazısında yer verilen iddiaların gerçeği yansıtmadığı, bu olaylar sırasında amirinin kendisine karşı yapmış olduğunu iddia ettiği davranışlar nedeniyle zarar*

isnat edilen somut fiil ve olguların gerçek olması ve söz konusu uyuşmazlıkla bağlantılı olması zorunludur. Doktrinde bir başka görüş ise bilirkişi, tanık, hâkim ya da Cumhuriyet savcısına yönelik sövme ve hakaret fiillerini gerçekleştiren failin iddia ve savunma dokunulmazlığı hukuka uygunluk nedeninden faydalanamayacağını savunmaktadır.[442]

iii. İfade Özgürlüğü

Amir veya üste hakaret suçunda hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni incelenirken "*ifade özgürlüğü*" hususuna değinmek gerekmektedir. İfade özgürlüğü, liberal-demokratik toplumlarda uygulanan hukuk sistemlerinin en önemli gerekliliklerinden biridir. Bahsedilen hukuk sistemlerini benimseyen devletler, "fiilsiz suç olmaz" anlayışı gereğince düşünce, kanaat ve inancın bizzat kendisini cezalandırmamakta; iç hukuklarında yaptıkları düzenlemelerle, her ne kadar zararlı ve tehlikeli de olsa düşüncenin, kanaatin ve inancın kendisini suç olarak kabul etmemektedir. Düşüncenin dış dünyaya ifade edilmesi, yani başkaları tarafından fark edilebilir ve algılanabilir olması halinde ise ifade özgürlüğü kavramı ortaya çıkar.[443]

İfade özgürlüğü kural olarak herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın toplumdaki herkes için tanınan bir hürriyettir. AİHS md. 10/1'de düzenlenen "*Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir.*" hükmü gereği ifade özgürlüğü ayrım yapılmaksızın herkese tanınan bir hürriyettir. Aynı minvalde düzenlenen Anayasa'nın 26/1'inci md. göre "*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.*" Bu düzenlemelerden hareketle ifade özgürlüğünün toplumun her kesiminden bireylere tanındığı, çalışmamız bağlamında incelediğimiz asker şahısların da ifade özgürlüğünden faydalanacağı söylenebilse de bu hürriyete gerek AİHS gerekse

---

görebileceği ile ilgili değerlendirmeler içerdiği anlaşılmaktadır. İddia ve savunma kapsamında, kişilerle ilgili olarak somut isnatlarda ya da olumsuz değerlendirmelerde bulunulması hâlinde, ceza verilmeyeceği, TCK'nın 128'inci maddesinin amir hükmü olduğundan, sanığın, amiri tarafından kendisine yöneltilen iddialarla bağlantılı olarak ifade ettiği ve amiri hakkında olumsuz değerlendirmeler de içeren sözleri ile iddia ve savunma hakkının sınırlarını aşmadığı, amirine hakaret kastı taşımadığı, sözlerinin muhatabını aşağılayıcı, namus şeref ve haysiyetini zedeleyici bir yönü bulunmadığı, bu nedenle beyanlarının amire hakaret suçunu oluşturmayacağı" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 04.09.2014 T. 2014/761 E., 2014/754 K. (ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 964)

[442] EREM, Faruk, *Hakaret ve Sövme*, s. 75.

[443] HAFIZOĞULLARI, Zeki, "Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı", *TBB Dergisi*, S. 55, Y. 2004, s. 89.

Anayasa'da belirli sınırlamalar getirilmiştir.[444] Ayrıca temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması ve hakkın kötüye kullanılması yasağına ilişkin genel hükümler (AİHS md. 17 ve Anayasa md. 13-14) ifade özgürlüğünün sınırlanmasında da uygulanabilecektir.[445]

AİHS'de yer alan ifade özgürlüğünün sınırı belirlenirken, karşılaşılan somut olaylarda verilen AİHM içtihatları ile hakkın çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. AİHM vermiş olduğu bir kararda üstü konumunda yer alan birlik komutanına mektup yazarak ordunun işleyişine ilişkin eleştiri sınırlarını aşan ve somut olgu ve isnatlarda bulunan bir asker hakkında orduyu aşağılamak fiilinden hüküm verilmesini ifade hürriyetine müdahale saymıştır.[446] AİHM 1976 tarihinde asker şahısların ifade özgürlüğüne ilişkin vermiş olduğu bir başka kararında ise, askerlerin birtakım üst düzey subayları eleştiren bir gazete yayınlaması ve bu gazeteyi dağıtması hususunda yasak konulmasının ifade hürriyetine haklı bir müdahale olarak görmektedir.[447] AİHM 1994 yılında verdiği bir kararla ise aksi yönde görüş benimseyerek; askerlerin, ordu yönetimini eleştiren bir özel yayın çıkartarak bunun dağıtmasını ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir.[448]

Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararlar incelendiğinde ifade özgürlüğünün toplumdaki herkes gibi asker şahıslara da tanındığı görülecektir.[449] Ancak AYM vermiş olduğu bazı kararlarda asker şahıslar bakımından ifade özgürlüğünü sınırlamaktadır.[450]

---

[444] AİHS md. 10/2'de yer alan "*Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.*" düzenlemesi ile ifade özgürlüğünün sınırlanabileceği hallere yer verilmiştir. European Convention on Human Rights (https://www.echr.coe.int, E.T.: 09.03.2024) Bu düzenlemeye benzer şekilde Anayasa 26/2 md. uyarınca düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, "*millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi*" maksatlarıyla sınırlanabilir.

[445] KARAN, Ulaş, *İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2*, Avrupa Konseyi Ankara Basım Ofisi, Ankara, 2018, s. 109.

[446] AİHM, 04.09.1995 T. *Grigoriades/Yunanistan* kararı. (https://hudoc.echr.coe.int, E.T.: 09.03.2024)

[447] AİHM, 08.06.1976 T. *Engel ve Diğerleri/Hollanda* kararı. (https://hudoc.echr.coe.int, E.T.: 09.03.2024)

[448] AİHM, 19.12.1994 T. *Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs und Gubi/Avusturya* kararı. (https://hudoc.echr.coe.int, E.T.: 09.03.2024)

[449] AYM, 16.11.2017 T. *Adem Talas* kararı, 2014/12143, § 46. (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, E.T.: 06.03.2024); KARAN, Ulaş, s. 4.

[450] AYM, 06.07.2017 T. *Engin Kabadaş* kararı, 2014/18587, § 36. (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, E.T.: 06.03.2024)

AYM ifade özgürlüğüne müdahaleye sebep olan askerî makam kararlarında yer verilen gerekçelerin "demokratik bir toplumda gerekli olma" ve "ölçülülük" ilkelerine uygunluğunu inandırıcı bir biçimde ortaya koyulup koyulmadığı hususunu dikkate alacaktır.[451]

İfade özgürlüğünün çerçevesi belirlenirken temel kıstas kamu düzeni ölçütüdür.[452] Özünde bir düşüncenin ifade edilmesi şeklinde gerçekleşen sövme ya da somut bir fiil veya olgu isnadı fiilleri, bir asker şahıs tarafından amir veya üstünün şeref, onur ve saygınlığına karşı gerçekleştirildiğinde gerek amir veya üstün kişiliği, gerekse askerî itaat, disiplin ve terbiyenin zedelenmesi nedeniyle burada aslında kamu düzeni zarar görecektir. Bu nedenle AsCK'da yer alan amir veya üste hakaret suçu düzenlemesiyle ifade özgürlüğünün sınırlanması yoluna gidilmektedir.

Amir veya üste hakaret suçunda hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeninden bahsederken ifade özgürlüğü bağlamında amir veya üste karşı gerçekleştirilen eleştirilerin akıbetine de değinmekte fayda vardır. Hangi ifadelerin eleştiri hakkı kapsamında kalacağı hangilerinin eleştiri sınırını aşarak suç teşkil edeceği noktasında karar verecek olan mahkemelerin karşılaşılan somut olaylarda ifade özgürlüğünün korunması bakımından hassas ve titiz davranmaları gerekmektedir. Mahkemelerin verdikleri kararlarda suç ile eleştiri hakkı arasındaki sınırı suç lehine olacak şekilde genişletmeleri, ifade özgürlüğünün zedelenmesine neden olacaktır.[453] Son olarak, AYM 2022 yılında verdiği bir kararında vazife esnasında üstlerinin ya da amirlerinin eylem veya işlemlerini eleştiren kolluk personeline disiplin cezası verilmesini öngören kanun maddesini iptal etmiştir.[454] Emniyet ve jandarma personeli hakkında disiplin cezası olmaktan çıkarılan amir veya üstü eleştiri hususunun asker şahsılar bakımından disiplin cezası ile cezalandırılmasının askerî disiplin, hiyerarşi ve mutlak itaatin korunması ve idamesi bakımından isabetli olduğu kanaatindeyiz.

---

[451] AYM, 04.06.2015 T. *Bekir Coşkun* kararı, 2014/12151, § 56. (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, E.T.: 06.03.2024)
[452] BİLGE, Selahattin Samet, s. 119.
[453] YILMAZLAR, Elif Gül, "Hakaret Suçu Bağlamında Eleştiri Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015, s. 64.
[454] AYM, 26.01.2022 T. 2021/22 E., 2022/6 K. (https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, E.T.: 02.03.2024)

3. Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Sınırın Aşılması

Amir veya üste hakaret suçunda kanun emrini ifa hukuka uygunluk nedeni, kamu görevi olarak nitelendirilen tanıklık gerçekleştirilirken bu esnada kullanılan ifadelerin bir amir veya üst hakkında yapılan olumsuz değerlendirmeler, ağır eleştiriler, kaba sözler ve somut bir olgu veya isnat içermesi hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilir. Fakat burada kanun emrini yerine getirenin kendisine tanınan hukuki çerçevenin dışına çıkması bireyin doğrudan şeref, onur ve haysiyetini hedef alan söylemleri hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılmasına neden olacaktır.

Amir veya üste hakaret suçunda fail konumunda bulunan ast veya maiyetin savunma hakkı ve dokunulmazlığı kapsamında ifade ettiği sözler, hukuka uygunluk nedeninin mevcut olması hasebiyle suç oluşturmaz. Ancak, fail tarafından savunma hakkı ve dokunulmazlığının hudutlarını aşan söz ve ifadelerde bulunulması durumunda amir veya üste hakaret suçunu oluşturabilir. Askeri Yargıtay konuya ilişkin bir kararında "*Verdiği savunma dilekçesinde; 'mensup olduğu askeri birliği kurtarılmış bölge, âmiri binbaşıyı da kurtarılmış bölge içinde kendi icat ettiği kanunları uygulayan bir çete mensubu' gibi gösterilmesi*" hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılmasından ötürü amire veya üste hakaret suçunu oluşturacağına karar vermiştir.[455] Nitekim Askeri Yargıtay'ın konuya ilişkin vermiş olduğu benzer yönde kararlar da mevcuttur.[456]

Hukuka uygunluk nedeni kapsamında yer alan şikâyet ve ihbar hakkının da yazılan dilekçe esnasında amir veya üstün haysiyetini, onurunu ve şerefini zedeleyecek olması, bunun yanı sıra askerî disiplin ve askerî itaati bozacak olması durumunda ihbar ve şikâyet hakkı hukuka uygunluk nedeninde sınırın aşıldığı söylenebilir. Böyle bir durumda amir veya üste karşı hakaret suçu oluşur. As. Yrg. bu konuda bir kararında "*sanığın yazdığı dilekçede kullandığı 'böyle komutanın emri altında çalışmaktan hicap duyarım' sözcüğü üstünü aşağılamak olup hakaret niteliğindedir.*" şeklinde karar vermiştir.[457] Bazı durumlarda

[455] As. Yrg. 4. D. 15.03.1988 T. 1988/198 E., 1988/183 K. (KOÇ, Cihan, s. 471.)
[456] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Sanığın, memuriyet nüfuzunu kötüye kullanmak suçundan dolayı yargılandığı sırada mahkemece tanık olarak dinlenen üstünün ifadesine karşı ne diyeceği sorulduğunda* '*kendisi komplocu biridir, birinci sicil üstü tarafından verilen sicili incelendiğinde bu durum anlaşılacaktır, tanık yalan söylüyor*' *şeklinde cevaplandırması*" hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması kabul edilmiştir. As. Yrg. 1. D. 09.11.1988 T. 1988/681 E., 1988/675 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 166.)
[457] As. Yrg. 2. D. 16.09.1987 T. 1987/464 E., 1987/455 K. (ÖZBAKAN, Hulusi, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 206.)

hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması suç oluşturmasının yanı sıra disiplin cezasına da neden olabilir.[458]

C. Kusurluluk

1. Genel Olarak

Bir suçun oluşması için yalnızca fiilin varlığı yetmemekte, fiilin yanı sıra iradenin de mevcut olması gerekmektedir. Fiilin iradi olma zorunluluğu, suçun manevi unsurunu meydana getirmektedir. Aslında psikolojik bir olgu olan suçun manevi unsuru, icrai veya ihmali davranışın bilinçli ve iradi olmasını gerektirmekte olup kast ve taksir şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[459] Suçun meydana gelebilmesi için fiilin kusurlu bulunması şarttır.

Kusurluluğa ilişkin doktrinde iki teori ortaya konulmaktadır. Bunlar, kusurluluğun psikolojik (tabiatçı) teorisi ve kusurluluğun normatif (kuralcı) teorisi olarak ayrılmaktadır. Geleneksel temellere dayanan psikolojik teoriye göre kusur, fail ile fiil arasındaki psişik bağdır. Normatif teoriye göre ise, failin hukuk normlarına uymama yönündeki kusurlu iradesi sebebiyle hukuk düzeni tarafından kınanması demektir.[460] Her iki teorinin de eksiklikleri mevcut olup kusurluluk için kanaatimizce en doğru tanım, suçun varlığı için aranan maddi fiile neden olan iradenin, ödeve aykırı davranışı olarak karşımıza çıkmaktadır.[461]

Kusurlu fiil kast ya da taksir olarak karşımıza çıkmakta olup kast ve taksirin varlığı için failin mutlaka isnat edilebilir olması zorunlu değildir. İsnat edilebilirlik, kusurluluğun bir unsuru ya da ön şartı olmadığından, suçla bağlantılı olarak değil faille bağlantılı bir kavramdır. Failin de fiilinden sorumlu tutulabilmesi ancak fiilinin şuurlu ve iradi olması

---

[458] As. Yrg. vermiş olduğu bir kararında "*Sanığın savunma olarak yazdığı 'adil değilsiniz, size güvenmiyorum, çünkü siz emir vermeyi bilmiyor veya böyle kasten davranıyorsunuz. Yapacağım vazifenin nasıl yapılacağına kanunun bana verdiği yetkiye dayanarak ancak ben karar verebilirim' şeklindeki sözleri; işlerini güçleştiren amirini eleştiri mahiyetinde ve savunma sadedinde kullanılmış olduğundan, eylem amire saygısızlık oluşturur.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 21.10.1999 T. 1999/182 E., 1999/187 K. (KOÇ, Cihan, s. 471.)

[459] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 258-259.

[460] DEMİRBAŞ, Timur, s. 391-392.

[461] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 262.

şartına bağlıdır. İradesinden kaynaklanmayan bir fiilden dolayı failin sorumlu tutulması imkânsızdır.[462]

Kusurluluğun temel tezahürü kast iken, taksir istisnai bir kusurluluktur. Taksir kavramı, Arapça kökenli olup, bir işi eksik yapma, bir şeyi yapabilirken çekinip yapmama gibi anlamları mevcuttur. [463] Taksir, TCK md. 22/2'de "*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir.*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Amir veya üste hakaret suçu taksirle işlenemez. [464] Taksirli sorumluluktan bahsedebilmek için gerekli unsurlar şu şekilde sıralamak mümkündür: Taksirle işlenebilen bir suçun varlığı, fiilin iradi olması ve neticenin istenilmemesi, davranış kurallarının ihlali, neticenin öngörülebilir olması ve hareket ile sonuç arasında illiyet bağının mevcut olmasıdır.[465]

TCK'nın 22/1 maddesi uyarınca "*Taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır.*" hükmü yer almaktadır. Buna göre, bir suçun taksirli halinden sorumluluk ancak bahse konu suçun taksirle işlenebileceği hususu kanunda açıkça düzenlenmişse mümkün olacaktır. Çalışma konumuz olan amir veya üste hakaret suçuna ilişkin olarak AsCK'da suçun taksirle işlenebileceği hususunda herhangi bir açık hüküm bulunmaması sebebiyle anılan suç taksirle işlenemeyecektir. Suçun taksirle işlenmesinin mümkün olmaması nedeniyle taksir konusunu burada bahsetmekle yetineceğiz.

---

[462] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 265-266.
[463] DEMİRBAŞ, Timur, 414; İÇEL, Kayıhan, *Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1967, s. 22.
[464] TCK'da yer alan hakaret suçuna ilişkin olarak; doktrinde genel kabul gören görüş, suçun taksirle işlenemeyeceği şeklindedir. Aksi görüşteki ERMAN'a göre, iki halde hakaret suçu taksirle işlenebilir. Bunlardan birincisi, failin gerçekleştirdiği hareketin sövme ya da hakaret ifade ettiğini bilmemesi durumudur. İkinci hâlde ise, failin ihtilat etmek istediği kimseler haricinde başka kişilerin de isnadı öğrenmiş olmaları ya da ihtilat ettiği kimselerin failin rızası dışında isnadı başka kimselere yayması durumudur. (ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 179-180.)
[465] MEŞİNCİ, Mert, "Emre İtaatsizlikte Israr Suçu", Başkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 69-70.

2. Kast

Kusurluluğun temel görünüşü kasttır. Amire veya üste hakaret suçu kasten işlenebilen bir suçtur, taksirle işlenmesi mümkün değildir. Kast, TCK md. 21/1'de "*Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.*" şeklinde tanımlanmaktadır. Suç teşkil eden bir fiilin gerçekleştirilebilmesi için bilinmesi ve istenmesi gereklidir.[466] Kast kavramı, doğrudan kast şeklinde karşımıza çıkabileceği gibi olası kast olarak da çıkabilmektedir.

Amire veya üste hakaret suçu, doğrudan kast ile işlenebilen bir suçtur. Ast veya maiyet konumundakilerin amir veya üstlerine karşı bilerek ve isteyerek sövme ve hakaret fiilini gerçekleştirmesi gerekir.

Amire veya üste hakaret suçunun olası kast ile işlenmesi kanaatimizce mümkün değildir. Olası kast, TCK md. 21/2'de "*Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde olası kast vardır.*" şeklinde ifade edilmektedir. Öğretide yer alan bir görüşe göre fail, belli bir amaca yönelik gerçekleştirdiği fiilin neticesini doğrudan istemese bile gerçekleşmesini göze alıyorsa olası kastın varlığından söz edilir.[467] Amir veya üste hakaret suçu sırf hareket suçu olduğundan hareketin gerçekleştirilmesi ile herhangi bir neticenin meydana gelmesi beklenmeksizin suç tamamlanmış olacaktır. Neticesiz suç olarak nitelendirilen sövme ve hakaret fiillerinin olası kastla işlenmesi mümkün değildir. Yargıtay bu konuda vermiş olduğu bir kararında "*Hakaret suçunun, neticesi harekete bitişik şekli suçlardan olması, suç kastının varlığı için eylemin iradi olarak gerçekleştirilmesinin yeterli olması ve kanunda öngörülen neticenin hareketin gerçekleşmesi ile zorunlu olarak doğması nedeniyle, olası kast ile işlenemeyecek suçlardan olduğu gözetilmeden…*" şeklinde karar vererek sövme ve hakaret içeren suçların olası kast ile işlenemeyeceğine hükmetmiştir.[468] Biz de Yargıtay'ın hakaret suçunun olası kastla işlenemeyeceği yönündeki görüşüne katılmaktayız. Şöyle ki, AsCK md. 85'te düzenlenen amir veya üste hakaret suçu neticesiz suç olduğundan fiilin gerçekleşmesi ile suç tamamlanacak, amir veya üstün şeref, onur ve haysiyetinin zedelenip zedelenmeyeceği, askerî disiplin ve askerî itaatin zarar görüp görmeyeceği araştırılmayacaktır. Neticesiz

[466] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 156.
[467] MEŞİNCİ, Mert, s. 71.
[468] Yargıtay 2. C. D. 08.02.2012 T. 2012/3647 E., 2012/2455 K. (BİLGE, Selahattin Samet, s. 151.)

suçlarda ayrıca bir sonucun doğması beklenmeyeceğinden bu suçlar olası kast ile işlenemez. DEĞİRMENCİ'ye göre söylediği sözlerin amir veya üstün şeref, onur ve saygınlığını zedeleyeceğini veya hakaret ya da sövme eylemini gerçekleştirdiği kişinin amiri veya üstü olduğunu öngören kişi olası kast ile hareket etmiş olacaktır.[469] Buna göre, örneğin, karargâha gelen bir astın karargâh içerisinde yan odada komutanın var olabileceğini öngördüğü fakat makamında olup olmadığını bilmediği hallerde komutanı hedef alan hakaret veya sövme içeren hareketleri gerçekleştirmesi durumunda suç olası kastla işlenmiş olacaktır. Fakat biz bu görüşe katılmamaktayız. Amir veya üste karşı hakaret suçu sırf hareket suçu olması nedeniyle fail tarafından sövme veya hakaret içeren sözlerin telaffuz edilmesiyle birlikte zaten suç tamamlanmış olacaktır.

Amir veya üste hakaret suçu genel kast ile işlenebilen bir suçtur. Kanunun suç olarak tanımladığı fiilin salt bilinmesi ve istenmesi durumunda genel kasttan bahsedilir. Bunun aksine, kanunun genel kastın yanında suçun meydana gelmesi için, ayrıca failin belli bir amaç uğruna hareket etmesini emretmesi halinde özel kastın varlığından bahsedilebilir. Amir veya üste hakaret suçunun oluşması bakımından genel kastın yeterli olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, bu suçta özel kastın varlığının aranması durumunda her somut olayda ayrıca saikin tespiti çabasına girişilmesi gerekir ki bunun imkânsız olduğu düşünülmektedir. Eğer bu suçta failde özel kast aranırsa, hakaret ve sövme hareketlerinin etki sahası çok daralacak, tahkir amacıyla hareket etmeyen astlar cezalandırılması mümkün olmayacak, böyle bir durumda da korunan hukuki değerler bakımından büyük tehlike meydana gelecektir. Bu nedenle amir veya üste hakaret suçunda saik hakkında bir araştırma yapılmaksızın, olayda genel kastın varlığı yeterlidir.[470]

Kast konusunda değinmemiz gereken bir başka husus ise amir veya üste bilerek ve isteyerek hakaret edilmesi halinde failin kastından dolayı cezalandırılacağı şüphesizdir. Failin, en geç fiili işlediği sırada, muhatap aldığı kişinin kendi amiri veya üstü olduğunu bilmesi gerekmektedir. Sövme ve hakaret içeren fiillerin, fail tarafından mağdurun üst veya amir olduğunu bilmeden işlenmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda TCK md.125 vd. düzenlenen hakaret suçu söz konusu olacaktır.[471]

[469] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 348.
[470] ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 182.
[471] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 95.

Amir veya üste hakaret suçu kasten işlenebilen bir suç olduğundan bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmeyen davranışlar bu suçu oluşturmayacaktır. Nitekim Askeri Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında "*Üstün ismi kullanılarak kendisine yapılan aşırılığa kaçmış şaka sırasında sanığın üstünün ismini zikrederek sarf ettiği küfürlü sözler, hakaret kastı bulunmadığından üste hakaret suçunu oluşturmaz*." şeklinde karar vermiştir.[472]

3. Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Nedenler

a. Fiil ile Faili Arasındaki Psişik-Manevi Bağı Kaldıran Haller

Failin fiilinin iradi olması, istisnası olmayan temel bir kuraldır. Failin fiilinin iradi olması ifadesinden anlaşılması gereken, fail ile fiili arasında manevi/psişik bir bağın var olduğudur. Bu psişik bağın yokluğu durumunda fiilin iradi olduğundan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Fiil ile fail arasındaki psişik bağın yokluğu demek, kastın ve taksirin de olmaması demektir. Buradan hareketle ifade etmek isteriz ki, faille fiili arasında bulunması gereken psişik bağı ortadan kaldıran sebepler, aslında fiilin iradiliğini ortadan kaldıran sebeplerdir.[473]

Fail ile fiili arasındaki psişik bağı kaldıran nedenler; kendinde olmama, mücbir sebep ve maddi cebir halleridir.

i. Kendinde Olmama

Fail tarafından gerçekleştirilen hareket ister icra yoluyla ister ihmal yoluyla gerçekleştirilmiş olsun, tam bir bilincini kaybetme halinde (uyurgezerlik, felç, hipnoz vb.) meydana gelmişse, bir ceza sorumluluğunu doğurmayacaktır. Burada bahsedilen tam bir bilinç kaybı kişinin akıl hastalığını ifade etmemektedir. Bu sebeple, hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanması mümkün değildir.

Askeri Yargıtay vermiş olduğu bir kararında "*sanığın, koğuşta kendisine kalkmasını söyleyen kişinin, kendisini uyandırmaya gelen arkadaşlarından biri olduğunu zannettiğini*

[472] As. Yrg. 1. D. 09.06.2004 T. 2004/629 E., 2004/627 K. (KOÇ, Cihan, s. 473.)
[473] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 310.

nöbetçi astsubayını görmediğini rahatsız olduğu için Mustafa Astsubayı sesinden de çıkaramadığına ilişkin savunmasının aksinin her türlü kuşkudan olacak biçimde ortaya konulması mümkün olmadığından, sanık erin, hakaret ettiği kişinin, nöbetçi astsubayı olduğunu bilmediğine ilişkin savunmasına itibar edilerek, iddianamede yazılı hakaret teşkil eden sözlerini bölükten, arkadaşlarından birine karşı söylediğinin, buna göre eyleminin mülga 765 sayılı TCK'nın 482,5237 sayılı yeni TCK'nın 125'nci maddeleri kapsamına giren hakaret(sövme) suçunu oluşturacağının kabul edilmesi gerekir." şeklinde karar vermiştir.[474] Askeri Yargıtay'ın bu kararının isabetli olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, bu olayda, failin hakaret ettiğini biliyor olması fakat kime hakaret ettiğini bilmemesi nedeniyle burada bir bilinç yokluğu (kendinde olmama) halinden bahsedilemeyecektir. Bu sebeple anılan olayda suç oluşacak, fakat muhatap bilinmediğinden ötürü amir veya üste hakaret suçu değil, TCK md. 125 vd. düzenlenen hakaret suçu meydana gelecektir. Oysa ki, fail rahatsızlığı sebebiyle, gerçekleştirdiği fiili dahi bilemeyecek kadar tam bilinç kaybı halinde olsaydı bu durum işlediği sövme fiili ile fail arasındaki psişik bağı ortadan kaldıracağından dolayı failin ceza sorumluluğu doğmayacaktı.

AsCK'nın 46/2 md. uyarınca "*...hizmet esnasında yapılan suçlarda ihtiyari sarhoşluk cezayı hafifletemez.*" hükmü düzenlenmektedir. Örneğin; kendi rızası ve isteği ile alkol alan ast konumundaki asker şahsın amir veya üstüne karşı gerçekleştirdiği hakaret veya sövme içeren hareketlerinden dolayı fiilin iradiliği devam etmekte; fail ile fiili arasındaki psişik bağ kesilmemektedir. Bu sebeple, tam bilinç kaybı oluşsa dahi, kusurluluğu ortadan kaldıran kendinde olmama halinin varlığından bahsedilemeyecektir.

ii. Mücbir Sebep

Mücbir sebep kavramı ile bir kimseyi zorunlu ve önlenemez bir icra veya ihmal hareketini gerçekleştirmeye iten, harici her çeşit zorlama ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle mücbir sebep, kendisine direnmenin ve karşı koymanın imkânsız olduğu bir güçtür. Mücbir sebebin varlığı halinde kişi hareket etmemekte, kişi hareket ettirilmektedir.[475]

[474] As. Yrg. 3. D. 28.06.2005 T. 2005/803 E., 2005/794 K. (KOÇ, Cihan, s. 474.)
[475] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 311.

Amir veya üste hakaret suçu, amir veya üstün şeref, onur ve saygınlığına karşı saldırı şeklinde gerçekleştiğinden dolayı bu suç tipinde mücbir sebep hükümlerinin uygulanma olasılığı çok azdır. Örneğin, gök gürültüsü esnasında ani bir tepkiyle amire karşı ifade edilen "*ananı s…yim*" şeklindeki hakaret fiilinin mücbir sebep kapsamında değerlendirilebileceği görüşündeyiz.

iii. Maddi Cebir

Maddi cebir, fail ile fiili arasındaki manevi bağı kaldıran nedenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada maddi cebir ile mücbir sebebin birbirinden farklı şekilde ortaya çıktığından bahsetmek gerekir. Maddi cebir, insan fiilinden kaynaklanan bir davranış sonucu ortaya çıkarken mücbir sebep genellikle doğadan kaynaklanan nedenlerdir.[476]

Maddi cebre zorlanan kişi kendisini buna zorlayan kişinin basit bir aracı konumunda olduğundan iradesinin eseri olmayan bu fiilden ötürü sorumlu tutulması mümkün değildir. Bir kimsenin maddi cebir kullanılmak suretiyle bir suçu işlemeye zorlanmış olması durumunda, bu kimse bir suç işlerse, suçu gerçekleştiren kişi araç olarak kullanıldığından cezalandırılmayacak, onu cebir yoluyla suç işlemeye zorlayan kişi, gerçekleştirilen fiilden ötürü cezalandırılacaktır.[477]

b. Hata

Hata, genel olarak, kişinin tasavvuru, zihninden geçenler ile gerçeklerin birbirine uymamasını ifade etmektedir.[478] Hata; yanlış, yanılgı, yanlışlık anlamlarına gelmektedir.[479] Hata bilmemek veya yanlış bilmek şeklinde de ifade edilebilir.[480]

Hata kastı da taksiri de ortadan kaldırmaktadır. İradeyi sakatlayan hata, hem suçu oluşturan fiilin bir unsuru üzerinde olabileceği gibi, bir davranış normu, hukuki bir kural

[476] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 311.
[477] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 357.
[478] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 254.
[479] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 312.
[480] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 437.

üzerinde de olabilir. Buradan hareketle, hata, fiili hata ve hukuki hata olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.[481]

Hukuki hata, bir fiilin suç teşkil ettiğinin bilinmemesi veya bir hukuk kuralının yanlış yorumlanmasıdır.[482] TCK'nın 4'üncü maddesinde yer alan "*ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz.*" hükmü gereğince, genel kural olarak failin hukuki hataya düşmesi halinde bu hatasından yararlanamayacağı ifade edilmektedir. Ancak TCK md. 30/4 hükmü gereğince, "*işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.*" hükmü ile kanunları bilmemenin mazeret sayılmayacağı kuralına istisna getirilmiştir.[483]

Hatanın kaçınılmaz nitelikte bir hata olup olmaması, kuşkusuz failin kişisel durumuna, içinde hareket ettiği somut koşullara göre değerlendirilecektir. Fail, fiilini gerçekleştirirken kimseye bir zarar vermediği, başkaları bakımından bir tehlike yaratmadığı inancıyla hareket etmiş olmalıdır. Böyle bir durumda failin düştüğü hukuki hata mazur görülecektir.[484]

Fiili hata ise, suçun var olması için gereken unsurlardan biri ya da birkaçına ilişkin hatadır. Bu sebeple esaslı hata şeklinde de adlandırılmaktadır. Fiili hata suçu meydana getiren zorunlu unsurlardan birinin bilinmemesi sonucunu doğurduğundan kastı ortadan kaldırır. Kastın ortadan kalkmış olması her zaman sorumluluktan kurtulmuş olmayı sağlamaz. Şöyle ki eğer fiili hata dikkat ve tedbir sonucunda önlenmesi mümkün bir hata ise kusurlu hatadan bahsedilir. Bu durumda kusurlu olan hatanın mazur görülmesi söz konusu olmayacaktır. Ancak, bunların haricindeki nedenlerden kaynaklanan hata kusursuzdur. Bu durumda hata esaslı hata sayılır ve ceza sorumluluğu ortadan kalkar. Fiile ilişkin hata mazur görülebilecek bir hata değilse yani diğer bir ifadeyle fail hataya düşmekte kusurlu ise kanunun fiili taksirli suç olarak öngördüğü durumlarda taksirli davranıştan sorumlu olur.[485]

AsCK, hizmet esnası ve hizmete ilişkin muamele kavramlarının tespiti hususunu yargı kararlarına bırakmıştır. Dolayısıyla amir veya üste hakaret suçunun hizmet esnasında ya da

[481] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 313.
[482] SOYER GÜLEÇ, Sesim, "Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılgısı (M. 30/4)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, Y. 2008, s. 61.
[483] MEŞİNCİ, Mert, s. 78.
[484] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 315-316.
[485] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 316.

hizmete ilişkin bir muameleden dolayı işlenmesinde düşülebilecek hata hallerinin, mahkemeler tarafından her somut olay için ayrıca değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

c. Manevi Cebir ve İstenemezlik İlkesi

Maddi cebir ile manevi cebir her ne kadar kanun koyucu tarafından aynı kavram olarak değerlendirilse de aradaki en temel fark, manevi cebir, fail ile fiili arasındaki psişik bağı kesmediğinden bu durumda fiilin iradiliği sürmektedir. Failin suç işlemek yerine, maruz kaldığı tehdit veya korkuya direnme seçeneği her zaman bulunmaktadır. Fail, kendisini korkutan ya da tehdit eden kişinin mutlak egemenliği altında olmayıp sınırlı da olsa bir seçim hakkı mevcuttur. [486]

İstenemezlik ilkesi, kişinin içerisinde bulunduğu mevcut koşullar göz önüne alındığında, gerçekleştirmiş olduğu hareketin dışında başka bir davranışın kendisinden beklenememesi ve istenememesi olarak tanımlanabilir.

İstenemezlik ilkesi, yalnızca TCK md. 28'de düzenlenen şekilde bir kişiden kaynaklanan manevi cebirle sınırlı değildir, failin fiilinin oluşumu üzerine etki eden olağan dışı her şey istenemezlik ilkesi kapsamındadır.[487] İstenemezlik ilkesinin manevi cebre göre daha geniş bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

Manevi cebir ve istenemezlik ilkesi kapsamında kusurluluğun ortadan kaldırılması veya azaltılması halini AsCK'nın 46'ncı md. bakımından değerlendirecek olursak; AsCK'nın 46/1'inci maddesine göre "*vazife ve hizmette şahsi tehlike korkusu cezayı hafifletmez.*" hükmüne yer vermektedir. Madde metninden yola çıkarak vazife ve hizmette şahsi tehlike korkusunun cezanın belirlenmesinde hafifletici neden sayılmayacağı hüküm altına alınmaktadır. İstenemezlik ilkesi kapsamında bir asker şahıs kendisinden beklenebilecek tehdit veya korkutmaya dayanabilme sınırının her somut olayda ayrı şekilde tespiti gerekecektir.

[486] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 320.
[487] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 321.

Amir veya üste hakaret suçunda manevi cebir sebebiyle amir veya üste karşı gerçekleştirilen, örneğin üçüncü bir kişi tarafından kendisine silah doğrultulan astın, amiri konumdaki Teğmen (A)'ya karşı işlemeye zorlandığı sövme fiili sonucunda, fail ile fiili arasındaki psişik bağ ortadan kalkmayacaktır böyle bir durumda asta verilecek ceza hafifletilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ, ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ, SUÇU ETKİLEYEN HALLER, MUHAKEME VE YAPTIRIM

I. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ

A. Suçun Hizmet Esnasında veya Hizmete İlişkin Muameleden Dolayı İşlenmesi

Amir ve üste hakaret suçunun hizmet esnasında veya hizmete ilişkin muameleden dolayı işlenmesi suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâli olarak düzenlenmektedir. Bu nitelikli unsura, 1632 sayılı AsCK'nın 85/1 maddesinde, amir veya üste sövme fiilini düzenleyen ilk cümleye müteakip ikinci cümlede yer verilmektedir. Bu nitelikli halin yalnızca amir veya üste karşı sövme fiiline ilişkin olduğu kanaatindeyiz. Madde-i mahsusa tayini suretiyle gerçekleşen hakaret fiili için ise bu nitelikli hal uygulanamayacaktır. Şöyle ki, kanun koyucu AsCK md.85/1'in ilk cümlesinde sövme fiilini cezalandırırken, aynı fıkranın ikinci cümlesinde sövme fiilinin hizmet esnasında ya da hizmete ilişkin muameleden dolayı işlenmesini daha ağır cezalandırmaktadır. Bu nitelikli hâle birinci fıkrada yer verilmesi ve madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaretin ikinci fıkrada ayrı bir fiil olarak düzenlenmesi nedeniyle madde-i mahsusa suretiyle hakaret fiilinde bu nitelikli halin uygulama alanı olmadığı düşüncesindeyiz. Aynı zamanda, bu nitelikli hal için öngörülen cezanın ikinci fıkrada yer alan madde-i mahsusa tayini suretiyle hakarete verilecek cezanın sınırları içinde kalması bu nitelikli halin cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak ele alınmasına engel teşkil edecektir.

Amir veya üste hakaret suçunda "hizmet esnası" tabirinden suçun meydana geldiği anda amir veya üst tarafından belirli, somut bir askerî hizmetin yapılmakta olması anlaşılmaktadır. Hizmet kavramı mesai saatleri ile sınırlı olarak düşünülmemeli, her somut olaya göre hizmet halinin varlığının tespiti gerekmektedir. Amir veya üste hakaret suçunda fiil hizmet hali ile sınırlıdır. Yani hizmet sona ermeden önce fiil gerçekleştirilmiş olmalıdır. Hizmet sona erdikten sonra, fiil gerçekleştirilirse artık hizmet esnasında hakaretten bahsedilmesi mümkün değildir.[488]

[488] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 290.

Amir veya üste hakaret suçunda "hizmete müteallik muamele" kavramı ele alınırken hizmet kavramını, somut, bilinen, belirli bir görev şeklinde dar anlamda ele almak ve yorumlamak gerekmektedir.[489] Hizmete ilişkin muameleden dolayı amir veya üste sövmeden bahsedebilmek için failin amir veya üst tarafından icra edilen bir hizmet sebebiyle ona sövmesi gerekmektedir.[490] Hizmete ilişkin bir muameleden dolayı amir veya üstüne hakaret eden sanığın artık kendisinin hizmet halinde olması aranmayacaktır.[491] Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için, vazifenin ifası ile sövme teşkil eden fiil arasında nedensellik bağlantısının bulunması gereklidir.[492]

Amire veya üste hakaret suçunun, hizmet esnasında ya da hizmete ilişkin bir muameleden doğması durumunda suçun cezası artırılacaktır. Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için suçun, hizmet esnasında işlenip işlenmediği ya da hizmete ilişkin muameleden dolayı gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti büyük önem arz etmektedir. Askeri Yargıtay bu konuda vermiş olduğu bir kararında amir veya üste hakaret suçunun hizmet esnasında işlendiğinin kabulü için sadece üstün hizmet halinde bulunmasının yeterli olduğunu içtihat etmiştir.[493] Biz de bu görüşe katılmaktayız. Kanaatimizce, amir veya üste hakaret suçunda hizmet halinin mevcudiyetinden bahsedebilmek için, yalnızca amir veya üstün hizmet halinde bulunması yeterli olacaktır. Askeri Yargıtay'ın amir veya üste hakaret suçunda taraflardan birisinin hizmet halinde bulunmasının, hizmet halinin varlığı için yeterli gördüğü aksi yöndeki kararları da bulunmaktadır.[494] Biz bu kararlara katılmıyoruz. Şöyle ki, hizmet halinin tespiti bakımından taraflardan herhangi birinin hizmet halinde bulunmasının yeterli görülmesi, bu nitelikli halin uygulanma alanını ve kapsamını genişletecektir.

Askeri Yargıtay, suçun hizmet esnasında ya da hizmete ilişkin bir muameleden dolayı işlenip işlenmediğinin tespitini vermiş olduğu çeşitli kararlarla somutlaştırmaktadır. Bu kararlara göre, bir disiplin soruşturması esnasında savunma alınması istenen failin sırf bu sebeple gerçekleştirdiği sövme fiili hizmete ilişkin bir muameleden dolayı işlenmiş kabul

[489] As. Yrg. D. Krl. 17.01.2002 T. 2002/7 E., 2002/7 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 294.)
[490] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 290.
[491] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 153.
[492] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza,* s. 345-346.
[493] As. Yrg. 4. D. 04.12.1990 T. 1990/620 E., 1990/605 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)
[494] As. Yrg. D. Krl. 06.03.2014 T. 2014/10 E., 2014/13 K. (DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 294.)

edilmiştir.[495] Askeri Yargıtay tarafından, nöbet hizmetlerinden kaynaklanan ast-üst ve amir-maiyet ilişkilerinde de amir veya üste hakaret suçunun, hizmet esnasında ve hizmete müteallik bir muameleden dolayı vuku bulduğu içtihat edilmiştir.[496] Failin almış olduğu disiplin cezasına tepki olarak işlediği sövme hareketleri de hizmet esnasında veya hizmete ilişkin bir muameleden kaynaklı sayılmaktadır.[497] Yine Askeri Yargıtay, askerî sağlık hizmetlerinden kaynaklanan ast konumundaki hasta ve üst konumundaki doktor ilişkilerinde de amir veya üste hakaret suçunun hizmet esnasında gerçekleştiğini kabul etmektedir.[498]

Daha önce değindiğimiz üzere, TSK İç Hiz. K. md. 24 gereği, disipline ilişkin hususlarda her üstün disiplinsizliğe müdahale ile yükümlü kılındığı ve bu durumda amir kabul edilmesi nedeniyle böyle bir durumun varlığı halinde amir veya üste sövme fiilinin

---

[495] As.Yrg. konuya ilişkin verdiği bir kararında "*Sanığın kendisinden savunma isteyen amirine, sırf savunmasını almak istemesi sebebiyle hakaret ettiği anlaşıldığından, suçun hizmete ilişkin bir muameleden dolayı işlendiği kabul edilmelidir.*" As. Yrg. D. Krl. 28.03.2002 T. 2002/28 E., 2002/28 K. (KOÇ, Cihan, s. 472.)

[496] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda "*Gürültüyü duyan ve nöbetçi çavuş olması nedeniyle, hizmet esnasında bulunan mağdur J.Çvş. K.A.'nın olay yerine geldiği, neler olduğunu sorduğunda, sanığın* '*sen ne karışıyorsun lan, sen her boka ne nane oluyorsun, sen kimsin*' *dediği, böylece, sanığın hizmet esnasında bulunan ve disiplinin tesisi için olaya müdahale eden, J.Çvş. K.A.'ya karşı* '*sen ne karışıyorsun lan, sen her boka ne nane oluyorsun, sen kimsin*' *demek suretiyle onun onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek sözlerle hizmet esnasında ve hizmete müteallik muameleden dolayı üste hakaret suçunu işlediği anlaşılmaktadır.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 23.05.2007 T. 2007/1017 E., 2007/1014 K. (KOÇ, Cihan, s. 476.)

As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda "*Sanık Erin, üstü konumunda bulunan ve nöbet değişikliğini bildiren mağdur Çavuş'a sinkaflı küfür etmesi 85/1'inci maddesinin 2'nci cümlesi kapsamına giren hizmete müteallik bir muameleden dolayı üste hakaret suçunu oluşturur.*" şeklinde hüküm vermiştir. As. Yrg. 3. D. 16.04.2008 T. 2008/1098 E., 2008/1080 K. (KOÇ, Cihan, s. 477)

[497] As.Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda "*Sanığın, disiplinsizliği nedeniyle âmiri tarafından kendisine verilen yedi günlük oda hapsi cezasını nerede çekeceğini sorduğu âmirinden cevap alması üzerine yüksek sesle 'emredersiniz' dedikten sonra daha alçak sesle 'senin a...g...sk. edeyim' şeklindeki sözü*" hizmet esnasında ve hizmete müteallik muameleden ötürü işlenmiş sayılacaktır. As. Yrg. 1. D. 30.03.1988 T. 1988/299 E., 1988/291 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 154.)

[498] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda "*Dava konusu olayda sanığın, üstü durumunda olan Psikiyatri Uzmanı Tbp.Bnb.'ya yönelik olarak 'Ananızı, Allah'ınızı, Kitabınızı s.k. ederim' sözünü sarf ettiği ve bu sözle üstünün vakar ve haysiyetine saldırıda bulunup onu küçük düşürerek üste hakaret suçunu işlediğinin kabulünde isabet bulunmaktadır. Keza, sanığın bu sözleri kontrol muayenesinin yapıldığı esnada sarf etmesi nedeniyle, eylemin hizmet esnasında gerçekleştiğinin kabulü de isabetlidir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 16.04.2008 T. 2008/1205 E., 2008/1189 K. (KOÇ, Cihan, s. 477.)

As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir başka kararda ise "*Sanığın, hizmet hâli niteliğindeki sabah muayenesi kapsamında görüşmekte olduğu mağdura hitaben ve hakkındaki sağlık kurulu kararı nedeniyle 'terbiyesiz' ve 'yalancı' demek suretiyle, hizmet halinde ve hizmete ilişkin muameleden dolayı üste hakaret suçunu islediğinin kabulü ile yazılı olduğu şekilde mahkûmiyetine karar verilmesinde, hüküm tarihi itibarı ile usul ve esas yönlerinden herhangi bir isabetsizlik ve sanığın temyiz sebeplerinde haklılık bulunmamakla…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 3. D. 16.04.2008 T. 2008/1072 E., 2008/1060 K. (KOÇ, Cihan, s. 477.)

basit halinden değil, hizmet esnasında ya da hizmete müteallik muameleden dolayı gerçekleştiği kabul edilecek ve suçun nitelikli halinden ceza verilecektir.[499]

Son olarak, amir veya üstün haksız bir davranışı üzerine amir veya üste sövme fiilinin gerçekleştirilmesi halinde, bu durumun hizmet halini ortadan kaldıracağı ve failin böyle bir durumda AsCK md. 85/1'de düzenlenen amir veya üste sövme fiilinin basit haline göre cezalandırılacağı yönünde Askeri Yargıtay kararları mevcuttur.[500] Amir veya üstün verdiği emirlerin konusu suç teşkil eden bir emir olması durumunda Anayasa md. 137 gereği böyle bir emrin hiçbir surette yerine getirilmeyeceği, bu nedenle de hizmet hali söz konusu bulunmayacağından bu nitelikli halin uygulama alanı söz konusu olmayacaktır. Hukuka aykırı emir bakımından ise emrin yerine getirilip daha sonra şikâyet edilmesi öngörüldüğünden sövme fiili bakımından suçun hizmet esnasında veya hizmete ilişkin muameleden dolayı gerçekleşmesi nitelikli halinden cezalandırma mümkündür.

B. Suçun Umuma Teşhir Olunmuş Yazı, Resim veya Sair Neşir Vasıtalarıyla İşlenmesi

Amir veya üste hakaret suçunun düzenlendiği AsCK 85'inci maddenin, üçüncü fıkrasında kanun koyucu tarafından belirlenen iki farklı nitelikli halden ilki, amir veya üste hakaretin "*umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair neşir vasıtalarıyla*" işlenmiş olmasıdır.

---

[499] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda "*Yukarda açıklanan maddi vakıa kapsamında, sanık H.E.'nin kendisini disipline davet etmek üzere olay yerine gelen ve dışarı çıkmasını emreden Nöb.Sb.Bçvş. M.K.'ya karşı 'sen kimsin, bizi buradan kimse götüremez, git sana emir verenler gelsin, Allahsızlar, kitapsızlar, sinkaf ederim' şeklinde sözler sarf etmek suretiyle amirine karşı hakaret suçunu işlediği ve eylemin hizmete ilişkin bir muameleden dolayı gerçekleştirildiğinde kuşku olmayıp…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 28.12.2005 T. 2005/788 E., 2005/1355 K. (KOÇ, Cihan, s. 475.)

[500] As. Yrg. bu konuda verdiği bir kararında "*…Oluş şekli yukarıda açıklanan olayda, sanığın üstü olan ve Bölük Nöb.Çavuşu görevini ifa eden mağdur Çvş.C.U. un yetki hudutlarını aşarak 'burayı boşaltın lan' demesiyle 'Hizmet hali' dışına çıktığı, astı bulunan sanığa karşı küfürlü konuştuğu, böylece 'Hizmet hali' dışına çıktığından ve müsnet üste hakaret suçunu 'Hizmet Esnasında' işlediği söylenemeyeceğinden, sanığın üstü durumundaki Çvş.C.U.'a karşı sarf ettiği tanık beyanları ile sabit olan 'seni s...m' şeklindeki hakaret teşkil eden sözleri ile ASCK'nın 85/1'nci maddesinin (1)'nci cümlesinde düzenlenen 'Üste Hakaret' suçunu işlediği ve sanığın amiri olmadığı halde sanığın bu eyleminin üste hakaretin nitelikli hali olan 'Hizmet Esnasında Üste ve Amire Hakaret' suçu olarak vasıflandırılıp buna göre cezalandırılması yoluna gidilmesi isabetsiz bulunduğundan sanığın bu eylemine ilişkin mahkumiyet hükmünün suç vasfının tayinindeki isabetsizlikten dolayı bozulması gerekmiştir.*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 2. D. 06.07.2005 T. 2005/742 E., 2005/745 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 156.)

Amir veya üste karşı sövme ve hakaretin, herkesin alenen görebileceği şekilde yazı, resim veya diğer basın araçlarıyla gerçekleştirilmesi durumunda suçun cezası arttırılacaktır. AsCK md. 85'te TCK'da arandığı gibi aleniyet veya ihtilat unsurları aranmamakta, failin dışında herhangi bir kişinin bile sövme veya hakaret hareketlerinden haberdar olması, suçun basit halinin işlenmesi için yeterli olacaktır. Burada kanun koyucu bu nitelikli unsuru düzenlemekle kanaatimizce hakaret içeren ifadelerin resim, yazı, poster, ilan, basın ve yayın aracılığıyla aleni şekilde herkese ifşa edilmesi durumunu daha ağır şekilde cezalandırmak istemiştir.

Bu nitelikli halden bahsedebilmek için iki unsurun gerçekleşmesi gerekir. Bunlardan ilki, amir veya üste sövme ve hakaret içeren yazı ve resimlerin umuma teşhir olunmuş olma zorunluluğu vardır. Sözlük anlamına bakıldığında, "*umum*" kelimesi "*bütün; ahali*" anlamlarına gelmekte iken "*teşhir*" ise, "*gösterme; sergileme; herkese duyurma, dile düşürme*" anlamlarında kullanılmaktadır. [501] Bu tanımlardan hareketle umuma teşhir olunmuş yazı ve resim ifadelerinden amir veya üste hakaret ifadeleri içeren yazı ve resimlerin herkese duyurulması, gösterilmesi, sergilenmesi şartı olduğu sonucu çıkacaktır. Teşhir etmek, resim, yazı vb. şeyleri ahalinin farkına varacağı bir hale getirmektir. İkinci olarak da neşir vb. araçlarla işlenmiş olması zorunluluğundan bahsetmek gerekir. "*Neşir*" kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında, "*yayma, dağıtma, saçma; yayım*" ifadeleri karşımıza çıkmaktadır.[502] Neşir vasıtaları her türlü basın-yayın araçlarını ifade etmektedir.

Amir veya üste hakaret suçunun basılmış eserler, yayımlanmak üzere her türlü basım araçlarıyla baskısı yapılan veya çoğaltılan resim, poster, ilan, yazı ve haber ajanslarının yayınları aracılığıyla işlenmesi bahse konu nitelikli hal kapsamında değerlendirilecektir. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 2'nci md. uyarınca yayım kavramı, basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulması şeklinde ifade edilmektedir.

Amir veya üste karşı hakaret içeren yazı veya resmin failin kendi istek ve rızası dâhilinde şahsi egemenlik alanı dışına taşınmış olması[503], toplum tarafından bilinir olması gerekmektedir.

---

[501] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 01.11.2023)
[502] TDK Sözlük, (https://sozluk.gov.tr, E.T.: 01.11.2023)
[503] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*mektupla yapılan hakaretin suç teşkil etmesi için söz konusu mektubun ya alenen okunması veya mektubun sanığın irade ve ihtiyarı ile aleniyete intikal ettirilmesi gerekli*

C. Suçun Resmi Makamlara Verilip Üzerinde İşlem Yapılan Evrak İle İşlenmesi

AsCK md. 85/3'te yer verilen amir veya üste hakaret suçunun bir diğer nitelikli hali ise, suçun resmi makamlara verilip üzerinde işlem yapılan evrak ile işlenmesidir. Evrak üzerinde herhangi bir muamele yapılmamış olması halinde bu nitelikli halin meydana gelmesi mümkün olmayacaktır.[504]

Resmi bir evrakın üzerinde işlem yapılması ifadesinden anlaşılması gereken husus kanaatimizce, en azından bir kişinin bu evraka hâkim olup sövme veya hakaret içeren ifadelere vakıf olmasıdır. Doktrinde, TCK md. 125 vd. düzenlenen hakaret suçunda resmi bir evrakın üzerinde gerçekleştirilen hakaret ve sövme içeren ifadelerin suç teşkil etmesi için evraka en az üç kişinin vakıf olması gerekliliği aranmaktadır.[505] AsCK'da kanuni bir ihtilat şartı aranmadığından kanaatimizce amir veya üste hakaret içeren ifadenin resmi bir evrak üzerinde yer alması ve bunun en az bir kişi tarafından öğrenilmiş olması suçun nitelikli halinin meydana gelmesi için yeterli olacaktır.[506]

Bu nitelikli halin uygulanması iki koşulun varlığına bağlıdır. Aranan ilk koşul, sövme veya hakaret içeren ifadeleri barındıran evrak, işlem yapılmak üzere resmi makamlara verilmiş olmalıdır. Burada yer alan evrak tabirinden anlaşılması gereken resmi makamlara verilmiş olan her türlü yazılı belgedir. Resmi mercilere verilen her türlü dilekçe de bu kapsamdadır. İkinci koşul ise, bu evrak işlem görmüş olmak zorundadır. Evrakın işlem görmesi ifadesinden anlaşılması gereken evrakın muhatap alınan resmi makamın görevlileri tarafından okunmuş ve içeriğinin öğrenilmiş olması gerekmektedir.[507] Askeri Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, yalnızca askerî savcıya bir konu hakkında bilgi vermeyi amaçlayan özel mektubun üzerinde işlem yapılan evrak sayılamayacağını açıklamıştır.[508]

Asker şahısların ihbar ve şikâyet maksadıyla verdikleri yazılı dilekçelerin içerisinde yer alan; astın kendisine tanınan müsamaha sınırını aşmak suretiyle kullandığı ve amirin

---

olup, bölük komutanı tarafından sanığın elinden zorla alınarak açılıp okunan mektupta bu suçun unsurları yoktur." şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 07.11.1991 T. 1991/145 E., 1991/139 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)

[504] DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 346.

[505] ÖNDER, Ayhan, *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 234.

[506] BURUS, Feyyaz, s. 26.

[507] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 292.

[508] As. Yrg. D. Krl. 14.05.1987 T. 1987/104 E., 1987/93 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 158.)

veya üstün şeref, onur ve haysiyetine yönelik ifadeler amir veya üste hakaret suçunun nitelikli halini oluşturacaktır. Astlar tarafından resmi makama tevdi edilen yazılı şikâyet dilekçelerinde, amir veya üste yönelik olarak, hak ve yetkilerinin ihlal edilmediği bilinmesine rağmen, gerçek olmayan somut fiil veya olgu isnatları suretiyle hakaret içeren ifadeler kullanılırsa, hukuka uygunluk nedeni olan şikayet hakkının kullanılmasından faydalanılamayacaktır. Bu konu hukuka uygunluk nedenleri konusunda detaylı şekilde incelenmiştir.[509]

D. Ortak Nitelikli Haller

Suçun nitelikli halleri, ceza kanunlarında suçun temel halinden farklı şekilde düzenlenen ve suçun basit haline oranla daha ağır veya daha hafif cezayı gerektiren hallerdir.[510] Ortak nitelikli haller, askerî suçların tamamında uygulama alanı bulabilen ve şartların varlığı halinde ilgili suç tipinin kanunda öngörülen cezasını iki katına kadar artırabilen durumlardır.

Askerî bir suçun birden fazla (en az iki) kişi tarafından[511] herkesin gözü önünde birlikte işlenmesi hali AsCK md. 51-(C)'de, askerî suçların tamamında uygulanabilen genel bir nitelikli hal olarak kabul edilmektedir. Kanaatimizce bu artırım nedeni en az iki asker şahıs tarafından birlikte işlenmesi koşuluyla, amir veya üste hakaret suçunun aleni olarak işlenen ortak nitelikli halidir. Amir veya üste hakaret suçunda aleniyet unsuru aranmadığından böyle bir durumun varlığı halinde AsCK md. 51-(C)'de yer alan ortak nitelikli hal uygulanacaktır. Burada ayrıca belirtilmelidir ki aynı anda suç tipine özel öngörülmüş nitelikli haller ile AsCK md. 51'de yer alan genel ortak nitelikli hallerin mevcut olması halinde suç tipine özel nitelikli hale bakılması gerekmektedir.

AsCK md. 51-(A)'da düzenlenen ortak nitelikli hal gereği askerî suçların, astlarla birlikte bir suçu işlemek ya da astların bir suçuna iştirak etmek şeklinde gerçekleştirmesi halinde suçun cezasının ağırlaştırılması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Örneğin, Yarbay

---

[509] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 292.
[510] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Kanununda Düzenlenen Ortak Nitelikli Hâller", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, S. 100, Y. 2014, s. 25.
[511] Doktrinde kabul edilen görüşün aksine As.Yrg. bu konuda verdiği bir kararında "*...bu madde ve fıkraya göre cezanın arttırılabilmesi için, suçun en az 3 asker kişi tarafından toplu olarak ya da en az 2 asker kişi tarafından herkesin gözü önünde birlikte (iştirak halinde) işlenmesi gereklidir.*" şeklinde ifade etmektedir. As. Yrg. 1. D. 10.06.2009 T. 2009/1233 E., 2009/1229 K. (KOÇ, Cihan, s. 352.)

(A)'ya karşı amir veya üste hakaret suçunu birlikte işleyen astları Üsteğmen (B) ve Yüzbaşı (C) hakkındaki kovuşturmada Üsteğmen (B)'ye amir veya üste hakaret suçunun basit halinden ceza verilirken, Yüzbaşı (C)'ye ise amir veya üste hakaret suçunu astıyla birlikte işlemek ya da astının suçuna iştirak etmek nitelikli hali nedeniyle cezası artırılarak verilecektir.

II. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

A. Teşebbüs

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince, failin cezalandırılabilmesi için kanuni tarife uygun bir haksızlığı gerçekleştirmiş olması, yani suçun tamamlanması gerekmektedir.[512] İşte failin, suçun icrasına elverişli hareket ile başlayıp elinde olmayan sebeplerden ötürü icra hareketlerinin tamamlanamaması veya neticenin meydana getirilememesi durumu suça teşebbüs olarak adlandırılmaktadır.[513]

5237 sayılı TCK md. 35'te yer verilen "*Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.*" hükmü ile teşebbüsün kanuni tanımı yapılmış olup, 765 sayılı TCK döneminde yer alan eksik teşebbüs-tam teşebbüs ayrımı sonlandırılmıştır.

Teşebbüsü meydana getiren unsurları dört ana başlıkta toplayabiliriz. Bunlar, bir suç işleme kastının var olması, suçun icrasına başlanması, suçun icrasına elverişli hareketlerle başlanması ve elde olmayan nedenlerle suçun icrasının tamamlanamamasıdır.[514]

Teşebbüsün meydana gelmesi için öncelikle failin bir suç işleme kastının mevcudiyeti gerekmektedir. Buradan, suça teşebbüsün ancak doğrudan kastın mevcut olduğu hallerde gerçekleşebileceğini, dolaylı (olası) kast halinde ise teşebbüs hükümlerinden

[512] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 416.
[513] DEMİRBAŞ, Timur, s. 493.
[514] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 327-334.

bahsedilemeyeceğini anlamak gerekir. Bununla birlikte, taksirli suçlarda ve ihmali hareketle işlenen suçlarda da teşebbüs söz konusu olmayacaktır.[515]

Teşebbüsün meydana gelmesi için suçun icrasına başlanmış olması gerekir. Burada suça teşebbüsü hazırlık hareketleri ve icra hareketleri olarak ikiye ayırabiliriz. Bir suçun işlenmesine yönelik hazırlık hareketlerinin cezalandırılması mümkün değildir.[516] Suçun icrasına başlanması ise hazırlık hareketlerinin ardından icra hareketlerine geçilmesiyle söz konusu olacaktır.

Suçun icrasına elverişli hareketlerle başlanması teşebbüsün meydana gelmesi için gerekli unsurlardan biridir. Elverişli hareketler belirlenirken, genel ve soyut nitelikte değil tam aksine somut olarak, failin tüm davranışlarını, mağdurun durumunu, suçun işlendiği yer ve zamanı faiin fiiline ilişkin bilinen diğer tüm koşullar göz önüne alınarak, oluşa göre bir değerlendirme yapılmalıdır.[517]

Suça teşebbüs için gerekli son unsur ise, elde olmayan nedenlerle suçun icrasının tamamlanamaması halidir. Teşebbüsten bahsedebilmek için suçun tamamlanamaması gerekir.[518] Elde olmayan nedenlerden anlaşılması gereken, failin iradesi dışında gerçekleşen ve icranın tamamlanmasını engelleyen sebeplerdir. Hangi maksatla olursa olsun, fail kendi iradesi ile suçun icrasını tamamlamazsa burada teşebbüsten değil gönüllü vazgeçmeden bahsedilebilir.[519]

Hakaret ve sövme hareketleri ile gerçekleştirilebilen TCK md. 125 vd. düzenlenen hakaret suçu icrai hareket ile işlenebilen, ani ve neticesiz suç olduğundan kural olarak teşebbüs mümkün değildir. Benzer şekilde 1632 sayılı AsCK'da yer verilen hakaret suçu da sırf hareket suçu olduğundan kural olarak teşebbüs mümkün değildir. Amir veya üste hakaret suçu neticesiz bir suçtur. Hareketin icra edilmesi suçun meydana gelmesi için yeterli olup ayrıca bir hareket aranmadığından bu suça teşebbüs hükümlerinin uygulanması kural olarak mümkün değildir.

---

[515] AYDIN, Devrim, "Suça Teşebbüs", *AÜHF Dergisi,* C. 55, S. 1, 2006, s. 111.
[516] ÖZGENÇ, İzzet, s. 555.
[517] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 333.
[518] SÖZÜER, Adem, *Suça Teşebbüs*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994, s. 220.
[519] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 334.

Amir veya üste hakaret suçuna teşebbüs ancak sövme ve hakaret içeren icra hareketlerinin bölünebilmesi halinde mümkün olabilir.[520] Örneğin, amir veya üstüne karşı hakaret içeren bir mektubun mağdura ulaştırılmak üzere postaya verilmesi halinde mektup muhatabına ulaşamadan postadayken kaybolursa failin hareketi parçalara bölünebilmesi ve elinde olmayan imkânlar sebebiyle tamamlanamamış olması nedenlerinden ötürü amir veya üste hakaret suçu da teşebbüs halinde kaldığı kabul edilir. Askeri Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar da bu yöndedir.[521]

B. İştirak

Bir suçun tek bir kişi tarafından işlenmesi mümkün olduğu gibi birden fazla kişi tarafından da gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Kanunda suç olarak tanımlanmış fiili birden çok kişinin birlikte işlemesi durumunda iştirak kavramı karşımıza çıkacaktır.[522]

Suça iştirak hükümlerinden bahsedebilmek için gerekli olan bazı şartlar söz konusudur. Öncelikle, suçun meydana getirilmesine birden çok failin katılım göstermesi gerekmektedir. İkinci şart olarak, suçun en azından teşebbüs derecesinde gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Üçüncü şart ise, suça katılanların gerçekleştirdikleri hareketleriyle suçun oluşmasına nedensel katkıları bulunmalıdır. Son şart olarak suça katılanların ortaklık iradesinin varlığı gerekmektedir.[523]

Suç teşkil eden fiili gerçekleştiren kişiye suçlu ya da fail denmektedir.[524] Doktrinde faile ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. Fail kavramını geniş yorumlayan görüşe göre, bir

---

[520] GÜRDOĞAN, Özkan, s. 137.

[521] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*AsCK'nın 85'inci maddesinde düzenlenen üste hakaret suçunun sübutu için, hakaret oluşturan söz veya bu sözleri içeren yazının kişinin ihtiyarı ve iradesi ile muhatabının veya başka bir şahsın bilgisine ulaşması veya ulaşabilme imkânının doğmuş olması gerekmektedir. Henüz sanığın şahsi tasarruf alanında bulunduğu sırada ve her an vazgeçilip imha edilebilecek durumda iken, arzu ve iradesi dışında elinden alınarak yazının içeriğinin öğrenilmesi halinde suçun oluştuğunun kabulüne imkân yoktur.*" (As. Yrg. 1.D. 14.12.2012 T. 2012/4 E., 2012/4 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 352)
As. Yrg. vermiş olduğu bir kararında "*Mektupla yapılan hakaretin suç teşkil edebilmesi için söz konusu mektubun ya alenen okunması veya mektubun sanığın irade ve ihtiyarı ile aleniyete intikal ettirilmesi gerekli olup, bölük komutanı tarafından sanığın elinden zorla alınarak açıp okunan mektupta bu suçun unsurları yoktur.*" şeklinde hüküm vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 07.11.1991 T. 1991/145 E., 1991/139 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 168.)

[522] AYDIN, Devrim, *Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 130.

[523] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 348.

[524] DEMİRBAŞ, Timur, s. 526.

suçun kanuni tanımında yer alan fiili bizzat gerçekleştiren kişi ve suçun kanuni tanımında yer alan fiili bu kişi ile birlikte yapan kişiler suçun faili olarak ifade edilmektedir.[525] Sadece icra hareketlerini gerçekleştiren kişi fail değil, onda böyle bir iradeyi var eden, ona bir şekilde yardım eden kişi de faildir.[526] Doktrinde yer alan diğer görüş ise fail kavramını dar yorumlayan görüştür. Bu görüşe göre, kanunlarda tanımlanan suç tipini bizzat işleyen kişinin fail olduğu değerlendirilmekteyken haksızlığın gerçekleşmesine nedensel etkisi olan ve katkı sağlayan diğer kimseler ise faillik bakımından yetersizdir.[527] Her ne kadar TCK'nın sistematiği fail kavramını dar olarak yorumlamaktaysa da biz fail kavramını geniş yorumlayan görüşe katılmaktayız.

İştirak konusunda fail dışında azmettiren ve yardım eden kavramlarına da değinmek gerekir. Azmettirme, zihninde suç işleme düşüncesi olmayan bir kimsenin aklına kanunun suç saydığı belli bir fiilin işlenmesi fikrini sokmaktır. [528] TCK'nın 38'inci maddesine göre, "*Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır.*" hükmüne yer vermektedir. Yardım etmeden bahsedilecek olursa, suçu gerçekleştirmeye teşvik etmek, suç işleme kararını güçlendirmek veya fiilin işlenmesine müteakip yardımda bulunacağını vaat etmek de yardım etme kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca suçun nasıl işleneceği konusunda yol göstermek ya da fiilin icrasında kullanılan araçları temin etmek de yardım etme olarak nitelendirilmektedir. Yardım etme, suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak suçun gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Kanaatimizce, amir veya üste hakaret suç tipinde azmettirme ve yardım etme hükümlerinin uygulanması mümkündür. Örneğin, aklında amirine veya üstüne yönelik hakaret etme fikri olmayan bir astı buna azmettirmek mümkündür.[529] Yine bir başka örnek olarak, amire veya üste hakaret etmek için uygun fırsatı bir türlü bulamayan asta hakaret edebilmesi için amir veya üstünün cep telefonu numarasının verilmesi durumunda yardım eden sıfatıyla bu suça iştirak mümkündür.

Belli bir sıfata veya niteliğe sahip kişiler tarafından işlenebilen suçlar "özgü suç" olarak adlandırılmaktadır.[530] Yapılan tanıma göre, amir veya üste hakaret suçu özgü suç

[525] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 366.
[526] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 530.
[527] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan s. 449-450.
[528] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 369.
[529] BİLGE, Selahattin Samet, s. 173.
[530] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 562.

niteliği taşımaktadır. Şöyle ki, bu suçun faillerinin asker şahıs olmalarının yanı sıra failin mağdurun astı ya da maiyeti konumunda bulunması şartı da aranmaktadır.[531] Bu suçun faili olabilmek için AsCK md. 3 kapsamında sayılan asker şahıslardan olmak zorunludur. Ayrıca, suçun faili, üst veya amirin rütbe veya kıdem bakımından astı olmalıdır.

Özgü suçlara iştirak eden diğer kişiler, azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulacaktır. Bu nedenle amir veya üste hakaret suçuna iştirak, azmettirme ve yardım etme bakımından mümkündür.

C. İçtima

Askerî suçların içtimaı hususunda AsCK md. 43/1 hükmü gereği yapılan atıfla TCK'da yer alan suçların içtimaına ilişkin genel hükümlerin tatbik edileceği düzenlenmektedir. TCK'da kural olarak fiil sayısı kadar suçun meydana gelmesi ve suç sayısı kadar da cezanın oluşması söz konusudur.[532] Fakat bu durumun istisnaları bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima kavramlarıdır.

Amir veya üste hakaret suçunda failin, birden fazla amir ve üstü hakkında, her birini ayrı şekilde anarak ve hedef alarak gıyaplarında sövme veya hakaret içeren sözler söylemesi gerçek içtima kuralı gereği mağdur sayısınca amir ve üste hakaret suçunu oluşturur. Nitekim Askeri Yargıtay bu yönde vermiş olduğu bir kararında, "*Sanığın, bir arkadaşı ile konuşurken alay, tabur ve batarya komutanları hakkında, her birini ayrı ayrı anıp küfürlü sözler söylemesinin üç ayrı üste hakaret suçunu oluşturacağı*" şeklinde hüküm vermiştir.[533]

Amir veya üste hakaret suçunun başka suçlarla içtimaı mümkündür. Amir veya üste fiili taarruz suçu işlenirken bu esnada küfür edilmesi durumunda ayrıca amir veya üste hakaret suçundan da ayrıca hüküm kurulması gerekecektir.[534]

[531] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 150.
[532] ÖZGENÇ, İzzet, s. 666.
[533] As. Yrg. 4. D. 17.11.1999 T. 1999/763 E, 1999/760 K. (DURAN, Gökhan Yaşar, s. 169.)
[534] As. Yrg. 3. D. 18.05.1999 T. 1999/292 E.,1999/288 K. (KARDAŞ, Ümit; ÇINGI, Mehmet, s. 606.)

Burada gerçek içtima dışında suçların içtimaı konusu içerisinde bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima kavramları açıklanacak, amir veya üste hakaret suçu içerisinde uygulama alanı olup olmadığından bahsedilecektir.

Bileşik suç, her biri bağımsız suçları oluşturan fiillerin unsur olarak bir araya getirilerek tek fiil oluşturması ve yeni bir suçu meydana getirmesi veya bağımsız suçları oluşturan fiillerden birinin bir diğer suçun cezasının artırılmasını gerektiren nitelikli şeklini oluşturması halidir.[535] Amir veya üste hakaret suçu farklı fiillerin bir araya gelmesi sonucu oluşmadığından ve tek bir fiilden meydana geldiğinden kanaatimizce bileşik suç hükümlerinin AsCK md. 85 bakımından uygulanma alanı söz konusu değildir.

Zincirleme suç, bir suç işleme kararı kapsamında aynı suçun, aynı kişiye karşı değişik zamanlarda birden fazla işlenmesidir.[536] Zincirleme suçta zinciri meydana getiren her suç birbirinden bağımsızdır. Zincirleme suçun unsurları, suç işleme kararında birlik, aynı suçun birden fazla işlenmesi, değişik zamanlarda işlenmesi ve aynı kişiye karşı işlenmesidir.[537] Örneğin, rütbe veya kıdemce kendisinden üst konumunda bulunan Yüzbaşı (A)'ya ait odanın girişine ikişer gün ara ile üç defa sövme içeren kâğıtlar yapıştıran astın gerçekleştirdiği fiil zincirleme suç hükümleri kapsamında tek bir suç kabul edilecek ve ceza artırılacaktır.[538]

TCK'da zincirleme suç başlığı altında düzenlenen 43'üncü maddenin 2'nci fıkrasına göre "*Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır.*" ifadesi yer almaktadır. Böyle bir durumun varlığı halinde de TCK'da yer alan zincirleme suç hükümleri tatbik edilecektir. TCK md.43/1'de mağdurun aynı kişi olmaması durumunda zincirleme suçu kabul etmeyen kanun koyucu fiil tek ise mağdurun farklı kişiler olduğuna bakmaksızın birden çok suçu zincirleme suç kabul etmektedir. Kanun burada suç işleme kararında birlik unsurunu aramamaktadır. Fail, mağdur sayısına bakmaksızın tek bir fiille aynı suçu birden fazla kimseye karşı işlediğinde zincirleme suç hükümleri tatbik edilecektir.[539] Doktrinde bu durum ceza adaletine, hakkaniyete ve kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.[540]

[535] KOCA, Mahmut; ÜZÜLMEZ, İlhan, s. 563.
[536] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 570.
[537] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 381.
[538] DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", s. 102.
[539] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 383.
[540] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 383-384.

Amir veya üste hakaret suçunun zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür.[541] Nitekim, Askeri Yargıtay da vermiş olduğu bir içtihadında[542] "*Sanığın üstü bulunan iki astsubaya karşı bir anda sarf ettiği hakaret teşkil eden sözlerinde tek hakaret kastı vardır.*" şeklinde karar vererek TCK md. 43/2 hükümlerinin amir veya üste hakaret suçunda uygulama alanı bulabileceğine hükmetmiştir. TCK'nın 43/2 maddesi gereğince, aynı suç tek bir fiille birden fazla üste hakaret edilmesi durumunda, yalnızca bir suçun mevcut olduğu kabul edilmeli ve tek bir cezaya hükmolunmalı; ancak, verilecek ceza kanun gereği zincirleme suç hükümleri nedeniyle dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılmalıdır.

TCK md. 125/5'te yer verilen kurula karşı hakaret düzenlemesi, "*Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.*" şeklinde düzenlenerek hüküm altına alınmıştır.

AsCK md. 3'te sayılı asker şahıslardan olmayan sivil kişiler ya da asker şahıs olmasına rağmen ast ya da maiyet konumunda olmayan kişiler tarafından TSK'nın bir kuruluna görevi gereği gerçekleştirilen hakaret fiili TCK m.125/5 kapsamında değerlendirilir. Örneğin, Albay (A) tarafından, rütbe veya kıdem yönünden kendisinden ast konumda bulunan hastane sağlık kurulu üyeleri Tabip Yüzbaşı (B), Tabip Binbaşı (C) ve Tabip Üsteğmen (D)'ye yönelik olarak aynı anda ve tek bir fiille kurul halindeki birden fazla asker şahsa görevinden ötürü gerçekleştirilen hakaret eylemine ilişkin olarak TCK md. 125/5 hükümleri uygulanacaktır. Bir başka örnek vermek gerekirse, TSK muvazzaf subay temini kapsamında gerçekleştirilen sözlü mülakat esnasında henüz asker şahıs sayılmayan başvurucu aday tarafından aynı fiil ile kurulda yer alan subaylara hakaret edilirse; aynı suç tek bir fiil ile asker şahıs olmayan bir kişi tarafından gerçekleştirildiğinden TCK 125/5 md. hükümlerinin

---

[541] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*Olay günü Dz.Ütgm. V.'nin sanığa hitaben* '*sen dayı mısın? bizi mi döveceksin?*' *demesi üzerine sanığın bağırarak* '*ulan siz Allah mısınız?, ananızı avradınızı s...im, sizi ibneler*' *şeklinde sözler sarf ettiği konusunda kuşku olmadığı, sanığın üstü olan üç Üsteğmene yönelik olarak çoğul bir anlatımla bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak hakaret içeren sözleri aynı anda sarf etmek suretiyle zincirleme üste hakaret suçunu işlediği anlaşılmakta olup…*" karar verilmiştir. As. Yrg. 1. D. 14.03.2007 T. 2007/490 E, 2007/484 K. (KOÇ, Cihan, s. 326)
As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*Sanığın sarf ettiği* '*Hepinizin a...na koyayım. Genelkurmay Başkanının da bu Devletinde a...na koyayım*' *şeklindeki sözlerin görünürdeki muhatabı katılan olmakla birlikte sanık bu sözlerle aynı zamanda Genelkurmay Başkanına da hakaret etmiştir. Dolayısıyla sanığın eylemi basit üste hakaret suçunu değil, TCK'nın 43'üncü maddesi kapsamındaki düzenlemeye göre zincirleme üste hakaret suçunu oluşturduğundan…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. 1. D. 21.05.2014 T. 2014/524 E, 2014/523 K. (ÇELEN, Orhan, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, s. 965.)
[542] As. Yrg. 1. D. 29.09.1993 T. 1993/388 E, 1993/385 K. (KOÇ, Cihan, s. 470.)

uygulanması gerektiğine şüphe yoktur. Ancak hakaret fiilini işleyen fail asker bir şahıs ve ast konumunda ise, cezai sorumluluğunun TCK md. 125/5 hükümlerine göre değil, bu konuda eğer düzenleme varsa özel kanun olan AsCK'ya göre belirlenmesi uygun düşecektir. Fakat AsCK md. 85'te düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda TCK md. 125/5'teki düzenlemeye benzer şekilde kurul halinde çalışan asker şahıslara yönelik hakaretin cezalandırıldığı bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle kanaatimizce amir veya üste hakaret suçunun, birden fazla amir veya üst tarafından oluşan bir askerî heyete karşı işlenmesi halinde, failin gerçekleştirdiği fiil sövme suçu ise AsCK md. 85/1'de düzenlenen hizmet esnasında yahut hizmete müteallik bir muameleden dolayı işlenmiş nitelikli hali kabul edilecek, amir veya üste sövme suçunun nitelikli hali tek bir fiille birden fazla üste veya amire karşı gerçekleştirilmiş olacağından fail hakkında TCK md. 43/2 bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır.[543]Yine tek bir fiille birden fazla üste veya amire karşı madde-i mahsusa tayini suretiyle gerçekleşen hakaret suçunun söz konusu olması durumunda da TCK md. 43/2 gereği zincirleme suç hükümleri tatbik edilecektir.

Fikri içtima kavramı, failin tek bir fiili ile ceza kanununun aynı anda birden çok hükmünün ihlal etmesi, dolayısıyla birden çok suç işlemesi ve bu suçlardan sadece en ağırından dolayı cezalandırılmasını ifade etmektedir.[544] TCK md. 44'te fikri içtima, "*İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.*" şeklinde düzenlenmiştir.

Tek bir fiil ile hem amir veya üste hakaret suçu hem de emre itaatsizlikte ısrar suçu gibi farklı askerî suçların işlenmesi halinde fiilin tek olmasından ötürü fikri içtimanın var olduğu kabul edilmelidir. Örneğin, amirin verdiği emre karşı el hareketi yapan astın fiili, hem emre itaatsizlikte ısrar suçunu hem de amir veya üste hakaret suçunu oluştursa da bu durumda fikri içtima hükümleri uygulanarak sadece daha ağır cezayı öngören amir veya üste hakaret suçundan ceza verilecektir.[545]

[543] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 130.
[544] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 377.
[545] MEŞİNCİ, Mert, s. 110.

III. SUÇU ETKİLEYEN HALLER

A. Genel Olarak

Bir kısım beşeri hareketler, kanun koyucu tarafından zararlı ve tehlikeli görülerek kanunda suç olarak düzenlenmişken, bunların yalın hallerinin haricindeki bir kısım hareketler ise suçun varlığı için gerekli olmayan fakat yalnızca suçun ağırlığına etki eden durumları karşımıza çıkartmaktadır. Suçu etkileyen haller şeklinde ifade ettiğimiz, suçun ağırlığına etki eden bu durumlar, failin bir durumunu açıklayan isnat yeteneğini kaldıran ve azaltan nedenlerden ve cezalandırılabilme şartlarından farklıdır. Ayrıca suçu etkileyen haller, suçu çevreleyen ve suçun yalın hallerinin yanında suçun giydirilmiş hallerini ifade eden bir kavramdır.[546] Amir veya üste hakaret suçu bakımından suçu etkileyen hal olarak, haksız tahrikten bahsetmek isabetli olacaktır.

B. Haksız Tahrik

5237 sayılı TCK'nın 29'uncu maddesinde düzenlenen genel haksız tahrik hükümlerine göre, haksız bir eylemden kaynaklanan hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suçu gerçekleştiren failin cezasının hafifletilmesi öngörülmektedir. AsCK md. 92'nin TCK'nın 29. maddesine[547] yaptığı atıf gereğince amir veya üste hakaret suçunda da suçu etkileyen bir hal olarak haksız tahrikin varlığı halinde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilmesi söz konusu olacaktır. TCK md. 29'da düzenlenen haksız tahrik, suçu etkileyen bir hal ve indirim sebebi olarak düzenlenmekte iken, AsCK md. 92'de düzenlenen haksız tahrik, kanun koyucu tarafından tahdidi olarak sayılan suçlarla sınırlı olarak uygulama alanı bulabilecektir.[548]

---

[546] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 385.

[547] AsCK md. 92/1 hükmü "*Bir amir veya mafevk, askeri nizamlara ve askerlik kaidelerine mugayir muamelede bulunmak yahut makam ve mevkiinin salahiyetini tecavüz etmek suretleriyle madunu tahrik eyler ve madun bu tahrik sebebiyle 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90 ve 91 inci maddelerde yazılı suçlardan birini hemen yaparsa, Türk Ceza Kanununun elli birinci maddesine göre madunun cezası hafifletilir.*" şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, sayılan suçlar bakımından 765 sayılı TCK md. 51'e (5237 sayılı TCK md. 29'a) yapılan atıf gereğince haksız tahrik hükümleri, suçu etkileyen bir hal olarak AsCK md. 85'te düzenlenen amir veya üste hakaret suçunda uygulama alanı bulacaktır.

[548] BAŞBAĞ, Nuh, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Ufuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024, s. 58.

Haksız tahrikten bahsedebilmek için suçun mağdurunun hukuka aykırı bir fiilinin bulunması gerekmektedir. Bu fiilin suç teşkil etmesi gerekmez, fiilin haksızlığı yeterli görülmektedir. Ayrıca, fail uğradığı haksızlığın kendisinde yarattığı hiddet veya şiddetli elem nedeniyle fiili gerçekleştirmiş olmalıdır. Burada elem ancak öfkeye dönüşürse yani şiddetli hale gelirse, haksız tahrikten faydalanmak mümkün olacaktır.[549]

Amir ve üste hakaret suçu, amir veya üst konumundaki kimselerin ast ya da maiyetine karşı gerçekleştirdiği haksız bir fiiline tepki olarak işlenebilir. Böyle bir durumda failin suçu etkileyen hal olarak haksız tahrikten ötürü cezasının hafifletilmesi mümkündür. Askeri Yargıtay da konuya ilişkin vermiş olduğu kararlarda failin haksız tahrik indiriminden faydalandırılabileceğini öngörmektedir.[550]

5237 sayılı TCK md. 125 vd. yer alan hakaret suçunda kanun koyucu tarafından bu suça ilişkin özel haksız tahrik halleri öngörülmüştür. TCK'nın 129'uncu maddesinin 1'inci fıkrası gereği hakaret eyleminin "*haksız bir fiile tepki şeklinde işlenmesi*" durumunda ceza belirli oranda indirilebileceği gibi ceza verilmeyebilir. Hakaret suçuna ilişkin haksız bir fiile tepki olarak işlenmesi özel tahrik halinin varlığından bahsedebilmek için; tahrike neden olan haksız bir fiilin varlığı, tepki fiilinin hakaret suçu olması, tepki fiili ile haksız fiil arasında nedensellik bağı bulunması, hakaret suçunun haksız fiilin failine karşı işlenmesi şartlarının mevcudiyeti gerekmektedir.[551]

Amir veya üste sövme fiilinin AsCK md. 85/1'de düzenlenen nitelikli hali olan hizmet esnasında yahut hizmete müteallik bir muamele nedeniyle vuku bulduğunun kabulü, üst veya

---

[549] HAFIZOĞULLARI, Zeki; ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 387.

[550] As.Yrg. bir kararında "*Yapılan incelemede; 20.12.2002 tarihinde 1 inci Batarya personelinin Hava Savunma Taburu Spor Tesislerinde spor yaptığı sırada mağdur Astsb. Cvs. M.O.Ş. komutasındaki Füze Takımının da spor yapmak üzere ayni yere geldiği, iki birliğin birbirine karışmamasını temin amacıyla Astsb. M.'nin 1 inci Batarya personeline '*Lan Batarya sağa çekilin*' demesi üzerine Batarya personelinden olan sanığın '*Batarya seni sinkaf etsin*' diyerek üstü olan astsubaya hakaret ettiği ve böylece atılı suçu işlediği anlaşılmış olup; mağdurun sözlerinin hafif haksız tahrik teşkil ettiğinin kabulüyle yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesinde; usul, sübut, vasıf, takdir ve uygulama yönlerinden bir isabetsizlik görülmemiştir.*" şeklinde hüküm vermiştir. As. Yrg. 4. D.15.03.2004 T. 2005/363 E., 2005/361 K. (KOÇ, Cihan, s. 473.)
As. Yrg. konuya ilişkin bir başka kararında "*Yapılan değerlendirmeler sonucunda; sanık Ütğm. M.U.'nun 12.05.2006 tarihinde kendisini selam vermemesi nedeniyle uyaran ve bu esnada '*Yandaki astsubay görüyor da sen niye görmüyorsun kör müsün?*' şeklinde tenkit ve ikaz hudutları dışında küçültücü ifade kullanan Yzb. E.Ş.'ye 'Terbiyesiz' demek suretiyle haksız tahrik altında üste hakaret suçunu işlediği sonucuna varılmış…*" şeklinde karar vermiştir. As. Yrg. D. Krl.15.01.2009 T. 2009/12 E., 2009/5 K. (KOÇ, Cihan, s. 478.)

[551] ÇETİN, İbrahim, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s. 170-175.

amirin astı ya da maiyeti konumundakilere karşı hizmet ilişkisini yok edecek haksız bir eyleminin bulunmaması şartına bağlıdır. Aksi takdirde aradaki hizmet hali ortadan kalkacağından failin amir veya üste sövme fiilinin basit halinden dolayı cezalandırılır. Ancak bu durumun gerçekleşmesi haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir.[552] Burada verilecek ceza indirilebileceği gibi hiç ceza verilmemesi de mümkündür.

Hakaret suçuna ilişkin özel tahrik hallerinden bir diğeri ise TCK md. 129/2'de yer verilen düzenlemeye uyarınca, suçun "*kasten yaralama fiiline karşı işlenmesi*" halinde kişiye ceza verilmeyeceği hususudur.[553] Yargıtay bu konuda vermiş olduğu bir kararında hakaret suçunu kasten yaralama fiiline tepki olarak gerçekleştiren sanığa TCK md. 129/2 uyarınca "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı verilmesi gerekirken TCK md. 29/1'de yer alan genel haksız tahrik düzenlemesi uyarınca indirim yapılmasının bozmayı gerektirdiğine hükmetmiştir.[554] Kanaatimizce, Yargıtay'ın verdiği karar yerindedir. Ceza hukuku genel prensiplerinden olan sanığın lehine olan hükmün uygulanması gereği ceza verilmemesi cezada indirim yapılmasına göre sanığın daha lehine olacaktır.

Ayrıca bir diğer özel tahrik hali olarak, TCK md. 129/3'te "*karşılıklı hakaret*" durumunda cezanın indirim ya da cezasızlık nedeni teşkil edebileceği hüküm altına alınmıştır. Askeri Yargıtay da amir veya üst tarafından sarf edilen sövme veya hakaret içeren ifadelerin "aynen iade edilmesi" durumunda amir veya üste hakaret suçunun meydana

---

[552] As. Yrg. konuya ilişkin bir kararında "*Askeri Mahkemece, sanık ile mağdurun her ikisinin de eğitimde olmaları sebebiyle hizmet halinde oldukları ve mağdurun hizmet hâlini ortadan kaldıran bir davranışının olmadığı, böylece sanığın hizmet esnasında ve hizmete müteallik bir muameleden dolayı amire hakaret suçunu işlediği kabul edilerek mahkûmiyetine karar verilmiş ise de; sanığın Askeri Savcılık tarafından tespit edilen ifadesinde katılanın kendisine '...Sen sadrazamın sol taşağı mısın...?' dediğini belirttiği, savunma tanıklarının da sanığın savunmalarını doğrular şekilde beyanlarda bulundukları, yine A.C.G.'nin, ifadesinde katılanın sanığa hitaben 'Lan' dediğini beyan etmesi karşısında; katılanın, içtimaya çıkmayan sanığı askeri usul çerçevesinde ve kanuni sınırlar içerisinde kalarak uyarması gerekirken, hakaret niteliği taşıyan 'Sen sadrazamın sol taşağı mısın?' şeklinde sözlerle hitap ederek sanığa karşı keyfi davrandığı ve bulunduğu statüyü kötüye kullandığı, hizmet dışına çıktığı, mevzuata aykırı olarak tutum ve davranışta bulunduğu anlaşılmaktadır. Sanığın hakaret teşkil eden sözlerinden önce mağdur tarafından sarf edilen hakaret niteliğindeki sözle aralarındaki 'Hizmet' ilişkisinin sona erdiği, bu hâliyle sanığın eyleminin sadece amire hakaret suçuna vücut verdiği, sanık hakkında AsCK'nın 85/1 (1'inci cümle) kapsamında değerlendirme yapılması gerektiğinden mahkûmiyet hükmünün suç vasfı yönünden bozulmasına karar verilmiştir. (...) Ayrıca mağdur tarafından söylenen sözlerin sanık yönünden haksız tahrik teşkil etmesi nedeniyle sanık hakkında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmaması da hukuka aykırı olduğundan, mahkûmiyet hükmünün uygulama yönünden de bozulmasına karar verilmiştir.*" As. Yrg. 3. D. 09.09.2015 T. 2015/412 E., 2015/435 K. (KOÇ, Cihan, s. 486)

[553] ÇETİN, İbrahim, s. 176.

[554] Yrg. 1. C. D. 18.03.2021 T. 2021/4598 E., 2021/4471 K (https://www.kazancı.com.tr, E.T.: 27.12.2023)

geleceğine hükmetmiştir.[555] Kanaatimizce, burada suç gerçekleşecek fakat özel haksız tahrik hükümleri nedeniyle ceza belirli oranda indirilecek ya da ceza verilmeyecektir.

TCK md. 129'da yer verilen düzenlemeler, hakaret ve sövme fiillerine ilişkin özel haksız tahrik sebebi teşkil ettiğinden böyle bir durumun varlığı halinde TCK md. 29'da yer verilen genel haksız tahrik hükmünün uygulanması yoluna gidilemez.[556] TCK md. 129'da yer verilen özel tahrik hallerine her ne kadar AsCK'da yer verilmemişse de böyle bir durumun ortaya çıkması, haksız tahrik halinden ötürü ceza verilmemesi ya da verilecek cezada indirim yapılmasına engel teşkil etmeyecektir.[557]

IV. MUHAKEME

A. Genel Olarak

1632 sayılı AsCK'ya askerî suçların soruşturma ve kovuşturmasına ilişkin olarak 24.06.2021 tarih ve 7329 sayılı "Askerî Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birçok yeni düzenleme getirilmiştir.

Öncelikle AsCK Ek md. 11 gereği sırf askerî suçların neler olduğunu kanun koyucu tahdidi olarak sayma yoluna gitmiştir. Böylelikle, çalışma konumuz olan AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunun askerî suç türlerinden sırf askerî suç niteliğinde olduğu belirlenmiş olup suçun soruşturulması ve kovuşturulması usulleri diğer askerî suçların soruşturma ve kovuşturma usulü ile aynı olacaktır.

Ayrıca, AsCK Ek md. 18'de "*Askerî suçların soruşturması ve kovuşturmasına ilişkin olarak bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde 5271 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.*" şeklinde yer verilmektedir. Buna göre, amir veya üste hakaret suçunun ve diğer askerî suçların soruşturma ve kovuşturulmasına ilişkin kanunda boşluk bulunan hallerde CMK'nın genel hükümleri uygulanacaktır.

---

[555] As. Yrg. vermiş olduğu bir kararında "*üst veya amir tarafından sarf edilen sövme veya hakaret içeriği taşıyan sözlerin, ast tarafından* '*aynen iade edilmesi*' *eyleminin üst veya amire hakaret suçunu oluşturacağına*" hüküm vermiştir. As. Yrg. D. Krl. 28.03.2002 T. 2002/29 E., 2002/29 K. (KOÇ, Cihan, s. 472)
[556] BİLGE, Selahattin Samet, s. 166.
[557] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 133.

Ceza yargılamasında önödeme hem soruşturma evresinde hem de kovuşturma evresinde olmak üzere iki türlü karşımıza çıkmaktadır. Soruşturma evresindeki önödeme dava açılmasını önlemekte iken, kovuşturma evresindeki önödeme ise açılmış olan davayı düşürmektedir. Gerek soruşturma evresinde gerekse kovuşturma evresinde önödemenin uygulanabilmesi Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin takdirinde değildir.[558] Eğer kanunda aranan şartlar meydana gelmişse önödeme hükümlerinin uygulanması mecburidir. Cumhuriyet Savcısı, soruşturma evresinde fiilin önödeme hükümlerine tabi olan bir suç olduğunu, önödeme hükümlerinin uygulanmasına engel bir durumun var olmadığını, suçun meydana geldiğine ilişkin yeterli suç şüphesine ulaşıldığı ve gerekli diğer muhakeme koşullarının varlığı halinde şüpheliye önödeme ihtarı göndermek ve önödeme hükümlerini uygulamak zorundadır. [559] Aksi takdirde iddianamenin iadesi söz konusu olacaktır. Kovuşturmada ise suçun özel kanunlar gereğince doğrudan mahkemeye intikali, Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma evresinde önödeme hükümleri tatbik edilmeden kovuşturmaya geçilmiş olması ve kovuşturma evresinde fiilin hukuki niteliğinin değişmesi nedeniyle önödemeye tabi bir suç olduğunun tespiti hallerinde hâkim tarafından önödeme hükümleri uygulanmak zorundadır.[560]

AsCK Ek Madde 8'in son fıkrası gereğince, sırf askerî suçlarda ve hapis cezasının üst sınırı üç ayı geçen askerî suçlarda, önödemeye ilişkin hükümler uygulanamayacaktır. Buradan hareketle, amir veya üste hakaret suçunun niteliği gereği sırf askerî suç olması nedeniyle önödeme hükümlerinin bu suç tipine uygulanması mümkün değildir.

Uzlaştırma, fail ile mağdur arasında gerçekleştirilen anlaşma nedeniyle, ceza yargılaması faaliyetinin yapılmaması ya da başlamış olan yargılamanın bu anlaşma nedeniyle sonlandırılmasıdır. [561] Uzlaştırmanın maksadı önemsiz suçlardan dolayı yargılamadan kaçınmak ve bu yolla usul ekonomisini sağlamaktır. Uzlaştırma bir muhakeme şartıdır. Şöyle ki, uzlaştırma kapsamındaki suçlarda soruşturma evresinde uzlaştırmaya gidilmemesi iddianamenin iadesi sebebidir. Kovuşturmada ise uzlaştırma davanın düşmesi

[558] ERDİN, Selim, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme (TCK m.75)*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 128.
[559] ÖZBEK, Veli Özer; DOĞAN, Koray; BACAKSIZ, Pınar, s. 794.
[560] ERDİN, Selim, s. 133.
[561] YURTCAN, Erdener, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 962.

sonucunu doğuracaktır.[562] Uzlaştırma halinde de, ilgili suça ilişkin tazminat davası açılması mümkündür.[563]

5271 sayılı CMK'nın 253/2 maddesi gereğince soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan suçlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlar hakkında uzlaştırma hükümlerine başvurulabilmesi için, kanunda bu hususa ilişkin olarak açık bir düzenleme bulunması gerekmektedir.

CMK'nın 253'üncü maddesi gereğince düzenlenen uzlaştırma hükümleri bakımından AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçu değerlendirildiğinde, bu suç askerî suç niteliğinde olup askerî suçlar ise AsCK md.48 hükmü gereği soruşturulması ya da kovuşturulması şikâyete tabi değildir.

Şikâyete tabi olan TCK md. 125'te düzenlenen hakaret gibi suçlara ilişkin uzlaştırma yoluna başvurulmaksızın dava açılamayacak ya da yargılama yapılamayacaktır. Amir veya üste hakaret suçunun şikâyete tabi suçlardan olmaması ve AsCK'da da suçla ilgili uzlaştırma yapılabileceğine dair herhangi bir açık hükmün bulunmaması nedeniyle uzlaştırma müessesesinin bu suç tipinde tatbiki mümkün değildir.[564]

B. Soruşturma

AsCK md.48 gereğince askerî suçlar hakkında bir soruşturmanın başlatılması konuya ilişkin bir şikâyetin varlığına bağlı değildir. Fail hakkında herhangi bir şikayet olmasa dahi Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen soruşturma başlatılması gerekmektedir. Amir veya üste hakaret suçu da sırf askerî suç olma niteliği nedeniyle soruşturması şikâyete tabi olmayan suçlardandır.

7329 sayılı Kanun vasıtasıyla AsCK'ya getirilen Ek md. 13 ile yakalama ve tutuklamaya ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, asker bir şahsa

---

[562] AKBULUT, Berrin; AKSAN, Murat, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 30.
[563] AYM, 26.07.2023 T. 2023/43 E., 2023/141 K. sayılı kararı ile 5271 sayılı CMK md. 253/19'da yer alan yer alan "*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz...*" ibaresi iptal edilmiştir.
[564] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 174-175.

suç işlerken rastlanılması durumunda ya da suçüstü bir eylemden ötürü takip edilen asker şahsın kaçma ihtimalinin varlığı veya kimliğinin derhal tespitine imkân bulunmaması durumlarında asker şahıs, herkes tarafından geçici şekilde yakalanabilir. Burada kanun koyucu suçüstü halinde yakalamaya ilişkin olarak 5271 sayılı CMK ile aynı şekilde düzenleme yapmıştır. Suçüstü ve suçüstü sayılan yukarıdaki şartların mevcudiyeti durumunda yakalama yetkisi herkes tarafından kullanılabilir.

Yakalama emri ve tutuklama kararının düzenlenmesine ilişkin ise 5271 sayılı CMK hükümlerinden farklı bir düzenlemeye gidilmiştir. ASCK Ek Madde 13'ün 2'nci fıkrasında "*Tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, amiri, üstü, askerî karakol, nöbetçi, devriye, askerî inzibat ve kolluk görevlisi asker kişiyi yakalama yetkisine sahiptir.*" şeklinde bir düzenleme getirilmiştir.[565] Burada CMK'da asker kişilerin yakalanması ve tutuklanmasına ilişkin durumlarda Cumhuriyet savcısına derhâl başvurma imkânı olmayan hallerde kolluk görevlilerine tanınan yakalama yetkisinin ASCK'da kolluk görevlilerinin yanı sıra amir, üst, askerî karakol, nöbetçi, devriye, askerî inzibata da tanındığı görülmektedir.

Kişinin yakalanması durumunda AsCK Ek md. 13/3 gereğince yakalanan asker şahsa ilişkin Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek emri doğrultusunda işlem tesis edilir. Cumhuriyet savcısı, yakalanan kişiyi serbest bırakabileceği gibi adli kolluk makamlarına teslim edilmesine de karar verebilir.

Cumhuriyet savcısı, yakalanan şahsı salıvermez ise en yakın askerî inzibat karakoluna veya askerî makama ya da adli kolluk makamlarına teslimine karar verir. Suçun TCK'da İkinci Kitap, Dördüncü Kısımda düzenlenen "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar", "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar", "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" ile "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" başlıklı bölümlerinde tanımlanan suçlar ile 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu" kapsamında yer alan suçlardan

[565] CMK'nın 90/2 md. gereği "*Kolluk görevlileri, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler.*" şeklinde düzenlemektedir. (www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 08.11.2023)

olması durumunda, yakalanan kişi Cumhuriyet savcısının talimatı ile adli kolluk görevlilerine teslim edilir.

Subay ve astsubayların şüpheli sıfatıyla ifadesi bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınır. Burada diğer asker kişilerin ifade alınma usulüne ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu hususa ilişkin CMK'nın genel hükümleri uyarınca subay ve astsubay statüsü dışında kalan asker şahısların ifadesini kolluk kuvvetlerinin alması mümkündür. Askerî amirler Cumhuriyet savcısının soruşturma gerektiren olaya el koymasına kadar delillerin karartılmasını ve kaybolmasını önleyecek tedbirleri almakla yükümlüdür. Burada kanun koyucu her ne kadar askerî amirler ifadesini kullanmakla yetinmişse de asker şahısların sivil amirlerinin de aynı yükümlülüklere tabi olduğuna şüphe bulunmamaktadır.

AsCK Ek md. 11'e göre amir veya üste hakaret suçu sırf askerî suç niteliğinde olduğundan suçun faili olan asker şahısların bu suçtan dolayı soruşturulmaları izne bağlıdır.[566] AsCK Ek md. 15'de bu minvalde yapılan düzenleme gereği "*Asker kişilerin işledikleri askerî suçların soruşturulması izne tabidir. Ancak, ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yürütülür.*" şeklinde düzenlenmektedir. Anayasa'nın 129'uncu md. son fıkrasında, "*Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.*" hükmü yer almaktadır. Buradan hareketle, asker kişilerin gerçekleştirdiği fiillerin soruşturulmasında yetkili merciden soruşturma izni alınması müessesesinin kaynağını Anayasadan almakta olduğu görülmektedir.

Amir veya üste hakaret suçunda soruşturma izninin, bazı istisnai durumlarda alınmasına gerek yoktur. Bu istisnalardan ilki, AsCK Ek Madde 12/1'de düzenlenmektedir. İlgili maddede "*Askerlik hizmet ve görevlerine ilişkin hâller dışında, asker kişilerden nişanlıların, evlilik bağı kalmasa bile eşlerin, kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya*

[566] Yrg. bu yönde vermiş olduğu bir kararında "*asker kişiler dışındaki kamu görevlileri hakkında görevleri sebebiyle suç işledikleri iddiasıyla soruşturma yapılması yetkili makamın iznine bağlı iken, Anayasa'nın 129 uncu maddesi kapsamına ve 5237 sayılı Kanun'da yer alan 'kamu görevlisi' tanımının içerisine girdiğinde tereddüt bulunmayan asker kişiler hakkında, askerlik müessesesinin kendine has yapısının ve özelliğinin getirdiği zorunluluklarla birlikte askerlik hizmetinin gerekleri de göz önünde bulundurulduğunda soruşturma yapılmasının izne tabi kılındığı açıktır.*" şeklinde karar vermiştir. Yrg. 7. C. D. 23.01.2023 T. 2021/26061 E., 2023/721 K.

altsoy ile üçüncü derece dâhil hısımların veya evlâtlık bağı olanların birbirlerine karşı işledikleri suçlar bakımından amir-maiyet ve üst-ast ilişkisi dikkate alınmaz." hükmüne yer verilmektedir. Örneğin, ast konumundaki eş, amir veya üstü konumunda bulunan eşine karşı sövme ve hakaret içeren hareketleri gerçekleştirirse böyle bir durumda ASCK md.85'te yer alan amir veya üste hakaret suçu değil, TCK md.125'te düzenlenen hakaret suçu meydana gelecektir.[567] Bunun doğal sonucu olarak da soruşturma iznine tabi olma durumu söz konusu olmayacaktır. 7329 sayılı Kanun ile AsCK'ya getirilen bu değişikliğin yerinde olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, değişiklik öncesi dönemde benzer şekilde ast-üst, amir-maiyet ilişkisi içerisinde bulunan eşler, nişanlılar vb. arasında karşılaşılan uyuşmazlıklara yargı kararları ile çözüm getirilmeye çalışılmaktaydı.[568] Kanuna böyle bir hükmün getirilmesi ile uyuşmazlıkların kanun hükmüne dayalı olarak çözülmesi bakımından kanımızca isabet olmuştur.

Soruşturma izni zorunluluğunun ikinci istisnası ise yükümlü erbaş ve erlere ilişkindir. AsCK Ek Madde 12/2'de yükümlü erbaş-erler arasında astlık, üstlük veya amirlik-memurluk ilişkisinin dikkate alınması için fiilin askerî hizmet ve vazifeye ilişkin halin var olması zorunludur. Örneğin, koğuşta istirahat ettikleri esnada yükümlü er tarafından yükümlü çavuşa karşı gerçekleştirilen hakaret suçu AsCK md. 85 gereği amir veya üste hakaret suçu değil, TCK md. 125'te düzenlenen hakaret suçunu teşkil edecektir. Bunun doğal sonucu olarak da yükümlü erin hareketi sonucu meydana gelen suç soruşturma iznine tabi olmayacaktır. Fakat nöbet değiştirmek için yükümlü çavuş komutasında nöbet yerine gidildiği esnada yükümlü erin yükümlü çavuşa yönelik hakareti AsCK md. 85 gereği amir veya üste hakaret suçu oluşturacağından bu suçun işlenmesi sonucu gerçekleştirilecek olan soruşturma izne tabi olacaktır.[569]

---

[567] YILMAZ, Nedim, *Askeri Suçlarda Soruşturma İzni*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, s.71-72.

[568] As. Yrg. konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında "*Suç tarihinde evli olan ve biri diğerinden kıdemli olan sanık Albayların resmi mesai ve askeri mahal dışında, askeri konumlarına bağlı olmaksızın, askeri hizmet ile hiçbir ilgisi olmayan ve tümüyle evli olmalarının yarattığı statüden kaynaklanan sebeplerle birbirlerine karşı işledikleri iddia olunan eylemlerin astlık-üstlük ilişkileri içinde değil 765 sayılı TCK'nın genel hükümleri çerçevesinde (5237 sayılı TCK'nın lehe olan düzenlemeleri de dikkate alınarak) değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Aksi yönde değerlendirmenin, eşlerden birisine diğerinin zararına olacak şekilde ayrıcalıklı bir korunma ve ilişki üstünlüğü sağlayacağı, böyle bir durumun ise eşler arasında eşitliği öngören Anayasa kuralına, Medeni Kanun'un 'aile' ile ilgili düzenlemelerine ve evrensel değerlere uygun düşmeyeceği açıktır.*" As. Yrg. D. Krl. 15.12.2005 T. 2005/117 E., 2005/111 K. (DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 437.)

[569] YILMAZ, Nedim, s. 72-73.

Amir veya üste hakaret suçunda soruşturma izni verilmesi zorunluluğu kadar, soruşturma iznini vermeye yetkili merciin tespiti de önemli bir konudur. Suçun faili olan asker şahıs hakkında soruşturma iznini vermeye yetkili mercii, asgari tugay komutanı ya da eşiti olan askerî kurum amiri seviyesindeki, asker şahsın görev yaptığı birliğin komutanı veya askerî kurumun amiridir. Dz.K.K. ve Hv.K.K.'da bu yetki dengi makamlara aittir. Burada yetki makama tanınmış olup kişilerin mevcut olmamaları halinde ise yerine vekâlet edenler tarafından bizzat verilir.

Genelkurmay Başkanlığı, Kuvvet Komutanlıkları ve MSÜ hariç olmak üzere MSB merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı ve ilgili kurum ve kuruluşlarda vazife yapmakta olan asker şahıslara ilişkin soruşturma izni Millî Savunma Bakanı tarafından verilir.

Daha önce de bahsedildiği üzere, MSB ve TSK bünyesinde yer alan devlet memurları ve MSÜ bünyesinde görev yapan sivil öğretim elemanları, AsCK md. 3 kapsamında TSK İç Hiz. K.'nun 14'üncü ve 115'inci maddelerinde yer alan amirlere ve emirlere mutlak itaati içeren yükümlülüklerle ile sınırlı olmak üzere asker şahıs statüsünde sayıldıklarından amir veya üste hakaret suçunun faili olabileceklerdir. Bu sınırlı durumlarda anılan personel AsCK'da yer alan soruşturma izni usulüne tabi olacaktır. Anılan personelin asker şahıs statüsünde sayılmayacağı durumlarda ise MSB ve TSK'da görevli devlet memurları 4483 sayılı Kanun'da yer alan soruşturma izni usulüne tabi olacaktır. MSÜ bünyesindeki okullarda görev yapan sivil öğretim elemanları da 6756 sayılı Kanun'un 8/A maddesi ve Harp Okulları Kanunu'nun 40/3'üncü maddesi atıflarına istinaden disiplin ve cezai işlemler bakımından MSB ve TSK bünyesinde görev yapan sivil memurlara uygulanan hükümlere tabi olduklarından bu personel de tıpkı sivil memurlar gibi 4483 sayılı Kanun'da yer alan soruşturma usulüne tabi olacaktır.

MSB ve TSK bünyesinde görevli sivil personel tarafından işlenen amir veya üste hakaret suçunun sırf askerî suç olması nedeniyle soruşturulması izne tabidir. Suçun faili olan asker şahıs hakkında soruşturma iznini vermeye yetkili mercii, daha önce değinildiği üzere asgari tugay komutanı ya da eşiti olan askerî kurum amiri seviyesindeki, asker şahsın görev yaptığı birliğin komutanı veya askerî kurumun amiridir. Bunun yanında AsCK Ek 15'inci maddesinin 7'nci fıkrasında yer alan "*Subay ve astsubaylar hariç diğer kişilerin işledikleri askerî suçlara ilişkin soruşturma izni verme yetkisi, bu izni vermeye yetkili komutan veya askerî kurum amiri tarafından teşkilatında bulunan hukuk sınıfından olan ya da 27/7/1967*

tarihli ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 45 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca atanmış olan hukuk hizmetleri başkanı veya birim amirine, Millî Savunma Bakanı tarafından merkezde Hukuk Hizmetleri Genel Müdürü veya yardımcısına, taşrada ve bağlı kurum ve kuruluşlarda ise asgari alay eşidi kurum amirine devredilebilir." hükmü gereğince soruşturma izni verme yetkisi daha alt makamlara devredilebilir. MSB ve TSK bünyesindeki sivil personelin TSK İç Hiz. K.'da yer alan sınırlı durumlarda asker şahıs sayıldığı ve AsCK'da yer alan soruşturma iznine ilişkin şartlara tabi olduğu görülmektedir.

General ve amiral soruşturmalarında ise soruşturma izni vermeye yetkili mercii, görev yapılan yer dikkate alınarak ilgisine göre belirlenmektedir. Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yapan amiral ve generaller için soruşturma izni verme yetkisi Genelkurmay Başkanı'nın teklifi üzerine Milli Savunma Bakanı tarafından verilecekken, K.K.K., Dz.K.K. ve Hv.K.K. bünyesinde görev yapan general ve amiraller hakkında soruşturma izni ise ilgili Kuvvet Komutanının teklifi üzerine Millî Savunma Bakanı tarafından verilir. Ayrıca, Milli Savunma Bakanı, general ve amirallere ilişkin re'sen soruşturma izni verme yetkisine de sahiptir.

Bir askerî birlik ya da askerî kuruma geçici görevlendirilmesi yapılan veya harekât emir-komutasına verilen asker şahıslara ilişkin soruşturma izni verme yetkisi, bu vazifelerinin devamı boyunca, geçici görevlendirildikleri veya harekât emir-komutasına verildikleri askerî birlik ya da askerî kurumun bağlı olduğu birlik komutanı veya askerî kurum amiri tarafından verilir. Kanunlarda aksi öngörülmedikçe, bir askerî birlik ya da askerî kurum dışında görevlendirilmesi yapılan asker şahıslar hakkında soruşturma izni verilmesi yetkisi, bu görevleri süresince Millî Savunma Bakanına aittir. Milletlerarası antlaşmalar uyarınca yabancı ülke ordularına mensup asker şahısların işledikleri askerî suçlara ilişkin soruşturma izni vermeye yetkili merci Millî Savunma Bakanıdır.

Soruşturma izni vermeye yetkili makamın tespitinin ardından bir başka önemli husus ise ön inceleme yapılmasıdır. Ön inceleme yapılmasına ilişkin hüküm, AsCK Ek Madde 15'te "*İzin vermeye yetkili merci, ihbar veya şikâyetin işleme konulması hâlinde bir ön inceleme başlatır*" şeklinde yer almaktadır. Buna göre, soruşturma izni vermeye yetkili merci, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından gönderilen, diğer askerî-idarî makamlar, kamu

görevlileri ve asker şahıslar tarafından bildirilen ya da kendisine doğrudan yapılan ihbar veya şikâyetler üzerine bu ihbar ve şikâyetleri işleme koyarak ön incelemeyi başlatır.[570]

Soruşturma iznini vermeye yetkili merci, ön incelemeyi bizzat kendisi yürütebileceği gibi ön incelemeci bir asker şahıs ya da heyet görevlendirebilir. Soruşturma izni vermeye yetkili merci, emri altında görevli olan ve hakkında inceleme yapılan kişinin üstü konumdaki asker şahıslardan birini ön incelemeci olarak ya da aynı şartları taşıyan en az üç asker şahıstan teşkil edeceği bir ön inceleme heyeti görevlendirebilir. Soruşturma izni vermeye yetkili merciin zorunlu hallerde, ön inceleme heyetinde görevlendirilenlerin çoğunluğunun, hakkında ön inceleme yapılan kişinin rütbe veya kıdem bakımından eşiti veya üstü konumunda olmasına cevaz vermektedir, fakat ön inceleme heyeti başkanının ise her halde hakkında inceleme yapılanın üstü konumunda olması mecburidir. Ön incelemenin sonunda, ön inceleme işlemlerinin toplu şekilde açıklandığı ve incelemenin esası ve ön incelemecinin kanaatini de içeren "*ön inceleme raporu*" oluşturulur.[571] Ön inceleme raporunun yetkili mercie sunulmasına müteakip yetkili mercii, hazırlanan raporu değerlendirerek soruşturma izni verilmesi ya da verilmemesi hakkında olumlu ya da olumsuz bir karar verecektir.

Soruşturma izni vermeye yetkili mercii, soruşturma izni konusundaki kararını suçun işlendiğinin öğrenilmesi tarihinden itibaren ön inceleme süresi de dâhil olmak üzere en geç otuz gün içinde karar vermek zorundadır. Bu süre, mecburi hâllerde on beş günü geçmemek üzere bir defaya mahsus olmak şartıyla uzatılabilir. Soruşturma izni vermeye yetkili mercii belirtilen kanuni süreler içinde soruşturma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda kararını belirleyerek verdiği kararı Cumhuriyet Başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan kişiye ve varsa şikâyetçi kimseye bildirir. Verilen olumlu ya da olumsuz karara karşı on günlük itiraz süresi mevcuttur.

Sırf askerî suçlara ilişkin soruşturma izni verilmesi kararı sonucu bu karara itiraz edilmesi durumu, soruşturma işlemlerinin yerine getirilmesini engellemez. İtiraz, general ve amiraller için Danıştay 1. Dairesine, diğer asker şahıslar için ise yetkili merciin yargı çevresinde bulunduğu bölge idare mahkemesine yapılır. Soruşturma izni kararına yapılan itirazlar, öncelikle incelenir ve en geç üç ay içinde kesin olarak karara bağlanır. Asker

[570] YILMAZ, Nedim, s. 97.
[571] KARAVAİZOĞLU, Türker, "4483 Sayılı Kanun'un Öngördüğü Soruşturma Usulleri", İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 94.

şahısların işlediği askerî suçlara ilişkin olarak iddianamenin kabulü halinde mahkeme tarafından, takipsizlik kararı verilmesi durumunda ise savcılık tarafından kararın bir sureti soruşturma iznini veren yetkili mercie gönderilir.

Askerî suçlara ilişkin soruşturmalar, suçun gerçekleştiği yerin bağlı olduğu ilin adıyla anılan Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ya da HSK tarafından belirlenen ilçe Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülür. Bu Başsavcılıklarda askerî suçlar bürosu teşkil edilir ve yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı görevlendirilir. Son olarak bahsetmek gerekir ki, amir veya üste hakaret suçunu işleyen general ve amiraller hakkındaki soruşturma Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcı vekili tarafından yapılır.

5271 sayılı CMK md. 170/2 gereği soruşturma sonunda elde edilen deliller suçun işlendiğine dair yeterli şüphe meydana getiriyorsa Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasına yönelik bir iddianame tanzim edecektir.[572]

C. Kovuşturma

Ceza mahkemeleri, kendi içerisinde asliye ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri olarak ayrılmaktadır. Asliye ceza mahkemeleri, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görev alanı dışında kalan davalarda görevlidir. Ağır ceza mahkemeleri ise ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve on yıldan fazla süreli hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir.[573]

Amir veya üste hakaret suçunda görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleridir. 2017 öncesi dönemde bu suçla ilgili yargılamalar, askerî mahkemelerde görülmekte iken, 16 Nisan 2017 halk oylaması sonucu askerî yargı teşkilatının yürürlükten kaldırılması[574] sonucu bu suça ilişkin davalar barış koşullarında asliye ceza mahkemesinde görülmeye başlanmıştır.

---

[572] ERTEM, Burcu, "Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 85.
[573] YAŞAR, Osman; OTACI, Cengiz, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, C.1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 88.
[574] 16.04.2017'de referandumu neticesinde, 21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla, Anayasa'nın 145. md. hükmünde düzenlenen askeri mahkemeler ve 156. maddesinde yer alan As. Yrg. ve 157. md. yer alan AYİM kaldırılmıştır.

5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun md. 14 gereğince görevli mahkeme tespit edilirken suçun cezasını ağırlaştırıcı ya da hafifletici sebepler göze alınmaksızın yalnızca ceza üst sınırına bakılmaktadır.[575] Amir veya üste hakaret suçunda ceza üst sınırına bakıldığında, ceza üst sınırının suçun temel halinde bir yıl olması nedeniyle suçun yargılamasında asliye ceza mahkemelerinin görevli olduğu aşikârdır.

5271 sayılı CMK'nın 251/1 md. uyarınca asliye ceza mahkemesi tarafından, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezası ve/veya ceza üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis öngörülen suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Buna dayanarak, AsCK m.85/1'inci fıkrasında yer alan amir veya üste sövme fiiilinde ceza üst sınırı bir yıl olarak belirlendiğinden basit yargılama usulünün uygulanması ilk bakışta mümkün gibi gözükse de; 5271 sayılı CMK'nın 251'inci maddesinde 17.10.2019 tarihinde kabul edilen 7188 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile; basit yargılama usulü getirilmiş, bu düzenleme ile asliye ceza mahkemelerinin görev alanına giren ve adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlara ilişkin yargılamaların basit yargılama usulü ile yapılabilmesine imkân sağlanmış, fakat, aynı maddenin 7'nci fıkrasında; yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik halleri ile soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar hakkında basit yargılama usulünün uygulanmayacağı düzenlenerek, basit yargılama usulünün istisnalarına yer verilmiştir. AsCK Ek md. 11'e göre amir veya üste hakaret suçu sırf askerî suç niteliğinde olduğundan suçun faili olan asker şahısların bu suçtan dolayı soruşturulmaları izne bağlıdır. Anılan sebeplerle amir veya üste sövme fiilinde basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir.[576] Amir veya üste sövme fiilinin nitelikli halinde ise ceza üst sınırı bakımından üç yıl ve amir veya üste sövme ve hakaret fiillerinin nitelikli halinde beş yıla kadar hapis cezası öngörüldüğünden basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir.

AsCK Ek Madde 19 gereğince "*askerî suçlara ilişkin dava ve işler, suçun işlendiği yerin bağlı olduğu ilin adıyla anılan asliye ve ağır ceza mahkemelerinde ya da askerî birlik ve personel yoğunluğunun gerektirmesi hâlinde Adalet Bakanlığının önerisi üzerine*

[575] MEŞİNCİ, Mert, s. 119-120.
[576] Yrg. 7. C. D. 06.12.2022 T. 2022/9686 E., 2022/17712 K.

Hâkimler ve Savcılar Kurulunca belirlenen ilçelerde kurulu bulunan asliye veya ağır ceza mahkemelerinde görülür. İlçede görülmesine karar verildiği takdirde ilçenin yargı çevresi de aynı usulle belirlenir." Amir veya üste hakaret suçunun kovuşturulması esnasında suçun işlendiği ilde bulunan asliye ceza mahkemesi yetkili olacaktır. Örneğin, Eskişehir ilinde gerçekleşen bir amir veya üste hakaret suçunda Eskişehir Asliye Ceza Mahkemesi yetkili ve görevlidir.

Askerî suçlardan kaynaklanan davalar, acele işlerden sayıldığından bu davalar adli tatilde de görülecektir. Amir veya üste hakaret suçu da sırf askerî suç niteliğine haiz olduğundan adli tatilde de davaya ilişkin süreler ilemeye devam edecektir.

Asker şahıslar tarafından ülke hudutları dışında işlenen askerî suçlara ait davalarda Ankara mahkemeleri yetkilidir. Örneğin; TSK mensubu Teğmen (A)'nın Azerbaycan'da gerçekleştirilen askerî tatbikat esnasında amir veya üste hakaret suçunu işlemesi halinde suçun kovuşturulmasında Ankara asliye ceza mahkemeleri yetkili olacaktır.

Kuvvetli suç şüphesinin varlığını işaret eden somut delillerin mevcut olması ve sırf askerî suç nedeniyle askerî disiplinin ağır ve ciddi şekilde ihlali durumunda da asker şahıslar hakkında tutuklama kararı verilebilmesi mümkündür. Normal koşullarda, CMK'nın 100. maddesi gereği, yalnızca adlî para cezası öngörülen suçlar ile ceza üst sınırı iki yıldan fazla süreli hapis öngörülmeyen suçlarda tutuklama kararı verilemez. Bu durum tutuklama yasağı olarak tarif edilmektedir. Ancak, sırf askerî suçlarda, tutuklama yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz. Buna göre, amir veya üste hakaret suçunda gerek görülmesi halinde tutuklama kararı verilebilecektir.

5271 sayılı CMK'nın 171'nci maddesi gereğince "*Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir.*" şeklinde düzenlenmektedir. Normal koşullarda, ceza üst sınırı üç yıl ve altında bulunan amir veya üste hakaret suçunun temel hali ve hizmet halinde ya da hizmete müteallik muameleden meydana gelen amir veya üste hakaret suçunun nitelikli hallerinin varlığı durumunda Cumhuriyet Savcısı tarafından kamu davasının açılması ertelenebilecektir. Fakat, CMK'nın 171/6-(b) bendinde yer alan "*Bu madde hükümleri…asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar hakkında uygulanmaz.*" istisna hükmü gereğince, amir veya üste hakaret suçu

kapsamında Cumhuriyet Savcısı tarafından kamu davası açılmasının ertelenmesi mümkün olmayacaktır.[577]

AsCK'ya 2021 yılında 7329 sayılı Kanun ile eklenen Ek Madde 17 gereğince, 5271 sayılı CMK'nın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümleri, bazı istisnai durumlar haricinde askerî suç ve cezalar hakkında da uygulanacaktır. İlk istisna, sırf askerî bir suçtan dolayı altı ay veya daha fazla süreli hapis cezasına hükmedilmesi durumudur. Böyle bir durumda, hükmün açıklanması geri bırakılamaz. İkinci istisna ise, fail tarafından gerçekleştirilen fiilin, disiplini ağır şekilde ihlal etmesi, birliğin güvenliğini tehlikeye düşürmesi ya da birliğin muharebe hazırlığını veya etkinliğini zafiyete uğratması ya da büyük bir zarar doğurması hallerinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması mümkün değildir. Son istisnai durum ise, fiilin savaş veya seferberlik şartları altında işlenmesi halidir. Böyle bir durumda da hükmün açıklanmasının geri bırakılması hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Amir veya üste hakaret suçunda koşulların mevcut olması durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılması mümkün olacaktır.

Çalışmamız esnasında Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu 01.06.2023 tarih ve 2022/120 E., 2023/107 K. sayılı karar ile 5271 sayılı CMK'da HAGB'ye ilişkin düzenlemelerin yer aldığı 231. maddenin 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14'üncü fıkraları iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu karar ile ceza muhakemesi alanındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunu ortadan kaldırmıştır. Fakat bu kararın yürürlük tarihi, Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren bir yıl sonra (01.08.2024 tarihinde) olacak şekilde belirlenmiştir. Bu düzenleme yürürlüğe girene kadar var olan süreçte amir veya üste hakaret suçunda gerekli koşulların bulunması halinde HAGB hükümleri uygulanabilirken, 01.08.2024'ten itibaren bu suç tipinde HAGB hükümlerinin uygulanması mümkün olmayacaktır.

[577] DURAN, Gökhan Yaşar, s. 175.

V. YAPTIRIM

A. Genel Olarak

Yaptırım başlığı altında suçun temel ve nitelikli hallerine verilen cezalar, zamanaşımı, cezaların seçenek yaptırımlara çevrilmesi, cezanın ertelenmesi ve koşullu salıverilme hususlarına değinilecektir.

B. Ceza

Ceza, topluma büyük oranda zarar veren eylemler karşılığında, devletin kanunla yarattığı ve izlediği diğer maksatların yanı sıra özellikle faili bazı yoksunluklara tabi kılmak ve böylece toplumun işlenen fiili onaylamama duygusunu belirtmek üzere yargısal bir kararla ve failin sorumluluk derecesiyle orantılı olarak uygulanan korkutucu ve caydırıcı bir yaptırımdır. Cezalar kanuni, eşit, şahsi ve ahlaki müeyyidelerdir.[578]

1632 sayılı AsCK'da yer alan askerî suçlara uygulanacak cezaları "*asli cezalar*" ve "*fer'i cezalar*" şeklinde ikili bir tasnifle incelemek mümkündür. Asli cezalar, failin eylemi neticesinde verilen hapis cezası ve adli para cezası şeklindeki asıl cezalarıdır.[579] Fer'i cezalar ise askerî disiplin ve askerî itaatin tesisi maksadıyla askerliğe özgü düzenlenmiş, TCK'da yer almayan cezalardır.[580] Fer'i cezalar, Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezası (AsCK md. 30), askerî öğrencilik hukukunu kaybettirme cezası (AsCK md. 32) ve rütbenin geri alınması cezası (AsCK md. 35) şeklinde üç şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezası, subay, astsubay ve özel kanunlarında bu ceza öngörülen asker şahıslar hakkında taksirli suçlar haricindeki suçlarından ötürü bir yıldan daha fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hali ile AsCK'nın 30'uncu maddesinin

[578] DÖNMEZER, Sulhi; ERMAN, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Genel Kısım*, C.2, s. 544-545.
[579] Her ne kadar AsCK'da kanun metninden henüz çıkartılmamış olsa da ölüm cezası, 07.05.2004 T. 5170 sayılı Kanun ile Anayasa'nın 15, 17, 38 ve 87'nci maddelerinde yapılan değişikliklerle Anayasa'dan ve hukuk düzenimizden tamamen kaldırılmıştır. 14.07.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanun ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülmüştür. Fakat 5218 sayılı Kanun'da AsCK'da yer alan ölüm cezalarına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir.
[580] DEMİRAĞ, Fahrettin, s. 125.

1-(B) fıkrasında yer alan suçlardan[581] herhangi biri sebebiyle hükümlülük halinde fer'i ceza olarak verilir. Buna göre, AsCK md. 85'te düzenlenen amir veya üste hakaret suçunun basit halinde ceza üst sınırının bir yıldan fazla olmaması nedeniyle TSK'dan çıkarma fer'i cezasına hükmedilemeyecektir. Ancak, suçun nitelikli hallerinin tamamında bir yıl ve daha fazla süreli hapis cezası verilmesi mümkün olduğundan böyle bir ceza verilmesi halinde asıl cezayla birlikte TSK'dan çıkarma fer'i cezası da verilecektir.

Askerî öğrencilik hukukunu kaybettirme cezası, intibak eğitimini başarıyla tamamlamasına müteakip yemin ederek askerî öğrenci statüsünü kazanmış ve MSÜ ve bağlısı askerî okullarda öğrenimine devam eden ve askerî öğrenci statüsünde yer alan tüm personel hakkında verilebilir. Taksirli suçlar hariç olmak üzere üç aydan fazla hapis cezası gerektiren suçlardan hükümlülük hali ile TSK'dan çıkarma cezasını gerektiren AsCK'nın 30. maddesinin 1-(B) fıkrasında yer alan suçlardan herhangi birinden dolayı hükümlülük halinde fer'i ceza olarak askerî öğrencilik hukukunu kaybettirme cezası verilir. Mahkeme kararında ayrıca belirtilmemiş olsa dahi, askeri öğrenciliğin kaybettirilmesi işlemi idare tarafından re'sen uygulanır. Askerî öğrencilik hukukunu kaybettirme cezası verilen hükümlü askerî öğrenciler, askerî öğrencilik sıfatını kaybetmelerinin yanı sıra gelecekte muvazzaf askeri personel yetiştiren askerî okullara girme haklarını kaybeder.

Rütbenin geri alınması cezası, AsCK'nın 30'uncu maddesinde düzenlenen ve TSK'dan çıkarma cezasına neden olan durumların varlığı halinde onbaşı ve çavuş rütbelerinde görev yapan erbaşlar hakkında uygulanır. Mahkeme kararında ayrıca belirtilmemiş olsa dahi, rütbenin geri alınması işlemi idare tarafından re'sen uygulanır. Rütbenin geri alınması cezası verilen hükümlü erbaşlar, rütbesinin erliğe indirilmesinin yanı sıra askerî hizmetten doğan ve özel kanunda saklı tutulmayan bütün haklarını kaybeder. Sözleşmeli erbaşlar ve uzman erbaşlar hakkında rütbenin geri alınması cezası verilmesi mümkün değildir.[582]

[581] AsCK'nın 30'uncu maddesinin 1-(B) fıkrasında düzenlenen suçlar; "*Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçları...*" şeklinde sayılmaktadır.

[582] MEŞİNCİ, Mert, s. 117.

Amir veya üste hakaret suçunun cezası hapis cezası olarak öngörülmüştür. Hapis cezaları TCK'da süreli hapis[583], müebbet hapis[584] ve ağırlaştırılmış müebbet hapis[585] cezası olarak üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Amir veya üste hakaret suçunda suçun temel hali ve cezasını ağırlaştıran nitelikli halleri suçun mahiyeti gereği süreli hapis cezası ile cezalandırılmıştır.

Amir veya üste hakaret suçunun yaptırımı, sövme suçunun temel halini oluşturan hareketlerin gerçekleştirilmesi bakımından üç aydan bir yıla kadar hapis cezası şeklinde belirlenmiştir. Aynı fıkra içerisinde düzenlenen amir veya üste sövme fiilinin hizmet esnasında ya da hizmete müteallik bir muameleden dolayı işlenmesi durumunda ceza altı aydan üç yıla kadar hapis cezası şeklinde daha ağır olacak şekilde belirlenmiştir. Burada cezanın alt sınırının altı ay olarak belirlenmesinin hatalı olduğu düşüncesindeyiz. Şöyle ki, bir kamu hizmetinin icrasında yer alan kamu görevlilerine karşı gerçekleştirilen şeref, onur ve saygınlığı zedeleyecek sövme ve hakaret fiilleri genellikle müstakil maddelerde ya da cezayı ağırlaştıran nitelikli haller şeklinde düzenlenmektedir.[586] 5237 sayılı TCK md. 125/3 gereğince sövme ve hakaret içeren hareketlerin kamu görevlisine karşı işlenmesi durumunda cezanın alt sınırının bir yıldan az olamayacağı hüküm altına alınmıştır. AsCK md. 85'te yer alan amir veya üste hakaret suçunun hizmet esnasında ya da hizmete müteallik bir muameleden dolayı işlenmesi nitelikli halinde mağdur konumunda bulunan, üst veya amir konumundaki kişilerdir. Bu kişilerin de kamu görevlisi statüsünde olması nedeniyle kanaatimizce AsCK'da yer alan bu nitelikli halin alt sınırının TCK'ya uyumlu şekilde en az bir yıl olarak düzenlenmesi gerekmektedir.[587]

Amir veya üste karşı madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaret fiilinde ise suçun cezası altı aydan beş yıla kadar hapis cezası olarak belirlenmiştir. Somut bir fiil veya olgu isnadı şeklinde gerçekleştirilen hakaret eylemi TCK md. 125'te üç aydan iki yıla kadar hapis

[583] TCK md. 49/1'de düzenlenen süreli hapis, "*Süreli hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz.*" şeklinde hüküm altına alınmıştır. (https://www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 08.11.2023)
[584] TCK md. 48'de düzenlenen müebbet hapis cezası, "*Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder.*" şeklinde hüküm altına alınmıştır. (https://www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 08.11.2023)
[585] TCK md. 47'de düzenlenen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, "*Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder, kanun ve Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirilir.*" şeklinde hüküm altına alınmıştır. (https://www.mevzuat.gov.tr, E.T.: 08.11.2023)
[586] POLATCAN, İsmet, *Memur ve Resmi Heyetlere Karşı Hakaret ve Sövme Cürümleri*, s. 36-37.
[587] Aynı yönde görüş için bkz. DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askerî Ceza*, s. 354.

cezasıyla cezalandırılmıştır. Amir veya üste hakaret suçunun somut bir olgu veya fiil isnadı şeklinde gerçekleşmesinin TCK'da yer alan hakarete göre daha ağır şekilde cezalandırılmasının sebebi, kanaatimizce kanun koyucunun yalnızca bireyin onur, şeref ve saygınlığını koruma maksadıyla değil aynı zamanda askerî disiplin ve askerî itaatin de korunması maksadıyla hareket ettiğinin göstergesidir.

Amir veya üste hakaret suçunun bir diğer nitelikli hali olan umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair neşir vasıtalarıyla işlenmesi durumunda da ceza bir yıldan beş yıla kadar hapis olarak belirlenmiştir. Aynı fıkrada düzenlenen bir diğer nitelikli hal ise amir veya üste hakaret suçunun resmi makamlara verilip üzerinde işlem yapılmış evrak ile işlenmesi halinde suçun cezası aynı şekilde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası olarak öngörülmüştür.

Amir veya üste hakaret suçuna ilişkin kanunda öngörülen ceza miktarlarının çok yüksek olduğu ve azaltılması gerektiği kanaatindeyiz. Merkezi idarenin en üst makamı konumunda bulunan Cumhurbaşkanına karşı gerçekleştirilen hakaret suçu bile TCK md. 299/1 gereği bir yıl ile dört yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılmaktayken, asker şahıslardan amir veya üst sıfatını taşıyanlara yönelik hakaret fiiline verilecek cezaların üst sınırının beş yıla kadar olması cezaların ağırlığının suçla orantılı olması ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

C. Zamanaşımı

1632 sayılı AsCK'nın 49'uncu maddesi düzenlemesiyle askerî suçlara ilişkin dava ve ceza zamanaşımı konusunda 5237 sayılı TCK'da yer alan dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı hükümlerinin uygulanacağı işaret edilmektedir. Bu sebeple, amir veya üste hakaret suçunda dava ve ceza zamanaşımı TCK genel hükümlere göre değerlendirilecektir.

TCK md. 66'da yer verilen dava zamanaşımı hükümlerine göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülen suçlar için otuz yıl, müebbet hapis cezası öngörülen suçlar için yirmi beş yıl, ceza alt sınırı yirmi yıl hapis cezası öngörülen suçlar için yirmi yıl, ceza alt sınırı beş yıl ve ceza üst sınırı yirmi yıl hapis cezası gerektiren suçlar için on beş yıl, ceza üst sınırı beş yılı aşmamak üzere hapis veya adlî para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl geçmesi ile dava zamanaşımına uğrar ve kamu davası düşer. Amir veya üste hakaret suçunun

basit hali ve nitelikli halleri dikkate alındığında, ceza üst sınırı beş yıl süreyi aşmadığından amir veya üste hakaret suçunda dava zamanaşımı süresi sekiz yıldır, bu sürenin geçmesiyle fail hakkındaki kamu davası düşecektir.[588]

TCK md. 68'de yer verilen ceza zamanaşımı hükümlerine göre ise, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları kırk yıl, müebbet hapis cezaları otuz yıl, ceza alt sınırı yirmi yıl ve daha fazla olan hapis cezaları yirmi dört yıl, ceza alt sınırı beş yıldan fazla olan hapis cezaları yirmi yıl, ceza üst sınırı beş yılı aşmamak üzere verilen hapis veya adlî para cezaları on yıl geçmesiyle infaz edilmeyecektir. Amir veya üste hakaret suçunun basit hali ve nitelikli halleri dikkate alındığında, ceza üst sınırı beş yıl süreyi aşmadığından amir veya üste hakaret suçunda ceza zamanaşımı süresi on yıl olarak tatbik edilecek, bu sürenin geçmesiyle fail hakkındaki ceza infaz edilemeyecektir. Ceza zamanaşımı süresi, ceza kararının kesinleştiği ya da infazın herhangi bir şekilde kesintiye uğradığı tarihten itibaren işlemeye başlar ve kalan ceza miktarı dikkate alınarak süre hesaplanır.

D. Seçenek Yaptırımlara Çevirme

Süreli hapis cezası eğer bir yıldan daha kısa süreliyse bu hapis cezalarına TCK md. 49/2 gereğince "*kısa süreli hapis*" cezası adı verilmektedir. Amir veya üste hakaret suçunda kısa süreli hapis cezasına hükmedilmesi durumunda failin kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özellikler dikkate alınarak; 7179 sayılı Asal K. gereğince[589] askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar, yedek astsubaylar ile yükümlü erbaş ve erlerin cezaları, TCK'nın 50'nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen seçenek yaptırım olan adli para cezasına çevrilebilir. Bu askerlik hizmetini yerine getiren yükümlü statüsündeki yedek subay, yedek astsubaylar ile yükümlü erbaş ve erler hakkında verilen kısa süreli hapis cezasının adli para cezasına dönüştürülmesi halinde ilgili seçenek yaptırım, askerlik hizmetlerinin tamamlanmasından sonra yerine getirilir.

[588] Yrg. 7. C. D. 25.05.2023 T. 2023/3330 E., 2023/5164 K.
[589] AsCK Ek md. 8'de düzenlenen "*16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu hükümlerine göre askerlik hizmetini yerine getiren yükümlüler*" ifadesi 1076 sayılı Kanun'un 2019 yılında mülga olması nedeniyle geçerliliğini kaybetmiş olup bu ifade kanun koyucu tarafından güncellenerek 25.06.2019 tarihli 7179 sayılı Asal K.'ya atıf yapacak şekilde değiştirilmelidir.

Diğer asker şahıslar hakkında ise aynı fıkranın (a), (b) ve (d) bentlerinde belirtilen seçenek yaptırımlara çevrilebilmesi mümkündür. Bu seçenek yaptırımlar, TCK md. 50/1-(a) fıkrasında düzenlenen adli para cezası verilmesi, TCK md. 50/1-(b) fıkrasında yer verilen mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iadesi, suçtan önceki hale getirilmesi veya tazmini suretiyle tamamen giderilmesi ya da TCK md. 50/1-(d) fıkrasında yer verilen mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma seçenek yaptırımlarıdır.

AsCK Ek Madde 8 gereğince üç durumun varlığı halinde kısa süreli hapis seçenek müeyyidelere çevrilemeyecektir. Bu durumlardan ilki, sırf askerî suçlardan ötürü gerçekleştirilen muhakeme neticesinde verilen sonuç cezanın en az dört ay süreli hapis cezası içermesidir. İkinci durumda ise fail tarafından gerçekleştirilen fiilin, "disiplini ağır şekilde ihlal etmesi, birliğin güvenliğini tehlikeye düşürmesi ya da birliğin muharebe hazırlığını veya etkinliğini zafiyete uğratması ya da büyük bir zarar meydana getirmesi" hallerinde kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilemeyecektir. Üçüncü durum ise, fiilin savaş veya seferberlikte işlenmesi halidir. Böyle bir durumda da verilecek hapis cezasının seçenek yaptırımlara dönüştürülmesi mümkün değildir.

E. Cezanın Ertelenmesi

Amir veya üste hakaret suçunda cezanın ertelenmesi hususundan bahsedilecek olursa, burada AsCK md. 47/1 hükmü "*Türk Ceza Kanununun hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hükümleri, askeri suçlar hakkında da uygulanır.*" şeklinde düzenlenmiş olup erteleme müessesesi bakımından 5237 sayılı TCK'ya açıkça atıfta bulunulmaktadır.

Kanun koyucu tarafından dört istisna durumda ertelemeye ilişkin hükümlerin uygulama alanı bulamayacağı belirtilmektedir. Bu istisnalardan ilki, sırf askerî suçlardan ötürü gerçekleştirilen muhakeme neticesinde verilen hükmün, en az üç ay veya daha uzun süreli hapis içermesi halinde ertelemeye ilişkin hükümlerin uygulanamaması durumudur. İkinci istisna ise, "disiplini ağır şekilde ihlal etmesi, birliğin güvenliğini tehlikeye düşürmesi ya da birliğin muharebe hazırlığını veya etkinliğini zafiyete uğratması ya da büyük bir zarar meydana getirmesi" durumudur. Üçüncü olarak, fail tarafından fiilin savaş veya seferberlik halinde gerçekleştirilmesi durumunda da cezanın ertelenmesi hükümlerinin tatbiki mümkün

olmayacaktır. Son istisnai düzenleme ise suçlu daha önce sırf askerî suçtan ötürü mahkûmiyet hükmü almışsa alacağı ceza ertelenmeyecektir.

Amir veya üste hakaret suçu sırf askerî suç olma niteliği taşıdığından ve kanunda yaptırım alt sınırı olarak suçun temel halinde dahi en az üç ay süreli hapis cezası öngörüldüğünden cezanın ertelenmesi müessesesinin uygulama alanı bulunmamaktadır.

F. Koşullu Salıverilme

Koşullu salıverilme, AsCK md. 53'ün 5237 sayılı TCK'ya ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a yaptığı atıf gereğince hükümlüde aranan belirli şartların bulunması halinde hükümlü asker şahıslar hakkında da uygulanabilecektir.

Koşullu salıverilmenin genel koşulları 5275 sayılı CGTİHK'un 107'nci maddesinde düzenlenmektedir. Bu koşullar, cezanın bir kısmının infaz edilmesi, infaz süresinin iyi halli şekilde geçirilmesi ve hükümlünün koşullu salıverilmesine ilişkin mahkeme kararı bulunmasıdır.[590]

5275 sayılı CGTİHK'un 107/2'nci maddesi gereğince hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmedilenler otuz yıl, müebbet hapis hükmedilenler yirmi dört yıl süreyi, diğer süreli hapis cezalarından hüküm giyenler ise cezalarının yarısını infaz kurumunda geçirdikleri takdirde, koşullu salıverilme hükümlerinden faydalanabilirler. Amir veya üste hakaret suçunun da süreli hapis cezası öngören bir suç olması nedeniyle hüküm giyilen sürenin yarısını infaz kurumunda geçiren hükümlü, infaz süresinin iyi halli şekilde geçirilmesi ve mahkemenin koşullu salıverilmeye karar vermesi şartıyla tahliye edilebilir.

[590] ŞEN, Ersan; BAŞER BERKÜN, Beyza, *Koşullu Salıverilme Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 27.

SONUÇ

Askerliğin temeli olan disiplin, ancak amirlere karşı kayıtsız ve şartsız bir itaat ile sağlanır. Bu itaat anlayışının mutlak olabilmesi için amir veya üstün şerefi ve saygınlığının korunması zaruridir. Amirin şeref, onur ve haysiyetinin korunması ile askerî disiplin ve askerî itaat sağlanacak, bu durum ordu içerisindeki hiyerarşik yapının sorunsuz işlemesini sağlayacaktır. Bu nedenle TCK md. 125 vd. yer alan hakaret suçunun haricinde, özel kanun olan AsCK'nın 85'inci maddesinde amir veya üste hakaret suçu düzenlenmiştir.

Amir veya üste hakaret suçu, sırf askerî suç niteliğinde olması nedeniyle bu suçu işleyebilecek kimseler sınırlı sayıda olup, suça uygulanacak nitelikli haller, yaptırım ve muhakeme konuları genel ceza ve ceza usul normlarından farklı düzenlenmiştir. Askerî personel için farklı hükümler öngörülmesinin maksadı, askerî disiplin ve askerî itaatin sarsılması durumunda telafisi mümkün olmayan sonuçların doğmasıdır.

Kanun koyucu, TCK md. 125 vd. yer alan hakaret suçunda sövme ve hakaret şeklindeki cezalarını aynı miktarda belirlemiş, suçu tek bir fıkra içerisinde düzenleme yoluna giderek sövme-hakaret ayrımını kaldırmayı amaçlamıştır. Ancak bu durum sövme ve hakaret fiillerinin birbirinden ayrı suçlar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. AsCK'nın oluşturulma sistematiği bakımından ise; kanun koyucu AsCK md. 85'in birinci fıkrasının ilk cümlesinde amir veya üste sövme fiilini düzenlemişken, aynı fıkranın ikinci cümlesinde sövme fiilinin hizmet esnasında ve hizmete müteallik bir muameleden dolayı meydana gelmesini nitelikli hal olarak düzenlemiştir. Hakaret ise aynı maddenin ikinci fıkrasında suçun madde-i mahsusa tayini suretiyle işlenmesi şeklinde ayrı bir fiil olarak yer vermiştir. Burada kanun koyucunun sövme ve hakaret fiilleri bakımından TCK'da yer verilen düzenlemeyle uyumlu şekilde birinci fıkrada sövme ve hakareti ceza miktarları aynı olacak şekilde düzenlemesi daha isabetli olacaktır. Nitekim AsCK md. 85'te TCK md. 125 düzenlemesine paralel şekilde güncelleme yapılması ihtiyacı açıkça ortadadır.

AsCK md. 85/3'te ise suçun umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair neşir vasıtalarıyla işlenmesi nitelikli hali ile suçun resmi makamlara verilip de üzerinde işlem yapılmış evrakla işlenmesi nitelikli hallerine yer verilmiş ve bu nitelikli haller için aynı ceza miktarı öngörülmüştür. Bu iki nitelikli halin ayrı fıkralarda düzenlenmesi daha yerinde olacaktır.

AsCK'da yer alan amir veya üste hakaret suçu düzenlemesinin yanı sıra asta karşı işlenen sövme ve hakaret hareketlerine karşı ise herhangi bir düzenleme yapılmadığı, bu nedenle TCK md. 125 hükümlerinin uygulandığı görülmektedir. Hiyerarşik düzenin kusursuz işlemesi bakımından amir veya üstlerin şeref, onur ve haysiyetinin korunması kadar astların da bu değerleri korunmalı ve astın hukukuna riayet edilmelidir. Bu nedenle, yalnızca amir veya üste hakaret suçunun değil asta karşı hakaretin de özel kanun olan AsCK'da düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

İnceleme konumuz olan suçun amir veya üste hakaret suçu olması hasebiyle, amir ve üst kavramı üzerinde durularak üst ve amirin farkları teori ve uygulama bakımından ortaya konulacak olursa; amirlik atama ve vekâlet yoluyla meydana gelebileceği gibi, bazı durumlarda sınırlı amirlik olarak da ortaya çıkabilir. Ayrıca her üste disipline ilişkin hususlarda tanınan emir verme yetkisi ile amirlik sıfatını iktisap edebilecekleri ancak bu yetkinin sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Hizmet kavramının üzerinde detaylı şekilde durmamız gerekirse; özellikle AsCK md. 85/1'de yer verilen amir veya üste sövme fiilinin hizmet esnasında ve hizmete ilişkin bir işlemden dolayı gerçekleşmesi amir veya üste sövme fiilinin nitelikli hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada hizmet kavramının, yalnızca mesai saatleri ile sınırlı olmadığı, hangi olayların hizmet hali esnasında olduğu ve hangi emirlerin hizmete ilişkin olduğunun tespitinin her somut olaya göre ayrı bir değerlendirme yapılması gerektirdiği yargı kararları da incelenerek ortaya konulmuştur. Ayrıca, amir veya üste hakaret suçu, askerî suç türlerinden sırf askerî suçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Amir veya üste hakaret suçunun sırf askerî suç olması, AsCK'nın tatbiki ve askerî suçların infazı bakımından bazı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki, sırf askerî suçlara verilen hapis cezalarında erteleme mümkün değildir. Ayrıca sırf askerî suçlara verilecek cezaların dört ay veya daha fazla süreli hapis cezası olması durumunda seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkün değildir. Sırf askerî suçlarda önödemeye ilişkin hükümler uygulanamayacaktır.

Suçun tarihçesi incelendiğinde insanlığın varoluşundan bu yana şeref, onur ve haysiyet kavramlarının önemli değerler olduğu ve devletler tarafından bu değerlerin korunmasına yönelik yaptırımlar uygulandığı görülecektir. Tarihsel süreçte karşılaşılan bireyin şeref, onur ve haysiyetinin korunma çabasının, askerî disiplin ve otoritenin sağlanması maksadıyla amir veya üstün şerefine yönelik saldırılara karşı da sürdürüldüğü görülmektedir. Ulusal ve

uluslararası düzenlemeler göz önüne alındığında İHEB, AİHS vb. uluslararası metinlerde kişi onurunun ön planda tutulduğu, özellikle ifade özgürlüğünün korunması hususu vurgulanmaktadır. Uluslararası düzenlemelerin ülkelerin iç hukuklarına yansımaları bazı ülkelerde hakaretin suç olmaktan çıkartılması, bazı ülkelerde ise suç olarak düzenlenmesi fakat hapis cezası öngörmemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türk ceza hukukunda ise hakaretin suç olarak düzenlendiği görülmektedir. Amir veya üste hakaret suçunun karşılaştırmalı hukuktaki yeri incelendiğinde; Kara Avrupası ve Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde genellikle amir veya üste hakaret suçuna yer verilmiş olup suçun cezalandırılması bakımından birtakım farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur.

Amir veya üste hakaret suçuyla korunan hukuki değer yalnızca amir veya üstün şeref, onur ve saygınlığı değil, aynı zamanda askerî disiplin ve askerî itaattir. Suçun faili ast veya maiyet konumundaki asker şahıslar olduğundan subay, astsubay, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, erbaş ve er, MSB ve TSK'da görevli sivil personel ve askerî öğrenciler amir veya üste hakaret suçunun faili olabilirler. Suçun mağduru konusunda, suçun özel mağduru amir veya üst konumundaki birey iken suçun genel mağduru devlettir.

Suç, unsurları bakımından incelenirken fiil, hukuka aykırılık ve kusurluluk şeklinde üçlü bir tasnife tabidir. Fiil, suçun zorunlu unsuru olup fiilsiz suç meydana gelmeyecektir. Fiil unsuru incelenirken, hareket, netice ve nedensellik bağı hususlarına dikkat etmek gerekir. Amir veya üste hakaret suçu, sırf hareket suçudur, suç sövme ya da hakaret fiillerinin gerçekleştirilmesiyle tamamlanır. Bu suç tipi neticesiz suç diğer bir ifadeyle şekli suç olarak da adlandırılmaktadır. Suç, kural olarak ani suç şeklinde işlenebilir. Hukuka aykırılık, suçun bir diğer unsurunu oluştururken bu suç tipinde hukuka uygunluk sebeplerinden kanun emrini ifa ve hakkın kullanılması uygulama alanı bulabilir. Diğer hukuka uygunluk sebeplerinin amir veya üste hakaret suçu bakımından uygulama alanı söz konusu değildir. Kusurluluk konusunda iradesiz suç olmayacağı, suçun oluşması için iradenin davranıştan önce geldiği, bu nedenle kusurluluğun faile ilişkin değil fiile ilişkin psişik bir husus olduğu değerlendirilmektedir. Amir veya üste hakaret suçu, kasten işlenebilen bir suçtur, taksirle gerçekleştirilemez. Burada suçun oluşması için doğrudan kast gereklidir. Amir veya üste hakaret suçu olası kastla işlenemez. Amir veya üste hakaret suçunda kusurluluğu ortadan kaldıran hallerden ilki, fail ile fiili arasında manevi/psişik bir bağı kaldıran hallerdir. Bu haller; kendinde olmama, mücbir sebep ve maddi cebirdir. Kusurluluğu ortadan kaldıran

hallerden ikincisi, hata halidir. Kusurluluğu kaldıran nedenlerde son olarak manevi cebir ve istenemezlik ilkesi söz konusudur.

Suçun nitelikli halleri ele alınırken, birinci fıkrada düzenlenen amir veya üste sövme fiilinin nitelikli hali olarak hizmet esnasında ve hizmete ilişkin muameleden kaynaklanmasına ilişkin nitelikli unsur hakaret fiili için uygulanamayacaktır. Suçun, herkesin alenen görebileceği şekilde yazı, resim veya diğer basın araçlarıyla gerçekleştirilmesi veya suçun resmi makamlara verilip üzerinde işlem yapılan evrak ile işlenmesi durumunda gerçekleşen nitelikli halleri hem sövme ve hem de hakaret fiillerini için uygulanmaktadır.

Amir veya üste hakaret suçu, neticesiz suç olması nedeniyle kural olarak suça teşebbüs mümkün değildir. Ancak icra hareketleri parçalanabiliyorsa teşebbüsten bahsedilebilir. Suçu etkileyen haller bakımından suçun haksız bir fiile tepki olarak işlenmesi, suçun kasten yaralama fiiline tepki olarak işlenmesi ve suçun karşılıklı hakaret şeklinde işlenmesi şeklinde özel haksız tahrik halleri mevcuttur. TCK md. 129'da yer verilen düzenlemeler, hakaret ve sövme fiillerine ilişkin özel haksız tahrik sebebi teşkil ettiğinden böyle bir durumun varlığı halinde TCK md. 29'da yer verilen genel haksız tahrik hükmünün uygulanması yoluna gidilemez.

Amir veya üste hakaret suçu, şikâyete tabi bir suç değildir. Suçun şikâyete tabi olmaması ve AsCK'da da suçla ilgili uzlaştırma yapılabileceğine dair herhangi bir açık hükmün bulunmaması nedeniyle uzlaştırma hükümleri bu suç tipi için uygulanamayacaktır. Amir veya üste hakaret suçunun niteliği gereği sırf askerî suç olması nedeniyle önödeme hükümlerinin bu suç tipine uygulanması mümkün değildir. Sırf askerî suç olması nedeniyle amir veya üste hakaret suçunun soruşturulması izne tabidir. Amir veya üste hakaret suçunda görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleridir.

AsCK'nın 1930 tarihli olması ve yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar geçen 94 yıllık süreçte askerlik mesleğinde, ceza hukukunda ve toplumsal alanda meydana gelen değişiklikler göz önüne alınarak, gerek amir veya üste hakaret suçu gerekse diğer askerî suçlar bakımından modern ve çağın gerekliliklerine uygun şekilde güncellenmesi ya da yenilenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AKBULUT, Berrin; **AKSAN**, Murat, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

AKGÜL, Mehmet Emin, "İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 61, S. 1, Y. 2012, s. 1-42.

AKSOYLU, İlter, "Hukuk Devleti İlkesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Askeri Disiplin Hukukunun Değerlendirilmesi", *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, S. 22, Y. 2007, s. 3-58.

ALTUNTAŞ, Tayfun, "Kamu Disiplin Hukukunun Genel Görünümü ve Millî Savunma Üniversitesinde Görev Yapan Sivil Akademik Personelin Durumu", Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

ARISOY, Mine, "Hakaret", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 72, Y. 2007, s. 152-205.

ARTUK, Mehmet Emin; **GÖKÇEN** Ahmet; **ALŞAHİN** Mehmet Emin; **ÇAKIR**, Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

ASLAN, Muzaffer Yasin, "Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 90, Y. 2010, s. 195-212.

AYDIN, Devrim, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* C. 19, S. 2, Y. 2013, s. 879-918.

AYDIN, Devrim, "Suça Teşebbüs", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 55, S. 1, Y. 2006, s. 85-113.

AYDIN, Devrim, Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

AYDIN, Hüseyin, "Askeri Hizmetlerin İfasında Suç Teşkil Eden Emri Yerine Getirenin Cezai Sorumluluğu", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 1, Y. 2020, s. 33-70.

AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi, Kalkışma Suçları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

AYHAN, Hakkı Önder, Türk Hukuk Sisteminde Askeri Yargı, Askeri Yargıtay'ın Kuruluşunun 75'nci Yıldönümü Nedeniyle Yapılan Toplantıdaki Konuşma Metinleri, Askeri Yargıtay Yayını, Ankara, 1989.

AYYILDIZ, Hakan, "Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk ve Soruşturmadaki Rolü", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2021.

BAŞARA, Mehmet, "6413 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Cezalarının İdarî ve Yargısal Denetimi", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

BAŞBAĞ, Nuh, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

BİLGE, Selahattin Samet, "Hakaret ve Sövme Suçları", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2021.

BRÖCKLİNG, Ulrich, Disiplin Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi (çev.: Veysel Atayman), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008.

BURUS, Feyyaz, Askeri Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Sırf Askeri Suçlar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

CENTEL, Nur; **ZAFER**, Hamide; **ÇAKMUT**, Özlem, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, C. 1, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2007.

COŞKUN, Burak, Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

ÇELEN, Orhan, Askeri Ceza Kanunu Şerhi, C. 1-2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023

ÇELEN, Orhan, Notlu, Açıklamalı, İçtihatlı, Örnekli Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, C. 1-2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023. *(TSK İlgili Mevzuat)*

ÇETİN, İbrahim, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

ÇOLAK, Haluk; **ALTUN**, Uğurtan, "Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 67, Y. 2006, s. 163-229.

DEĞİRMENCİ, Olgun, Askerî Ceza ve Disiplin Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016. *(Askerî Ceza)*

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Amire veya Üste Hakaret Suçu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 2, Y. 2012, s. 71-116.

DEĞİRMENCİ, Olgun; **TANRIVERDİ**, Battalgazi, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlikte Israr Suçu", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 18, S. 2, Y. 2008, s. 1-35.

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Askerî Ceza Kanununda Düzenlenen Ortak Nitelikli Hâller", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, S. 100, Y. 2014, s. 24-34.

DEMİRAĞ, Fahrettin, Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askeri Ceza Kanunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

DEMİRTAŞ, Cengiz, TSK Personeli Disiplin ve Ceza Hukuku, Bilge Yayınevi, Ankara, 2022.

DESTANOĞLU, Okan, "İdarî Yargılama Usul Hukukunda Süreler", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

DOĞAN, Recep, "Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 17, Y. 2021, s. 191-239.

DOĞRUER, Süleyman, Askerler İçin Hukuk Rehberi, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999.

DÖNMEZER, Sulhi; **ERMAN**, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. 2, Beta Basım, İstanbul, 1999.

DURAN, Gökhan Yaşar, "Askerî Ceza Kanunu (AsCK)'nda Amire veya Üste Hakaret Suçu (AsCK m.85) ", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1, Y. 2020, s. 123-178.

EKİCİ ŞAHİN, Meral, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 64, S. 3, Y. 2015, s. 637-686.

ERCAN, Hüsnü, "Askeri Ceza Kanunu'nda Zimmet Suçu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

ERDİN, Selim, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme (TCK m.75), Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

EREM, Faruk, *Hakaret ve Sövme*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1958.

EREM, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 2, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985.

ERMAN, Sahir, Askerî Ceza Hukuku Umumî Kısım ve Usul, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983. *(Askerî Ceza)*

ERMAN, Sahir, Hakaret ve Sövme Suçları, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul,1989.

ERMAN, Sahir; **ÖZEK**, Çetin, Ceza Hukuku Özel Bölüm Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1992.

EROĞLU, Erhan, "Askeri Disiplin Hukuku", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

ERTEM, Burcu, "Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Hukuku Muhakemesinde Tanıklık, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996.

GÖKTÜRK, Neslihan, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan 'Hukuka Aykırılık' İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, Y. 2016, s. 407-450.

GÖZLER, Kemal, Hukuka Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa, 1998.

GÜLSEREN, Fehmi Şener, "Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1, Y. 2014, s. 32-59.

GÜNAL, Yılmaz, Yetkili Merciin Emrini İfa, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967.

GÜNAL, Yılmaz, "Âmirin Emrini İcrada Emrin Meşruyetini Kontrol Meselesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 2, Y. 1965, s. 635-669.

GÜNAL, Yılmaz, "Askeri Münasebetlerde Emir ve Sorumluluk", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 4, Y. 1967, s. 169-207.

GÜNDÜZ, Hakan, "Askeri Suçların Soruşturulmasına ve Kovuşturulmasına İlişkin İstisnai Düzenlemeler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 44, Y. 2020, s. 239-267.

GÜRDOĞAN, Özkan, "Hakaret Suçu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2012.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Hukuk Düzeni, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996

HAFIZOĞULLARI, Zeki; **ÖZEN**, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, Ankara, 2022.

HAFIZOĞULLARI, Zeki; **ÖZEN**, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara, 2015.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, "Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 55, Y. 2004, s. 85-101.

HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

IŞIKLAR, Celal, Barışta ve Savaşta Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu ve Yorumu, C. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

İÇEL, Kayıhan, Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1967.

KANGAL, Zeynel Temel, Askerî Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

KARAKEHYA, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.

KARAKOYUN BERKYEZ, Betül, "Askerî Ceza Hukukunda Amirin Emrini İfa ve Sorumluluk", Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Yalova, 2021.

KARAKURUMER, Alkın, "Askeri Ceza ve Disiplin Hukukunun Tarihsel Temelleri", *ÇAKÜ Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 2, Y. 2021, s. 220-237.

KARAKURUMER, Alkın, "Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çankırı, 2018.

KARAN, Ulaş, İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2, Avrupa Konseyi Ankara Basım Ofisi, Ankara, 2018.

KARAVAİZOĞLU, Türker, "4483 Sayılı Kanun'un Öngördüğü Soruşturma Usulleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

KARDAŞ, Ümit; **ÇINGI**, Mehmet, Askeri Yargıtay, Yargıtay Kararları ve Doktrin Işığında Notlu, Açıklamalı, İçtihatlı Askeri Ceza ve Ceza Yargısı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2001.

KATOĞLU, Tuğrul, Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

KATOĞLU, Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 61, S. 2, Y. 2012, s. 657-694.

KAYANÇİÇEK, Murat, Şerefe Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008.

KEÇELİOĞLU, Elvan, "Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK'nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 87, Y. 2010, s. 299-321.

KOCA, Mahmut; **ÜZÜLMEZ**, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

KOÇ, Cihan, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askerî Ceza Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, Sözkesen Matbaası, Ankara, 2023.

KOÇ, Ekin Cansun Çılga, "Türkiye'de Askerlik Hizmetinin Düzenlenmesi", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

KOÇYİĞİT, Ali, "Disiplin Mahkemeleri Kanununa Göre Askeri Disiplin Suçları ve Cezaları", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2007.

KONUKSEVER, Esra, "Cengiz Han Yasaları'nın Dayandığı Tarihi Temeller ve Etkileri", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

KÖKEN, Enes, "Şerefe Karşı Suçlar", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 6, Y. 2016, s. 281-309.

MAJNO, Luigi, Ceza Kanunu Şerhi Türk ve İtalyan Ceza Kanunları, C.3, Yargıtay Yayınları, Ankara, 1980.

MASTI, Ahmet Korhan, "Askeri Yargıda Disiplin Mahkemeleri ve Temel Hak ve Hürriyetler", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

MEŞİNCİ, Mert, "Emre İtaatsizlikte Israr Suçu", Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

NEWELL, Martin L., The Law of Defamation, Libel and Slander in Civil and Criminal Cases as Administered in the Courts of the United States of America, Callaghan and Company, Chicago, 1890.

ORAL, Tuğçe; **BAŞ**, Eylem, "Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması ve İkame Yaptırım Önerisi: Özel Hukuk Cezası", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 53, Y. 2023, s. 475-548.

ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 2, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1989.

ÖNDER, Ayhan, Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.

ÖZBAKAN, Hulusi, İlgili Mevzuatı İle İçtihatlı, Gerekçeli, Notlu, Açıklamalı TSK İç Hizmet Kanunu, Çağ Matbaası, Ankara, 1984.*(TSK İç Hizmet Kanunu)*

ÖZBAKAN, Hulusi, İlgili Mevzuatı İle İçtihatlı, Gerekçeli, Notlu, Açıklamalı Askerî Ceza Kanunu, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1990. *(Askerî Ceza Kanunu)*

ÖZBEK, Veli Özer; **DOĞAN**, Koray; **BACAKSIZ,** Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

ÖZEN, Mustafa, "Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, Y. 2010, s. 389-417.

ÖZKAL SAYAN, İpek; **ÖZGÜR**, Erdem, "Askeri Personel Sisteminde Değişim", *Yasama Dergisi*, S. 38, Y. 2018, s. 5-17.

PAGE, Herbert, "Military Law: A Study in Comparative Law", *Harvard Law Review*, C. 32, S. 4, Y. 1919, s. 349-373.

POLATCAN, İsmet, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, Personel Kanunu, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 2003.

POLATCAN, İsmet, Memur ve Resmi Heyetlere Karşı Hakaret ve Sövme Cürümleri, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983.

RIASANOVSKY, Valentin Alexandrovich, "Mongol Law-A Concise Historical Survey" *Washington Law Review and State Bar Journal*, C. 23, S. 2, Y. 1948, s. 166-177.

SAKARYALI, Zihni, Yedek Subay Okulunda Okutulan Askerî Ceza Hukuku Notları, Yedek Subay Okulu Basımevi, Ankara, 1948.

SARRAÇ, Miraç Emre, "Askeri Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlik", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2022.

SAYGILI, Tahsin, "Babil Hukuku ve Hamurabi Kanunları", *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 2, S. 1, Y. 2015, s. 1-22.

SEVGİLİ GENÇAY, Fatma Didem, "Adsız Düzenleyici İşlemlerin Normlar Hiyerarşisindeki Yeri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 63, S. 2, Y. 2014, s. 397-418.

SEVİG, Vasfi Raşid, "Askerî Adalet", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1, Y. 1952, s. 236-299.

SEZEN, Duygu, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu", Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

SINAR, Hasan, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu ve Bu Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 9, S. 24, Y. 2014, s. 75-119.

SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

SOYER GÜLEÇ, Sesim, "Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılgısı (M. 30/4)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, Y. 2008, s. 59-91.

SÖZÜER, Adem, Suça Teşebbüs, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994.

ŞEN, Ersan; **BAŞER BERKÜN**, Beyza, Koşullu Salıverilme Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

ŞİMŞEK, Mustafa, "Askeri Ceza Hukukunda Amirin Emrini İfa ve Ceza Sorumluluğu", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

TAŞKIN, Rifat, Gerekçeli Askeri Ceza Kanunu, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1946.

TATAR, Bülent, "Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçları (Şerefe Karşı Suçlar)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

TEMİZ, Özgür; **GÜNEŞ**, Felemez, "Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Niteliği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 24, S. 2, Y. 2020, s. 959-979.

TEZCAN, Durmuş; **ERDEM**, Mustafa Ruhan; **ÖNOK**, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

TİFTİK, Levent, "Türk Askeri Ceza Hukukunda Emre İtaatsizlik Suçları", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2004.

TOPAL, Cengiz, "Firar Suçları", Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

TOROSLU Nevzat; **TOROSLU** Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara, 2023.

TOROSLU, Nevzat, Ceza Özel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara, 2012.

TOROSLU, Nevzat, Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

TOTH, Zoltán János, "The Regulation of Criminal Defamation and Insult in Hungary between 1880-1979", *Journal on European History of Law*, C. 9, S. 2, Y. 2018, s. 156-161.

TÜRK HUKUK LÛGATI, Türk Hukuk Kurumu, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.

UL, Necdet, Askeri Adliyede Görev ve Yetki ve Bilhassa Umumi Mahkemelerle Askeri Mahkemeler Arasındaki Görev Bölümü, Tan Matbaası, İstanbul, 1948.

ULUKANLIGİL, Metin, "Askeri Yargıda İtaatsizlik Suçları", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

USLUADAM, Asena Kamer, "Hakaret Suçu", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2015.

ÜÇOK, Ahmet Zeki, "Askeri İşyerlerinde Çalışan İşçilerin Hukuki Statüleri", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir, 1999.

ÜNVER, Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

YAŞAR, Osman; **OTACI**, Cengiz, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

YAYLA, Mehmet, "Askeri Suç Kavramı ve Sırf Askeri Suçlar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 73, Y. 2018, s. 271-280.

YENİDÜNYA, Ahmet Caner; **ALŞAHİN**, Mehmet Ali, "Bireyin Şerefine Karşı Suçlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 68, Y. 2007, s. 43-93.

YENİSEY, Feridun; **NUHOĞLU**, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

YENTÜR, Selda, "Hakaret ve Sövme Suçları", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

YERTUT, Salâhattin, Askeri Yargıya Tabi Olma Şartları, Varol Matbaası, 1970.

YILDIRIM, Turan, "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 2, Y. 2017, s. 13-28.

YILMAZ, Nedim, Askeri Suçlarda Soruşturma İzni, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.

YILMAZLAR, Elif Gül, "Hakaret Suçu Bağlamında Eleştiri Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015.

YURTCAN, Erdener, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

YÜCEER, Bilal, Askerlikde Emir Müessesesi, Nüve Matbaası, Ankara, 1986.

ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75., Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019.

İNTERNET KAYNAKLARI:

https://www.mevzuat.gov.tr

https://www.sozluk.gov.tr

https://www.dergipark.org.tr

https://www.tez.yok.gov.tr

https://www.corpus.com.tr

https://www.kazancı.com.tr

https://www.mevzuat.tbmm.gov.tr

https://www.legalbank.net

https://www.heinonline.org

https://www.jstor.org

https://www.codes.droit.org

https://www.gesetze-im-internet.de

https://www.difesa.it

https://www.jsc.defense.gov

https://www.legislation.gov.uk

https://www.kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr

https://www.mevzuat.tbmm.gov.tr

https://www.resmigazete.gov.tr

https://karararama.yargitay.gov.tr

https://www.un.org

https://www.echr.coe.int
https://www.osce.org
https://www.jurix.com.tr
https://hudoc.echr.coe.int
https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr

YARGI KARARLARI:

AİHM, 04.09.1995 T. Grigoriades/Yunanistan kararı.
AİHM, 08.06.1976 T. Engel ve Diğerleri/Hollanda kararı.
AİHM, 19.12.1994 T. Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs und Gubi/Avusturya kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 01.06.2023 tarih ve 2022/120 E., 2023/107 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 26.07.2023 tarih ve 2023/43 E., 2023/141 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 26.01.2022 tarih ve 2021/22 E., 2022/6 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 14.03.2019 tarih ve 2018/161 E., 2019/13 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 11.07.2018 tarih ve 2017/32 E., 2018/81 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 16.11.2017 tarih Adem Talas kararı, 2014/12143
Anayasa Mahkemesi'nin 06.07.2017 tarih Engin Kabadaş kararı, 2014/18587
Anayasa Mahkemesi'nin 04.06.2015 tarih Bekir Coşkun kararı, 2014/12151
Anayasa Mahkemesi'nin 31.05.2012 tarih ve 2011/71 E., 2012/90 K. sayılı kararı.
Anayasa Mahkemesi'nin 25.11.2005 tarih ve 2000/34 E., 2005/91 K. sayılı kararı.
Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 04.04.1986 tarih ve 1986/96 E., 1986/95 K. sayılı kararı.
Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.12.2021 tarih ve 2018/537 E., 2021/706 K. sayılı kararı.
Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 22.06.1999 tarih 1999/11-159 E., 1999/174 K. sayılı kararı.
Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 19.12.1994 tarih ve 1994/4-327 E., 1994/349 K. sayılı kararı.
Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 23.11.1992 tarih ve 1992/283 E.,1992/306 K. sayılı kararı.
Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 18.03.2021 tarih ve 2021/4598 E., 2021/4471 K. sayılı kararı.
Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 02.10.2003 tarih ve 2003/7438 E., 2003/11051 K. sayılı kararı.
Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 08.02.2012 tarih ve 2012/3647 E., 2012/2455 K. sayılı kararı.
Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 03.05.2023 tarih ve 2021/10143 E., 2023/17794 K. sayılı kararı.

Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 25.05.2023 tarih ve 2023/3330 E., 2023/5164 K. sayılı kararı.
Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 23.01.2023 tarih ve 2021/26061 E., 2023/721 K. sayılı kararı.
Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 06.12.2022 tarih ve 2022/9686 E., 2022/17712 K. sayılı kararı.
Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 26.02.2020 tarih ve 2018/8019 E., 2020/2115 K. sayılı kararı.
Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 10.06.2020 tarih ve 2019/29061 E., 2020/6332 K. sayılı kararı.
Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 04.11.2019 tarih ve 2019/28366 E., 2019/13556 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay'ın 17.11.1934 tarih ve 1934/918 E., 1934/918 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun 20.06.1975 tarih ve 1975/6 E., 1975/4 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun 24.02.1971 tarih ve 1971/2 E., 1971/1 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun 17.02.1950 tarih ve 1950/1314 E., 1950/289 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Genel Kurulu'nun 26.01.1954 tarih ve 1954/3254 E., 1954/149 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 28.05.2015 tarih ve 2015/56 E., 2015/70 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 06.03.2014 tarih ve 2014/10 E., 2014/13 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 18.04.2013 tarih ve 2013/47 E., 2013/43 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 03.03.2010 tarih ve 2010/648 E., 2010/638 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 15.01.2009 tarih ve 2009/12 E., 2009/5 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 17.01.2008 tarih ve 2008/7 E., 2008/7 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 15.12.2005 tarih ve 2005/117 E., 2005/111 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 29.01.2004 tarih ve 2004/29 E., 2004/17 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 26.12.2002 tarih ve 2002/105 E., 2002/105 K. sayılı kararı.

Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 28.03.2002 tarih ve 2002/29 E., 2002/29 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 28.03.2002 tarih ve 2002/28 E., 2002/28 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 17.01.2002 tarih ve 2002/7 E., 2002/7 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 13.12.2001 tarih ve 2001/120 E., 2001/119 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 26.04.2001 tarih ve 2001/44 E., 2001/44 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 29.06.2000 tarih ve 2000/130 E. 2000/131 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 21.10.1999 tarih ve 1999/182 E., 1999/187 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 30.09.1999 tarih ve 1999/184 E., 1999/169 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 07.01.1999 tarih ve 1999/20 E., 1999/5 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 19.12.1998 tarih ve 1998/22 E., 1998/30 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 26.11.1998 tarih ve 1998/165 E., 1998/157 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 25.01.1996 tarih ve 1996/13 E., 1996/11 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 03.10.1996 tarih ve 1996/131 E., 1996/129 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 08.02.1996 tarih ve 1996/23 E., 1996/20 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 07.11.1991 tarih ve 1991/145 E., 1991/139 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 07.11.1991 tarih ve 1991/145 E., 1991/139 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 07.11.1991 tarih ve 1991/145 E., 1991/139 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 14.05.1987 tarih ve 1987/104 E., 1987/93 K. sayılı kararı.

Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 08.11.1979 tarih ve 1979/77 E., 1979/86 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 16.03.2016 tarih ve 2016/176 E., 2016/197 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1.Dairesi'nin 21.05.2014 tarih ve 2014/524 E, 2014/523 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 14.12.2012 tarih ve 2012/4 E., 2012/4 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 22.07.2010 tarih ve 2010/1862 E., 2010/1852 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 17.02.2010 tarih ve 2010/434 E., 2010/421 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 10.06.2009 tarih ve 2009/1233 E., 2009/1229 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 16.04.2008 tarih ve 2008/1205 E., 2008/1189 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 23.05.2007 tarih ve 2007/1017 E., 2007/1014 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 14.03.2007 tarih ve 2007/490 E, 2007/484 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 14.03.2007 tarih ve 2007/483 E., 2007/477 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 19.07.2006 tarih ve 2006/1193 E., 2006/1190 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 28.12.2005 tarih ve 2005/788 E., 2005/1355 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 23.06.2004 tarih ve 2004/709 E., 2004/706 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 09.06.2004 tarih ve 2004/629 E., 2004/627 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 02.04.2003 tarih ve 2003/333 E., 2003/330 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 30.10.2002 tarih ve 2002/1016 E., 2002/1008 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 29.09.1993 tarih ve 1993/388 E, 1993/385 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 09.11.1988 tarih ve 1988/681 E., 1988/675 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 02.11.1988 tarih ve 1988/675 E., 1988/677 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 30.03.1988 tarih ve 1988/299 E., 1988/291 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 11.03.1987 tarih ve 1987/46 E., 1987/133 K. sayılı kararı
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 26.03.1986 tarih ve 1986/83 E., 1986/65 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 06.03.1962 tarih ve 1962/499 E., 1962/471 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 17.02.2016 tarih ve 2016/105 E., 2016/142 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 04.09.2014 tarih ve 2014/761 E., 2014/754 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 07.05.2014 tarih ve 2014/548 E., 2014/540 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 01.12.2011 tarih ve 2011/111 E., 2011/110 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 06.07.2005 tarih ve 2005/742 E., 2005/745 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 15.09.2004 tarih ve 2004/1112 E., 2004/1075 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 22.12.1993 tarih ve 1993/655 E., 1993/650 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 02.12.1987 tarih ve 1987/729 E., 1987/718 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 16.09.1987 tarih ve 1987/464 E., 1987/455 K. sayılı kararı.

Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 13.02.1980 tarih ve 1980/67 E., 1980/62 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 02.12.1964 tarih ve 1964/1010 E., 1964/1071 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 12.11.1963 tarih ve 1963/2135 E., 1963/1161 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 16.01.1958 tarih ve 1958/1325 E., 1958/21 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 23.12.1953 tarih ve 1953/3384 E., 1953/3634 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin 22.09.1950 tarih ve 1950/1649 E., 1950/2145 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 29.03.2016 tarih ve 2016/164 E., 2016/190 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 09.09.2015 tarih ve 2015/412 E., 2015/435 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 15.05.2012 tarih ve 2012/642 E., 2012/631 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 02.03.2010 tarih ve 2010/625 E., 2010/617 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 16.04.2008 tarih ve 2008/1098 E., 2008/1080 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 16.04.2008 tarih ve 2008/1072 E., 2008/1060 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 02.10.2007 tarih 2007/2075 E. 2007/2068 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 17.01.2006 tarih ve 2006/3 E., 2006/2 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 28.06.2005 tarih ve 2005/803 E., 2005/794 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 18.05.1999 tarih ve 1999/292 E.,1999/288 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 14.06.1988 tarih ve 1988/417 E., 1988/400 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 20.05.1987 tarih ve 1987/294 E., 1987/275 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 04.03.1975 tarih ve 1975/44 E., 1975/40 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 02.06.1970 tarih ve 1970/311 E., 1970/307 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 22.02.1966 tarih ve 1966/171E. 1966/178 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 14.02.2017 tarih ve 2017/39 E., 2017/65 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 06.10.2015 tarih ve 2015/546 E., 2015/613 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 01.04.2008 tarih ve 2008/718 E., 2008/714 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 04.12.2007 tarih ve 2007/1970 E., 2007/1965 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 03.07.2007 tarih ve 2007/1129 E., 2007/1129 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 21.06.2005 tarih ve 2005/737 E., 2005/734 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 15.03.2004 tarih ve 2005/363 E., 2005/361 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 14.10.2003 tarih ve 2003/929 E., 2003/925 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 19.12.2001 tarih 2001/1213 E., 2001/1196 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 17.11.1999 tarih ve 1999/763 E, 1999/760 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 04.12.1990 tarih ve1990/620 E., 1990/605 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 15.03.1988 tarih ve 1988/210 E., 1988/194 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 15.03.1988 tarih ve 1988/198 E., 1988/183 K. sayılı kararı.

Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 22.03.1977 tarih ve 1977/95 E., 1977/97 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 26.11.1974 tarih ve 1974/1023 E., 1974/1038 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 11.05.1971 tarih ve 1971/228 E., 1971/219 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 4. Dairesi'nin 23.02.1971 tarih ve 1971/86 E., 1971/74 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nin 28.04.1999 tarih ve 1999/265 E., 1999/259 K. sayılı kararı.
Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nin 02.11.1987 tarih ve 1987/765 E., 1987/753 K. sayılı kararı.
İzmir BAM 11. Ceza Dairesi'nin 15.11.2019 tarih ve 2019/38 E., 2019/3338 K. sayılı kararı.